

JOSEF KOŘÍNEK

LATINSKÁ
MLUVNICE

pro školy střední.

II.

Skladba,

!

NAKLADATEL I. L. KOBER KNIHKUPEC V PRAZE.

LATINSKÁ
MLUVNICE,

KTEROU KU POTŘEBĚ ŽÁKŮ

ZVLÁŠTĚ NIŽŠÍCH A STŘEDNÍCH TŘÍD GYMNASIJNÍCH

SEPSAL

JOSEF KOŘÍNEK,

pub. gymn. profesor dop. člen České Akademie.

UPRAVIL

JOSEF KOŘÍNEK SYN,

gymnasijní ředitel v Hradci Králové.

OSMÉ VYDÁNÍ.

DÍL II.

SKLADBA

Schválena výnosem ministerstva školství a národní osvěty
ze dne 13. pros. 1921 č. 120.921.

Cena K 23.—.

NAKLADATEL I. L. KOBER KNIHKUPECTVÍ V PRAZE.
1922.

B. Skladba.

O shodě.

I. O podmětě a přísudku.

§. 195. ¹⁾ Podmětem (*subiectum*) bývá z pravidla slovo sklonné v nominativě; tedy jméno podstatné, jm. přídavné nebo přičestí, číslovka nebo náměstka. Avšak podmětem může být i slovo nesklonné, zejména infinitiv. Podmětem může být i konečně i celá věta.

Pater scribit. Docti male pingunt. Hic legit, ille scribit. Ab breve est. Errare humanum est. Bis dat, qui cito dat. Mihi pergratum est, quod venisti.

§ 196. 1. Podmět nevyjadřuje se obzvláště, je-li jím osobná náměstka osoby *prvé* nebo *druhé* (jako v češt.): *scribo, scribimus, scribite.*

Poznam. Náměstky *ego, tu, nos, vos* kladou se tu (jako v češt.) jen tehdy, je-li na nich důraz, což zvláště v protivách místo mívá. *Si vos valetis, bene est; ego valeo.*

2. Také při osobě *třetí* nebývá podmět někdy vyjádřen obzvláště, když se doplní totiž snadno ze souvislosti: *dicunt, tradunt, ferunt* (t. lidé). *Homērum caecum fuisse tradunt.*

§ 197. Slovesa neosobná, jako *pluit, piget, decet, itur, ventum est* (§. 174), nemají náležitého podmětu; proto slovou věty, v nichžto jsou slovesa neosobná přísudkem, *bezpodměté*.

Poznam. 1. U některých sloves neosobných mohou zastupovati místo podmětu náměstky středn. rodu, infinitiv (akkus. s inf.) nebo celá věta.

Hoc me paenitet. Haec me decent. Accipere quam facere iniuriam praestat. Homines saepe errare constat. Piget me, quod stultus es.

¹⁾ §§. 1. až 194. jsou v I. díle této mluvnice.

2. Latinskou větu s náležitým podmětem překládáme leckdy větou bezpodmětou. Latinský nominativ podmětový objevuje se pak ve větě české v pádě jiném, nejvíce v genitivě; zejména bývá v češt. genitiv ve větách, v nichžto jest přísudkem záporné sloveso *býti*.

<i>Memoria minuitur.</i>	Paměti ubývá (vl. paměť se umenšuje).
<i>Hostium opes animique creverunt.</i>	Nepřátelům moci a srdnatosti přibylo (vl. moc a srdnatost vzrostla).
<i>Conōni praecipuus honos habitus est.</i>	Kononovi obzvláštní cti se dostalo.
<i>Tempus mihi non suppetit.</i>	Nedostává se mi času.
<i>Malum nullum est sine aliquo bono.</i>	Není zla bez nějakého dobra.
<i>Non melior vir fuit Scipione Africano.</i>	Nebylo lepšího muže nad Scipiona Afr.
<i>In Thermopylis trecenti Spartiatae ceciderunt.</i>	V Thermop. tři sta Spartanů padlo.

§. 198. Přísudkem (*praedicatum*) bývá buď sloveso určité (§. 101): *Rosa floret*; buď sloveso *esse* s nějakým slovem doplňovacím: *Rosa est flos*. *Rosa est pulchra*. V této případnosti nazývá se sloveso *esse* též sponou (*copula*).

Poznam. 1. Spona *esse* hlavně ve třetí osobě zhusta se vypoouští, nejvíce v obecných průpovědích (jako v češt.). *Aurora Mūsis amica*. *Quot capita, tot sententiae*. *Omnia praeclara rara*.

2. *Esse* mívá někdy svůj plný význam a pojívá se v tom případě i s příslovci. *Est Deus*. *Sunt multae artes*. *Erant omnino itinera duo*. *Homērus fuit* (žil) *ante Romam conditam*. *Si vales, bene est*. *Mos tunc erat*. *Sic est* (= *sic se res habet*); *res ita est* (= *se habet*); *longe aliter res est* a pod.¹⁾

A. O shodě s jedním podmětem.

§. 199. Přísudkové sloveso shoduje se s podmětem v osobě a čísle, ve sklonných pak částech t. j. ve přičestích i v rodě a pádě (jako v češt.).

Virtus manet, divitiae dilabuntur. *Ego valeo, si vos valetis*. *Darēus ab Alexandro Magno devictus est*. *Carthāgo a Scipione deleta est*. *Litterae tuae mihi allatae sunt*.

¹⁾ *Esse* s adverbium vyskytá se častěji u básníkův a pozd. prosaiků nebo v mluvě obecné: *Bene est, cui deus obtulit parca, quod satis est, manu*. *Mala abunde erant; frustra inceptum fuit; dicta impune erant*. *In convivio comiter et iucunde fuisti* (by! jsi v dobrém rozmaru a myslí veselé).

Poznam. Je-li podmětem jméno hromadné v jednočtu, pronáší se přísudek někdy mnohočtem a řídívá se i přirozeným rodem jména hromadného. Vazba tato slove *vazbou dle smyslu* (*constructio ad sensum n. κατὰ σύνεσιν*).

Cum tanta multitudo lapides conicerent, in muro consistendi potestas erat nulli. Obyčejně má jméno hromadné při sobě genitiv mnohočtu: *Magna pars nostrorum vulnerati aut occisi sunt*; nebo věta se jménem hromadným předchází: *Orgetorix civitati persuasit, ut de finibus suis exirent.*

Jiný příklad vazby dle smyslu jest při *milia*: *Hominum milia sex castris egressi sunt.*

Avšak ve všech těchto případech bývá shoda náležitá pravidlem.¹⁾

§. 200. **Doplňovací jméno** (*praedicativum* t. *nomen*) jest buď jméno přídavné (příčestí, číslovka, náměstka) buď jm. podstatné.

Doplňovací jm. přídavné se srovnává s podmětem v rodě, pádě a čísle, jako v češt.

Doplňovací jméno podstatné musí srovnávati se s podmětem jen v pádě; je-li jím subst. *mobile* n. *commune* (§. 12, 1), též v rodě a čísle, jako v češt.

V češt. vynáší se jméno doplňovací též instrumentálem na otázku *čím* kdo n. *čím* co bývá?

Fortuna caeca est. Ver est amoenum. Verae amicitiae sempiternae sunt. Elephantus est omnium bestiarum maximus. Errare humanum est. Verba consulis haec fuerunt. Je-li podmětem celá věta, vynáší se doplňovací adj. středním rodem jednočtu: *Mihi per gratum est, quod venisti.*

Somnus est imago mortis. Virtus est summum bonum. Captivi militum praeda fuerunt. Romani victores fuerunt. Usus est magister optimus zkušenost jest nejlepší učitelkou. *Vita est magistra optima* život jest nejlepším učitelem. *Aquila est regina avium* orel jest králem ptactva. *Athēnae omnium doctrinarum inventrices fuerunt. Invidia gloriae assiduus comes est.*

Poznam. 1. Někdy bývá doplňovací adjektivum v rodě středním, ač jest podmět rodu mužského nebo ženského; takové adjektivum má platnost *substantivnou*. *Turpitude peius est*

¹⁾ Daleko častěji naskýtá se vazba dle smyslu u básn. a v prose pozdější, zvláště u Liv.: *Capita coniurationis virgis caesi ac securi percussi sunt. Ipse dux cum aliquot principibus capiuntur.*

quam dolor jest horší věci, větším zlem. *Mors omnium rerum extremum est* jest konec všeho. ¹⁾)

2. Spona neřídí se vždy svým podmětem, nýbrž často i jmenem doplňovacím, stojí-li blíže tohoto. *Athenae clarissima urbs Graeciae fuit*. (Srv. Čas jsou peníze.)

To stává se pravidelně, je-li infinitiv podmětem věty. *Contentum suis rebus esse maximae sunt divitiae*.

B. O shodě s několika podměty.

§. 201. 1. Jsou-li podmětové jména **osobná**, a jde-li přísudek za nimi, pronáší se co do čísla **plurálem**; co do rodu při podmětech stejnorodých *rodem* společným, při různorodých *rodem mužským*; co do osoby *osobou* přednější (jako v češt.).

Rōmulus et Remus Romam condiderunt. Pater et mater mortui sunt (zemřeli). *Mater et filia mortuae sunt* (zemřely). *Si tu et Tullia valetis, ego et Cicero valetis*.

2. Jde-li přísudek *před* podměty, nebo klade-li se *mezi* ně, řídívá se podmětem *nejbližším*.

Mortuus est pater et mater. Pater mortuus est et filius. Homērus fuit et Hēsiodus ante urbem conditam.

§. 202. Jsou-li podmětové jména **věcná** (abstracta, concreta, collectiva) nebo **věcná i osobná**, shoduje se přísudek nejčastěji s podmětem *nejbližším*.

Mens et ratio et consilium in senibus est. In me omnium ora atque oculi conversi sunt. Labiēno interitus Sabīni et caedes cohortium est nuntiata. Impedimenta et omnis equitatus secutus est. Missae sunt eo cohortes Ligurum et C. Annus praefectus.

Poznám. I při podmětech věcných táhne se někdy přísudek ke všem podmětům a pronáší se plurálem; co do rodu vyjadřuje se pak při podmětech stejnorodých *rodem společným*, při podmětech různorodých *rodem středním* v plurále. Zhusta mívá takový plurál rodu středního platnost *substantivnou* (srov. §. 200, P. 1); v této platnosti klade se mnohdy i při věcných podmětech stejnorodých. *Sapientia, temperantia, fortitudo copulatae sunt cum voluptate. Honores, imperia, victoriae fortuita sunt* jsou věci nahodilé. *Iniustitia et intemperantia fugienda sunt* jsou věci (vlastnosti), kterých est se vystříhati.

¹⁾ *Triste lupus stabulis* smutná hodina vlk ovčincům.

II. O přívlastku a přístavce.

§. 203. *Přívlastkem (attributum)* bývá přídavné jméno (příčestí, číslovka, náměstka): *orator clarus, hoc mare*; nebo jméno podstatné: *rex Alexander* (přív. *souřadný*).

1. O přívlastku adjektivném.

§. 204. 1. *Adjektivný přívlastek* shoduje se se svým substantivem v rodě, čísle a pádě: *orator clarus, oratoris clari, oratori claro* etc.; *magna silva, magnae silvae* etc.; *hoc mare, haec maria*.

2. *Přívlastkové adjektivum* bývá buď *před* svým substantivem buď *za* ním. *Za* svým substantivem bývají z pravidla přívlastky *Romanus* a *Latinus* a přívlastky opatřené nějakým určením: *militēs laboribus fessi*. Vždycky se praví: *di immortales, genus humanum, ius civile, res familiaris, aes alienum, Appia via*.

Poznam. 1. Přívlastky *primus, ultimus, postremus, summus, infimus (imus), extremus, medius* mohou znamenati (jako v češt.), že některá věc *mezi* ostatními jest první, poslední, nejvyšší, prostřední atd., a bývají v té případnosti *za* svými substantivy; tak na př. jest *arbor summa* nejvyšší strom mezi ostatními, *urbs media* prostřední město, je-li řeč o třech městech.

Avšak mohou znamenati uvedené přívlastky také *jednotlivou část* téže věci a bývají pak *před* svými substantivy; na př. *in summa arbore avis sedet* na nejvyšší části stromu, na vršku stromu; *in extremo ponte Caesar praesidium reliquit* na konci mostu; *per mediam urbem flumen ruit* středem města. Podob. *primo vere* počátkem jara, *prima nocte* s počátku noci (ale *primo die* prvního dne); *in summo monte* na vrcholě hory, *in infimo monte* u paty hory; *extremo anno* koncem roku a pod.

2. K vlastnímu jménu přičiňuje se v lat. přívlastkové adjektivum vyslovující nějakou *hanu* nebo *chválu* jen pomocí *appellativa* (*homo, vir, urbs, oppidum*) nebo pomocí náměstek *ille, iste*, a to obyčejně v superlativě: *Caesar, vir clarissimus* slavný Caesar; *Corinthus, urbs celeberrima* proslavený Korint; *Socrates ille sapientissimus, též sapiens ille Socrates* moudrý Sokrates. (Avšak: *Alexander Magnus, Sulla Felix*.)

§. 205. Vztahuje-li se adjektivný přívlastek ke dvěma substantivům, shoduje se se substantivem bližším anebo se opakuje při každém z nich za větším důrazem: *cuncta maria terraeque, maria et terrae cunctae, maria cuncta cunctaeque terrae; eadem alacritate ac studio*.

§. 206. 1. Vztahují-li se k substantivu dva adjektivné přívlastky, spojují se spojkou *et* jen tehdy, jsou-li *souřaděny*, t. j. jsou-li k substantivu ve stejném poměru (jako v češt.): *firmi et constantes amici*.

Zejména klade se *et* po *multi, plurimi, tot, unus*; v češtině v této případnosti spojka obyčejně se vypouští: *multi et graves dolores* mnoho těžkých bolestí, *plurimi et doctissimi libri* přemnoho knih velmi učených, *tot et tantae civitates* tolik tak velikých obcí, *unus et perangustus aditus* jediný přeúzký přístup.

2. Avšak nesmí se klásti spojka, činí-li jedno z adjektiv se substantivem jeden pojem, jemuž jest druhé adjektivum *podřaděno* (jako v češt.): *magnae naveſ onerariae* veliké lodi nákladní; *multi viri fortes* mnozí muži stateční, mnozí hrdinové; *praepotens finitimus rex, proximis superioribus diebus*.

2. 0 přívlastku substantivném a o přístavce.

§. 207. 1. Přívlastek substantivný musí se shodovati se svým substantivem toliko v pádě; je-li jím substantivum *mobile* n. *commune*, i v rodě a čísle.

Rhēnus flumen, in Rheno flumine; Corioli oppidum, rex Alexander, regem Alexandrum.

Poznam 1. Praví se: *Pompēius et Crassus consules, Lūcius et Arruns fratres*; pod. *Lūcius et Arruns Tarquinii, P. et Cn. Scīpiones*.

2. Substantivný přívlastek mívá v lat. leckdy význam přívlastku adjektivného: *exercitus victor, copiae victrices* (srov. §. 67, P.); zejména platí to o jménech národů: *militēs Persae, equites Galli* (srv. §. 190, 2, P. 2).

Podob. *rex senex* staříčkový král n. královský kmet, *filiū adulescentes* mladiství synové, *homo servus, homo alienigena*.

2. Přívlastek substantivný bývá nejčastěji za svým substantivem; před svým substantivem bývá často přívlastek *rex*, jakož i místní appellativa *urbs, oppidum, flumen, mons* a pod. Vždycky praví se jen: *urbs Roma, impēator Claudius* = císař Klaudius *Claudius impēator* = vojevůdce Kl.).

§. 208. Druh substantivného přívlastku jest **přístavka** (*appositio*); jest to jméno podstatné, opatřené zase svým přívlastkem a položené za podstatným jménem, k němuž patří.

Roma, caput Italiae; Alexander, rex Macedonum; sol, rex et moderator siderum; luna, regina

*noctis; Athēnae, omnium artium inventrices; naturam, optimam duce m, sequimur.*¹⁾

Poznam. Při jménech místních spravuje se přísudek z pravidla přívlastkem substantivným nebo přístavkou a ne podmětem. *Corioli oppidum captum est.* (Srv. Město Praha bylo obleženo od Švédův).

3. O přívlastku podřadném.

§. 209. 1. V latině bývá přívlastek zhusta vyjadřován substantivem v genit. (přív. *podřadný*); takový genitiv překládá se v češt., pokud jest sám o sobě, většinou jmény přídavnými (přívlastkem *souřadným*): *domus Ciceronis* dům Ciceronův, *castra hostium* tábor nepřátelský, *dominatio Persarum* panství perské, *ora Italiae* pobřeží italské, *virtutes corporis, animi* přednosti tělesné, duševní, *belli fortuna* štěstí válečné a pod.

2. Avšak bývají místo genitivu i v latině adjektiva v *ius, ilis, ānus* a pod. (§. 189 a násl.): *circus Flāminius* cirkus Flaminiův, *equitatus Pompēianus* jízda Pompeiova, *cohors praetoria* družina praetorova, *tumultus servilis* vzpoura otrokův a pod.

Poznam. »Terentiovými hrami více se bavím nežli Plautovými« vyjádří se latinsky: *Terentii fabulis plus delector quam Plauti* nebo *quam Plautinis*. Podobně po předložce: *P. Condidius in exercitu L. Sullae et postea in M. Crassi fuit.*

Avšak společné jméno z pravidla se opakuje, je-li jeho pád pokaždé jiný: *Terentii fabulas praefero fabulis Plauti* nebo *fabulis Plautinis.*²⁾ *Nulla est celeritas, quae possit cum animi celeritate contendere.*

§. 210. Slovo **factum** čin pokládá se v lat. namnoze za participium perf. pass. a určuje se proto často a d *verbi*: *bene, male,*

1) U pozd. spisovatelů bývá přístavkou též zpodstatnělé adjektivum rodu středn. v plurále: *Labor voluptasque, dissimillima natura, societate quadam inter se iuncta sunt. Tiberius patres et plebem, invalida et inermia, cunctatione fictu ludificatur.* Srv. §. 202, P.

Také někdy k celé větě přičiňuje se přístavka: *Admoneor, ut aliquid de humatione et sepultura dicam, rem non difficilem.* U Tacita klade se takto přístavka zhusta ve smyslu účelném: *Omnes interfici iussit, munimentum in praesens, in posterum ultionem.*

2) Lze také říci zkráceně: *Terentii fabulis plus delector quam Plauto.* *Terentii fabulas praefero Plauto.* Podobně: *Natura hominis a reliquis animalibus differt* místo: *a natura reliquorum animalium* (srv. řec. *κόουα Χαγιτεσσω ό, οϊα, tak zv. comparatio compendiaria, zkrácené přirovnání).*

recte, praeclare factum (facta) dobrý, špatný, správný, přeslavný čin; pod. *apte dicta* vhodné průpovědi.¹⁾

Vedle toho: *illustre factum, pulcherrimum factum*.

III. O doplňku.

§. 211. 1. *Doplněk* jest výraz, kterým se přísudek doplňuje nebo určuje, a který se táhne spolu k podmětu nebo k předmětu přísudku.

Post Romulum Numa Pompilius rex est creatus. Post Romulum Romani Numam Pompilium regem creaverunt.

2. Doplňkem (souřadným) bývá jméno přídavné (příčestí, číslovka, náměstka) nebo jméno podstatné (*praedicativum* t. *nomen*).

Doplněk shoduje se se slovem, k němuž se táhne, dle pravidel uvedených v §. 200 a násl.

A. Doplňkem přísudek se doplňuje.

§. 212. Tohoto doplňku vymáhají slovesa:

a) sloveso *esse* (§. 198) a slovesa, která mají s ním příbuzný význam: *fio, evado, exsisto* stávám se; *videor* znám se; *maneo* zůstávám;

b) passivná slovesa, která znamenají *nazývati se, volen býti, pokládán (uznáván) býti*;

appellor, nominor, vocor, dicor; ²⁾ *creor, eligor, deligor; existimor, putor, ducor* (nikdy v perf.), *habeor, iudicor*.

Slovesa tato slovou **sponová** (*verba copulativa*). Doplněk táhne se při nich k podmětu a vyjadřuje se tudíž nominativem; tím vzniká v lat. vazba *dvojího nominativu*: podmětného a doplňkového (*nom. praedicativus*). V češt. bývá při slovesech sponových doplněk vyjadřován buď také nominativem (zdám se zdráv) buď instrumentálem (jsem volen čím) nebo předložkou *za* s akk. (jsem volen zač).

¹⁾ Jinak kladou se adverbia zřídka v platnosti přívlastku: *omnes circa populi* všichni okolní národové; bás. *late tyrannus* širovládný kníže.

²⁾ Básnický užívá se ve význ. „nazývám se, sluji“ též *audio* (ἀκούω) vl. slyším o sobě: *ipse iudex audis*. U Cicer. jen: *bene, male audire* v dobré, v zlé pověsti býti.

Cupiditate homines caeci fiunt. Croesus factus est (existit) rex Lydiae; non mansit semper rex Lydiae. Croesus omnibus videbatur beatissimus.

Aristides iustus appellatus est. Socrates parens philosophiae dicitur. Post Romulum Numa Pompilius rex est creatus. Ad bellum gerendum Alcibiades dux delectus (constitutus) est. Croesus existimabatur (putabatur, ducebatur) divitissimus rex. Scytharum gens antiquissima semper habita est. Socrates omnium sapientissimus oraculo Apollinis iudicatus est.

Poznam. 1. Pamatuj stálá rčení: *iudicor hostis* jsem prohlášen za nepřítele, *dicor dictator* jsem jmenován diktátorem, *decloror (renuntior) consul* jsem vyhlášen za konsula (zvoleného), *designor consul* jsem ustanovován za konsula (pro příští rok).

2. *Videor* pojí se častěji s nom. a inf.: *videor beatus esse*.

3. Slovesa znamenající *pokládán býti*, zejména *haberi*, mají doplněk též v abl. s předl. *pro* neb *in* nebo v genit. s výrazy *loco, numero* n. *in loco, in numero* (doplněk *podřadný*).

Habiti (existimati) sunt pro hostibus, hostium loco, hostium numero. Chabrias in summis habitus est ducibus. In Gallia plebes paene servorum habetur loco.

Podobnou vazbu má *esse* = býti čím, býti za: *pro patre, parentis loco esse alicui. Alcibus (losům) sunt arbores pro cubilibus.*

4. Sloveso sponové neřídí se vždy podmětem, nýbrž často i doplněkem substantivným, stojí-li blíže u doplněku. *Non omnis error stultitia est dicenda. Gens universa Veneti appellati sunt.* Srov. §. 200, P. 2.

§. 213. Změní-li se vazbou nominativ podmětný v pád jiný, změní se příčinou shody v týž pád i nominativ doplněkový.

Změníme-li vazbu passivnou v aktivnou, změní se nominativ podmětný i doplněkový v akkusativ.

Cupiditas homines caecos facit (efficit, reddit). Athēnienses Aristidem iustum appellaverunt. Post Romulum Romani Numam Pompilium regem creaverunt. Ad bellum gerendum Athēnienses Alcibiadem ducem delegerunt. Croesum omnes divitissimum regem existimabant (putabant, ducebant, nikoli habebant dle P. 3). Apollinis oraculum Socratem sapientissimum omnium iudicavit a tak pod.

Tím vzniká v lat. vazba *dvojiho akkusativu*: předmětného a doplněkového (*acc. praedicativus*). V češt. klade se buď také akkus. (žádostivost činí nás slepy) nebo ještě častěji instrumentál nebo předl. *za* s akkus.

Poznam. 1. *Reddo* (činím) doplňuje se z pravidla jen a d j e k t i v y, a to jen v rodě činném: *reddo aliquem divitem*, avšak *fio dives*.

Než říká se vždy jen: *facio aliquem certiozem de aliqua re (alicuius rei)* zpravuji někoho n. dávám někomu zprávu o něčem; pass. *certior fio* jsem zpravován n. dostávám zprávu; na př. *certiozem facio duzem de hostium discessu; dux per exploratozes n. ab exploratoribus certior factus est de hostium discessu*.

2. Slovesa *existimo*, *puto* *duco*, *iudico* pojí se častěji s akkus. a inf.: *puto te beatum esse*.

3. *Habeo* s dvojím akkus. má obyčejně do sebe význam »skutečně někoho míti někým«; pročež: *amicum te habeo* mám tě přítelem (t. j. jsi mým přítelem). *Epaminōndas philosophiae praeceptorem habuit Lysim Tarentinum* měl za učitele filosofie Lysida Tarentského. V témž smysle klade se též *utor* s dvojím ablat.: *amico te utor. Coloni Miltiade duze usi sunt. Athēnienses Phalērico portū neque magno neque bono utebantur*.

Znamená-li *habere* pokládati zač, vyjadřuje se při něm doplněk způsobu v §. 212, P. 3 uvedenými: *habeo te pro amico, loco amici, amicorum numero; ficta pro veris habeo; mortem in malis habeo; pro certo habeo aliquid*. Touž vazbu mívají i slovesa *puto* a *duco*. Avšak vždy praví se jen: *suspectum habeo aliquem* mám někoho v podezření.

§. 214. Mimo uvedená slovesa vymáhají k doplnění svého pojmu často doplňku (v nomin. nebo v akkus.) ještě tato:

nascor, morior; cognoscor, reperior; dor, adiungor;

intellego, cognosco, invenio; do, adiungo, adscisco, sumo, posco; praesto me osvědčuji se (vždy v dobrém sm.), *praebeo me* pro-

ukazují se (ve smysle dobrém i špatném);

uxorem duco беру si za manželku a j.

Nemo nascitur dives, pauperes moriuntur multi. Homines raro in victoria grati reperiuntur, cognoscuntur. Tu mihi adiutor datus es; tu mihi socius adiunctus es.

Quem intellegimus beatum? Te virum optimum cognovi. Achilles Homērum praeconez suae virtutis invenit (nalezl v Homerovi hlasatele). Cimon sororem suam Calliae uxorem dedit (= in matrimonium dedit). Neocles uxorem Acarnanam civem duxit (t. domum = in matrimonium duxit). Sēquani Ariovistum socium sibi adiunxerunt. Helvetii Bōios socios sibi adsciscunt. Athēnienses Alcibiadem imperatorem sibi sumserunt. Hostes principum liberos obsides (za rukojmě, jakožto rukojmě) poposcerunt, dederunt, miserunt, adduxerunt, reliquerunt, acceperunt, retinuerunt. Fortissimum me praesto; fortissimum me praebeo; ignavum se praebuit.

Poznam. Doplněk může býti i u jmenovaných právě sloves vyjádřen také způsoby v §. 212, P. 3. uvedenými (*pro, loco, numero*): *relictus est pro occiso; obsidum loco (numero, nomine) missi sunt; relinquo aliquem custodis loco.*

B. Doplněkem přísudek se určuje.

§. 215. Tento doplněk může býti při *každém* slovese, k jehož podmětu nebo předmětu se táhne, a tudíž buď *nominativem* nebo *jíným* pádem se pronáší. V češt. vyjadřuje se doplněk určovací větou příslovečnou nebo vazbou přechodníkovou nebo pádem předložkovým aneb i příslovci.

Nejčastěji naskýtají se jako doplňky:

a) substantiva osobná znamenající věk, úřad nebo povolání.

Cato senex historiam scribere instituit jakožto stařec, starcem jsa, když byl starcem (= *cum senex esset*), ve svém kmetství (= *in senectute*). *Cicero consul rem publicam servavit* jakožto konsul, konsulem jsa, když byl konsulem, za svého konsuluátu. *Cicero Brutum iam puerum dilexit. Titus miles abiit, imperator rediit.*

b) adjektiva označující buďto tělesný nebo duševní stav nebo nějakou náladu myslí:

praesens přítomen jsa, osobně; *absens* nepřítomen jsa, v nepřítomnosti;

vivus živ, za živa, za živobyti; *mortuus* mrtev, po smrti;

sciens, prudens věda, vědomě; *insciens, imprudens* nevěda, nevědomky;

laetus, hilaris vesel, vesele; *tristis, maestus* smuten, smutně;

invitus nerad, proti své vůli; *salvus, incolumis* zdráv, ve zdraví, bez pohromy; *inopinans* nic netušící, z nenadání, nenadále a pod.

Themistocles absens prodicionis accusatus est. Themistoclem absentem legati accusaverunt. Athēnienses Alcibiadi absenti magistratum abrogarunt. Cato vix vivus hostium manus effugit. Sciens (prudens) te laedere nolui. Sōcrates venenum laetus hausit. Sēquani tristes terram intuebantur. Gāius molestum iter invitus suscepit (ale: libenti animo, libenter suscepit). Horātius Cocles incolumis ad suos tranavit. Dux hostes inopinantes aggressus est.¹⁾

¹⁾ Užívání doplňkových adjektiv jest u básníků a pozd. prosaiků velmi rozšířeno; zvláště užívá se tak adjektiv udávajících čas nebo místo: *Vespertinus* (m. *vespere, ἑσπέριος*) *pete tectum. Serus* (m. *sero*) *in caelum redeas. Gregibus*

c) adjektiva počet nebo pořadí označující:

primus, princeps; prior, posterior (ze dvou); *superior, inferior; proximus, ultimus, postremus, extremus, summus, medius; unus, solus, totus, plerique; frequens, rarus, diversus* a j.; konečně náměstka *ipse*.

C. Duilius Poenos classe primus (po prvé) *vicit. Hannibal princeps* (první) *in proelium ibat, ultimus* (poslední, naposledy) *discedebat. Priori* (prve) *Remo augurium venit. Hannibal semper superior proelio discessit* (odešel jako silnější = jako vítěz; opak: *discessit inferior*). *Ubii proximi Rhenum* (velmi blízko Rýna) *incolunt. In una virtute* (jenom, toliko na ctnosti) *spes salutis consistit. Homo non sibi soli* (ne sobě jedinému, ne pouze sobě) *natus est, sed patriae. Themistocles totum se dedit* (zcela se oddal) *rei publicae. Bello Corinthio Athenienses mercenarios plerosque* (většinou, z největší části) *habebant milites. Germani frequentes* (u valném počtu) *in castra venerunt. Hostes rari* (pořídku, po různu, sem tam) *se ostendere coeperunt. Diversi* (různo, různým směrem) *consules discedunt. Se ipsos* (sebe samy) *omnes natura diligunt.*

Poznam. 1. Rozlišuj dobře:

Hannibal hanc { **primus** první (po něm třeba někdo jiný)
urbem oppugnavit { **primam** nejprve (pak třeba město jiné).

Frater solus mihi hoc dixit — soli mihi hoc dixit.

Me ipse consolor těším se sám (protiva: a nikdo jiný) — *me ipsum consolor* těším sebe sama (protiva: a nikoho jiného).

2. Při *ipse* ráda se dává v lat. přednost nominativu, a to mnohdy i tam, kde by protiva zřejmě žádala pádu jiného; skoro vždycky klade se nominativ, stojí-li *ipse* před náměstkou a při *per se*: *se ipse* n. *se ipsum diligit*, avšak jen *ipse se diligit. Medici ipsi se curare non possunt. Cato Uticae mortem ipse sibi conscivit. Te consolor, cum ipse me non possim. Virtus per se ipsa* (sama sebou, sama o sobě) *placet.*

O shodě opačné.

§. 216. Naopak spravuje se podmět nebo předmět doplňkem substantivním, je-li podmětem nebo předmětem náměstka u k a-

nocturnus (m. *noctu, νυκτέριος, νύχιος*) *obambulat. Aeneas se matutinus* (m. *mane, ὄρθριος*) *agebat. Domesticus* (m. *domi, ἐπιόσιος*) *otior. Trapezantem subitus* (m. *subito*) *irrupit. Podob.: pergūt properus; solvite vela citi; vivite felices; sapiens finire memento tristitiam.*

Sem náleží též doplňková adjektiva, jimiž u básn. prolepticky znamená se výsledek děje: *Maduere graves adspergine pennae* (graves t. j. *ita ut graves fierent*). *Submersas obrue puppes* (t. j. *obruere puppes, ut submergantur*). *Orpheus saxa sequentia ducit.*

z o v a c í nebo **v z t a Ź n á**. V češt. pronáší se náměstka obyčejně středním rodem jednočtu.

H a e c (to) *mea culpa est. H a n c existimo meam culpam. Idem velle atque idem nolle, e a est vera amicitia. Nos e a m patriam dicimus, ubi nati sumus.* (Srv. Ta jest byla nejprvnější příčina zlého.)

Q u a e (co) *pertinacia quibusdam, e a d e m* (totéž, to zároveň) *aliis constantia videri potest. Omnes Belgae, q u a e* (což) *tertia pars Galliae erat, contra populum Romanum coniuraverunt. Thēbae, q u o d Boeōtia caput est.*

Poznam. 1. Je-li doplňkem věty vztažné jméno vlastní, řídí se náměstka vztažná slovem, k němuž se vztahuje. *Est genus quoddam hominum, q u o d Hilōtae vocatur. Flumen, q u o d appellatur Tamesis.*

2. Ve větách záporných nebo záporný smysl majících, jako: *non fuit elegantia i l l u d aut cura* a pod., má střední rod náměstky význam **s u b s t a n t i v n ý** (*illud* = ona věc, ono jednání).

IV. O shodě náměstek.

§. 217. 1. Náměstky shodují se se slovy, k nimž se vztahují, nebo která zastupují, vždycky v rodě a čísle; pád může býti rozdílný.

Agri non omnes frugiferi sunt, q u i coluntur (q u o s colimus). Magna vis est in virtutibus: e a s excita, si forte dormiunt.

2. Vztahuje-li se náměstka vztažná nebo ukazovací k celé větě, vynáší se jednočtem rodu středn. (jako v češt.); místo *quod* klade se v lat. zhusta *id quod* (což).

Lacedaemōnii Āgin regem, q u o d (id quod) nunquam antea apud eos acciderat, necaverunt. Peto, ut eum diligas; erit i d mihi gratum.

Poznam. 1. Náměstka vztažná spravuje se doplňkem substantivním (shoda opačná); v. §. 216.

2. Někdy naskýtá se při náměstce vztažné vazba dle smyslu: *Caesar equitatum (= equites) praemittit, q u i videant. Nobilitas (= nobiles), q u o r u m pars etc. Vestrae vitae, q u o s in periculum deduxi, prospiciam.* Srov. §. 199, P.

Podobně: *Amicitia ex eo genere (= ex eorum genere) est, q u a e prosunt. Virgines Vestales ex eo numero (= ex earum numero) sunt, q u a e semper sunt sanctae habitae.*

§. 218. Vztahuje-li se náměstka vztažná neb ukazovací ke v ě m a nebo v í c e jménům, platí o ní pravidla v §. 201. a násl. vedená.

Pater et mater, qui mihi mortui sunt kteří mi zemřeli. *Helvetii oppida vicosque, quos incenderant, restituerunt. Milites non adem alacritate ac studio, quo uti consuerant, utebantur.*

Poznam. Avšak též dle §. 202, P.: *Otium atque divitiae, quae* (kteréžto věci) *prima mortales petunt, Romae diu erant.* — *Caesar obsides, arma, servos poposcit. Dum ea* (ty věci, to) *conquiruntur, hominum milia sex e castris egressi sunt.*

§. 219. O s o b a vztažné věty řídí se onou osobou, ke které se náměstka odnáší: *ego non is sum, qui mortis metu terrear; tu non is es, qui mortis metu terrearis* atd.

O pádech.

O akkusativě.

§. 220. Akkusativem vyjadřuje se:

I. předmět slovesa na ot. *koho? co?* a to: 1. předmět *vnější*, na který děj slovesa přechází (*verbero servum*), 2. předmět *vnitřní*, který jsa obsažen vlastně v slovese takřka z nitra jeho se vyjímá a připojuje se k němu jako předmět (*vitam iucundam vivo*);

II. příslovečné určení různého druhu.

I. O akkusativě předmětném.

1. O akkusativě vnějšího předmětu.

§. 221. 1. Akkusativ vnějšího předmětu přistupuje jako v češt. k slovesům **přechodným** (§. 98, 2).

Scipio Carthāginem delevit. Ferrum et ignis vastat terras.

2. Ve vazbě **trpné** mění se akkusativ v nominativ (podmětu) a podmět v ablat. s předl. *a (ab)*, je-li jím jméno osobné; je-li jím jméno věcné, v pouhý ablativ.

A Scipione Carthāgo deleta est. Ferro et igni vastantur terrae.

§. 222. Mnohá slovesa pojí se v lat. s akkus., kdežto do češtiny překládáváme je slovesy s genit. nebo dat. neb instrument. nebo pádem předložkovým.

a) V lat. akk., v češt. genit.; sem náležejí 1. Slovesa, která znamenají

<i>báti se, unikati, varovati se, následovati</i> a j.	
<i>timeo, metuo insidias</i>	bojím se úkladů
<i>fugio conspectum hominum, ef- fugio mortem; ale (ef)fugio e carcere</i>	unikám zraku n. utíkám před zrakem lidí, unikám smrti; unikám z vězení
<i>vito, evito periculum, caveo pe- riculum n. a periculo</i>	varuji se, vystríhám se, straním se, též vyhýbám se nebezp.
<i>sequor sententiam alicuius, s. naturam</i>	následuji n. držím se mínění něčí, řídím se přírodou.

2. Přechodná slovesa z á p o r n á pojící se v češtině s genitivem, kdežto v lat. klade se akkusativ: *gentem nullam video* žádného národu nevidím; *neglego leges, rem familiarem* nedbám zákonů, zanedbávám domácnosti.

3. Slovesa složená s předl. *do-*, jako jsou slovesa znamenající *docházeti čeho: assequor, consequor, adipiscor, nanciscor, impetro; dobývati čeho: oppugno, expugnavi, cepi (urbem)* a jiná.

Multi milites a n g u s t i a s itinerum timuerunt. Themistocles non effugit civium suorum invidia m. Nonnulli, ut timoris suspicionem vitarent, in castris remanserunt. Admonui te, ut considerares, quibus crederes, quos caveres. Gloria virtutem tamquam umbra sequitur. Athēnienses victoria Marathōnia et Salamīnia m a x i m a m gloria m sunt consecuti.

b) V lat. akkus., v češt. dativ; sem náležejí hlavně slovesa:

*adaequo, aequo, credo,
intellego, iuvo, laedo,
impedio, prohibeo,
disco a deficio,
miror i admiror.*

<i>adaequo te eloquentia;</i> avšak	vyrovnávám se ti výmluvností;
<i>aequo aliquem cum principe,</i>	kladu někoho na roveň kní-
<i>aequo urbem solo</i>	žeti, srovnávám město se zemí
<i>credimus libenter id, quod vo-</i>	věříme rádi tomu, čemu chceme;
<i>lumus, avšak mihi crede</i>	věř mi n. na mou věru
<i>intellego omnia</i>	rozumím všemu n. chápu vše
<i>iuvo, adiuvo pauperem</i>	pomáhám chudému n. podporuji chudého

<i>laedo (offendo) amicum</i>	ubližuji příteli n. urážím přítele
<i>impedio, prohibeo equitatum, aditum</i>	překážím jízdě, zabraňuji přístupu
<i>disco litteras Graecas</i>	učím se řeckému písemnictví
<i>deficiunt me vires; avšak deficio ab aliquo (ad aliquem)</i>	nedostává se mi sil n. opouští mne síly; odpadám od někoho (k někomu)
<i>miror, admīror sapientiam Dei</i>	divím se moudrosti Boží.

Pedites Germanorum cursu equorum adaequabant. Fortes fortuna adiuvat. Qui iure suo utitur, neminem laedit. Loci natura aditum prohibet. Druides magnum numerum versuum ediscere dicuntur. Res frumentaria exercitum deficit (nedostává se, dochází; avšak: exercitui frumentum deest n. abest vojsko nemá obilí). Diōn Syracūsanus Platōnem adeo admiratus est atque adamavit, ut se totum ei traderet.

c) V lat. akkus., v češt. instrumentál; sem náležejí lďavně slovesa, která znamenají

pohybovati a házeti, opovrhovati a vyhrožovati.

<i>moveo castra, concutio rem publicam</i>	hýbám táborem t. dále táhnu, otrásám obcí
<i>iacio lapides</i>	házím kamením n. metám kamení
<i>contemno mortem, despicio divitias, aspernor preces tuas</i>	opovrhuji n. pohrdám smrtí, bohatstvím, prosbami tvými
<i>minor, minitor hosti perniciem; avšak minor ferro ignique, gludio</i>	vyhrožuji nepříteli záhubou; vyhrožuji ohněm a mečem, vyhr. mečem.

Pudor commovit aciem, et clamore sublato undique in unum hostem tela coniciunt. Antōnius leges Caesaris, ut rem publicam concutere posset, evertit. Homines despiciunt eos et contemnunt, in quibus nihil virtutis putant. Catilīna urbi ferrum flammamque minitatur.

d) V lat. akkus., v češt. pád předložkový; sem náležejí zejména slovesa, která znamenají

hleděti nač, mstiti se nad kým nebo zač a hažiti nebo toužiti po čem.

<i>specto ludos, nihil sp. nisi fugam</i>	dívám se na hry, po ničem se neohlížím leč po útěku
<i>intueor terram</i>	hledím n. pohlížím na zemi
<i>aspicis me iratus</i>	hněvivě na mne pohlížíš
<i>circumspicio auxilium</i>	ohlédám se po pomoci
<i>inspicio libros</i>	nahlížím do knih

di homines respiciunt

ulciscor hostes, iniuriam, patrem; ulc. hostes pro iniuriis n. iniurias hostium

concupisco pecuniam desidero pacem, desidero modestiam ab aliquo, desidero eloquentiam in aliquo

bohové ohlížejí se na lidi, mají k lidem zřetel, dbají o lidi
mstím se nad nepřáteli n. nepřátelům, mstím se za křivdu n. mstím křivdy, mstím se za otce n. mstím otce; mstím se nepřátelům za křivdy n. mstím nad nepřáteli křivd
bažím po penězích
toužím n. dychtím po míru, požaduji skromnosti od někoho, pohřešuji výmluvnosti při někom.

Rem spectata, non hominem. Sēquani tristes terram intuebantur. Stultum est vicinum velle ulcisci incendio. Dii hominibus, quos pro eorum scelere (n. quorum scelus) ulcisci volunt, secundiores interdum res concedere solent. Pausanias victoria Plataeensi elatus maiora concupiscere (appetere) coepit. Cimone Athēnienses non solum in bello, sed etiam in pace diu desideraverunt.

Poznam. 1. Srov. ještě tato rčení latinská a česká:
gratulari victoriam blahopřáti k vítězství
suadere fugam raditi k útěku
temptare fortunam belli pokoušeti se o štěstí válečné
tractare crudeliter socios nakládati se spojenci ukrutně
impugnare hostem dorážeti, útočiti na nepřítele.

2. Aktivná ze sloves uvedených vytvořují jakožto přechodná (§. 98, 2) celý rod trpný: *adiuvor* pomáhá se mi, *adiuvaris, adiuti sumus; pauperes adiuvari sunt. Multa mala morte effugiuntur. Fugienda semper iniuria est. Multi abundant audacia, consilio et ratione deficiuntur.*

§. 223. S akkusativem osoby pojí se **neosobná** slovesa: *deceat me* sluší mi ¹⁾ a *dedecet me* nesluší mi, *iuvat me* těší mne a *fugit (fallit, praeterit) me* jest mne tajno, jest mi neznámo.

Podmět bývá vyjadřován při těchto slovesech způsobem v §. 197, P. 1. uvedeným.

Adulescentem deceat modestum esse. Hoc me deceat; haec me decent. Parvum parva decent. Te hilari animo esse valde me iuvat. Neminem fugit (fallit, praeterit) = každý ví) paucos sorte sua contentos esse. Quid sit optimum, neminem

¹⁾ *Decet* osobně skoro jen u básn. a pozd. prosaiků.

fugit. Haec me non fugiebant. Artem medicinam multum fallunt.

Poznam. 1. *Nisi me fallit* jakožto věta vložená = nemýlím-li se; jinak též: *nisi res (spes, opinio) me fallit, nisi omnia me fallunt nisi fallor.*

2. S akkus. osoby (a genitivem věci) pojí se též neosobná slovesa *piget, pudet, paenitet, taedet, miseret*; viz §. 263.

§. 224. Mnohá slovesa, zejména taková, která vyjadřují nějaký **pocit** (*verba affectuum*), bývají v lat. brzy nepřechodná brzy přechodná.

<i>doleo, maereo, lugeo, lamentor rei publicae casum</i>	truchlím, běduji nad osudem obce
<i>queror, conqueror iniuriam</i>	stěžuji si do bezpráví
<i>horreo, perhorresco, reformido scelus</i>	hrozím se n. děším se zločinu
<i>indignor audaciam (= indigne, aegre, graviter, moleste fero)</i>	horším se nad smělostí
<i>rideo (derideo, irrideo) stultos</i>	směji se n. vysmívám se poštilcům
<i>spero salutem, despero salutem</i>	doufám ve spásu n. naději se spásy, zoufám nad spásou. ¹⁾

Avšak vedle toho praví se též: *doleo calamitate n. de calamitate sociorum; maerent homines alienis bonis; queror de iniuria; despero de salute, de te, de rebus tuis, salutis tuae.* Nebo praví se náprostě: *senatus luget; horreo animo* (na mysli); *quis temporibus his ridere possit? difficile est tacere, cum doleas* a pod.

¹⁾ 1. Básníci velmi mnoho jiných sloves jinak nepřechodných užívají přechodně. *Corydon ardebat Alexin* (vedle *arsit virgine*) hořel láskou k Alexiovi. *Juvenis arma fremit* hlasitě žádá zbrani. *Vix durare carinae possunt imperiosius aequor* sotva mohou zdolatí příliš mocné moře. *Omnes una manet nox* a pod.

Zvláště pamatuj slovesa pohybu: *Cuncta festinat manus* vše spěšně koná. Tak *propinquare augurium* usplšiti t. j. k rychlému vyplnění přivéstí, *rurere divitias* shrabovati bohatství a j.

2. Básníci (a pozd. prosaikové) pojí i slovesa passivná s akkusativem předmětným; vazba tato vysvětluje se z mediální platnosti, jakou původně latinské passivum mělo: *induor vestem* (pros. *induo vestem*) oblékám si šat srov. řec. ἐνδύομαι στολήν; zvláště často vyskytá se s akkus. participium perf. pass.: *indutus vestem* (pros. *indutus veste*) obleknuv si šat n. šat maje oblečen srov. řec. ἐνδυσάμενος στολήν. *Priamus ferrum cingitur* opásá si meč n. opásá se mečem srov. řec. χαλκὸν ζώννυται. *Caput velamur amictu* zahaluje si n. máme hlavu zahalenu. *Eumenides implexae crinibus angues* propletše si n. majíce vlasy propleteny hady. *Peruncti facibus ora* namazavše si n. majíce obličej namazaný. *Hector per pedes traiectus lora tumentes* maje nohy naduřelé provlečeny řemením vl. nechav si nohy provléci řemením.

Horatii soror hostium morte mugebat. Maerebant homines meam calamitatem, meum casum doluerunt (dí Cicero o svém vyhnanství). *Conqueri fortunam adversam, non lamentari decet. Falso queritur de natura sua genus humanum. Sēquani Ariovisti crudelitatem horrebant. Conscia mens recti famae mendacia ridet. Desperans victoriam coepi suadere pacem* (praví Cicero o počátku válek občanských).

Poznam. P a s s i v u m úplné vytvořuje jedině *rideo*. *Despero* passivně vyskytá se nejvíce v abl. absol.: *desperatis rebus* pustiv naději, vida nezbytí, *desperata salute*, zoufav nad spásou.

§. 225. Mnohá slovesa nepřechodná, zvláště taková, která znamenají nějaký pohyb, stávají se přechodnými, jsou-li složena s předložkami, a to:

A. z pravidla, jsou-li složena s předl. *circum*, *trans* a *praeter*.

circumvenire aciem hostium obklíčiti, zaskočiti
circumsedere (obsidere) urbem obléhati
transire, transgredi flumen přejíti, překročiti
praeterire, praetergredi, praetervehi domum jíti, kráčet, jeti mimo.

B. na mnoze i tehdy, jsou-li složena s jinými předložkami, zvláště s předl. *ad*, *in*, *ob* a *per*; avšak při některých z těchto sloves předložka též se opakuje, zvláště mají-li význam vlastní (místní), některá vyskytají se jen s pádem předložkovým.

1. P ř e c h o d n ě vyskytají se slovesa *inire*, *coire*, *obire*, *subire*, *ascendere*, *conscendere*, *peragrarē*.

inire *castra* vejíti do tábora; *viam* nastoupiti na cestu; *magistratum* nastoupiti na úřad; *societatem* vejíti ve spolek, sjednati spolek = *coire societatem*; *gratiam (ab aliquo)* vejíti v přízeň, dojíti přízně (u koho); *consilium* vejíti v radu, uraditi se, usnésti se (= *capere consilium*)

obire *negotium* na se vzíti, zástati; *mortem (diem supremum)* umřít, skonati = *occumbere mortem*

subire *tectum* vejíti pod střechu; *pericula, labores, poenam* podstoupiti

ascendere *montem* vystoupiti, slézt; *conscendere naves, equum* vstoupiti, vsednouti

peragrarē *Italiam* proputovati, protáhnouti.

2. P ř e c h o d n ě i s p ř e d l o ž k o v ý m pádem vyskytají se slovesa *adire*, *aggredi* a *ingredi*, *convenire*.

adire *amicum* obrátiti se k příteli (s prosbou o pomoc) | *adire ad amicum* jíti k příteli

adire oppida choditi po městech; *fines* vtrhnouti do území; *periculum* vydati se v nebezpečství; *hereditatem* uvázatí se v dědictví

adire ad rem publicam = *accedere ad rem p.*, *capessere rem p.* vstoupiti do života veřejného, oddati se správě státní

aggredi <i>hostem</i> udeřiti na nepřítele = <i>adoriri hostem</i>		<i>aggredi ad consulatus petitionem</i> přikročiti k čemu, míti se k čemu
---	--	---

ingredi <i>urbem</i> vkročiti do města = <i>intrare urbem</i>		<i>ingredi in templum, intra fines</i> vkročiti do chrámu atd.
--	--	--

ingredi disputationem i *in disputationem* počítí rozpravu

convenire <i>equites in itinere</i> potkati se s jezdcí (náhodou); <i>legatum</i> sejítí se s legátem (k rozmluvě), navštívití legáta, mluvití s legátem		<i>convēnit mihi tecum</i> n. <i>inter nos, res convenit mihi tecum</i> n. <i>inter nos</i> smluvili jsme se, shodli jsme se.
---	--	---

Convenit mihi tecum hoc bonum esse; ut ad me venias. Hoc, illud, quod tecum mihi convenit. De tempore n. *tempus convenit inter nos. Condiciones pacis non convenerunt* neshodli se o výminkv; *quae inter regem Pausaniamque convenerant. Ita, ut convenerat, factum est.*

Poznam. *Haec res nobis (aetati nostrae) non convenit* nehodí se pro nás, nesluší se na nás. *Haec suspicio in nos non convenit* nepřipadá na nás, nevztahuje se na nás. *Somnium cum re convenit* srovnává se, shoduje se se skutečností.

3. Jiná vyskytají se jen s předložkovým pádem: **invadere** na př. *in arcem, in hostes; invehi* na př. *in Catilinam pervadere, perequitare per* a jiná.¹⁾

4. »Převyšovati, předčítí, vynikati, překonávati« jest latinsky:

<i>praestare alicui</i>		<i>antecedere aliquem</i> n. <i>alicui</i>
<i>praestare, excellere inter ceteros</i>		<i>superare, vincere aliquem.</i>

V čem kdo vyniká, vyjadřuje se v lat. *ablativem*: *humanitate, virtutibus, constantia*; též *in aliqua re* v nějakém oboru: *in hac arte.*

Poznam. Ve smysle vlastním p. j. se *antecedere* vždy s akkus. *equitatus agmen antecessit.*

§. 226. Slovesa složená s **trans**: *traduco, traicio, transporto* mají při sobě dvojí akkusativ: akk. předmětný (koho převádím n.

¹⁾ Básníci (a pozd. prosaikové) užívají složených sloves ve významu přechodném měrou mnohem rozsáhlejší; tak čteme: *avaritia animos invasit, Hannibal Africam accessit, incedit hostes timor* a pod.; ano i *excedere modum* (Cic. *transire modum, ultra modum progredi*). U Caesara čte se ze složených s *ex* jen *egredi* s akk.: *egredi fines, munitiones.*

přepřavuji) a akk. místa předložkou *trans* způsobený (přes co ho převádím n. přepřavuji). V passivě akk. místa zůstane.

Traduco, traicio, transporto copias Rhēnum; copiae Rhēnum transportantur. Caesar flumen Axonam exercitum traducere maturavit. Agēsilāus Hellēspontum copias traiecit. Belgae antiquitus Rhēnum traducti sunt.

Poznam. Praví se též: *traicio flumen* přepřavuji se přes řeku, přecházím řeku; pass. *flumine traiecto*.

2. O akkusativě vnitřního předmětu.

§. 227. Akkusativ vnitřního předmětu přistupuje k slovesům nepřechodným a bývá vyjádřen:

a) podstatným jménem se slovesem *soukmenným* nebo *souznačným* (*figura etymologica*); v té případnosti bývá akk. opatřen přívlastkem.

Vitam iucundam vivo. Acerrima pugna (proelium) pugnata est. (Srv. Spravedlivý soud suďte. Mluvil tuto řeč.)

Poznam. Sem náležejí též rčení: *sapere picem* (= *picis saporem*) chutnati smolou, *redolere unguenta* voněti nebo páchnouti mastmi, *redolere antiquitatem*, *sitire sanguinem* žízni po krvi a pod.¹⁾

b) středním rodem náměstky nebo adjektivné číslovky.

hoc (= *hoc gaudium*) *gaudeo*, avšak: **hac re gaudeo, laetor**

laetor z toho se raduji

id *glorior* tím se honosím

illud *dubito* o onom pochybuji

hoc unum studeo, | o to jediné
operam do | se vynasnažuji,
| usiluji

hoc non tacebo o tom mlčeti nêbudu

hoc tibi persuadeo o tom tě přesvědčuji

utrumque tibi assentior v obojím s tebou souhlasím

ea re glorior

de illa re dubito

uni rei | *studeo*
| *operam do*

de hac re non tacebo

de hac re tibi persuadeo

in utraque re tibi assentior.

Haec turpe est philosophos dubitare, quae ne rustici quidem dubitent. Druides imprimis hoc volunt persuadere, non interire animos. Id ipsum, quod maneo in vita, peccare me existimo

¹⁾ Básn. *lacrimas marmora manant, quercus sudabunt roscida mella, stillare rorem; Liv. pluere lapides.* Jinak klade se ablat. nástrojový: *olentia sulphure stagna; Liv. sudare sanguine, pluere lacte* (v. §. 274).

(právě tím, že atd.; dí Cicero sklíčen jsa zármutkem nad smrtí své dcery).¹⁾

Poznam. Zvláštní druh akkusativu vnitřního vyskytá se ve rčení: *foeuus ferio* sjednávám smlouvu, t. j. *foedus hostiam feriendo efficio*.²⁾

3. O dvojím akkusativě: osobném a věcném.

§. 228. 1. Často naskýtá se akk. **vnitřního** předmětu středním rodem náměstky vyjádřený vedle akkusativu předmětu vnějšího osobného u sloves přechodných; v pass. akkusativ vnitřního předmětu zůstává.

hoc te cogo	k tomu tě nutím	pass. hoc cogor	k tomu jsem nucen
hoc te iubeo	to ti poroučím	hoc iubeor	to se mi poroučí
hoc te moneo	k tomu tě napomínám	hoc moneor	k tomu jsem napomínán a pod.
hoc te hortor	k tomu tě povzbuzuji		

Discipulos id unum moneo, ut studia ament.

2. Zvláště pamatuj slovesa *připomínání, otazování a prošení*:

hoc te moneo, admoneo	to ti připomínám, na to tě upomínám (pamatuji)	avšak: de hac re te moneo etc.
hoc te rogo, interrogo, consulo	na to (po tom) se tě táži	de hac re te rogo etc.
hoc te oro, rogo	za to tě prosím	oro, rogo te, ut auxilium feras
pass. hoc admoneor, rogor etc.	na to jsem upomínán (pamatován), na to jsem tážán, za to jsem prošen (žádán).	

Pamatuj mimo to:

quaero aliquid ab (ex) aliquo	táži se na něco (po něčem) někoho
peto auxilium ab aliquo	prosím (žádám) někoho za pomoc
imploro auxilium ab aliquo n. auxilium alicuius	vzývám někoho o pomoc, dovolávám se něčí pomoci
precor veniam a dis, precor a dis n. deos ut	prosím bohů za milost, modlím se k bohům.

¹⁾ Básn. *dulce* (= *dulcem risum*) *riuere* sladce se usmívati, *sua . . . e sonare* sladce zazpívati, *magnum clamare* hlasitě křičeti, *oculi lucidum fulgentes* jasně zářící; Tac. *Tiberius falsum renidens* potměšile se usmívaje.

Často i plur. *torva tueri, vana tumere* marně se nadýmati.

²⁾ Básnický o Iridě: *arcum secare* vytvořiti oblouk.

Hoc me commonet amicus. Non audimus ea, quae a natura monemur. Invitus vos de proelio admonui.

Quid me istud rogas? Quid multa me rogas de rebus insuavibus ac molestis? Amicus me de re publica interrogavit. Liscum Caesar retinet; quaerit ex solo ea, quae in conventu dixerat.

Faciam illud, quod rogatus sum. Te autem rogo, ut annum mihi tempus des (píše Themistokles Artaxerxovi). Athēnienses nusquam nisi a Lacedaemoniis auxilium petiverunt. A dis veniam precari debemus. Timoleon hoc a dis immortalibus semper precatus est (n. deos precatus est), ut libertatem restitueret Syracūsānis.

Poznam. Pamatuj:

petere regionem, urbem
petere hostem

táhnouti, spěchati kam
hnáti (útokem) na koho, napadnouti koho

petere magistratum
quaerere amicum

ucházeti se o úřad
hledati přítele n. ptáti se po příteli

A Caesare petitem est C. byl | *Caesar petitus est C. byl na-*
žádán | paden

A Caesare quaesitum est C. byl | *Caesar quaesitus est C. byl hle-*
tázán | dán.

§. 229. Akkusativ **vnějšího** předmětu věcného vedle vnějšího předmětu osobního připouštějí jen málokterá slovesa, a to:

a) ze sloves *o t a z o v á n í rogare*, ale jen ve rčení úředním: *senatorem sententiam rogo* táži se senátora o mínění; pass. *sententiam senatus rogatur*.

Poznam. »Někoho o mínění se tázati «(mimo úřad)» *rogare, interrogare aliquem* n. *quaerere ab (ex) aliquo, quid sentiat*.

b) ze sloves *ž á d á n í posco* žádám a *flagito* důtklivě žádám; avšak vedle vazby *aliquem aliquid* mívají velmi často slovesa ta i vazbu *ab aliquo aliquid* (jako v-češt.); praví se výhradně jen *postulo ab aliquo aliquid*:

ducem stipendium } *posco,*   žádám vůdce za žold n.
a duce stipendium } *flagito*   od vůdce (na vůdci) žoldu

avšak jen: *a duce stipendium postulo*

pass. jen: *a duce stipendium poscitur, flagitatur, postulatur*.

Pacem te poscimus omnes. Caesar cotidie Haeduos frumentum flagitabat. Noli postulare ab amicis, quod rectum non sit.¹⁾

¹⁾ Básn. *otium divos rogat.* (Hor. C. II., 16).

c) slovesa *doceo* učím a *celo* zatajuji:

doceo puerum musicam učím (vyučuji) chlapce hudbě

pass. »jsem vyučován, učím se hudbě od koho« *disco musicam n. erudior, instituor musicā ab aliquo*

celo te sermonem n. též de zatajuji ti rozmluvu, tajím před tebou rozmluvy, tajím se ti rozmluvou

pass. jen: *celor de sermone* rozmluva jest přede mnou tajena.

Je-li věc vyjádřena středním rodem náměstky, klade se vždy akkus., jenž zůstává pak i v pass. (dle § 228): *hoc, id, illud te celo*; pass. *hoc, id, illud celor*.

Cato senex ipse filium litteras docuit. Catilina iuventutem mala facinora edocuit. Ius civile a nobis didicisti. In pueritia bonis artibus et disciplinis institutus non eras (Cicero o Verrovi). Gracchus a Cornelia matre Graecis litteris eruditus est. Patrem subitam filii mortem celare non potui. Pater de morte filii celatus est. Id (t. de insidiis Lacedaemoniorum) Alcibiades diutius celari non potuit.

Poznam. 1. Místo akkus. věci může *docere (discere)* pojití se též s i n f i n i t i v e m: *Dionysius tyrannus tondere filias suas docuit.*

2. Z p a s s i v n ý c h tvarů slovesa *docere* = učiti vyskytá se v prose jen part. *doctus* vyučený, vycvičený, a to s abl.: *Graecis litteris doctus*; též *calamitate doctus* neštěstím poučený, zmoudřelý.

3. Znamená-li *docere* »zpravití, zprávu dáti« (= *certiorem facere*), vyjadřuje se věc, o které se zpráva dává, ablativem s předl. *de*: *doceo te de adventu hostium*, pass. *doceor, doctus sum de adventu hostium*; avšak: *hoc te doceo, cuncta edoctus* (§. 228).

II. O akkusativě příslovečného určení.

1. O akkusativě místa.

§. 230. Akkusativ místa klade se na ot. *kam?* a to z pravidla s předložkou *in (ad)*: *in castra redire, in Eurōpam proficisci.*

O p o u h é m akkusativě na ot. *kam?* vz §. 292 a násl.¹⁾

¹⁾ U básníků vyskytuje se akkus. na otázku *kam?* bez předložky častěji: *Italiam fato profugus Laviniaque venit litora. Ibimus Afros. Tua me imago haec limina tendere agit. Verba refers aures non pervenientia nostras.* Někdy i v prose Tacitově: *campos propinquabant.*

2. O akkusativě míry.

A. O akkusativě míry prostorové.

§. 231. Akkusativ míry prostorové klade se jako v češtině:
1. při slovesech na otázku *jak daleko?* zvláště při slovesech *abesse* a *distare* vzdálen býti.

Germani tridui via m progressi sunt. Caesar milia passuum tria ab Helvetiorum castris castra posuit. A recta conscientia transversum digitum (unguem = ani za píd, ani za nehet) non oportet discedere. Athēnienses mille passus ab hostium acie aberant.

Poznam. 1. Vzdálenost, v *jaké* se co děje, vyjadřuje se také ablativem (míry n. rozdílu, §. 284): *legionem passibus ducentis ab eo tumulo Caesar constituit*. Není-li výslovně udáno místo, od kterého vzdálenost se počítá, klade se ablat. s předl. *a*: *Hostes ad castra Caesaris contenderunt et ab milibus passuum duobus castra posuerunt* (dva tisíce kročejů odtamtud).

2. Také při *abesse* a *distare* bývá vedle akkusativu míry ablativ: *Ariovisti copiae a Romanis milibus passuum quattuor et viginti absunt. Locus a equo spatio ab castris utrisque aberat.*

2. při adjektivech *longus*, *latus*, *altus* (nikoli *profundus*) na otázku *jak dlouhý? jak široký? jak vysoký n. hluboký?*

fossa quindecim pedes longa, příkop patnácte stop dlouhý atd.
lata, alta (patnácti stop zdéli atd.)

Poznam. 2. Také lze říci: *fossa quindecim pedum* (genit. vlastnosti, §. 252, 1).

2. Místo *longum*, *latum*, *altum esse* říká se též *in longitudinem, in latitudinem, in altitudinem patere* (prostíratí se): *fossa in longitudinem quindecim pedes patet.*

3. *Jak veliký? jak tlustý?* nevyjadřuje se nikdy adjektivy *magnus* n. *crassus*, nýbrž ablativem (vlastnosti, §. 252, 3) substantiv *magnitudo* a *crassitudo*: *murus trium pedum crassitudine, clavi pollicis crassitudine* (tlusté na palec).

B. O akkusativě míry časové.

§. 232. Akkusativ míry časové klade se jako v češt.:

1. při slovesech na otázku *jak dlouho?* a to buď pouhý akkusativ buď akkus. s předl. *per*, čes. *po*.

Quaedam bestiolae unum diem vivunt. Appius Claudius caecus (per) multos annos fuit. Decem annos Troia a

Graecis oppugnata est. Mithridātes annum iam tertium et vicesimum regnat (již na dvacátý třetí rok) = *per duos et viginti annos regnat*.

2. při *natus* na označení věku.

Cato annos quinque et octoginta natus e vita excessit (maje osmdesát pět let, když mu bylo osmdesát pět let). *Alcibiades annos fere natus quadraginta interfectus est*.

Poznam. 1. »Chlapec, kterému jest devět let n. kterému jde na desátý rok n. chlapec devítiletý« lze vyjádřiti latinsky:

puer novem annos natus
puer decimum annum agens
puer novem annorum (gen. vlastnosti, §. 252).

O rčení »starší než, mladší než« vz. §. 271, P. 1.

2. »Minulo tomu dnes (teď) tři léta, co otec umřel n. před třemi léty otec umřel« vyjádří se latinsky: *abhinc tres annos n. ante tres annos n. his tribus annis pater decessit*.

3. O akkusativě vztahu.

§. 233. Akkusativ vztahu vyskytá se jen v mluvě básnické.¹⁾

4. O akkusativě příslovečném.

§. 234. Akkusativů středního rodu mnohých adjektiv a adjektivních náměstek užívá se zcela tak jako p ř í s l o v c í (srov. §. 176, 4); pročež slovou také akkusativy *příslovečné*.

Původem svým jsou akkusativy tyto vnitřní, akkusativy míry nebo vztahové.

multum mnoho, velmi, *plus, plurimum, quam plurimum*
quid? co? v čem? proč? *nihil* nic, nikterak, v ničem

¹⁾ 1. *Crēssa genus* (pros. *Cressa genere*) rodem Kreťanka = *Κρησσα τὸ γένος*. Zvláště klade se akkus. vztahový při adjektivech a slovesech nepřechodných vzhledem k nějaké části těla: *os umerosque deo similis* (pros. *ore umerosque*) srov. *dēmas áθανάτοιςιν ὁμοίος*, *equus tremit artus* třese se na údech (pros. *artubus omnibus contremiscere, tremere toto corpore*).

2. Akk. vztahový bývá též při participiích adjektivně užívaných: *migrantes terga iuveni*, *miles multo fractus* (zmožený, sezláblý) *membra labore*: nebo při participiích perf. pass. s významem trpným: *pectora duro ligno transfossus, femur ictus*. Od těchto participií perf. pass. dobře jest rozeznávatí participia p. p. s významem mediálním, o kterých byla řeč na str. 18. p. č.; někdy ovšem nesnadno jest rozhodnouti, užil-li básník participia p. p. ve smysle passivním či mediálním.

aliquid (*non nihil*) poněkud; *paulum* málo, trochu; *aliquantum* značně

summum nanejvýš; *plerumque* obyčejně, skoro vždycky
ceterum ostatně; *magnam partem* na mnoze, *maximam partem* na největším díle.

Sem náležejí též adverbiální výrazy: *partim*, *circum*, *alias* a j. (srv. §. 193, P.).

Suēbi non multum frumento, sed maximam partem lacte atque pecore vivunt. Marius Metello videtur quam plurimum offuisse. Quaeris, quid ego Catilinam metuam? Nihil! Aliquid tibi succenseo. Quattuor aut summum quinque.

Poznam. *Homo id aetatis* = člověk v tom věku, *id temporis* = té doby (avšak obyč. *homo ea aetate; eo tempore*).

Dodavek

o akkusativě zvolacím a o vokativě.

§. 235 1. Akkusativ klade se při zvolání. Akkusativ zvolací bývá vždy opatřen přívlastkem; často bývá při něm též citoslovce *ō* nebo *heu*.

Me miserum! O (heu) me miserum! O fallacem hominum spem! Urbem venalem et mature perituram, si emptorem invenerit! (zvoial Jugurtha odcházeje z Říma).

2. Jindy klade se při zvolání nominativ: *O fortunata mors, quae naturae debita pro patria est reddita.*

3. Oslovujeme-li osobu nebo věc osobně představovanou, klade se vokativ, a to obyčejně za jedním nebo několika slovy. První místo zaujímá ve větě vokativ při prudkém hnutí mysli nebo při oslovení slavnostním; pak bývá při něm i citoslovce *ō*.

Quo usque tandem abutēre, Catilina, patientia nostra? Quintili Vāre, legiones redde! O fortunate adulescens, qui tuae virtutis Homērum praeconem inveneris! Patres conscripti, Micipsa mihi praecepit etc.¹⁾

Poznam. 1. Citoslovce *prō* naskýtá se s akk. toliko ve rčení: *pro deum hominumque fidem!* Jinak: *pro sancte Iuppiter! pro di immortales!*

2. Citosl. *vae* pojí se s dat., *ecce* a *ēn* s nomin., v. §. 184.

¹⁾ U básníků klade se v oslovení po způsobu apposice nominativ: *Vos, o Pompeius sanguis, carmen reprehendite. Proice tela manu, sanguis meus.*

Někdy zase doplněk připodobuje se k vokativu, ač by vlastně v nominativě býti měl: *Quibus Hector ab oris expectate venis? Quo moriture ruis?*

O dativě.

§. 236. Dativem vyjadřuje se:

I. na otázku *komu? čemu?* předmět, k němuž děj slovesný směřuje: dativ **předmětný**; význam směrový jest u některých sloves zcela jasný (*mitto alicui aliquid*), u jiných více méně zanikl;

II. na otázku *komu? pro koho?* předmět, obyč. osobný, k němuž děj slovesný nesměřuje přímo, nýbrž týká se ho jen nepřímo a prostředně: dativ **předmětu nepřímého**; dativ tento jest zase podle významu svého několikerý: *prospěchový, účasti, zřetelový, přivlastňovací*.

III. na otázku *k čemu? nač?* doplněk: dativ **účelový**; (*naves sunt usui = utiles*).

I. O dativě předmětném.

§. 237. Dativ předmětný klade se na otázku *komu? čemu?* a vyskytá se jako v češtině: 1. při slovesech **přechodných**, a to velmi často vedle akkusativu předmětného: *dare alicui litteras, mittere alicui auxilium* etc.

2. u mnohých sloves **nepřechodných**: *prodesse, nocere; favere, adversari; placere, confidere* etc.

Zejména pamatuj:

<i>invidere alicui</i>	záviděti někomu
<i>invidere divitiis alicuius</i>	záviděti komu bohatství
pass. <i>invidetur alicui, invidetur divitiis alicuius.</i>	

Vir probus invidet nemini. Gloriae Alcibiadis multo cives inviderunt. Laudi et gloriae maxime invideri solet.¹⁾

§. 238. Některá slovesa pojí se v lat. s dativem, kdežto do češtiny překládáme je slovesy s pády jinými.

Sem náležejí zvláště slovesa, která znamenají *poslouchati, poslušen býti*: *pareo, oboedio, obtempero, obsequor*; mimo to tato jednotlivá:

*nubo, parco, studeo,
medeor, irascor,
succenseo, persuadeo.*

¹⁾ U Liv. a pozd. spisovatelův *invideo alicui aliqua re: Non inviderunt aude sua mulieribus viri Romani.* U básníků též *invideo alicui aliquid.*

<i>pareo, oboedio, obtempero legibus</i>	poslouchám zákonův
<i>obsequor voluntati tuae</i>	jsem poslušen tvé vůle
<i>nubit soror alicui</i>	sestra vdává se za koho (vl. zahaluje se komu)
<i>parco tibi, valetudini</i>	šetřím tebe, zdraví svého
<i>studeo litteris, st. novis rebus, st. rebus (partibus) alicuius</i>	horlivě se oddávám vědám, bažím po novotách (po převratu), stojím k něčí straně
<i>medeor tibi, morbo</i>	lčím tebe, nemoc
<i>irascor, succenseo tibi</i>	hněvám se, nevražím na tebe
<i>persuadeo civitati</i>	přemlouvám obec (aby = ut) n. přesvědčuji obec (že, v lat. akk. s inf.).

V p a s s i v ě lze užiti sloves uvedených ovšem jen neosobně: *tibi parcitur, litteris studetur, mihi persuasum est* n. *mihi persuasi* jsem přesvědčen. *Nubere* má particip. perf. pass.: *nupta alicui*, ale též *cum aliquo*.

Venus nupsit Vulcano (avšak: *Vulcanus Venerem in matrimonium duxit*, §. 214). *Parce temporis. Uri neque homini neque ferae, quam conspexerunt, parcunt. Germani a parvulis labori ac duritia e studebant. Omnes fere Galli novis rebus student. Philosophia medetur animis. Irasci amicis non temere soleo, ne si merentur quidem. Themistocles persuasit civibus, ut classem centum navium aedificarent. Socrates persuasit civibus animum esse immortalem* nebo *de immortalitate animi*.

Nemo erat, qui mihi non censeret parci oportere (Cicero po bitvě farsalské). *Germanis persuasum non est* n. *persuaderi non poterat, ut Rhenum transirent* (nedali se přemluvit). *Siculis persuasum est* n. *Siculi sibi persuaserunt Siciliam totam esse Cereri et Liberae consecratam* (jsou přesvědčeni). *Omniibus hominibus persuasum est animum esse immortalem* n. *de immortalitate animi. Soror Attici erat nupta Q. Tullio Ciceroni* nebo *cum O. Tullio Cicerone*.

Poznam. Particip. perf. pass. k *parcere* jest *temperatum* nebo *conservatum*; perf. k *mederi* jest *sanavi*; také passivum slovesa *mederi* nahrazuje se passivem slovesa *sanare*. *Ne templis quidem deorum a Persis temperatum est* n. *ne templa quidem conservata sunt. Rex sanavit belli vulnera, belli vulnera sanantur, sananda sunt*.

§. 239. Mnohá slovesa složená s předložkami jak přechodná tak nepřechodná pojí se s dativem předmětným; avšak při někte-

rých z těchto sloves předložka též se opakuje, nebo klade se předložka podobná, zejména mají-li význam vlastní (místní); některá vyskytají se jen s pádem předložkovým (srov. §. 225, B.)

1. S d a t i v e m vyskytají se obyčejně slovesa složená s předl. *ante, prae, ob, sub* a *super*.

<i>praeferre, anteferre</i>	(<i>virtutem</i>)	dáti přednost ctnosti před bo-
<i>praeponere, anteponere</i>	(<i>divitiis</i>)	hatstvím
<i>praeficere aliquem exercitui</i>		postaviti koho v čelo vojska
<i>praeesse exercitui</i>		býti v čele vojska
<i>offerre se periculo, morti</i>		vydati se v nebezpečení, na smrt
<i>occurrere hostium legioni</i>		potkati se s nepřátelskou legií
<i>succedere alicui</i>		nastoupiti po někom
<i>subvenire, succurrere alicui</i>		přijíti komu na pomoc
<i>superesse patri</i>		přežiti otce.

2. S d a t i v e m nebo s p á d e m p ř e d l o ŷ k o v ý m vyskytají se slovesa složená s předponami *ad, in, inter*.

adesse <i>in convivio, ad iudicium</i>		<i>adesse absenti amico</i> pomáhati
býti přítomen		(opak <i>desse</i>)
accedere <i>ad moenia urbis</i> při-		<i>accedit (= augetur) mihi animus</i>
trhnouti		
accidere <i>ad pedes alicuius</i> pad-		<i>accidit mihi calamitas</i> potkává
nouti		mne
inferre <i>signa in hostes</i> útokem		<i>inferre alicui bellum</i> útočnou
hnáti		válku počíti; <i>iniurias, vim</i> učini-
		niti, způsobiti
inicere <i>se in medios hostes</i> vrh-		<i>inicere metum inimicis</i> strachu
nouti se		nahnati
incidere <i>in hostem</i> vraziti; <i>in</i>		<i>terror incidit exercitui</i> napadá,
<i>morbum</i> upadnouti		zmocňuje se
<i>inter segetes et castra collis</i>		<i>interesse pugnae (in pugna)</i>
intererat ; interest <i>inter carere</i>		zúčastniti se.
<i>et egere</i> jest rozdíl		

3. J e n s p ř e d l. pojí se slovesa *inesse* (perf. *fui*) a *incumbere*.

<i>inest animus in homine</i>	jest duch v člověku
<i>incumbere in gladium, in (ad)</i>	nalehnouti na meč, oddati se
<i>litteras</i>	na vědy.

Předložka opakuje se z pravidla při slovesech složených s *cum*.

<i>conferre, comparare, componere</i>	přirovnávati
<i>Romanos cum Graecis</i>	

consentire, congruere cum aliquo (avšak jen: *assentiri alicui*) souhlasiti s někým a jiná.¹⁾

§. 240. 1. Slovesa *circumdare* a *donare* připouštějí dvoji vazbu: *alicui aliquid* a *aliquem aliqua re*.

circumdare urbi murum n. urbem muro obehnati město zdí

donare populo frumentum n. populum frumento darovati lidu obilí n. obdarovati lid obilím.

2. Pamatuj ještě:

induo vestem (bez *mihi!*) oblékám si šat n. oblékám se v šat

indutus veste oblečen v šat, šatem přioděn.

Poznam. *Induo me in laqueos* zaplétám se do osidel.²⁾

§. 241. Dativ předmětný klade se konečně, jako v češt., při **adjektivech**. Taková adjektiva jsou zejména: *užitečný, potřebný, vhodný, příznivý, příjemný, rovný, podobný,*³⁾ *snadný, blízký* a mnohá jiná, jakož i jejich opak. S dativem pojí se i některá příslovce od takových adjektiv vedená.

liber p u e r o utilis, necessarius, aptus, gratus

locus c a s t r i s idoneus; alienissimus n o s t r i s, contra opportu-
nissimus h o s t i b u s

canis h o m i n i b u s amicus, homo m i h i inimicissimus

lucus c a s t r i s propinquus, propior, proximus

convenienter n a t u r a e vivere; s i b i constanter dicere.

Poznam. 1. Některá z uvedených adjektiv mívají mnohdy význam substantivný a pojí se pak s genitivem nebo náměstkou přivlastňovací; znamenáf

amicus, familiaris přátelský, příznivý i přítel
inimicus nepřátelský i nepřítel

¹⁾ 1. Básníci a za jich příkladem i pozd. prosaikové pojí slovesa složená s dat. měrou daleko rozsáhlejší (srov. str. 20. p. č.); tak čteme: *adnare insulae* (klas. *adnare ad insulam*), *accidere auribus* (klas. *ad aures*), *adhaerere saxi* (klas. *ad saxa*), *appellere navem terrae* (ki. *ad terram*); podob *in esse rei atd.*

2. Zvláště často naskytá se v mluvě básn. dativ u sloves znamenajících nějaký styk ať přátelský ať nepřátelský, a to jak složených tak prostých (dativ stykový, dat. sociativus): *concurrere hosti, se miscere viris, humano capiti cervicem equinam iungere, frigida pugnabant calidis* a pod.; srov. řec. *ὀμιλεῖν τινι, μίγνυσθαι τινι, μάχεσθαι τινι.*

²⁾ O *induor vestem, indutus vestem* u básn. viz st. 18. p. č.

³⁾ Básn. též *idem* (řec. *ὁ αὐτός τινι*, d. stykový): *Invitum qui servat, idem facit occidenti* (= *idem quod occidens, idem atque occidens, ac si occidat*). Proti vůli kdo koho živí, činí totéž, co jeho ubiječ, t. jedná rovněž, jakoby jej ubijel (vl. jedná stejně s jeho ubiječem).

<i>finitimus</i>	pohraničný i soused
<i>contrarius</i>	protivný i protiva
<i>similis</i>	podobný i (věrná) podoba, obraz
<i>dissimilis</i>	nepodobný i (pravý) opak.

Tudíž: *Amicissimus (familiarissimus) Ciceroni* nebo *Cicero-nis, mihi n. meus; inimicissimus mihi n. meus; finitimus Belgis n. Belgarum. Omnis voluptas honestati est contraria* (jest protivna, odporna, odporuje); ale *huius virtutis contraria est vitiositas* (protivou jest). O soše lze říci: *corpus illud non est, sed simile corporis* (věrná těla podoba); ale *canis similis lupo. Multi sunt similes Homēro, ale Homeri similis nemo.*

Avšak vždycky praví se jen: *mei, tui, nostri similis a veri similis.*

2. Adjektiva přátelského nebo nepřátelského smýšlení j. *gratus* vděčný, *ingratus* nevděčný, *amicus* a pod. mívají osobu, ke které takové smýšlení se jeví, též v akkus. s předl. *erga* (ve smysle přátelském), *adversus* a *in* (ve smysle přátelském i nepřátelském): *gratus in (erga) deos, amicus in (erga) te animus, impius adversus deos.*

3. K jakému účelu něco užitečno, potřebno a vhodno jest, vynáší se při adjektivech *utilis (inutilis), necessarius, aptus, idoneus* a pod. akkusativem s předl. *ad*: *res ad bellum utiles; locus ad insidias aptus, ad pugnam idoneus.*

4. *Propior* a *proximus* pojí se též s akkus. (jako předl. *prope*, §. 179): *propior, proximus urbem. Ubii fuerunt proximi Rhēnum.*

II. O dativě předmětu nepřímého.

1. O dativě prospěchovém.

§. 242. 1. Dativ prospěchový (*commodi a incommodi*) klade se na ot. *komu? pro koho?* a vyslovuje se jím předmět (nejčastěji osoba), jemuž na prospěch nebo neprospěch něco se děje nebo jest.

Homo non sibi soli natus est, sed patriae, sed suis. Domus domini aedificata est, non muribus. Non scholae, sed vitae discimus.

2. Tento dativ bývá při některých slovesech, která v jiném významě mívají akkusativ nebo pád s předložkou. Jsou to slovesa: *timere; cavere; consulere, providere, prospicere; temperare a moderari.*

timeo *alicui* bojím se o někoho *timeo aliquem* bojím se někoho (§. 222, a)

též *timeo de aliqua re* mám obavu strany něčeho

caveo alicui pečuji o někoho		<i>caveo aliquem</i> n. <i>ab aliquo</i> varuji se někoho (§. 222, a)
těž <i>caveo de re aliqua</i> zjednávám záruku (sobě nebo někomu jinému) strany něčeho		
consulo alicui	} starám se o koho n. oč	<i>consulo aliquem</i> táži se někoho o radu (§. 228, 2)
prospicio alicui		<i>consulo in aliquem crudeliter</i> nakládám s někým krutě
provideo alicui rei		<i>prospicio tempestatem futuram</i> předvídám <i>provideo frumentum exercitui</i> obstarávám, opatřuji
těž <i>provideo de frumento</i> činím opatření strany obilí		
tempero hostibus = <i>parco hostibus</i> (§. 238)		<i>tempero calorem</i> zmirňuji, <i>rem publicam</i> řídím <i>tempero ab iniuria</i> zdržuji se křivdy
<i>moderor irae</i> míru ukládám hněvu, krotím hněv		<i>moderor navem, animos</i> ovládám, řídím.

Caesar Labieno vehementer timuit. De Carthagine vereri non ante desinam, quam illam excisam esse cognovero (dí Kato). *Consules cavere debent securitati publicae. Treveri obsidibus (abl.) de pecunia cavent. De agris foedere cautum est. Caesar hortatus est milites, ut gloriae pariter ac praedae consularent. Athēnienses oraculum consuluerunt, quid de rebus suis facerent. Caesar rei frumentariae prospiciendum esse existimavit. Magnas prospexit tempestates. Cibariis parum diligenter provisum est. Frumentum in hiemem dux non providit. De comenatu satis provisum est. Caesar animo et orationi moderatus est. Maiores nostri rem publicam optimis institutis legibusque temperaverunt. Caesar providerat Helvetios ab iniuria et maleficio temperaturos non esse.*

Poznam. 1. S dativem prospěchovým příbuzný jest dativ účasti (d. *ethicus*) a dativ zřetelový (d. *relationis*).

Dativem účasti *mihi, tibi, nobis, vobis* vyjadřuje se osoba, jež s údivem, starostlivostí n. nevolí projevuje účast na ději; klade se při zvolání nebo v otázce: *Hic mihi quisquam misericordiam nominat!* (volá Kato mluvě proti spoluvinníkům Katilinovým). *Quid mihi Celsus agit? Tu mihi istius audaciam defendis?*

Dativem **zřetelovým** vyjadřuje se předmět, pro nějž nebo vzhledem k němuž platnost má, co se větou vyslovuje: *Homo sapiens solus mihi liber est* (pro mne, po mém soudu, v mých očích). *Tibi purgatus esse volo.* Tak vyskytají se participia, běží-li

o udání poměrů místních: *Gomphi est oppidum primum Thessaliae venientibus ab Epiro* (pro ty, vzhledem k těm, kteří přicházejí.) *Hercyniae silvae latitudo novem dierum iter expedito* (pro dobrého chodce) *patet.*¹⁾

2. *Quid tibi vis?* Co zamýšlíš? *Quid sibi vult haec oratio?* Co znamená tato řeč?

Quis me vult? Kdo se mnou chce mluvit? *Si quid me vis, te ad me venire oportet.*

2. O dativě původovém.

§. 243. Dativ původový (d. *auctoris*) bývá u *gerundiva* a vyjadřuje se jím osoba, které jest co konati (§. 133, 2).

Omni bus moriendum est. Virtus tibi laudanda est. Cupiditas pecuniae tibi fugienda est.

Poznam. 1. Někdy klade se dativ původový místo abl. s předl. *ab* i při jiných passivních tvarech, zvláště při časích participiis *per*i. *passivi* opsaných.

*Cui non sunt auditaē Dēmosthenis vigiliae? Honesta bonis viris, non occulta quaeruntur.*²⁾

2. Rozlišuj: *res mihi probatur* něco se mi líbí a *res a me probatur* něco se ode mne za dobré uznává.

3. O dativě přivlastňovacím.

§. 244. 1. Dativ přivlastňovací (d. *possessivus*) bývá, jako v starší češtině, při slovese *esse*: *sunt mihi libri, est mihi spes. Non idem semper floribus color est.*

Poznam. Ovšem lze říci také správně: *habeo libros, habeo spem*; avšak vždycky jen: *in metu sum, in sollicitudine sum.*

2. Zvláště také vyskytá se dativ tento s *esse* na označení v zájemného poměru mezi dvěma osobami: *est mihi tecum amicitia, consuetudo, hospitium, contentio, controversia; est mihi res cum aliquo* mám s někým činiti.

¹⁾ Dativ *zřetelový* naskytá se častěji od doby Liviovy: *locus, qui nunc saeptus descenditibus inter duos lucos est.* A naskytují se takto i participia vedená od sloves soudu, poznání a jiných: *in universum aestimanti apud Germanos plus penes peditem roboris erat* (srov. řec. σκοποῦντι, σκοπομένω). Též u básníků: *est urbe egressis tumulus; quaerenti nulla ad speluncam signa ferebant.*

Sem náleží též z řečtiny přijatá fráze: *mihi est aliquid volenti, cupienti* jest, děje se něco po mém přání, po mé chuti řec. βουλομένω, ἡδουένω μοί τι ἐστὶ (klas. *aliquid mihi gratum, optabile, optatum est*).

²⁾ Dativ *původový* při passivu vůbec vyskytá se častěji u básníkův a Tac. *Scriberis Varro fortis et hostium victor. Terra acri quondam regnata Lycurgo. Nullas Germanorum populis urbes habitari notum est.*

Themistocles ad Admētum confugit, cum quo ei hospitium erat. Intellebant Lacedaemonii de principatu sibi cum Athēniensibus certamen fore.

3. Při frázi: *est mihi nomen (cognomen)* bývá jméno vlastní buď v nominativě buď srovnává se s *mihi* a vynáší se dativem (připodobení pádů). *Mihi nomen est Felix* n. *mihi Felicis nomen est = Felix appellor.*

Jinak vynáší se jméno vlastní při slově *nomen* genitivem: *nomen Felicis habere, accipere.*

Vazby slovesa *esse* s dat. ne užívá se:

a) naznačují-li se vlastnosti duševní nebo tělesné, které při někom jsou: *In Caesare magna fuit clementia. Caesar magnae fuit clementiae* n. *magnā fuit clementiā. Agēsilāus statura fuit humili.*

b) má-li se vyjádřiti »do sebe míti, v sobě držeti, obsahovati«: *Habet haec res difficultatem. Haec oratio habet tres partes. Asia habet multas urbes = in Asia sunt multae urbes.*

c) je-li důraz na majetníku, nikoli na majetku: *Libri sunt patris, non filii* knihy jsou otcovy, nikoli synovy = náležejí otci, nikoli synovi, avšak: *patri sunt libri* otec má knihy.

III. O dativě účelovém.

§. 245. Dativ účelový (d. *finalis*) klade se na otázku *nač? k čemu?* Vyjadřuje se toliko o d t a ž i t ý m i jmény podstatnými a bývá často spojen s dativem osobným (dvoji dativ). Dativ účelový klade se jako doplněk:

1. při *esse* býti nač, býti s něčím, k čemu: *aliquid est documento, aliquid mihi curae est, dolōri, detrimento, dedecori, oneri, ornamento, usui (utilitati, emolumento, nikoli commodo), laudi, honori, saluti* atd.; též *aliquid mihi cordi est* leží mi něco na srdci, jest mi mílo.

Nimia fiducia magna calamitati solet esse. Magnomalo est hominibus avaritia. Gallis brevitās Romanorum contentu fuit. Ariovistus amicitiam populi Romani sibi ornamento et praesidio, non detrimento esse oportere dixit. Galli omnia, quae vivis cordi fuisse arbitrantur, in ignem inferebant. Cui bono? komu jest to k dobru? na prospěch? (rčení soudní).

Poznam. 1. *Usui, odio, invidiae sum* zastupuje passivum sloves *uti, odisse, invidere*. *Tyrannus odio est. Magnae divitiae invidiae sunt* (nebo *magnis divitiis invidetur*, §. 237, 2).

2. K dat. účelovému nemůže přistoupiti ani genitiv ani adjektivum nebo possessivum vyjma adjektiva, kterými nějaký stupeň se znamená, jako *magnus: aliquid mihi est magnae, maiori, maximae curae*.

2. při *dare, tribuere* klásti, vykládati někomu něco zač n. nač.

<i>do (duco) tibi laudi aliquid</i>	vykládám ti něco za chválu
<i>do tibi aliquid vitio, culpae, criminis</i>	kladu ti něco za chybu, za vinu, za zločin (viním tě z něčeho)
<i>tribuo tibi aliquid ignaviae, superbiae</i>	vykládám (přičítám) ti něco za zbabělost, za přepych.

Vitio mihi dant, quod mortem hominis necessariū graviter fero. Epaminōndas in iudicio nihil eorum negavit, quae adversarii crimini dabant. Timoleon de vehiculo in contione quae videbantur dixit; neque hoc illi quisquam tribuebat superbiae.

3. v jednotlivých rčeniích:

<i>auxilio (subsidio) arcessere, mittere, venire</i>	na pomoc zavolati, poslati, přijíti
<i>praesidio mittere, relinquere</i>	na ochranu poslati, zůstaviti
<i>muneri dare, mittere, accipere</i>	darem dáti, poslati, obdržeti
<i>colloquio diem, locum dicere, constituere</i>	k rozmluvě den, místo určiti
<i>castris, domicilio locum deligere</i>	pro tábor, pro bydlíšťe místo zvoliti.

Equitatui, quem Haedui auxilio Caesari miserant, Dumnox praeerat. Datis, priusquam Lacedaemonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur. Caesar quinque cohortes castris praesidio¹⁾ reliquit.

Poznam. 1. Sem náležejí ještě rčení: *receptui cano* troubím ke zpátečnímu odchodu, *diem indutiis peto* žádám na den za přiměří, *habeo aliquid religioni* dělám si z čeho svědomí a pod.

2. Jinak vyjadřuje se účel předložkou *ad*, nebo užije se jiné vazby.

Caesar tres horas exercitui ad quietem dedit; signum proelii (profectionis) dedit; equites suae custodiae causa secum habuit.²⁾

¹⁾ na ochranu tábora; v lat. nemohlo by se říci *praesidio castrorum* dle 1, P. 2.

²⁾ 1. Dativ účelový naskýtá se u básn. a pozd. prosaiků častěji tam, kde v prose užívá se akkus. s předl. *ad: bello animos accendit (= ad bellum); iuvandis animis natum poema (= ad iuvandos animos); incessit itineri et proelio factum est senatus consultum ultioni iuncta et securitati.*

O genitivě.

§. 246. I. Genitivem vyjadřuje se **určení pojmu jmenného** a jest tedy genitiv přede vším pádem přívlastku. Podle zvláštního významu, jež mají genitivy ve spojení se svým jménem, rozeznáváme:

1. gen. *přivlastňovací* (*domus Ciceronis*); bývá i podřadným doplňkem (*haec domus est Ciceronis*);

2. gen. *dějového podmětu a předmětu* (*Athēniensium odium tyrannorum, appetens gloriae, cupidus auri*);

3. gen. *vlastnosti* (*vir magni ingenii*); bývá i podř. doplňkem (*hic vir est magni ingenii*);

4. gen. *ceny* (*magni aestimo, sum*); jest toliko odrůdou doplňkového genitivu vlastnosti;

5. gen. *vysvětlovací* (*vox voluptatis*);

6. gen. *celkový* (*modius tritici, tantum laboris, maior fratrum*).

II. Také na **slovesech** jako předmět bývá závislým genitiv; avšak i tento genitiv je vlastně určením pojmu jmenného, který ve slovese tkví nebo byl vypuštěn (*obliviscor beneficii = oblivio beneficii me capit, taedet me vitae = taedium vitae me capit: genitivy dějového předmětu; proditiōnis accusare aliquem = proditiōnis crimine accusare aliquem: gen. vysvětlovací*).

Poznam. Jen zřídka bývá přívlastek vyjádřen jiným pádem (při substantivech slovesných): *obtemperatio legibus* (srovn. §. 292, 1, P. 2). O abl. vlastnosti v přívlastku v. §. 252. O pádech předložkových v přívlastku v. §. 318.

I. O genitivě při jménech.

1. O genitivě přivlastňovacím.

§. 247. 1. Genitiv přivlastňovací (gen. *possessivus*) značí **vlastníka**: *domus Ciceronis, castra hostium* (v češt. adjekt. dle §. 209).

V širším smysle značí genit. přivlastňovací i **původce** nebo **příčinu**: *oratio Ciceronis* řeč Ciceronova t. řeč, již

---

2. Básníci vyjadřují dativem též určení místa na ot. *kam?* jako: *multos demittimus Orco, it clamor caelo, spolia coniciunt igni, terrae procumbere; fucilis descensus Averno*; též u Caes.: *Romanis de muro manus tendebant* (vedle toho: *ad Romanos*). Dativ tento nemá nikdy přívlastku.

původce jest Cicero, řeč Ciceronem sepsaná nebo jím přednesená; *calamitas belli* škoda válečná t. škoda, již příčinou jest válka, škoda válkou způsobená.

Poznam. Ve výrazech: *ad Vestae, ad Iovis Statoris* vypuštěno podstatné jm. *templum*.¹⁾

2. **O s o b n á n á m ě s t k a** nevytvoruje genit. possessivního; místo toho užívá se (jako v češt.) náměstek possessivních: *domus mea, tua, nostra, vestra, zvratně sua, jinak eius, earum,*

Pamatuj na rozdíl od češtiny: *meā ipsius operā, nostrā ipsorum operā* přičiněním mne samého, přičiněním nás samých n. vlastním mým, vlastním naším přičiněním; podob. *mea unius opera, nostra duorum (paucorum) opera.*

Ale ve spojení s gen. *omnium* říká se jen *omnium nostrum (vestrum)*. *Patria est communis parens omnium nostrum.*

Poznam. Praví se: *mea ipsius opera, nostra ipsorum opera vicistis*; ale klade se nominativ náměstky *ipse*, jakmile ji možno vztahovati k podmětu: *mea ipse virtute vici, nostra ipsi virtute vicimus* (§. 215, P. 2).

§. 248. 1. Gen. přivlastňovací vyjadřuje doplněk při slovesech *esse, fieri (videri)* a při slovesech znamenajících *za to pokládati*.

Haec domus est Ciceronis. Omnia victoris sunt, fiunt, putantur. Omnia, quae mulieris fuerunt, viri fiunt dotis nomine (u Gallů). *Naves ducentae erant Atheniensium* (u Artemisia). *Dumnorix liberum et liberae civitatis se esse clamavit.*

Poznam. *Aliquid lucri facere* činiti sobě zisk z něčeho, *aliquid dicionis (potestatis) suae facere* podrobiti si něco.

2. Zvláště klade se doplňkový gen. přivlastňovací, kde v češt. se říká: *jest vlastnost, zvláštnost, povaha, věc, úloha, povinnost, znamení, důkaz* a pod. Často lze takový genitiv přeložiti: *sluší na koho, připadá na koho, náleží někomu, jeví něco, svědčí o něčem, vymáhá něčeho, musím, mám, mohu* a pod.

Discipuli est magistro oboedire. Virorum fortium est dolorem pati. Cuiusvis hominis est errare. Non est sapientis dicere: non putavi. Tempori cedere semper sapientis est habitum. Fortis animi et constantis est non perturbari in rebus asperis. In navigando tempestati obsequi artis est.

¹⁾ Básn. *Aiax Oilii* (= *Oilei filius*), *Hectoris Andromache* (= *Hectoris coniux*). U Cic. zřídka: *Caecilia Metelli* (= *Metelli filia*).

Stilus dicendi magister, sed multi sudoris est. Res erat multae operae ac laboris. Caesar, quid sui consilii sit, ostendit.

Poznam. Vedle *stulti* n. *stultitiae est dicere* praví se též: *stultum* nebo *stultitia est dicere*; při jednovýchodných adjektivech neutra se neužívá: *sapientis* n. *sapientiae* n. *sapientia est dicere* (čes. pošetilé, moudré jest říkati).

Místo genitivu náměstek osobných užívá se i tu náměstek possessivných. *Haec domus mea est. Meum (tuum, nostrum, vestrum) est magistro oboedire.*

§. 249.1. K přivlastňovacímu genit. přistupují někdy a d j e k t i v a: *proprius* vlastní, *communis* společný, *sacer* zasvěcený; v češtině bývá při těchto adjektivech dativ.

Viri propria maxime est fortitudo. Proprium est stultitiae aliorum vitia cernere, suorum oblivisci. Caelum omnium hominum commune est. Insula deorum sacra (= dis consecrata).

2. *Communis* pójí se někdy i s dat.: *mors omni aetati communis*; pravidelně ve rčení: *commune est mihi aliquid cum aliquo. Omnia mihi cum amicis communia sunt.*

Srov. *communicare gloriam cum aliquo* sdíletí se s někým o slávu, *comm. consilium cum aliquo* svěřiti se někomu s úmyslem.

2. O genitivě dějového podmětu a předmětu.

§. 250.1. Genit. dějového podmětu (gen. *subiectivus*) a dějového předmětu (gen. *obiectivus*) klade se při **substantivech** s významem dějovým, a znamená g. *subiectivus* podmět, od něhož děj vychází: *Athēniensium odium (Athenienses oderant)*, g. *obiectivus* pak předmět, k němuž se děj odnáší: *odium tyrannorum (oderant tyrannos)*.

Oba tyto genitivy slovně ničím od sebe se neliší a rozeznávají se teprve z řeči spojitě. Změníme-li řídicí podstatné jméno v příslušné sloveso rodu činného, změní se genitiv dějového podmětu v nominativ podmětu toho slovesa, genitiv dějového předmětu v pád předmětový, kterého sloveso vyžaduje: *amor Dei* jest a) láska boží t. j. láska, kterou má Bůh: *Deus amat*; b) láska k Bohu t. j. láska, kterou máme k Bohu: *Deum amamus*.

2. Latinský genit. dějového předmětu vyjadřujeme v češt. buď také genitivem nebo častěji pádem předložkovým.

<i>liberator patriae</i>	osvoboditel vlasti	(<i>libero patriam</i>)
<i>expugnatio urbis</i>	dobytí města	(<i>expugno urbem</i>)
<i>victor hostium</i>	vítěz nad nepřáteli	(<i>vinco hostes</i>)
<i>timor hostium</i>	strach z nepřátel	(<i>timeo hostes</i>)
<i>spes victoriae</i>	naděje ve vítězství	(<i>spero victoriam</i>)
<i>studium litterarum</i>	zabývání se vědami	(<i>studeo litteris</i>)
<i>memoria mortuorum</i>	vzpomínka na zemřelé	(<i>memini mortuorum</i>)
<i>poena sceleris</i>	trest za zločin	(<i>punio scelus</i>)
<i>desiderium patriae.</i>	touha po vlasti	(<i>desidero patriam</i>).

Podobně: *fuga hostium, cupiditas gloriae, dolor iniuriae, iudicium pulchritudinis, curatio corporis, remedium doloris* atd.

Quam multos divini supplicii metus a scelere revocavit! Per fugium videtur omnium laborum et sollicitudinum esse somnus. In iuriarum remedium est oblivio.

Poznam. 1. Místo *huius rei dolor* bolest nad tím, *huius rei metus* strach z toho a pod. praví se obyčejně: *hic dolor, hic metus. Adversus Gallos male pugnatum est: quo metu Italia omnis contremuit.*

2. Substantiva přátelského nebo nepřátelského smýšlení j. *amor, pietas, odium* a pod. mívají osobu, ke které takové smýšlení se jeví, též v akkus. s předl. *erga* nebo *in* (srov. §. 241, P. 2): *amor in (erga) parentes, pietas erga deos, odium in Romanos*; avšak jen: *amor litterarum.*

Často bývá pád předložkový mezi přívlastkovým adjektivem (genitivem) a substantivem: *meus in te amor, Divitiaci summum in populum Romanum studium.*

3. Místo subjektivního genit. osobních náměstek užívá se i tu náměstek possessivních: *amor meus, tuus, noster, vester*, zvrátně *suus*, jinak *eius, eorum, earum*. Pročež jsou genitivy *mei, tui, nostri, vestri, sui* výhradně jen genitivy objektivné: *memoria mei, tui, nostri, vestri, fiducia sui* sebedůvěra, *potentia sui* sebevláda.

Ve spojení s *omnium* říká se i tu vždy: *omnium nostrum, omnium vestrum fiducia* důvěra k nám (vám) všem.

§. 251. Gen. obiectivus klade se i při participiích **praesentis**, označuje-li se jimi nějaká stálá vlastnost, jakož i při adjektivech znamenajících

žádost, znalost, pamětlivost, účastenství, moc a plnost anebo jejich protivu.

<i>cupidus, avidus gloriae</i>	žádostiv slávy (<i>cupio gloriam</i>)
<i>studiosus eloquentiae</i>	pílen výmluvnosti
<i>peritus, prudens (imperitus, im- prudens) rei militaris</i>	zkušen, zběhlý (nezkušen, ne- zběhlý) ve vojenství
<i>ignarus loci</i>	neznalý místa
<i>consciis culpae</i>	vědom viny
<i>insuetus laboris</i>	nezvyklý práci
<i>memor (immemor) beneficium</i>	pamětliv (nepamětliv) dobrodini
<i>particeps (expers) rationis</i>	účasten (neúčasten) rozumu
<i>compos mentis</i>	mocen rozumu, při smyslech
<i>plenus consilii</i>	pln rozvahy
<i>epistula inops, inanis verborum</i> ¹⁾	list chudý slovy.

Z participií pamatuj hlavně:

<i>appetens gloriae</i>	žádostiv slávy (<i>appeto gloriam</i>)
<i>patriae amans (amantior, aman- tissimus)</i>	vlasti milovný
<i>veritatis diligens</i>	pravdy milovný
<i>laboris patiens, fugiens</i>	vytrvalý v práci, vyhýbající se práci.

Themistocles peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Hannibal memor pristinarum virtutum venenum sumpsit. Solus est homo ex tot animantium generibus rationis particeps. Bestiae rationis et orationis sunt expertes. Mardonius et manu fortis et consilii plenus erat. Rozlišuj: *consciis coniurationis* a *consciis sibi est culpae*.

3. O genitivě (a ablativě) vlastnosti.

§. 252. Genitiv vlastnosti (gen. *qualitatis*) značí vlastnost na ot. *jaký?* a bývá vždy opatřen přívlastkem; srov. čes. člověk dobrého srdce. Vlastnost značívá se v lat. též ablativem vlastnosti (abl. *qualitatis*) rovněž přívlastkem opatřeným.

1. Jen genitiv se klade, označuje-li se vlastnost dle počtu (se jménem číselným), pak dle váhy, ceny nebo druhu:

¹⁾ 1. Básníci a pozd. prosaikové kladou genit. u mnohých jiných adjektiv, která mají příbuzný význam s adjektivy nahoře uvedenými: *expertus belli, dives pecoris, pauper bonorum, fecundus culpae, ager frugum fertilis, profugus regni, tenax propositi atd.*

2. Genitiv bývá ještě u jiných adjektiv a znamená, vzhledem k čemu platí vlastnost adjektivem vyjádřená (gen. vztahový, *relationis*): *fessus rerum unaven trampotami, lucus laetissimus umbrae* háj přeutěšený stínem; *integer vitae scelerisque purus, incertus consilii; anxius animi, laetus animi* (*animi* může být též tvar lokální; srov. Ciceronovo *animi pendere*, plur. *animis pendere*).

puer novem annorum (devítiletý), *exsilium decem annorum, cibaria trium mensium, iter unius diei (bidui), fossa quindecim pedum saxa magni ponderis, res magni momenti* (důležitá)
res nullius pretii, praedium magnae pecuniae
homines ordinis senatorii, res eius modi (taková), *huius generis difficultates.*

2. Genitiv aneb ablativ se klade, je-li přívlastkem adjektivum označující s t u p e ň vlastnosti (obyč. duševní), jako *magnus, tantus, maximus, summus*: *vir magni ingenii* nebo *magno ingenio* člověk nadaný, vtipný (= *ingeniosus*).

Podob.: *vir fortis et magnae auctoritatis, homo magnae constantiae, summae potentiae; vir magna prudentia, maximo consilio, summa industria, summa virtute et humanitate adulescens.*

3. Ve všech ostatních případech dává se přednost ablativu vlastnosti: *filius puerili aetate, flumen difficili transitu ripisque praeruptis.*

Vždycky klade se ablat., označují-li se vlastnosti těla nebo jeho částí, nebo je-li přívlastkem genitiv nebo náměstka. *Agēsilaus statura fuit humili et corpore exiguo. Britanni sunt capillo promisso. Uri sunt figura tauri* (srov. §. 231, 2, P. 3). *Desidero filiam qua pietate, quo ingenio!* (Cicero).

§. 253. Jak genitiv, tak i abl. vlastnosti klade se jako doplněk slovesa *esse*.

Senonum civitas erat magna e inter Gallos auctoritatis. Virtus tantarum virium est, ut se ipsa tueatur. Classis Xerxis mille et ducentarum navium longarum fuit (čítalo, páčilo se na).

Senonum civitas erat magna inter Gallos auctoritate. Cicero magna fuit eloquentia. Alcibiades erat ea sagacitate, ut decipi non posset.

Poznam. Řidčeji bývá genit. nebo abl. vlastnosti doplňkem sloves jiných.

Tyrannis Dionysii magnarum opum putabatur. Allobroges nondum bono animo in populum Romanum videbantur. Bōi egregia virtute erant cogniti.

4. O genitivě a (ablativě) ceny.

§. 254. Odrůdou doplňkového genitivu vlastnosti jest genit. ceny (g. *pretii*). Klade se při slovesech:

aestimare, facere, putare ceniti co, vážití si čeho,
esse (fieri) míti cenu, býti zač, státi zač
 na otázku *jak vysoko* něco cením, *jak velice* si něčeho vážím, *jakou*
cenu mám, *zač* jsem, stojím.

Genitivy takové jsou:

magni, pluris, plurimi,
parvi, minoris, minimi,
quanti, tanti, nihili.

Vyjadřuje-li se cena substantivem, klade se *ablativus pretii*.

Dēmosthenem magni aestimo. Datames invidiam aulicorum
 (dvořanů) *excepit, quod illum unum pluris quam se omnes fieri*
videbant. Mea mihi conscientia pluris est quam omnium sermo.
Parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi. Quanti est
aestimanda virtus, quae nec naufragio nec incendio amittitur!
Quanti quisque amicos facit, tanti fit ab amicis.

Cupidinem illum (sochu Amorovu) *Verres denariis*
quadringentis putavit (cenil, odhadl na . . .) *Lis quinquaginta*
talentis aestimata est (byla odhadnuta).

Poznam. Obyčejně se praví: *pro nihilo putare, ducere, habere*
 nic si nevážití, za nic nepokládati, *pro nihilo esse* za nic nestáti;
 nebo též *nullo loco, nullo in numero putare, esse, haberi* (srov. §. 212,
 P. 3. a §. 213, P. 3).

§. 255. Ablat. ceny (abl. *pretii*) klade se při slovesech *koupe*
 a *prodeje*:

kupovati *emere, redimere,*
 prodávati *vendere* (pass. *vēn-irē* §. 165).
 státi co *constare, stare, esse*

a podobných na otázku: *jak draze* se co kupuje, prodává atd.

Ablativy takovými bývají buď substantiva buď adjektiva nebo
 náměstky středn. rodu; avšak tvary komparativné a tázací proná-
 šejí se vždycky genitivem ceny:

magno, pluris, plurimo,
parvo, minoris, minimo,
quanti, tanti, nihilo.

Multo sanguine et vulneribus Poenis victoria stetit.
Eriphyla auro vitam viri vendidit. M. Sēius in caritate assedi-
dium frumenti populo dedit. Viginti talentis unam orati-
onem Isocrates vendidit. Parvo fames constat, magno fasti-

dium. Venditori expedit rem venire quam plurimo. Vendo meum non pluriſ quam alii, fortasse etiam minoris. Emi hortum tanti, quanti volui.

5. O genitivě vysvětlovacím.

§. 256. Genitiv vysvětlovací n. omezovací (g. *explicativus, definitivus*) omezuje a tím vysvětluje širší pojem vyjádřený řídicím jménem podstatným.

<i>vox voluptatis</i>	slovo »rozkoš«
<i>nomen carendi</i>	slovo »postrádati«
<i>virtus continentiae</i>	ctnost zdržlivosti
<i>poena mortis</i>	trest smrti
<i>copiae equitatus peditatusque</i>	zástupy jezdecké a pěší
<i>bona laudis et gloriae</i>	jmění, jež záleží v ctnosti a slávě
<i>portus Piraei</i>	přístav Piraejský.

Avšak: *urbs Roma, flumen Rhēnus, Taurus mons!*¹⁾

§. 257. Genitiv vysvětlovací klade se též před ablativy *causa* (za příčinou) a *gratia* (k vůli), jichž jako předložky se užívá: *honoris causa, hominum gratia*; jakož i při nesklonném *instar* (§. 47).

Avšak: *meā, tua, nostra, vestra causā* mně k vůli, tobě k vůli atd. Rovněž: *mea unius causa, nostra ipsorum causa* atd. *Sua causa* jest zvrtné: *Quis est, qui faciat nihil nisi sua causa?* jinak: *eius, eorum, earum causa*.

Poznam. *Exempli causā (gratia)* klade se se slovesy *afferre, proferre, nominare* a pod. = uvésti něco na příklad; ve smyslu našeho »jako, jako na příklad« klade se v lat. *ut, sicut, velut*; v. §. 403, P. 5.

6. O genitivě celkovém.

§. 258. Gen. celkový (gen. *partitivus*) značí celek, z něhož se nějaký díl bere. V češtině vyjadřuje se jednak též genitivem jednak předložkovým pádem (*z, mezi*).

A. Gen. celkový klade se při **podstatných jménech** značících určitou nebo neurčitou část celku (a při *milia* §. 81, 5).

<i>modius (měrice) tritici</i>	<i>multitudo hominum</i>
<i>poculum vini</i>	<i>reliquiae copiarum</i>
<i>grande pondus auri</i>	<i>melior pars nostrum, vestrum</i> (§. 87, P. 1.)

magna vis, magna copia, magnus numerus frumenti.

¹⁾ Bášn. *urbs Patavi* (= *urbs Patovium*).

Poznam. Praví se: *melior pars nostrum interiit* lepší část z nás, z našich lidí. Naproti tomu znamená: *melior pars nostri interiit* lepší naše část, lepší část naší bytosti t. duch; *nostrum* jest tu genitiv od substantivně užívaného *nostrum* (= naše bytost).

§. 259. B. S genitivem celkovým spojují se substantivně kladená **pronomina** a **číslová adjektiva** rodu středn. (avšak jen v nominativě nebo bezpředložkovém akkus.), jakož i substantivně kladená příslovce *satis* a *parum* (v týchž pádech).

<i>tantum, quantum, aliquantum,</i>	<i>reliquum a nimium,</i>
<i>multum, plus, plurimum,</i>	<i>hoc, idem, illud, id,</i>
<i>nihil, minus, minimum,</i>	<i>quidquid, aliquid, quod a quid.</i>
<i>tantum laboris</i>	tolik práce
<i>multum laboris</i>	mnoho práce
<i>plus virium</i>	více sil
<i>plurimum studii</i>	velmi mnoho horlivosti
<i>nihil praemii</i>	žádná odměna
<i>reliquum vitae</i>	ostatek života
<i>sceleris nimium</i>	příliš mnoho zločinnosti
<i>hoc solacii</i>	tato útěcha
<i>aliquid temporis</i>	něco času, nějaký čas
<i>quid causae est?</i>	jaká jest příčina?
<i>satis temporis</i>	dosti času
<i>parum roboris</i>	málo síly ¹⁾ .

Pamatuj, že se praví vždycky:

<i>magnae (maiores, maximae) copiae</i>	mnoho (více, velmi mnoho) vojska
<i>magna (maior, tanta) pecunia</i>	mnoho (více, tolik) peněz.

Poznam. 1. Při jménech *s r o s t i t ý c h* klade se místo pouhého *satis* častěji *satis magnus, satis multus: satis magnae copiae, satis magna pecunia, satis multi milites*; vždycky po předložce: *cum satis magna pecunia venit*.

2. Při vytčených svrchu slovech vyskytá se i gen. středního rodu zpodstatnělých adjektiv 2. deklinace: *aliquid (nihil) novi* něco (nic) nového; vedle toho také: *aliquid (nihil) novum*.

Avšak vždycky se praví jen: *nihil aliud, nihil dignum viro* (na adjektivě závisí pád), *aliquid memorabile, nihil memorabile* (adjektivum 3. deklinace); rovněž: *nihil memorabile ac novum, nihil novum ac memorabile*.

¹⁾ Užívání celkového genitivu při náměstkách a adjektivech středn. rodu, a to jednočetných i mnohočetných, jest u básn. a pozd. prosaiků velmi rozsáhlé: *ad id inopiae ventum est, in multum diei, extremo aetatis* (klas. *extrema aetate*), *in medio aedium, ad summum montis, sub obscurum noctis, per adversum montium, occulta saltuum, humi arido atque arenoso* (Caes. *in occultis ac reconditis templi*).

3. Celkový genitiv vyskytá se při některých adverbiiích místa; zvláště pamatujme rčení: *ubi terrarum?* kde na světě? *ubicunque gentium, hic loci. Ubinam gentium sumus?* V kterém koutě světa to jsme?

Avšak: tak daleko dospěl ve svém nerozumu = *ad eam (tantam) amentiam* nebo *tantum amentiam processit*.¹⁾

§. 260. C. Genitiv celkový bývá konečně při komparativech a superlativech,²⁾ a při řadových číslovkách a náměstkách (zvláště tázacích a neurčitých).

maior fratrum
maximus fratrum
primus (princeps) omnium
tertius discipulorum
multi discipulorum

alter discipulorum
quisquis discipulorum
uter discipulorum?
quis nostrum, vestrum, eorum?
nemo nostrum atd.

Poznam. 1. *Uterque* = oba (§. 95, 1) klade se jako v češt. adjektivně: *uterque frater mortuus est*.

Avšak praví se na rozdíl od češtiny: *nostrum uterque* = my oba, *vestrum uterque* = vy oba, *eorum uterque* = oni oba, *horum uterque* = tito oba, *quorum uterque* = kteřížto oba.

2. Při rozlučovacích výrazech *alter-alter* (o dvou), *alii-alii* (o několika), *pars-pars* a pod. bývá v lat. celek, který se rozlučuje, buď v témž pádě jako výraz rozlučovací buď v genitivě celkovém.

Duo consules (z obou konsulů) *alter morbo, alter ferro perit. Milites* (z vojáků) *alii resistunt, alii fugiunt. Capti ab Iugurtha pars in carcerem acti, pars bestiis obiecti sunt*. Nebo: *Consulum alter-alter. Militum alii-alii*. Avšak jen: *horum (quorum) alter-alter, alii-alii*.

3. Místo genitivu celkového kladou se též předložky *ex, de, inter*: *fortissimi ex Gallis, quidam ex amicis, fidelissimus de servis, pauci de nostris; inter* klade se jen při superlativech a slovech superlativního významu (jako *princeps*).

Z pravidla klade se předložka:

a) je-li celek vyjádřen substantivem jednočtu nebo číslovkou bez substantiva: *quis ex populo; quoscunque adiit ex civitate; Solon sapientissimus fuit ex septem;*

b) je-li díl vyjádřen základnou číslovkou: *septuaginta de nostris cadunt*.

4. Vždycky se praví *unus ex, de: unus ex filiis*; avšak *quorum unus-alter-tertius* (srov. P. 2). *Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam Galli*.

¹⁾ Teprve v pozd. prose též: *eo amentiae processit (progressus est)*.

²⁾ U básn. a později v prose i při positivech: *sancte deorum, expediti militum*.

5. Pozoruj rozdíl: *multi milites* mnoho vojáků a *multi militum* mnozí z vojáků, *hostes sexaginta ceciderunt* šedesát nepřátel a *ex hostibus sexaginta ceciderunt* šedesát z nepřátel a pod.

T. j. ani genitiv partitivný ani pád předložkový se neklade, nevytýká-li se protiva celku k částem; protož i: *nos sumus quinque* nás je pět, *nos sumus multi*, *pauci* nás jest mnoho, málo, *quot vos estis?* kolik je vás? *amici, quos habeo multos* přátelé, jichž mám mnoho.

II. O genitivě při slovesech.

1. Verba memoriae.

§. 261. Při slovesech *meminisse, reminisci* býti pamětliv, pamatovati, vzpomínati a *oblivisci* zapomínati klade se genitiv o s o b y a genitiv nebo akkusativ v ě c i.¹⁾

O rex, memento Athēniensium! Obliviscere iniuriarum, beneficiorum memento nebo *obliviscere iniurias, beneficia memento!* Avšak jen: *hoc, id, illud, omnia, multa, praeterita memini, obliviscor.*

Poznam. 1. *Recordor* má věc skoro vždycky v akkus., osobu pak vždycky v abl. s předl. *de*: *recordor consilia tua, recordor de amicis.*

2. *Venit mihi in mentem* (= *reminiscor*) připadá mi na mysl: *Platonis, pugnae*; avšak: *hoc, illud, nihil mihi in mentem venit; multa mihi in mentem veniunt.*

3. *Memini* s akkus. osoby = pamatuji koho, pamatuji se na koho: *Cinnam memini, vidi Sullam, modo Caesarem* (praví Cicero).

4. *Hoc te admoneo* n. *commonefacio, de hac re te admoneo* v. §. 228, 2; vedle toho bývá též: *admoneo te alicuius rei.*

2. Verba iudicialia.

§. 262, 1. Při slovesech soudního řízení vynáší se v i n a nebo z l o č i n genitivem (gen. *criminis*). Slovesa ta jsou:

žalovati, viniti: *accusare, arguere, insimulare; reum facere;*
usvědčiti: *convincere, coarguere;*

¹⁾ Obdobou pojí se u básn. a pozd. prosaiků i mnohá jiná slovesa s genit.: *laborum decipitur* (jako *obliviscitur*), *rerum adeptus est* (jako *rerum potior* §. 278, P. 1), *regnare populorum* (srov. βασιλεύειν, ἄρχειν τινός), *desine querelurum, abstineto irarum* (srov. παύεσθαι, ἀπέχεσθαι τινός); *quibus caelo te laudibus aequem? iustitiaene prius mirer belline laborum?* srov. θαυμάζειν τινός).

odsouditi: *damnare, condemnare*;

osvoboditi: *absolvere*, a pod.

Genitivy takové jsou: *furti, proditiōnis, improbitatis, pecuniae captae* (z úplatku), *repetundarum* (z vydírání) atd.

Themistocles absens proditiōnis accusatus et damnatus est. Inimici Alcibiadem absentem sacrilegii reum fecerunt. Cicero nimiae Verrem avaritiae coarguit. Recte condemnamus haruspices aut stultitiae aut vanitatis aut impudentiae. Improbitatis permulti sunt absoluti.

Poznam. 1. Místo genitivu kladou se často též pády předložkové: *accusare aliquem de ambitu* (z nezákonitého ucházení se o úřad), *de pecuniis repetundis, de vi, de veneficiis* (z travičství); *accusare aliquem inter sicarios* (z úkladné vraždy).

2. Genitivus criminis jest původem svým genitivem vysvětlovacím k ablativům *crimine, nomine* a pod. (§. 246, II.); ablativy tyto někdy se ponechávají: *Proditionis nomine (crimine) accusatus est. Milo Clōdio interfecto eo nomine erat damnatus* (z toho, pro to byl odsouzen).

3. »Viniti někoho z nedbalosti« t. stěžovati si do něho pro nedbalost, vytýkati mu nedbalost = *accusare negligentiam alicuius; accusare aliquem de negligentia*.

2. Trest nebo pokuta vynáší se při uvedených slovesech ablativem: *multare aliquem morte, exsilio, pecunia, vinculis* a pod. Avšak vedle *capite damnare, accusare, absolvere* na smrt nebo hrdla odsouditi, na život a na smrt obžalovati, trestu smrti zprostiti praví se též: *capitis (= iudicio capitis) damnare, accusare, absolvere*.

Pausanias accusatus capitis absolvitur, multatur tamen pecunia. Aristides testarum suffragiis exsilio decem annorum multatus est. Camillus absens quindecim milibus aeris est damnatus.

3. Verba impersonalia.

§. 263. Při neosobných slovesech *pudet, paenitet, taedet* a *miseret* vyjadřuje se osoba akkusativem, příčina pocitu genitivem (gen. *causae*).

pudeat te negligentiae tuae

paenitet me peccatorum

taedet me vitae

miseret me illius senis

styd' se za svou nedbalost

pykám svých hříchů

hnusí se mi život

lituji (jest mi líto) onoho starce.

Avšak: *hoc me paenitet, id me pudet; nihil facio, quod me pudeat* (§. 197, P. 1).

Geminat peccatum, quem delicti non pudet. Male vincit is, quem paenitet victoriae. Miseros vitae taedet.

Poznam. 1. Příčina pocitu bývá vyjádřena také infinitivem nebo větou s *quod*: *Non me paenitet vixisse n. quod vixi* (§. 197, P. 1).

2. Osoba, které (před kterou) kdo se stydí, vyjadřuje se v lat. rovněž genitivem: *pudet me tui, pudet me deorum*.

3. Jako *miseret me*, pojí se i *misereri* slitovati se, smilovati se s genit.: *miserere mei, miserere nostri, miseremini sociorum. Patres plebis Romanae miseriti non sunt*.

Naproti tomu pojí se *miserari, commiserari* želeťi s akk.: *Principes Galliae miserantur communi Galliae fortuna m.*

4. Interest a refert.

§. 264. A. Při neosobném *interest* (záleží na tom) vyjadřuje se osoba, které na čem záleží, genitivem jména podstatného (nám. tázací, vztažné a pod.): *patris interest* otci na tom záleží, *rei publicae interest* obci na tom záleží n. prospěch obce toho vymáhá (žádá, tomu chce).

Je-li osoba, které na čem záleží, vyjádřena náměstkou osobnou, klade se místo genitivu plurál possessivné náměstky střed. rodu: *mea interest* (vl. *inter mea est*) záleží mně na tom, pod. *tua, nostra, vestra interest, (dixit, dixerunt) sua interesse*.

Poznam. *Mea solius, vestra ipsorum interest* dle §. 247, 2; *omnium nostrum interest* dle téhož §.

Jinak lze spojit s *mea, tua* atd. nebo s genitivem toliko v řetězu relativnou: *mea, qui consul sum, interest* mně jakožto konsulovi na tom záleží; *Ciceronis, qui consul erat, intererat*.

B. Věc, na které komu záleží, nepronáší se substantivem, nýbrž infinitivem nebo akkusativem s infin, větou tázací nebo náměstkou středního rodu:

interest mea recte facere –
interest mea te recte facere
interest mea, utrum recte facias necne
hoc, id, illud mea interest; quid tua interest?

C. Mnoho-li komu na čem záleží, vyjadřuje se: příslovci, jako *magnopere, vehementer, maxime*; náměstkami střed. r., jako *multum, plus, plurimum, nihil*, genitivu (ceny): *magni, parvi, quanti, tanti*.

R o m a n o r u m plurimum intererat Carthāginem deleri nebo *delere* (na zničení Karthaginy). *Magni interest, quos quisque audiat cottidie domi. O u o d permagni interest, pro necessario saepe habetur.*

§. 265. *Rēfert* (= *interest*) nepojí se nikdy s genitivem osoby, nýbrž toliko s ablativou possessivné námětky žens. rodu: *meā rēfert* (vl. *meā rē fert*), *tuā refert* etc; nejčastěji bez označení osoby: *quid refert?* co na tom záleží? *nihil refert* nic na tom nezáleží.

O ablativě.

§. 266. Ablativem vyjadřuje se příslovečné určení různého druhu. Chováť latinský ablativ platnosti tří pádů, t. vlastního ablativu, pak zaniklého v latině instrumentálu a lokálu.

I. **Vlastním** ablativem vyjadřuje se příslovečné určení na ot. *odkud?*; jednotlivé jeho druhy jsou:

1. abl. *odluky* (*expello aliquem urbe = ex urbe*);
2. abl. *původový* (*love natus, nobili genere natus*);
3. abl. *srovnávací* (*maior es fratre*, stč. větší jsi od bratra).

II. Ablativem **instrumentálním** vyjadřuje se příslovečné určení na ot. *čím? jak?*; jednotlivé jeho druhy jsou:

1. abl. *nástrojový* (v užším smysle; *cernimus oculis*);
2. abl. *ceny* (*emo, vendo aliquid magno, parvo*);
3. abl. *příčiny* (*facio aliquid mollitia animi*);
4. abl. *omezovací* n. *vztahový* (*altero pede claudus*);
5. abl. *míry* n. *rozdílu* (*multo, dimidio maior*);
6. abl. *průvodový* (*cum paucis comitibus proficiscor*);
7. abl. *způsobu* (*magna diligentia, hoc modo facio aliquid*);
8. abl. *vlastnosti*; tento abl. klade se jako doplněk nebo jako přívlastek (*silva ingenti magnitudine est, silva ingenti magnitudine*).

III. Ablativem **lokálním** vyjadřuje se příslovečné určení místa na ot. *kde?* a přísl. určení času na ot. *kdy?*; dle toho rozeznáváme:

1. abl. *místní* (*toto oppido, hoc loco*);
2. abl. *časový* (*nocte, aestate*).

Poznam. Platnostu ablativu na mnoze tak úzce se stýkají a tak jedna s druhou splývají, že jest často nesnadno od sebe je odlišiti.

I. O vlastním ablativě (odkud?).

1. O ablativě odluky.

§. 267. 1. Ablativ odluky (abl. *separativus*) klade se **bez předložky** na ot. *od čeho? čeho?* při slovesech, která znamenají: osvoboditi a zprostiti: *libero, solvo, levo*; zbaviti a oloupiti: *privo, orbo, spolio, nudo, exuo*; býti prost a míti nedostatek: *vaco* jsem prost (*culpā*), *careo* jsem bez čeho (*patriā, dolore*), *egeo* a *indigeo* nedostává se mi, potřebuji (*pecuniā, auxilio*); jakož i při příslušných adjektivech: *liber* prost, *vacuus* prost, prázden, *nudus* zbaven.

Avšak bývá také při těchto adjektivech, jakož i při *liberare*, abl. s předl. *ab*; osoba klade se při nich vždycky s předl. *ab*.

L. Brutus populum Romanum dominatu regio liberavit. Omnium rerum natura cognita levamur superstitione, liberamur mortis metu. Dēmocritus dicitur se oculis privasse. Murus defensoribus nudatus est. Caesar omnes hostes armis exuit. Vacare culpa magnum est solacium. caret periculo, qui etiam, cum est tutus, cavet. Sapiens nulla re indiget, stultus omnibus rebus eget. Bonorum vita vacua est metu.

Thrasybūlus patriam a triginta tyrannis liberavit. Animus ab omni cura vacuus, ab omni perturbatione liber.

Poznam. *Indigere* pojívá se dosti zhusta i s genit.: *indigeo auxilii*. O *inops, inanis* v. §. 251.

2. O ablativě na otázku *odkud?* při jménech měst a některých jiných jménech v. §. 292 a násl.¹⁾

§. 268. Ablativ odluky klade se dílem **bez předložky** dílem **s předložkami** *ab, ex, de* při slovesech, která znamenají:

zdržovati a *zdržovati se, vzdalovati* a *vzdalovati se*.

Osoba klade se vždycky s předl. *ab*.

<i>arceo aliquem tecto, ab iniuria</i>	odvracím koho od příbytku, od bezprávi
<i>abstineo (me) iniuria, ab iniuria</i> ²⁾	zdržuji se bezprávi
<i>desisto obsidione</i>	upouštím od obléhání

¹⁾ Básníci a pozd. prosaisté vyjadřují jakékoli určení na ot. *odkud?* ablativem bez předl.: *fratres Lycia missi* (= *ex Lycia*), *depromere tela pharetris* (= *ex pharetris*), *vox excidit ore* a pod.

²⁾ O *abstinere, desinere* s genit. v. str. 47. p. č.

<i>(ex)pello aliquem urbe, ex urbe</i>	vyháním někoho z města
<i>deicio aliquem muro, de muro;</i>	shazuji někoho se zdi; sražen
<i>ea spe deiectus</i>	bvv s té naděje
<i>educo milites castris, e castris</i>	vyvádím vojíny z tábora
<i>emitto scutum manu</i>	pouštím štít z ruky
<i>moveo aliquem senatu</i>	vyvrhuji, vylučuji někoho ze senatu
<i>(ex)cedo urbe, ex urbe; (ex)-</i>	vycházím z města; odcházím
<i>cedo vita, de vita, e vita;</i>	ze života = umírám
<i>egredior castris, ex castris</i>	vykročuji z tábora
<i>abeo (me abdicō) magistratu</i>	vzdávám se úřadu.

Pamatuj vazby sloves *prohibere, defendere, intercludere* a *interdicere*:

<i>prohibeo hostes finibus, ab oppidis; fuga, rapinis</i>	zdržuji (odrážím) nepřátele od končin, od měst; překážím nepřítelům v útěku, v loupežení
<i>prohibeo cives ab iniuria</i>	} chráním občanů od bezpráví
<i>= defendo cives ab iniuria¹⁾</i>	
<i>intercludo hostem commeatu, ab exercitu</i>	odřezuji, odtrhuji nepřítel od špiže, od vojska
<i>intercludo hosti commeatum, fugam</i>	zamezují nepříteli dovoz, útek
<i>interdico alicui aliqua re, aqua et igni</i>	zapovídám komu co, do klatby dávám.

Germanos hospitem arcere tecto nefas habetur. Manus a mulieribus et liberis (osoba!) milites non abstinerunt. Caesar legiones revocari et itinere desistere iubet. Themistocles (ex) patria, quam liberaverat, pulsus est. Nonnulli milites a novissimo agmine (ex) proelio excesserunt. Antōnius hostis iudicatus cessit Italia. U su urbis prohibere peregrinos inhumanum est. Qui non defendit iniuriam a suis, iniuste facit. Themistocles Xerxem certiozem fecit id agi, ut reditu in Asiam excluderetur. Caesar hostibus (hostium) iter interclusit. Ariovistus omni Gallia Romanis interdixit. Ciceroni aqua et igni interdictum est.

§. 269. Při jiných slovesech *oddalování* a *oddělování* (většinou složených) klade se abl. odluky s předložkami *ab, ex, de* čes. *od, z, s*: *avertere ab, deterrere ab, exire de* nebo *ex, evolare ex, desilire de* nebo *ex* atd. Zejména pamatuj:

¹⁾ *Defendere* chrániti požívá se u básn. také s dat. (prospěchovým); týž význam a touž vazbu mívá u básníků i *arcere. Solstitium pecori defendite (= arcete).*

alieno, abalieno ab odcizují, odvracím od
abhorreo ab s hrůzou se odvracím od, různím se od

a slovesa s předponami *dis* a *sē* složená:

<i>discedo ab (ex)</i> odcházím	<i>discerno, distingo ab</i> rozezná-
<i>differo ab</i> liším se od	vám od
<i>dissentio, discrepo, dissideo ab</i>	<i>separo, seiungo ab</i> odděluji od
(<i>cum</i>) nesrovnávám se	a pod. ¹⁾

Lacedaemonii timore ab Alcibiade alienati sunt. Abalieno a te voluntatem meam. Abhorreo a caede. Temeritas non procul abhorret ab insania. Epaminōndas a iudicio capitis maxima discessit gloria. Principes Britanniae paulatim ex castris Romanorum discedere ac suos clam ex agris deducere coeperunt. Britanni non multum a Gallia differunt consuetudine. Est philosophi vera a falsis diiudicare et distinguere. Alpes Italiam a Gallia seiungunt (separant, dividunt).

Poznam. 1. *Absum, disto ab* §. 231, 1; též ve smysle přeneseném: *absum a culpa* jsem dalek (prost) viny; *musica abest a principis persona* nesluší osobě státníkově.

2. Jako sloveso *alienare* pojí se též adj. *alienus* s ablat. závislým na předl. *ab*: *Caesar a me alienus non est* (praví Cicero) není mámě nepřítel; *homo alienus a litteris* člověk neobeznalý v písemnictví; *nilhil feci, quod alienum esset a nostra amicitia* co by se nesrovnávalo s naším přátelstvím, co by bylo proti našemu přátelství. Avšak lze klásti v posledním případě i pouhý ablativ: *quod esset nostra amicitia alienum*.

O *alienus* s dat. v. §. 241.

2. O ablativě původovém.

§. 270. 1. Ablat. původový (abl. *originis*) klade se při participiích *natus* zrozen a *ortus* pocházející, pošlý k označení stavu, z něhož kdo původ vzal (*genere, familia, loco*): *nobili, amplissimo genere natus; amplissima, summa familia natus; summo, honesto loco natus; infimo, obscuro loco natus; equestri loco* (z rytířského stavu) *ortus*.

¹⁾ 1. Básníci spojují i taková slovesa s pouhým ablativem: *vero distinguere falsum, iusto secernere iniquum* a pod.

2. *Differre, dissentire, discrepare, distare, diversus* pojívají se u básn. a v pozd. prose s dativem (stykovým, srov. str. 31. p. č.) *Comoedia differt sermoni. Infido scurrae distabit amicus*. Avšak i v prose klass. praví se: *ipsi sibi discrepantes, diversa sibi consilia*. Srov. řec. διαφέρουσι τινι.

2. Také k označení rodičů klade se při *natus* pouhý abl.; toliko při náměstkách bývá vždycky předl. *ex*: *love natus, eodem patre natus*; avšak: *Ex me natam relinquo pugnam Leuctricam* (dí Epaminondas). *Neocles uxorem Acarnānam civem duxit, ex qua natus est Themistocles.*

Poznam. *Ortus ab* znamená původ vzdálenější. *Cato Uticensis ortus est a Censorio. Belgae a Germanis orti sunt.*

3. 0 ablativě srovnávacím.

§. 271. Ablat. srovnávací (abl. *comparationis*) klade se při **komparativech** ¹⁾ místo částice *quam* s nominativem neb akkusativem, tak jako v češt. místo částice *než* klade se v podobné případy genitiv srovnávací (též předl. *nad, mimo, od*). *Maior es fratre* větší jsi bratra, *nad bratra*, ve starší češt. *od bratra* = *maior es quam frater. Puto te esse maiorem fratre = quam fratrem.*

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum. Lacrima nihil citius arescit. Quis me beatior? Neminem me miserorem terra tulit (me = quam me). Caesar militum vitam sua salute habuit cariorem (sua salute = quam suam salutem). Trēviri a Caesare non longius bidui via (= quam bidui viam) aberant. Pamatuj tato rčení: sole clarior, melle dulcior, Aetna gravius.

Nezbytný jest abl. srovn. při *relativu*. *Admiramur Phīdiae simulacra, quibus (nad něž) nihil in illo genere est perfectius; quibus nihil videmus perfectius.*

Poznam. 1. Následuje-li po komparativech *plus, minus, amplius, longius* nějaké určení dle počtu, může toto určení vyjádřeno býti částicí *quam* s příslušným pádem; avšak obyčejně *quam* po uvedených komparativech se vypouští a při tom příslušný pád se nijak nemění.

Plus quam sescenti milites více nežli šest set vojáků; obyč. *plus sescenti milites*. Podob. *cum militibus plus quam sescentis*, obyč. *cum militibus plus sescentis*. *Plus annum aeger fui. Hostes non longius milia passuum octo aberant. Plus viginti vulneribus acceptis cecidit.*

Podobně praví se:

starší (mladší) nežli devět let	}	<i>maior (minor) novem annos</i>
nebo:		
jemuž jest přes devět (ještě není devět) let	}	<i>natus</i>
		<i>nebo maior (minor) novem annis.</i>

¹⁾ Též při *malle* a při *alius* nejvíce v mluvě básnické: *Nullos his (= quam hos) mallem ludos spectasse. (Vereor, ne) putes alium sapiente bonoque beatum.*

2. *Venit opinione, spe, exspectatione celerius* přišel rychleji než se mysliło, než se kdo nadál, než kdo očekával n. rychleji nad pomyšlení, nad očekávání; *exspectatione maior, tranquillior* nad očekávání větší, pokojnější.

Plus aequo více než slušno, až příliš (= *plus quam aequum est*).

II. O ablativě instrumentálním (čím?).

1. O ablativě nástrojovém.

§. 272. Ablativem nástrojovým (abl. *instrumenti*) označuje se nástroj nebo prostředek, kterým se co činí na otázku *čím?* Je-li osoba prostředníkem na ot. *skrže koho?*, užívá se předložky *per* nebo ablativů *opera, auxilio* (příčiněním, pomocí).

Cernimus oculis vidíme očima. *Themistocles Xerxem litteris (per nuntium) de consilio Graecorum certiore fecit. Multi per Caesarem honores et divitias ceperunt. Fratris opera, fratris auxilio (tua opera, tuo auxilio) periculo sum liberatus.*

Poznam. 1. Jsou-li osoby jen pouhým nástrojem v rukou něčích, užívá se pouhého ablativu; tak zvláště o vojsku: *locum obsideo copiis, legione, armatis hominibus.*

2. Naopak užívá se někdy o prostředku věcném předložky *per*: *per sententias iudicum assequi aliquid* pomocí hlasů, hlasy, *per litteras* pomocí listu, listem, písemně. Výrazy tyto nabývají většinou významu *modálního*.

<i>per vim</i> násilím, násilně	<i>per prodicionem</i> zradou, zrádně
<i>per fraudem</i> podvodně	<i>per iocum</i> žertem, v žertu
<i>per insidias</i> úkladně	<i>per summum dedecus vitam</i>
<i>per scelus</i> zločinně	<i>amittere</i> a pod.

§. 273. Abl. *instrumenti* klade se na ot. *čím?* při slovesech (particip.) **passivních** nebo takových, která významem svým slovesům *passivním* se rovnají (*interire = interfici*), aby se označila věc kterou se něco způsobuje. Původce *osobný* klade se na ot. *od koho?* s předl. *ab*.¹⁾

Sole mundus illustratur. Angustias Themistocles quaerebat, ne multitudine hostium circumiretur. Exercitus fame interiit. Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur. Quo, quibus rebus factum est ut.

A Deo omnia facta sunt. Exercitus ab hostibus interiit.

¹⁾ U básn. a u Tacita klade se též pouhý abl.: *deseror coniuge, desertus suis.*

Poznam. Rovněž klade se předl. *ab* při jménech zvířat a při věcech osobně myšlených: *corpus a leonibus laniatum, occasio a fortuna data, deseror a mente, a natura ducimur* a pod.

§. 274. Abl. instrumenti klade se v lat. ve mnohých rčeních, kde v češtině užíváme pádu s předl. nebo jiných obrátů.

eo proelio Persae victi sunt (čím?); avšak: } v češt. v obou pří-
in eo proelio C̄yrus interfectus est (kde?) } padech: v té bitvě
dextro cornu vincere (čím?); avšak: } v češt. v obou příp.:
in dextro cornu constitisse (kde?) } na pravém křídle

proficisci pedibus, navi

cestovati pěšky, po lodi

vehi curru, equo

véztí se na voze, jeti na koni

fuga salutem pctere

hledati v útěku spásy

ludere alea

hráti v kostky

canere tibiis, fidibus

pískati na flétnu, hráti na loutnu

laccessere proelio

popouzeti k boji

decernere acie

rozhodnou bitvu svěsti

implicari bello

zaplésti se do války

pluit lapidibus

prší kamení

assuetus, assuefactus disciplina ¹⁾

zvyklý kázni

occultare se silva n. in silva (též

skrývati se v lese

abdere se in silvam)

recipere oppido (vedle toho i:

přijímati do města

domum, in civitatem, in fidem

a pod.)

tenere, continere se castris; te-

držeti se v táboře; chovati něco

nere aliquid memoria

v paměti.

Poznam. *Quid hoc homine faciam?* Co sobě s tím člověkem počnu? Též: *Quid de hoc homine faciam? Athēnienses miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis.*

§. 275. S abl. instrumenti pojí se na rozdíl od češtiny slovesa **contineor** zakládám se na čem, záležím na čem a **nitor** opírám se oč, spoléhám nač.

Darii regno nostra nititur dominatio (dí Histiaeus). *Salus civium concordia continetur.*

Poznam. Také se praví: *niti in aliqua re*, znamená-li t. c. zakládati se na čem; tudíž i: *salus in concordia nititur*. V témž významu užívá se též výrazů: *constare, consistere, positum esse in:*

¹⁾ Toliko u básn. a pozd. prosaiků s dat. *assuetus praedae miles.*

Kromě toho i *assuescere ad*, a to i v prose klas. *assuescere ad homines.*

salus in concordia consistit (constat). Consto ex (animo et corpore)
= skládám se z čeho.

§. 276. Abl. instrumenti klade se jako *abl. copiae* při slovesech, která znamenají:

naplniti něčím: *com(ex, im)pleo, refertio, onero*; rovněž při *refertus* a *onustus*; ¹⁾

oplývati něčím: *abundo, redundo*, ²⁾ *affluo, circumfluo*.

Caesar naves militibus complevit. Oraculum Delphicum omnium regum et populorum donis est refertum. Multis virtutibus abundat, qui alienas amat. Tota domus sanguine redundat.

Poznam. *Refertus* mívá také osobu v genit.: *Gallia referta negotiatorum* (srv. *plenus* §. 251 ³⁾).

§. 277. 1. Abl. instrumenti klade se jako *abl. copiae* také při slovesech, která znamenají:

vyučiti čemu, vycvičiti v čem: *erudio, instituo, exerceo*;

vystrojiti, opatřiti koho čím: *instruo, orno, afficio* a pod.; rovněž při *praeditus* = *ornatus*.

O vazbě sloves *circumdo* a *dono* v. §. 240, 1.

Pueri nobilium Romanorum litteris Graecis erudiebantur. Exerceor currendo. Instruo copias omnibus rebus. Praeditus virtute.

2. Zvláště povšimnutí hodno jest sloveso *afficere* s *abl.* (vl. přičiniti komu co, opatřiti koho čím), jež překládáme do češtiny obyčejně obratem jiným: *afficio aliquem honore* vzdávám čest komu, *praemio* odměňuji koho, *dolore* rmoutím koho, *poena* trestám koho; *afficior honore* dostává se mi cti, jsem ctěn, *morbo* upadám v nemoc a pod.

Alcibiadem redeuntem Athēnienses summis honoribus affecerunt.

§. 278. Abl. instrumenti klade se jako předmět při **deponen-
tiích**:

utor, fruor, fungor, potior a *vescor*,

jakož i jejich složeninách.

¹⁾ Básn. *fera oleo, specus fecundus aquis, pecore dives*.

²⁾ *Redundare in (ad) aliquem* na někoho přejíti (vl. se vylíti), shrnouti se, někomu se dostat, někoho zasáhnouti: *nullum in me periculum ex hoc beneficio redundat*.

³⁾ O *dives, pauper* a pod. s genit. v str. 41. p. č.

Jako *plenus* pojí se i slovesa „naplniti“ znamenající u básn. a pozd. prosaiků někdy s genit.: *implentur veteris Bacchi* do syta napijí se starého vína.

Ablativ vysvětluje se mediálníou platností, kterou slovesa ta původně měla.

<i>utor occasione</i>	užívám příležitosti	(vl. činím si užitek čím)
<i>fruor pace</i>	požívám míru	(vl. činím si požitek čím)
<i>fungor munere</i>	zastávám úřad	(vl. zaměstnávám se čím)
<i>potior urbe</i>	zmocňuji se města	(vl. činím se něčím mocným; sr. <i>potis</i> §. 108)
<i>vescor carne</i>	požívám masa	(vl. žívím se masem)
<i>abutor patientia vestra</i>	nadužívám vaší trpělivosti	
<i>per(de)fungor periculo</i>	prožívám nebezpečnosti.	

Utendum est aetate, cito pede labitur aetas. Qui diutina pace volunt frui, bello exercitati esse debent (Epaminond.). *Qui adipisci veram gloriam volet, iustitiae fungatur officiis. Labienus castris Belgarum potitus est. Numidae lacte et carne vescuntur (= vivunt, aluntur). Hannibal multis variisque laboribus perfunctus est.*

Poznam. 1. *Potior* (= *potis fio, sum*) pojívá se někdy i s genit.; vždycky praví se: *rerum potiri* svrchované moci nabytí.

2. O *utor* s dvojím abl. viz §. 213, P. 3.

§. 279. 1. Při neosobném *opus est* = třeba jest (vl. jest pomoc, jest spomoženo čím) vyjadřuje se ablativem osoba nebo věc, kterou komu jest spomoženo, které tedy komu jest třeba: *opus est mihi duce, opus est mihi libris* jest mi třeba vůdce, knih.

2. Označuje-li se věc potřebná adjektivem nebo námestkou středního rodu, bývá pravidlem vazba osobná: *multa opus sunt, quod opus est, si quid opus esset.*

Celeri auxilio Athēniensibus opus erat (před bitvou marathonskou). *Themistocles, quae opus erant, celeriter reperiebat.*

3. Označuje-li se věc potřebná slovesem, klade se infin. praes. nebo akkus. s inf.

Quid opus est tam multa dicere? (te tam multa dicere?)

Poznam. Též ablat. partic. perf. pass. středn. rodu: *Quid opus est id facere? = Quid factum opus est? Priusquam incipias, consulto opus est.*

2. O ablativě ceny viz §. 254 a násl.

3. O ablativě příčiny.

§. 280. 1. Ablativem příčiny (abl. *causae*) označuje se:

a) vnitřní příčina n. pohnutka, ze které (vl. kterou) kdo co činí; v češt. obyč. předl. z.

In culpa est, qui officium deserit mollitia animi (z choulostivosti). Populus Romanus desiderio Romuli (z touhy) regem flagitare non destitit.

b) vnější příčina, pro kterou (vl. kterou) co se děje; v češt. obyč. předl. *pro* nebo jiné předložky neb instrumentál.

Hostes inopia frumenti (pro nedostatek) pacem petunt. Gallis levitate armorum et cotidiana exercitatione nihil potest nocere. Nostris vitiis (vlastními chybami), non casu aliquo rem publicam amisimus. Hoc oraculi responsio (na ten výrok) Miltiades classe Chersonesum profectus est.

Sem náležejí defektivné ablativy čtvrté deklinace: *iussu, iniussu, rogatu, concessu, coactu, missu, impulsu* (§. 48, 1), jakož i ablativy:

consilio na radu, dle rady
arbitrio dle uznání
praecepto k (z) rozkazu
merito zásluhou, dle zásluhy
consensu ze souhlasu, souhlasem
adventu příchodem
discessu odchodem
natura od přirozenosti
iure právem (*nullo iure* beze všeho práva)

iniuria neprávem, nespravedlivě
casu náhodou
voluntate dle vůle, s přivolením
necessitate z nouze
more dle mravu
consuetudine dle zvyku
lege dle zákona, zákonitě
sponte mea, tua, sua dobrovolně a j.

Ablativy tyto nabývají namnoze významu modálního.

Alcibiadis consilio Athēnienses bellum Syracusanis indixerunt. Aristidis arbitrio quadringena et sexagena talenta quotannis Delum sunt collocata. Caesar hostibus respondit se magis consuetudine sua quam merito eorum civitatem conservaturum esse. Omnes homines natura libertati student. Miltiades voluntate Athēnensium perpetuum imperium Chersonēsi obtinuit. Pagus Tigurinus sive casu sive consilio deorum immortalium poenas persolvit. Neque iudicio neque voluntate mea hoc feci, sed coactu civitatis (Ambiorix). Diomedon rogatu Artaxerxis Epaminōndam corrumpendum suscepit. Adventu Romanorum Gallis studium propugnandi accessit.

Poznam. Ablativy *adventu* a *discessu* mívají jindy význam časový, v. §. 290, 2.

2. Často vyjadřuje se příčina vnitřní i vnější vhodným participiem perf. pass. s ablat.:

a) *amore ductus; regni cupiditate adductus; inductus; furore atque amentia impulsus; odio coactus, misericordia captus, ira incensus; timore perterritus, oppressus;*

b) *inopia frumenti adductus; adventu hostium perterritus, prohibitus; precibus alicuius permotus; crebris nuntiis incitatus; calamitatibus fractus* a pod.

V češt. buď také participium nebo příslušný pád s předl.

Poznam. Příčina může být vyjádřena též předložkami (*propter, ob, prae*) v. O předložkách.¹⁾

§. 281. Ablativ příčiny klade se při mnohých slovesech, která vyjadřují nějaký **pocit** (*verba affectuum*), jakož i příslušných jménech přídavných. Ablativ vyslovuje příčinu pocitu.

Taková slovesa jsou: *gaudeo, laetor, exsulto; doleo, maereo; glorior* a j.; jména přídavná: *laetus, maestus, aeger, superbus, elatus* a j. Sem náleží také přídavné *contentus* spokojen a *fretus* = *confisus* spoléhaje, důvěřuje.

<i>laetor (laetus) recta conscientia</i>		<i>glorior (superbus, elatus) victoria</i>
<i>doleo (maestus) calamitate sociorum</i>		<i>vulneribus aeger</i>

contentus suis rebus, fretus numero copiarum, confisus victoria.

Avšak praví se též *laetor, glorior, doleo de re aliqua; doleo, maereo rem* §. 224; *hoc gaudeo, laetor, id glorior* §. 227, b). Též *glorior in re* zakládám v něčem svou slávu a pod. *laetor, exsulto in re.*

Poznam. 1. *Fido, confido, diffido* pojí se s dativem; zřídka *confido re.*

2. Znamenej rozdíl: *laborare gravi morbo, fame* (příčina pocitu) těžce stonati, hladu mřítí a *laborare ex pedibus, ex capite* (místo pocitu) mítí bolesti v nohou, mítí bolení hlavy; přeneseně: *laborare ex aere alieno* vězeti ve dlužích (řidčeji *laborare a re* na př. *a re frumentaria* trpěti nedostatkem obilí).

4. O ablativě omezovacím.

§. 282. Ablativ omezovací (abl. *limitationis*), též ablativem vztahovým (abl. *respectus*) nazývaný, klade se na ot. *čím? vzhledem k čemu?*²⁾

¹⁾ U básn. a v prose Tacitově vyjadřuje se zhusta příčina ablativem, kdežto v prose klas. užilo by se pádu předložkového nebo jiného obratu: *Laudantur simili prole puerperae* (= *propter similitudinem prolis*). *Trecenti opibus aut sapientia delecti sunt ut senatus. Nero tamquam paenitentia flagitii coniugem revocavit Octaviam.*

²⁾ K označení vztahu užívají básníci často akkusativu vztahového, o němž viz na str. 26. p. č.

Agēsilāus altero pede (na jednu nohu) claudus fuit. Hostes equitatu (jezdectvem) superiores fuerunt. Helvetii omnibus Gallis virtute praestabant. Galli omnes lingua, institutis, legibus inter se differunt. Neminem Thrasybūlo praefero fide, constantia, magnitudine animi, in patriam amore.

Zvláště často vyskytají se ablativy: *re (re vera)* dle skutečnosti, dle pravdy, *nomine* dle jména, *genere, natione, corpore, animo, numero*; *mea sententia* dle mého mínění, *opinione, iudicio, testimonio*; *natu grandis, maior, maximus, minor, minimus* (§. 48, 1)

Poznam. Vztah může býti vyjádřen též předložkami (*ad, de, in*), v. O předložkách.

§. 283. Ablativ omezovací klade se také

a) při slovesech *metiri, aestimare, iudicare* a pod.; v češt. obyčejně předl. *dle*; také v lat. lze užití předložky *ex*.

Magnos homines (ex) virtute metimur, non (ex) fortuna. Benevolentiam non ardore amoris, sed stabilitate et constantia iudicamus. Nunquam mens (ex) exitu aestimanda est. Vulgus amicitias utilitate probat. Galli spatia omnis temporis non numero dierum, sed noctum finiebant.

b) při adjektivech *dignus* hoden a *indignus* nehoden.

Virtus imitatione digna est, non invidia. Quam multi sunt indigni luce, et tamen dies oritur!

5. O ablativě míry.

§. 284. 1. Ablat. míry (abl. *mensurae*), též ablativem rozdílu (abl. *differentiae*) nazývaný, klade se na ot. oč? (vl. čím?) při komparativech a výrazech majících do sebe komparativný význam (*supero, malo, praestat; infra, supra, ante, post* etc.).

Zvláště pamatuj ablativy:

multo, paulo, nihilo maior o mnoho (mnohem), o něco (poněkud),
o nic větší

nihilo minus nicméně; *aliquanto melior* o hodně (značně) lepší
quo—eo = quanto—tanto oč—o tolik (o to), čím—tím.

Hibernia dimidio (o polovic) minor est quam Britannia. Agēsilāus multo maiores adversariorum copias pepulit. Amicitia multo praestat propinquitati. Uri sunt magnitudine paulo infra elephantos (o málo menší než sloni). Diogenes disputare so-

lebat, quanto regem Persarum vitā fortunāque superaret. Quo plura habemus, eo cupimus ampliora. Quanto diutius considero, tanto mihi videtur res obscurior (Simonides o bytosti boží).

Poznam. 1. Při slovesech *předčítí* znamenajících vyznačuje se míra též adv. *longe* čes. daleko. Také při superlativech a při *alius* vyjadřuje se čes. daleko z pravidla slovem *longe*.

2. O abl. míry, označuje-li se vzdálenost, viz §. 231, 1, P. 1. a 2.

2. Pamatuj užívání komparativních příslovcí *ante* a *post* na ot. *o jaký čas dříve nebo později?*

Homērus multis annis ante Rōmulum fuit nebo *multis annis ante fuit quam Romulus. Biduo post* o dva dny později, dva dny na to, po dvou dnech; *paulo ante* nedlouho před tím, *paulo post* = *haud (ita) multo post* za nedlouho, brzo na to; *multo post* mnohem později, po dlouhé době.

O tři léta dříve nebo později:

<i>tribus annis ante (post)</i>		<i>tertio anno ante (post)</i>
<i>tribus ante (post) annis</i>		<i>tertio ante (post) anno.</i>

O tři léta později než otec umřel:

tribus annis post, tertio anno post quam (= postquam) pater decesserat.

6. O ablativě průvodovém.

§. 285. Ablat. průvodový (abl. *comitativus*) klade se na ot. *s kým? s čím?* a to z pravidla s předl. *cum*: *Caesar cum paucis comitibus profectus est; cum magna pecunia venio.*

Poznam. Při pochodu vojska kladou se zástupy náčelníka provázející, opatřeny-li jsou adjektivem povšechného významu, též bez předl.: *Caesar (cum) omnibus copiis, (cum) ingenti exercitu, magna (cum) manu*, avšak jen *cum exercitu, cum duabus legionibus e castris profectus est*. Při *mittere* klade se vždycky *cum*,

7. O ablativě způsobu.

§. 286. 1. Ablat. způsobu (abl. *modi*) klade se na ot. *jak? jakým způsobem?* a to:

a) bez předl. nebo s předl. *cum*, je-li substantivum opatřeno adjektivným přívlastkem: *magno gaudio* nebo *magno cum gaudio* s velikou radostí;

b) jen s předl. *cum*, není-li substantivum opatřeno adjektivním přívlastkem: *cum virtute* (= *honeste*) *vivere* ctnostně žíti, *cum cura diligentiaque* (= *accurate diligenterque*) *scribere*.

Epaminōndas a iudicio capitis maxima discessit gloria. Milites Romani maxima fortitudine dimicaverunt. Flumen Arar in Rhodanum influit incredibili lenitate.

Cicero in rei publicae periculis cum laude versatus est. Melius est cum dignitate cadere quam cum ignominia servire.

2. Ablativem bez předl. pronášejí se vždycky substantiva:

a) opatřená náměstkou ukazovací, vztažnou nebo tázací: *ea spe discessi, quo timore surrexi;*

b) *animus, mens, consilium; lex, condicio; modus, ratio:*

<i>aequo animo fero</i>	s klidnou myslí snáším
<i>hac mente, hoc consilio</i>	za tím úmyslem
<i>hac lege, ea condicione</i>	s tou výminkou

hoc modo, hac ratione, quo modo.

c) substantiva označující části těla: *capite demisso terram intueri, passis manibus petere, nudo corpore pugnare;*

d) tato jednotlivá, i když nemají přívlastku:

<i>ordine</i> řádně, po sobě	<i>silentio</i> mlčky
<i>vi</i> násilím, násilně	<i>specie</i> pod záminkou
<i>dolo, fraude</i> úskokem	<i>nomine</i> jménem a j.

Poznam. 1. Abl. *modo* nespojuje se nikdy s adjektivy vyjma tyto spojeniny: *nullo modo, alio modo, pari modo, simili modo;* avšak *mirum in modum, hostilem in modum, in servilem modum*

Místo *hoc modo, quo modo* říká se též: *ad hunc modum, quem ad modum.*

2. *Nullus* při abl. modi lze přeložiti do češt. předl. *bez*: *nullo negotio* beze vší obtíže, *nullo (certo) ordine* beze všeho pořádku.

3. Způsob může býti vyjádřen předložkami *ad, per, de, ex;* v. O předložkách (*per* §. 272, P. 2).

§. 287. Označuje-li se ablativem ne tak způsob, jako spíše okolnost nebo následek děj provázející, klade se z pravidla s předl. *cum*, i když jest opatřen přívlastkem (srov. §. 285): *cum cruciату necati sunt, multis cum lacrimis obsecro, magno hoc dico cum dolore, magno cum strepitu*

egressi sunt; magna cum offensione civium suorum rediit s velikým pohoršením, za veliké nevole, k veliké nevoľi, *magno (minore, nullo) cum periculo dimicare. Proficiscere, Catilina, cum tua peste ac pernicie.*

Poznam. 1. Bez předl. kladou se ablativy: *maximo imbrī in urbem veni* za největšího deště, *maximo aestu agmen ducebat* za největšího vedra, *leni Africo profectus est* za mírného větru jihozápadn., *summo militum sudore ad fines hostium pervenit* s největším namáháním (vl. potem), *pari proelio (aequo Marte) discedere* nerozhodnou bitvu svěsti, *integris viribus succedere* s čerstvými silami.

2. Bez předl. kladou se též ablativy *damno, commodo, incommodo. Caesar exercitum duarum cohortium damno* (se ztrátou) *reducit. Scribit. Labiēno, si rei publicae commodo* (s prospěchem, beze škody) *facere possit, veniat.*

8. O ablativě vlastnosti.

§. 288. Abl. vlastnosti (*abl. qualitatis*) vyvinul se z abl. způsobu; neboť jako se praví: *silva ingenti magnitudine pertinet* (abl. způsobu), tak lze říci též: *silva ingenti magnitudine est* (abl. vlastnosti) = les jest ohromné velikosti nebo ohromně veliký.

O abl. vlastnosti v. §. 252 a násl.

III. O ablativě lokálním (kde? kdy?).

1. O ablativě místním.

§. 289. 1. Ablativ místní (*abl. loci*) klade se na ot. *kde?* a to z pravidla s předl. *in*: *in aqua, in Asia.*

2. P o u h ý ablativ se klade:

a) je-li substantivum opatřeno přivlastkem *totus*: *toto oppido, totis castris, tota Italia*; avšak i: *tota in urbe, tota in Italia.*

b) udává-li se místo substantivem *locus*: *hoc loco, opportuno (idoneo) loco, alieno (iniquo) loco; eo loco, meliore (deteriore) loco res sunt nostrae* tak, lépe (hůře) mají se věci naše; *suo loco* vhod, vhodnou dobou, ve svůj čas; avšak i, zvláště ve vlastním smysle s náměstkou: *hoc in loco, multis in locis.*

c) označuje-li se cesta, po které, kterou, kudy někdo jde, kráčí, se veze, se plaví a pod.

<i>Appia via proficisci</i> (kudy?)	avšak: <i>caedes in Appia via facta est</i> (kde?)
<i>eodem itinere reverti</i> (kudy?)	avšak: <i>in illo itinere mortuus est</i> (kde?)
<i>flumine frumentum subvehere</i> (kudy?)	avšak: <i>pontem fecit in flumine</i> (kde?)
<i>mari vehi, terra proficisci</i> (kudy?)	avšak: <i>in mari, in terra perire</i> (kde?)

v ž d y c k y se praví: *terra marique, et terra et mari portā introire, duabus portis eruptionem facere rectā (via), hac, ea, qua* rovnou cestou, tudy, kudy (§. 97).

3. Abl. místní bez předl. vyskytá se po různu i při jiných substantivech: *litore aperto ac plano copias constituere, principuo honore aliquem habere, magno honore apud aliquem esse, decreto stare* přestati na nálezu, podrobiti se mu; pamatuj zvláště tato rčení s abl. *animi*: *animo confirmare aliquem, animo agitare aliquid, animo permoveri, perturbari, deficere, animo paratus*.

O pouhém abl. při jménech měst na ot. *kde?* v. §. 292.¹⁾

Poznam. Rozeznávej: *hoc libro* (t. j. v celé knize) a *in hoc libro* (t. j. na jednotlivých místech knihy) *de amicitia dictum est* v této knize; avšak může se i v lat. v obou případech klásti *in*.

2. O ablativě časovém.

§. 290. 1. Ablat. časový (abl. *temporis*) klade se na ot. *kdy?* a to z pravidla bez předl. *in*:

a) při všech substantivech, která již významem svým čas znamenají (*tempus, annus, ver, hiems, dies, hora, vigilia* a pod.).

Alexander tertio et tricesimo anno aetatis diem supremum obiit. Qua nocte Alexander natus est, eadem Diānae Ephesiae templum deflagavit. Sōcrates supremo vitae die multa de immortalitate animorum disseruit. Cn. Pompēius bellum praedonum extrema hieme apparavit, ineunte vere suscepit, media aestate confecit.

b) při jiných substantivech, jsou-li opatřena přívlastkem; nejsou-li opatřena přívlastkem, klade se ablat. s předl. *in*.

¹⁾ U básn. a v pozdější prose vyskytá se pouhý abl. na ot. *kde?* častěji: *Latīo constiterunt Teuceri; nec verba minacia fixo aere legebantur.*

Leuctricā pugnā Pelopidas fuit dux delectae manus. In pace Germanis nullus erat magistratus. Podob. *primo Pūnico bello, bello Persarum; prima pueritia* za prvního (útlého) dětství, *summa senectute* u vysokém věku; avšak: *in bello, in pueritia, in senectute, in praesentia* (prozatím).

Poznam. 1. Ne tak čas, jako spíše stav nebo poměry označují se obraty: *hoc in tempore* v tomto postavení (zlém), v tomto nebezpečnosti, *in ipso discrimine temporis* v rozhodné chvíli, *in summa senectute* i přes vysoký věk, *in bello gravi* a pod. *Hoc in tempore* (před bitvou marathons.) *nulla civitas Athēniensibus auxilio fuit praeter Plataeenses. In summa senectute* (= *senex, quamvis senex*) *rei publicae prodesse non destitit.*

2. Jména úřadů kladou se z pravidla s předl. *in*: *in consularu meo* za mého konsulatu.

2. Pamatuj jednotlivě tyto ablativy časové:

<i>prima luce</i>	na úsvitě
<i>multa nocte</i>	pozdě v noci
<i>tempore n. suo tempore</i>	v (pravý) čas
<i>patrum memoria (temporibus)</i>	za paměti (za časů) otců
<i>initio orationis</i>	na počátku řeči
<i>occasu solis</i>	při slunce západu
<i>adventu, discessu meo</i>	za příchodu, za odchodu mého
<i>comitiis, ludis</i>	v čas komitií, v čas her.

§. 291. Abl. časový klade se mimo to na ot. *za kdy? za jak dlouho?*

Graeci vix decem annis (sotva za deset let) *unam ceperunt urbem. Saturni stella triginta fere annis cursum conficit.* Podob. *sex mensibus* za šest měsíců, *tribus horis* za tři hodiny, *paucis diebus* za několik málo dní, *brevi tempore* nebo jen *brevi* za krátký čas, *hoc toto bello* za celou tuto válku atd.

Poznam. 1. Ablativy tyto nabývají na mnoze významu »po nějaké době« na př. *triduo exercitum deducere* po třech dnech; *brevi* po krátkém čase; *diebus decem, quibus materia coepta erat comportari, opus effecit* za deset dní potom, když.

2. Vedle ablativu užívá se též předložek *intra* nebo *in*: *intra decem annos, in omni vita*; zejména pamatuj: *bis in die* dvakrát za den, *ter in anno* a pod.

O jménech měst.

§. 292. 1. Jména měst, jakož i jména menších ostrovů, pro-
nášejí se:

a) na otázku *kam?* akkusativem bez předl.: *Romam* do Říma, *Corinthum* do Korinta, *Carthāginem* do Karthaginy, *Athēnas* do Athen, *Delphos* do Delf, *Dēlum* na Delos; ¹⁾)

b) na otázku *odkud?* ablativem bez předl.: *Roma* z Říma, *Corintho* z Korinta, *Carthāgine* z Karthaginy, *Athēnis* z Athen, *Delphis* z Delf, *Dēlo* z Dela; ²⁾)

c) na ot. *kde?* rovněž ablativem bez předl., toliko singularia první a druhé deklinace pronášejí se na ot. *kde?* genitivem: *Carthāgine* v Karthagině, *Athēnis* v Athenách, *Delphis* v Delfech, avšak: *Romae* v Římě, *Corinthi* v Korinthě, *Dēli* na Delu.³⁾)

Poznam. 1. Tvary *Romae*, *Corinthi*, *Carthāgine* jsou původem svým tvary lokální (§. 20, P.; §. 26, P. 2; §. 34, P. 3); porůznu vyskytají se původní tvary lokální: *Carthagin-i*, *Tibur-i* a pod. (§. 34, P. 3).

2. Akkusativ přistupuje někdy i k slovesným jménům podstatným jakožto přívlastek: *reditus Romam*, řidčeji abl. na ot. *odkud?* *Narbone reditus*.

3. Je-li jméno města opatřeno přívlastkem *ipse*, *totus* nebo nějakým stálým přívlastkem, klade se na ot. *kde?* vždycky ablativ: *ipsa Roma*, *tota Roma*, *Alba Longa*.

4. Na rozdíl od češtiny praví se latinsky: *Tarentum in Italiam inferiorem profectus est* odebral se do Tarenta v dolní Itálii.

2. Přistoupí-li k jménu vlastnímu nějaké *appellativum*, jako *urbs*, *oppidum*, *colonia*, praví se obyčejně s předložkou, nechť si *appellativum* předchází nebo následuje:

a) *in urbem Romam*, *ex urbe Roma*, *in urbe Roma*;

b) *Romam*, *in urbem celeberrimam*;

Roma, *ex urbe celeberrima*;

Romae, *in urbe celeberrima*.

3. *Ad* a *ab* před jménem města značí blízkost nebo okolí: *Caesar ad Gergoviam castra posuit*; *ad Gergoviam pervenit*; *a Gergovia infecta re discessit*. *Pugna ad Cannas facta*.

Poznam. Předl. *ab* jest nutná při *longe*, *prope*, při *abesse* a *distare*: *longe a Roma*, *prope a Roma*, *abesse a Roma*, *distare a Roma*.

§. 293. Touž vazbu jako jména měst mají též substantiva: *domus*, *rus*, *humus*.

¹⁾ I jména větších ostrovů a jména zemí přímořských pronášejí se někdy na ot. *kam?* pouhým akkusativem: (*proficiscor*) *Siciliam*, *Sardiniam*, *Aegyptum*

O akkus. u básníků na ot. *kam?* v. str. 24. p. č.

²⁾ O abl. u básníků na ot. *odkud?* v. str. 51. p. č.

³⁾ O abl. u básníků na ot. *kde?* v. str. 65. p. č.

<i>domum</i>	}	<i>eo</i>	domů	<i>domo</i>	}	<i>venio</i>	z domova
<i>rus</i>			na venkov	<i>rure</i>			z venkova
<i>domi</i>	}	<i>sum</i>	doma	<i>humi</i>	na zemi: <i>iaceo</i> ležím		
<i>ruri</i>			na venkově	(též <i>prosterno</i> porážím).			

Pamatuj: *domi bellique, domi militiaeque* v míru i ve válce (§. 43); avšak jednotlivě: *in pace, in bello, in militia*.

Poznam. 1. *Domī, ruri, humi* jsou tvary lokální (§. 26, P. 2; §. 34, P. 3).

2. *Domos* klade se, je-li řeč o domovu několika lidí: *Galli domos abeunt*.

3. Ke tvarům *domum, domo, domi* mohou přistoupiti též námětky přivlastňovací neb adjektiva a genitivu substantivné, jimiž se označuje vlastník:

domum meam, domos suas, domum alienam, Pompei;

domo mea, tua, nostra, aliena, Pompei;

domi meae, tuae, nostrae, alienae, Pompei;

avšak jen: *in illam domum, in domum auream, ex domo aurea, in illa domo, in domo magnifica* a pod.

O předložkách.

O předložkách s akkusativem §. 179.

§. 294. 1. **Ante, post** klade se o místě i čase; o místě jen na ot. *kde?*¹⁾

2. Rčení: *post hominum memoriam* za (od) paměti lidské.

§. 295. 1. **Apud** klade se obyč. při jménech osob; zvláště pamatuj *apud* při jménech spisovatelův: *apud Platonem (= in Platonis scriptis) legimus* u Platona.

2. Rčení:

apud regem verba facere mluvití před králem

apud (ad) populum, apud senatum (in senatu) dicere k lidu, v senátě mluvití.

§. 296. **Ad** klade se: 1. o směru k čemu i o blízkosti u něčeho nebo při něčem: *ad oppidum* k městu i u města, *ad mare* při moři (a tak obyč. při věcech místo *apud*; srov. §. 292, 3).

2. o čase: *ad summam senectutem* až do vysokého věku, *ad vesperum* do večera, k večeru; *ad certam diem* n. jen *ad diem* v určitý den, na den, *ad tempus* na čas n. v pravý čas, v čas.

¹⁾ Předložky *ante* užívá se někdy též o přednosti (nikoli však u Cicer. ani Caes.): *ante alios carissimus* nad jiné, *ante omnes, ante omnia* (srov. *praeter*).

3. o počtu přibližném: *fuimus ad ducentos* bylo nás ke dvěma stům; v tomto významu i příslovečně (= *fere, circiter*): *ad octingenti homines caesi sunt*.

4. o míře, až do jaké se co děje: *ad unum omnes perierunt* všichni do jednoho, *ad verbum exprimere aliquid* do slova, doslovně.

5. o účelu jako čes. *k*: *ad eam rem* k tomu účelu, *ad laborandum natus* (srov. §. 241, P. 3; §. 245, 3, P. 2); při výrazech *impediendi*: *hoc impedimento erat ad pugnam* k boji, v boji.

6. o příčině = *k, na*: *omnes ad clamorem conveniunt* k pokřiku, na pokřik, *ad nutum alicuius facere aliquid* na pokyn.

7. o způsobu = *dle*: *ad suum arbitrium imperare* dle své libosti, *omnia ad voluntatem alicuius facere* dle přání něčí, *ad veritatem* dle pravdy, *ad speciem* na pohled, na oko.

8. o vztahu = *vzhledem k, co do, co se týče*: *nihil sibi ad celeritatem reliqui facere* co do rychlosti, *vir ad pericula fortis* co do nebezpeč., v nebezpeč., *ad rem nihil interest* co do věci.

9. o poměru (ve smysle srovnávacím) = *vzhledem k, vedle, proti*: *haec sunt ad nostram consuetudinem levia* vzhledem k našemu obyčeji, vedle našeho obyčeje.

10. Rčení:

<i>proficisci ad bellum (in proelium)</i>	táhnouti do války (do bitvy)
<i>res ad multos pertinet, quod ad me attinet</i>	věc se týká mnohých, co se mne týče
<i>imperium deferre ad aliquem</i>	velitelství vznésti na koho
<i>ad aliquem deferre (referre) aliquid</i>	někomu oznámiti něco
<i>referre ad senatum de aliqua re</i>	učinití návrh senátu o čem.

§. 297. **Adversus, contra, erga.** 1. *Adversus* a *contra* kladou se o místě jako čes. *proti*: *adversus (contra) montem*.

2. *Adversus* klade se ve smysle nepřátelském i přátelském: *adversus hostem dimicare* proti nepříteli, *impius adversus deos* (§. 241, P. 2);

contra vždy ve smysle nepřátelském: *contra hostem dimicare, contra naturam, contra opinionem, contra ea* nebo jen *contrā* (adv.) naproti tomu, naopak;

erga vždy ve smysle přátelském: ¹⁾ *gratus erga deos, pietas erga deos* (§. 241, P. 2. a §. 250, 2, P. 2.).

¹⁾ V prose pozd. též ve smysle nepřátels.: *odium erga Romanos* a pod.

§. 298. **Circum, circa** kladou se na ot. *kde?*, někdy též na ot. *kam?*: *circum (circa) oppida mittere legatos* po městech.

Poznam. *Circiter* klade se obyč. příslovečně: *media circiter nocte* asi o půlnoci, *circiter sescenti* okolo šesti set; předložkou bývá *circiter* toliko o čase: *circiter meridiem* okolo poledne.¹⁾

§. 299. **Citra, cis** s této strany, před
trans s druhé strany, za
ultra s oné strany, za

kladou se na ot. *kde?*; též na ot. *kam?*: *citra flumen exercitum ducere* na tuto stranu řeky, *trans Mosam ire* za (přes) Mosu, *ultra eum locum castra transtulit* za to místo.

Poznam. 1. *Trans* klade se o rozhraní: *trans Rhenum incolere*; nemyslí-li se na rozhraní, klade se *ultra*.

2. Při *ultra* bývá ablat. míry: *milibus passuum duobus (paulo) ultra eum locum* (§. 284).

3. *Ultra* klade se i ve smysle přeneseném: *ultra modum* přes míru, *ultra vires* přes (nad) síly (srov. *supra*).²⁾

§. 300. **Extra, intra** kladou se na ot. *kde?*; též na ot. *kam?*: *extra munitiones procedere* n. *egredi* ven ze hradeb, *intra munitiones ingredi* dovnitř hradeb, do hradeb.

Poznam. 1. *Extra* klade se někdy ve smysle přenesen.: *extra consuetudinem* proti obyčeji, *extra ordinem* mimo pořádek (srov. *praeter*).

2. *Intra* o čase v. §. 291, P. 2.

§. 301. 1. **Inter** klade se jako čes. *mezi*; zvláště pamatuj *inter* o vespolečnosti, §. 321, a).

Poznam. *Inter cenam* mezi večeří, při večeří, *inter epulas*.³⁾

2. Rčení: *constat inter omnes* všem jest známo.

§. 302. **Infra, supra** kladou se: 1. o m í s t ě na ot. *kde?* i *kam?*

2. o č a s e: *Homērus non infra Lycūrgum fuit* nežil po Lykurgovi, *paulo supra hanc memoriam* před naší pamětí.

¹⁾ *Circa* o čase a počtu teprve u spisovatelů pozd. a u básn: *circa lustra decem, circa quingentos ceciderunt*.

U Tac. *circa* často o vztahu = týkajíc se, co do, vzhledem k: *publica circa bonas artes socordia* týkajíc se dobrých zařízení.

²⁾ U pozd. spisovatelův a u básn. užívá se i předl. *citra* ve smyslu přeneseném: *nec virtus citra genus est* (= *inferior genere est*); *peccavi citra scelus* chybil jsem, ale moje pochybení jest ještě před hranicí zločinu = není ještě zločinem; *materia utuntur informi et citra speciem* bez úhlednosti.

³⁾ Tac. *ita neutris cura posteritatis inter infensos et obnoxios = cum alii infensi alii obnoxii* (odvislí) *essent*.

3. o míře: *uri sunt magnitudine paulo infra elephantos* o málo menší nežli sloni, *supra vires* přes moc, *supra modum* přes míru.

Poznam. O ablat. míry při *infra* a *supra* v. §. 284.

§. 303. **Ob** klade se o příčině: *id feci ob aliquod emolumentum* pro nějaký zisk (= *emolumentum causa*); ponejvíce ve spojeních: *ob eam rem, ob eam causam* pro tu příčinu, proto *quam ob rem, quam ob causam* pro kteroužto příčinu, pročez.

Poznam. O místě klade se *ob* toliko ve rčení: *ob (ante) oculos versari* míhati se, kmitati se před očima.

§. 304. **Penes** klade se ve rčeních jako: *penes ephoros summum imperium erat, penes praetorem est iudicandi potestas.*

§. 305. **Praeter** klade se: 1. jako čes. *mimo, kromě.*

2. o přednosti: *Aristides praeter ceteros iustus nominatur* nad ostatní, nad jiné.

3. o míře: *praeter modum* nad míru, *praeter spem* mimo nadání, *praeter opinionem* mimo domnění, *praeter consuetudinem* mimo obyčej, nadobyčejně.

§. 306. **Prope** klade se na ot. *kde?* i *kam?*: *prope urbem* blízko města n. blízko k městu.¹⁾

Poznam. 1. Jako *prope urbem* praví se též: *propius urbem, proxime urbem* (srov. §. 241, P. 4).

2. Místo *prope urbem* praví se též na ot. *kde?*: *prope ab urbe* nebo *non longe ab urbe* (opak jest: *procul ab urbe, longe ab urbe*) n. na ot. *kam?*: *prope ad urbem*; rovněž *propius ab urbe, propius ad urbem* (srov. §. 292, 3, P.).

§. 307. **Propter** klade se: 1. o příčině: *propter frigora segetes maturaе non erant* pro mrazy.

2. o pohnutce: *propter perfidiam, propter metum.*

Poznam. Zřídka vyskytá se *propter* (z *propiter* = *prope*) v původním význ. místním: *propter oppidum* = *prope oppidum.*

§. 308. **per** klade se: 1. buď o směru *kudy?*, v češt. instrumentál: *ire per fines* územím; neb o rozsahu na ot. *po čem?* nebo *přes co?*: *nuntios dimittere per agros* po dědinách, *per corpora transire* po tělech, přes těla.

¹⁾ V pozd. prose i ve smyslu přenesen.: *Romani Horatium accipiunt eo maiore cum gaudio, quod prope metum res fuerat* že jejich postavení jim bylo už strach nahánělo; *sed primo magis ambitio quam avaritia animos hominum exercebat, quod tamen vitium propius virtutem erat.*

2. časově o době, *po kterou* se něco děje: *per decem annos* po deset let (§. 232, 1); někdy i o době, *kdy* se co děje: *per ista tempora* za těchto dob, *per hos annos*, *per ludos* v čas her.

3. o prostředníkovi: *per nuntium certiolem facere aliquem* skrze posla, po poslu (§. 272); ve významu modálním i o prostředku: *per litteras certiolem facere aliquem* listem, písemně (§. 272, P. 2).

4. o příčině, zejména o překážce: *per aetatem arma ferre non posse* pro věk. Zvlášť pamatuj *per* o osobě nebo věci, *pro kterou* něco se státi může nebo nemůže: *id per me fieri licet* pro mne (co se mne týče, pokud na mně záleží); *ipse, cum primum per anni tempus potuit, ad exercitum contendit*.

5. o osobách (bozích), jichž se dokládáme: *iurare per deos* při bozích; *per deos immortales, quae ista tanta crudelitas est!*

Poznam. *Per se* znamená: a) sám od sebe, o své ujmě, sám: *milites per se, quae videbantur, administrabant*; b) sám sebou, sám o sobě: *Sēquani per se minus valebant; virtus per se* (t. *sine fortuna*) *ponderanda est*. Zhusta přistupuje k *per se* náměstka *ipse* (§. 215, P. 2).

§. 309. **Secundum** klade se jako čes. *podle* o místě a o ředidle: *secundum flumen, secundum naturam vivere*.

Poznam. Někdy klade se *secundum* o čase: *secundum pugnam* hned po bitvě; o posloupnosti v hodnotě neb o pořadí: *secundum deos homines hominibus maxime utiles esse possunt* (hned) po bozích, *secundum ea* potom (t. c. na druhém místě).¹⁾

2. O předložkách s ablativem v. §. 180.

§. 310. 1. **A, ab = od.** Na rozdíl od češtiny klade se *ab* o straně, na (se) které co jest nebo se děje: *erat a septentrionibus collis* na severu; *Gallia attingit ab Sēquanis Rhēnum* se strany sequanské.

ab ea parte na této straně

(a) *dextra*, (a) *sinistra* vpravo,
vlevo

a tergo od zadu, vzadu

a primo (novissimo, extremo)
agmine a pod.

¹⁾ Předl. *iuxta* vyskytá se zřídka: *iuxta viam* podle (vedle) cesty; v pozd. prose i ve smysle přenesen.: *periculosiores sunt inimicitiae iuxta libertatem* vedle svobody, při svobodě (= *ubi simul valet libertas*); též o řádění: *iuxta deos in tua manu positum est imperium* hned po bozích.

Velmi zřídka vyskytá se **pone**: *pone tergum* insuržebat síla za zády.

2. *Ab* klade se u sloves *p o č í n á n í ordiri, incipere, oriri ab*: *ordiri ab aliqua re* začínati něčím; *timor ortus est a tribunis militum* počal u tribunů vojenských.

3. Rčení:

<i>reportare victoriam ab aliquo</i>	zvítěziti na někým
<i>appellare aliquid ab aliquo, ab aliqua re (též ex)</i>	nazvati něco po někom, po něčem
<i>stare, esse ab (cum) aliquo</i>	státi, býti při něčí straně.

§. 311. *De* klade se: 1. jednak o směru *s hora = s: de muro se deicere* se zdi; jednak o východišti *z čeho = z: de finibus suis exire* ze svého území.

2. o době, již část nějaká již uplynula: *de multa nocte* (ještě) za čiré noci, *de tertia vigilia* o třetí hlídce.

3. o příčině při slovesech pocitu, v. §. 281; pamatuj: *hac de causa n. qua de re* ze kteréžto příčiny, pročez (srov. *ob*).

4. o způsobu = *dle*: *de consilio* dle rady, *de sententia* dle mínění.

5. o vztahu = *strany, co do, vzhledem k, co se týče*: *legatos de pace mittere* strany míru, o mír, *fidem servare de numero dierum* co do počtu dní, *quae de colloquio postulavit* vzhledem k rozmluvě, ve příčině rozmluvy; o *timeo, caveo, provideo de* v. §. 242, 2; o *facio de* v. §. 274, P.

6. o předmětu při výrazech: *certo, dimico, contendo* a pod. na otázku *oč?* a při výrazech *loquor, taceo, dubito, cogito* a pod. na otázku *c čem?*

Audio de aliquo aliquid znam. slyším o někom něco n. od někoho něco.

Zvláště pamatuj *de* při slovesech:

<i>cognoscere de re</i> zvědět o čem	(<i>rem</i> poznati co)
<i>nuntiare, deferre de re</i> zprávu dáti o čem	(<i>rem</i> oznámiti co)
<i>commemorare de re</i> zmíniti se o čem	(<i>rem</i> připomenouti co)
<i>confiteri de re</i> vyznati se z čeho	(<i>rem</i> doznati co).

7. Rčení:

<i>de aliquo supplicium sumere</i>	trest smrti na někom vykonati
<i>triumphare de Mithridate</i>	vítězství slaviti nad Mithridatem
<i>mereri (bene, optime) de aliquo</i>	zjednati si zásluhy o koho
<i>de me actum est</i>	jest po mně veta

<i>de (ex) improviso</i> z nenadání	<i>de (ab) integro</i>	} znova.
<i>de industria</i> úmyslně	<i>denuo (z de novo)</i>	

§. 312. **Ex** klade se: 1. o východišti z něčeho = z i o směru shora jako *de* = *s*: *ex montibus in valles decurrere* s hor.

2. o straně nebo stanovišti, z kterého se něco děje (srov. *ab*): *ex omni parte* n. *ex omnibus partibus* (= *undique*) ze všech stran, odevšad, všude; na rozdíl od češtiny: *ex equo colloqui* na koni, *ex vinculis causam dicere* v okovech, ve vězení při věsti, *pendere ex (ab) arbore* na stromě, *suspendere aliquid ex arbore* na strom.

3. ve smysle přeneseném při slovesech: *audio, accipio, cognosco, comperio, intellego, scio aliquid ex aliquo* slyším něco, doslychám se, dovidám se něčeho, vím něco od někoho; *cognosco, intellego, animadverto, sentio aliquid ex aliqua re* poznávám, znamenám něco z něčeho (po něčem, dle něčeho); *metior, aestimo, iudico aliquid ex aliqua re* posuzuji něco dle něčeho (v. §. 283).

4. časově o době, od které počínajíc něco se děje = *od*: *ex eo tempore* od toho času (počínajíc), *ex quo* od té doby co; nebo = *hned po, po*: *Cotta ex consulatu profectus est in Galliam* hned po svém konsulátě.

<i>ex itinere hostes aggredi</i>	přímo z pochodu, na pochodě
<i>ex fuga aliquem re(ex)cipere</i>	přímo z útěku, na útěku
<i>diem ex die ducere aliquem</i>	den ode dne, den co den průtahy koho meškati.

5. o příčině při slovesech pocitu jako *de*: *dolere ex commutatione rerum*; pamatuj mimo to: *ex quo (qua ex re) fit*; *flumen ex nivibus crevit*; *ex percontatione nostrorum timor exercitum occupavit*.

6. o způsobu = *dle*: *ex communi consensu, ex consuetudine, ex more Persarum, ex senatus consulto, ex pacto* n. *ex foedere* dle smlouvy; *ex sententia* znam. dle přání (srv. *de sententia* §. 311, 4).

7. Rčení:

<i>magna ex parte</i> z veliké části	<i>ex occulto</i> potají
<i>e contrario</i> naopak	<i>ex usu alicuius</i> ve prospěch něčí.

§. 313. **Prae** klade se: 1. o místě = *před*; téměř jen ve rčeních: *prae se agere* na př. *praedam* před sebou hnáti a *prae se ferre* na př. *pugionem* před sebou nositi (držeti); častěji vyskytá se *prae se ferre* ve smysle přeneseném: na odiv stavěti, na jevo dávati na př. *scelus*.

2. o poměru (ve smysle srovnávacím) = *vedle, proti*: *Gallis prae magnitudine corporum suorum brevitatis Romanorum contemptui fuit.*

Poznam. *Beatus es prae ceteris* proti ostatním t. j. srovná-
váš-li se s ostatními, *praeter ceteros* před ostatními, nad ostatní t.
j. více nežli ostatní (srov. §. 305, 2).

3. o překážce, ale jen ve větách záporných = *pro: prae*
lacrimis loqui non possum pro slzy.

§. 314. **Pro** klade se: 1. o místě na ot. *kde?* = *před: pro*
castris exercitum collocare před táborem; zřídka na ot. *kam?*:
pro castris copias producere před tábor.

Poznam. 1. *Pro* znamená také »v předu na něčem, v něčem«:
pro opere milites sunt (v předu) na opevnění, nebo »v předu s ně-
čeho«: *pro tectis saxa mittere* (v předu) se stře-
ch.

2. *Pro* klade se, je-li kdo zády k předmětu obrácen; *ante*,
je-li obličejem k předmětu obrácen: *pro portis esse in statione*
(stráž jest obrácena zády ke branám), ale: *Hannibal ante portas!*

2. o ochraně (stavím se před něco, abych toho chránil) =
pro, za: pro patria pugnare za vlast; *loqui, petere pro aliquo.*

3. o zastupování = *místo, na místě, za: innocentes pro*
nocentibus poenas pendunt, cornibus pro poculis uti; tak zvláště
při osobách úředních: *legatus pro praetore; pro consule, pro prae-*
tore in provinciam profectus est jakožto prokonsul, proprae-
tor; často vyjádřen bývá předložkou *pro* s abl. doplněk, v. §. 212,
P. 3; §. 213, P. 3; §. 214, P.

<i>pro certo affirmare aliquid</i>	na jisto tvrditi něco
<i>pro viso renuntiare aliquid</i>	jako věc spatřenou něco oznámiti
<i>pro testimonio dicere aliquid</i>	praviti co na svědectví.

4. o odměně a odplatě = *za: pro meritis gratiam re-*
ferre alicui za zásluhy; o *ulciscor pro* v. §. 222, d.

5. o způsobu a přiměřenosti *dle, vedle* nebo
celou větou: *vivit pro dignitate* podle své důstojnosti; *parabant bel-*
lum pro magnitudine periculi podle velikosti nebezpečství, jak
toho velikost nebezpečství vyžadovala; *Caesar pro sua clementia*
hostes conservavit vedle své laskavosti, jak se bylo nadíti do jeho
laskavosti; ve smysle srovnávacím: *Helvetii pro multitudine*
hominum angustos fines habebant vzhledem k lidnatosti, na lid-
natost.¹⁾

¹⁾ Liv. *proelium atrocius quam pro numero pugnantium editur* (ἢ κατὰ τὸν ἀριθμὸν) než se bylo dle počtu nadíti.

<i>pro tempore et pro re</i> dle času a okolností	<i>pro rei necessitate</i> v nouzi
<i>pro loci natura</i> dle polohy místa	<i>pro se quisque</i> jeden každý seč jest, dle síly své.

§. 315. **Cum** klade se 1. jako čes. s (s instrument.), v. §. 285; §. 286, 1; §. 287.

Pamatuj jednotlivě:

<i>esse cum telo, esse cum imperio,</i> <i>sedere cum pallio</i>	býti ozbrojen, míti vrchní veli- telství, seděti v plášti
<i>secum reputare</i> n. <i>cum animo</i> <i>suo rep.</i>	u sebe uvažovati.

Poznam. *Cum* při jméně vůdcově znamená často t. c. *za vedení*, pod: *legionem cum Tito Labiēno hiemare iussit* pod Titem Labienem.

2. o přiřaďování; v češt. spojka *a, i* nebo jiné obraty: *cum reliquis causis haec quoque ratio* mimo jiné příčiny i ten důvod.

Sine = bez.¹⁾

3. O předložkách s akkusativem a ablativem §. 181.

§. 316. **A. In s akkusativem** klade se: 1. na ot. *kam?* Zvláště pamatuj slovesa znamenající »sejítí se a shromážditi«: *convenire in portum, (eo, quo, huc, Romam)* sejítí se do přístavu n. ve přístavě (tam, kam, sem, do Říma); *cogere, contrahere, congregare copias in unum locum* sehnati, stáhnouti, shromážditi branný lid na jedno místo n. na jednom místě.

Poznam. Též *convenire ad: legati ad Caesarem convenerunt* k Caesarovi n. u Caesara. Pamatuj mimo to: *deverti domum, ad aliquem* zastaviti se, ubytovati se kde.

2. o čase na otázku, *až do kdy* co trvá: *in lucem dormire* až do bílého dne, v přenes. sm.: *in diem vivere* ze dne na den, na zdařbůh; nebo na ot., *na kdy* co jest určeno, smluveno pod.: *in posterum diem invitare aliquem* na druhý den, *in praesens* na tu chvíli, *in futurum, in posterum, in reliquum (tempus)* pro čas budoucí, *in perpetuum* na vždy; p o d í l n ě: *vectigal in annos singulos pendere* rok co rok, *in singulos dies* n. jen *in dies* každým dnem, den co den (při komparativech a u slov komparativného smyslu: *in dies maior, in dies crescere, augeri*).

¹⁾ Zřídka vyskytuje se jakožto předl. **coram**, v. §. 180; ještě řidčeji a jen v prose pozd. a u básn. **palam** a **simul**: *palam populo* u přítomnosti, *Scauro simul ac Sabino* zároveň s.

3. ve smysle nepřátelském i přátelském: *impetum facere in aliquem* na někoho, *potestatem (ius) habere in aliquem* míti moc (právo) nad někým, *animadvertere, vindicare in aliquem* trestati koho, *populi Romani in eum beneficia* jemu prokázaná (srov. §. 241, P. 2; §. 250, P. 2).

4. o účelu = *na* (s akk.): *in classem sumptum facere* na loďstvo; ve významu modálním: *multa ab Caesare in eam sententiam dicta sunt* v ten smysl, v ten rozum, *in utramque partem disputare* na obě strany (prō i contra), *in speciem* na pohled, na oko, *in vicem* střídavě (srov. §. 286, P. 1).¹⁾

5. o rozdělování = *na* (s akk.): *Gallia est divisa in partes tres.*

6. Rčení:

<i>venire in spem rei n. de re</i>	nabýti naděje v něco
<i>venire in deditioem; accipere aliquem in deditioem</i>	podrobiti se, vzdáti se na milost a nemilost; přijmouti koho na milost
<i>vindicare aliquem in libertatem</i>	získati komu svobodu, osvoboditi koho
<i>in gratiam redire cum aliquo</i>	smířiti se zase s někým.

B. In s ablativem klade se: 1. na ot. *kde?* Na rozdíl od češtiny ve rčení: *in flumine pons est, in flumine pontem facere* přes řeku; pak při slovesech *ponendi* a jiných podobného významu (v češt. tážeme se *kam?*); slovesa taková jsou:

<i>pono, loco, colloco</i>	}	kladu, stavím
<i>statuo, constituo</i>		
<i>consisto, consido</i>		stavím se, sedám si
<i>inscribo, incido, defigo</i>		vpisuji, vtěsávám, vrážím

na př. *in muro* (na zeď) *aliquid pono, loco, colloco, constituo; in muro consisto; praesidium colloco in urbe, ibi, Romae; inscribo aliquid in lapide; defigo sicam in corpore.*

Poznam. 1. Touž vazbu jako *ponere* mají i komposita: *disponere, exponere* a j. vyjma *imponere (milites in naves)*.

2. Pamatuj *ponere* ve smysle přenes.: *salutem in concordia ponere* spásu skládati ve svornosti; pass. *salus civium in concordia posita est n. consistit* (§. 275, P.).

¹⁾ O účelu zvláště u básníkův a u Tacita: *in flammis iugulant boves t. iug. b., ut flammis iniciant; Agricola nihil appetebat in iactationem t. po ničem nebažil, aby se tím honosil; o výsledku (in consecutivum): uxor Arminii neque victa in lacrimas neque voce supplex ani k pláči nepohnutá t. tak, že by plakala; modálně: in maius celebrare z míry, in numerum ludere dle rhythmů, in universum vůbec, vesměs.*

2. o třídě nebo množství, *ke kterému* kdo nebo co náleží nebo se počítá: *Thales in septem sapientibus fuit, numeratur, habetur, ducitur; Pittacus in septem sapientum numero est habitus; mortem in malis numero, pono, habeo, duco* (§. 212, P. 3; §. 213, P. 3).

3. o stavu, v němž kdo nebo co jest: *esse in armis, in spe* (§. 244, 1, P.); *Aristides in summa paupertate decessit*.

4. o poměrech a okolnostech, za kterých něco jest nebo se děje = *při*: *servos in pabulatione excepit Caesar* při picování, *in oppugnatione* při obléhání; ve významu příčinném: *potestne in tam diversis mentibus pax esse?* při tak různém smýšlení; ve významu připouštěcím = *(i) při, (i) přes*: *(etiam) in extrema spe salutis (i) při poslední naději na spásu, in summa omnium rerum inopia* přes svrchovaný nedostatek všech potřeb (srov. §. 290, 1, P. 1.).

5. o osobě, *při které* nějaká vlastnost jest: *in aliquo est magna clementia* (v. §. 244, 4); *při které* nebo *na které* něco chválím, kárám, něčemu se obdivuji pod.: *hoc in fratre laudo, reprehendo, admiror*.

6. o tom, v čem, proč, vzhledem k čemu někoho chválím, kárám, někomu se obdivuji, někoho napodobuji pod.: *in hoc fratrem laudo, reprehendo, admiror, imitor* (srov. §. 225, 4); zejména také při adjektivech: *in eo fui improbus, liber* a pod.

7. Rčení.

<i>in conspectu n. in oculis alicuius</i>	před očima, před tváří něčí
<i>versari, occupari in aliqua re</i>	obíratí se, zaměstnávatí se čím
<i>tempus (operam, pecuniam) consumere in aliqua re</i>	čas (práci, peníze) vynaložiti nač.

§. 317. A. **Sub s akkusativem** klade se: 1. buď o směru pod něco: *exercitum sub iugum mittere* pode jho; nebo o směru dolů pod něco výše postaveného = (až) ku: *sub murum succedere*; v přenesen. smysle: *sub imperium, sub (in) potestatem redigere* pod panství uvéstí, podmaniti.

2. o čase: *sub vesperum* pod večer, k večeru, *sub lucem* k ránu; řidčeji čes. hned po: *sub haec dicta abiit* hned po těchto slovech.

B. **Sub s ablativem** klade se: 1. buď o trvání pod něčím: *sub terra* pod zemí, buď o trvání dole pod něčím výše vyčnívajícím = (dole) pod něčím, (dole) při něčem: *sub muro con-*

sistere; ve smysle přenesen.: *sub imperio, sub (in) potestate (dicione) esse* býti pod panstvím.¹⁾

2. o čase: *sub bruma* za slunovratu zimního, v zimě, *sub ipsa protectione* při samém odchodu (odjezdu).²⁾

O pádě předložkovém jako přívlastku.

§. 318. 1. Pád předložkový bývá v lat. (jako v češt.) při jméně podstatném jako podřadný přívlastek: *pugna ad Cannas* (= *Cannensis*), *liber de amicitia, oratio pro Milone, oratio in Catiilinam*.

Tak zejména:

a) při substantivech slovesných: *reditus ex Asia, transitus in Britanniam, excessus e vita, defectio a Romanis, contentio de principatu, timor ab hoste*;

b) při předložkách *de* a *ex* o původě neb látce: *homo de plebe, soror ex matre, statua ex marmore* (= *marmorea*); při předl. *sine* a *cum*: *vir sine metu, exercitus sine duce, otium cum dignitate*; při předl. *erga, in*, užívá-li se jich ve smysle přátelském nebo nepřátelském (§. 250, 2, P. 2.).

2. Často bývá pád předložkový mezi přívlastkovým adjektivem (genitivem) a substantivem: *omnes ex Gallia naves, omnes ante Sōcratem philosophi, Philippi ad Alexandrum epistulae, Ciceronis de amicitia liber, Caesaris in Hispania victoriae*, srov. §. 250, 2, P. 2.

Poznam. K předložkovému pádu přistupuje v lat. rádo vhodné participium: *pugna ad Cannas facta (commissa), victoria ad Cannas parata, clades ad Cannas accepta, bellum cum Persis gestum, epistula ad amicum missa, arx in monte sita*; nebo užije se věty vztahné: *omnes philosophi, qui ante Sōcratem fuerunt; Ciceronis liber, qui est de amicitia*. Často klade se místo pádu předložkového přidavné jméno: *pugna Leuctrica, victoria Cannensis, bellum Persicum, oratio Philippica* (srov. §. 209, 2.).

¹⁾ U básn. a pozd. prosaiků: *sub iudice, sub duce, sub legibus vivere*; o podmínce rovněž teprve u pozd. prosaiků: *sub condicione, sub pacto*.

²⁾ Zřídka vyskytují se předložky *super* nad (přes) a *subter* pod, užívá se jich obyčejně o místě, a to s akkusativem na ot. *kam?* i *kde?* Jen u básn. a pozd. prosaiků *super* s abl. = *ze*: *multa super Priamo rogians; mitte civiles super urbe curas*; o míře s akk.: *super modum, naturam*.

O náměstkách.

I. O náměstkách přivlastňovacích.

§. 319. 1. Náměstky přivlastňovací v lat. **se nekladou**, není-li na nich důrazu, a dají-li se snadno doplniti ze souvislosti: *Filius patrem amat* otce svého. Tak: *tollere oculos* očí svých pozdvihnouti, *extendere manus*, *aetatem consumere*, *corpus humi prosternere* a pod.

2. Náměstky přivlastňovací **kladou se** i v lat.: *a)* žádá-li toho srozumitelnost, a stávají pak *za* svým substantivem: *Dionysius, servus meus, aufugit; is est in provincia tua;* *b)* je-li na nich důraz, a stávají pak obyčejně *před* svým substantivem. *Tam mihi mea vita quam tibi tua cara est. De suis homines laudibus libenter praedicant* (*suus* = vlastní). Tak vždycky: *sua sponte, mea (quidem) sententia, suo loco* na pravém místě, *suo tempore* v pravý čas, *suo* (= *optimo*) *iure* vším právem a pod.

Poznam. Ještě k většímu zdůraznění přistupuje k possessivu náměstka *ipse*: *mea ipsius opera* vlastním mým přičiněním; v. §. 247, 2.

2. O náměstce zvratné.

§. 320. 1. Náměstka zvratná *sui, sibi, se, suus* vztahuje se **k podmětu téže věty** (vztah *přímý*); v češt. rovněž náměstka zvratná *se, si, sebou, svůj* (srov. §. 88).

Sapiens omnia sua secum portat. Pausaniās consilia cum patriae tum sibi inimica capiebat (avšak: *quae ei inimica erant*).

Poznam. *Suus* nevztahuje se někdy k podmětu, nýbrž k jinému jménu téže věty; pak znamená t. c. čes. *jeho vlastní*: *Hannibalem sui cives e civitate eiecerunt. Suum cuique incommodum ferendum est. Suum cuique* každému což jeho jest. Substantivné *sui* znam. jeho lidé, příbuzenstvo, rod: *Ambiorigem in equum quidam ex suis intulit*.

2. Náměstka zvratná vztahuje se k podmětu slovesa řídicího, sama však náleží **k jinému slovesu**, které jest buď *a)* v infinitivě buď *b)* v participiu buď *c)* ve větě pronesené z mysli podmětu věty řídicí, tedy ve větě účelné, závislé tázací, ve větě s konjunktivem cizího mínění a j. (vztah *nepřímý*); v češt. klademe v tom případě náměstku *on, ona, ono, jeho, její* atd.

a) *Ariovistus dixit non sese Gallis, sed Gallos sibi bellum intulisse. Sophista profitetur esse suum de omni re dicerè* že jest jeho věci. b) *Alexander praefectum equitatus incautius in se ruentem hastā transfixit* proti němu se řitícího. c) *Themistocles, ut se servaret, ad Artaxerxem fugit. Thēbani ab Alexandro petiverunt, ut sibi parceret. Ariovistus cum legatos apud se in castris conspexisset, conclamavit, quid ad se venirent.* O větách s konjunktivem cizího mínění v. §. 367 a násl.

Poznam. 1. Ve větě mohou býti d v ě reflexiva, jedno o vztahu nepřímém, druhé o vztahu přímém. *Ariovistus Caesari respondet neminem secum* (t. *cum Ariovisto*, vztah nepřímý) *sine sua* (k *neminem*, vztah přímý) *pernicie contendisse* že nikdo s ním beze své záhuby nezápasil.

Mohl-li by povstati d v o j s m y s l, klade se o vztahu nepřímém náměstka *ipse* místo náměstky zvrtné. *Caesar milites incusavit, cur de sua* (t. *militum*) *virtute aut de ipsius* (t. *Caesaris*) *diligentia desperarent.*

2. Náměstka zvrtná vztahuje se někdy k logickému podmětu řídicího slovesa. *Cui exploratum est (= quis scit) se ad vesperum victurum?*

3. Ve větách v ý s l e d n ý c h a jiných konjunktivních větách vedlejších, které nejsou proneseny z mysli podmětu věty řídicí, klade se náměstka *is*. *Epaminōndas ita disertus erat, ut nemo Thēbanus ei par esset eloquentia.*

§. 321. **Vespolnost** označuje se v lat.:

a) pomocí výrazů *inter nos, inter vos, inter se: amamus inter nos* milujeme se vespolek, vzájemně, jeden druhého, druh druha, *amatis inter vos, amant inter se.*

Galli inter se cohortati sunt. Belgae, obsides inter se dederunt. Amicorum omnia inter se communia sunt. Nobis inter nos est quiddam commune.

b) o p a k o v á n í m téhož slova: *Manus manum lavat. Cives civibus prodesse oportet. Iudicis est statuere, quid quemque cuique* (kdo komu) *praestare oporteat.* Zvláště opakováním slova *alter* (o dvou), *alteri* (o dvou stranách), *alius* (o několika): *Fratres alter alteri subsidium ferebat* pomáhali si navzájem, jeden druhému. *Carthāginienses et Cūrēnenses alteri alteros aliquantum attriverunt* jedni druhé. *Milites alius alium cohortati sunt* vespolek, jeden druhého.

Poznam. 1. Ne vždy opakováním takovým vespolnost se označuje; to platí zvlášt o *alius alium: alii aliud placet* jinému jiná

věc se líbí = jednomu líbí se to, jinému ono; *alius in alia re est magis utilis.*

2. Také pomocí tvarů *ipsi* s náměstkou zvratnou označuje se někdy vespolečnost: *Hostes se ipsi multitudine impediunt* sami sobě překážejí.¹⁾

3. O náměstkách ukazovacích.

§. 322. *Hic* jest ukazovací náměstka osoby první, *iste* osoby druhé, *ille* osoby třetí (§. 90, 1, 2, 3). Náměstky ukazovací kladou se z pravidla *před* své substantivum; je-li substantivum opatřeno possessivem, *před* possessivum.

hic liber tato kniha (kterou mám, o níž mluvím pod.)

iste liber tahle (ta) kniha (kterou máš, o níž mluvíš pod.)

ille liber ona kniha (kterou má, o níž mluví pod.)

hic meus liber, iste tuus liber, ille eius liber

haec urbs toto město, naše město (často t. c. Řím)

illa urbs ono (vzdálené, dříve jmenované) město

hic dies tento den, dnešek

ille dies onen den

haec tempora tyto, naše, nynější časy

illa tempora ony, tehdejší časy.

Poznam. 1. Náměstkou *iste* jmenují se často protivníci (při soudě), z čehož vyvinulo se užívání náměstky té ve smysle potupném (čes. ten). *Exponam, Quirites, ex quibus generibus hominum istae copiae* (t. Katilinovy) *comparentur.*

2. Náměstkou *ille* (jako v češt. náměstkou *onen*) označuje se osoba nebo věc vůbec z n á m á, p r o s l a v e n á; v té příčině klade se *ille* často za substantivem; je-li substantivum opatřeno adjektivem, *mezi* adjektivem a substantivem: *Socrates ille* n. *ille Socrates* onen (proslavený) Sokrates; *illud Solonis, praeclarum illud Solonis* slavný onen výrok Solonův.²⁾

3. *Hic* opovídá často to, co následuje: *haec dixit, hoc modo dixit, haec (ita) respondit. Themistocles epistulam misit his verbis.*

Význam opovídací mívá též náměstka *ille*: *Illud angit vel potius excruciat: discessus ab omnibus iis, quae sunt bona in vita.*

¹⁾ Od doby Liviovy užívá se o vespolečnosti též slova *invicem* navzájem. *Adhortatio invicem totam alacri animo pervasit aciem.* U Caes. znamená *in vicem* = *vicissim* střídavě §. 317, A, 4).

²⁾ Básníci vytykají často pomocí *ille* podmět nadbytkem. *Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris Italiam fato profugus Lavinaeque venit litora, multum ille et terris iactatus et alto. Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.*

4. *Hic* ukazuje k tomu, co jest p o z d ě j i jmenováno (co jest bližší), *ille* k tomu, co jest jmenováno d ř í y e (co jest vzdálenější); rovněž tak i v češt. *tento a onen*: *Senex est eo meliore condicione quam adulescens, cum id, quod hic sperat, ille consecutus est.*

5. Právě tak jako náměstky *hic, iste, ille*, rozeznávají se i adverbia: *hic, istic, illic; huc, illuc, istuc; hinc, istinc, illinc*; ve vypravování užívá se adverbii: *ibi, inde, eo* (v. §. 97).

§. 323. 1. *Is* znamená *ten* neb *on*; v. §. 90, 4.

Poznam. *Is* znam. též takový (*qui* jaký): *Praesta te eum, qui mihi a puero es cognitus. Erat Alcibiades ea sagacitate, ut decipi non posset.*

2. Pomocí *et is (ea, id), isque, atque is = a to* připojuje se přívlastkové adjektivum s důrazem; *neque is = a to ne*.

Unam rem explicabo eamque maximam. Epistulam eamque longam accepi. Erant in Torquato plurimae litterae nec eae vulgares a to nevšední.

Táhne-li se »a to« ke slovesu, klade se *idque, atque id, neque id*. *Crassum doctum hominem cognovi idque a puero. Negotium magnum est navigare atque id mense Quinctili.*

Poznam. Vždycky přípustno jest *et quidem*.

3. Náměstka *is* v lat. mnohdy se v y p o u š t í :

a) před relativem; v té případnosti zastupuje věta relativná pád jména. *Semper in civitate, quibus opes nullae sunt (= inopes), bonis invident. Xerxes praemium proposuit, qui invenisset novam voluptatem (= inventori).*

b) při druhém ze sloves souřadných, měla-li by býti v témž pádě jako předmět při slovese prvním položený, k němuž odkazuje. *Pausanias multos Xerxis propinquos Byzantii cepit et regi misit a poslal je králi. Primo ostendimus Cethęgo signum: cognovit uznal ji (t. pečet).*

Poznam. *Id* vypouští se v lat., zahrnuje-li se jím to, co bylo ve větě předcházející vysloveno. *Nobiscum versari iam diutius non potes. non feram, non patiar; non sinam* nesnesu toho atd.

4. Náměstky ukazovací *is, hic, ille* (jakož i adverbia *ibi, eo, hic* etc.) kladou se v lat. rády v č e l o věty, kterou u vypravování dále se pokračuje (demonstrativum spojovací). *Id ut audivit jakmile to uslyšel, hic dum commoratur, eo cum pervenisset.*

§. 324. *Idem*. 1. Pomocí *et idem, idemque, atque idem* a zároveň (*i*), a spolu (*i*), a k tomu ještě připojuje se k prvnímu přívlastku nebo prvnímu jménu doplňovacímu druhý přívlastek nebo druhé jméno doplňovací.

Miltiades contulit se ad Pharnabāzum, satrapam Phrygiae eundemque (a zároveň) regis propinquum. Quidam nimis magnum studium in res obscuras conferunt easdemque (a k tomu ještě) non necessarias. Cicero fuit orator idemque (a zároveň i) philosophus.

2. Při výroku, který se činí o téže osobě nebo věci, klade se *idem* = zároveň (i), spolu (i); při protivě užití lze v češt. výrazů: avšak zároveň, přece, naproti tomu.

Quidquid honestum est, idem est (jest zároveň) utile. Nihil est utile, quod non idem honestum. Alcibiades adversus inimicos suos bellum gessit, quod eidem hostes essent civitati. — Alcibiades erat laboriosus, patiens; idem (avšak zároveň, avšak také zase) luxuriosus, intemperans reperiebatur. Multi, qui propter victoriae cupiditatem vulnera exceperunt fortiter et tulerunt, iidem (přece) dolorem morbi ferre non possunt. Epaminōndas omnem civilem victoriam funestam putabat. Idem (naproti tomu), postquam apud Cadmēam cum Lacedaemoniis pugna coepit, in primis stetit.

Poznam. Vypovídá-li se totéž o dvou různých osobách nebo věcech, klade se *item, ipse quoque, ipse* čes. rovněž, též, tolikéž.

Usipetes et item Tencteri Rhēnum transierunt. Tencteri ipsi quoque Rhēnum transierunt. Camillus victor ex Volscis in Aequos transiit ipsos (ipsos quoque, item) bellum molientes.

§. 325. *Ips*e překládá se do češtiny různými obraty.

<i>nunc ipsum, hoc ipso tempore</i>	zrovna teď, právě tou dobou
<i>id ipsum, hoc ipso</i>	to právě, tím právě
<i>ipsum esse Dumnorigem</i>	právě Dumnorix že to jest
<i>ad ipsam ripam</i>	u samého břehu
<i>ex ipsa caede effugit</i>	přímo ze seče unikl
<i>rex ipse aderat</i>	král sám, osobně
<i>est aliud ars ipsa, aliud quod</i>	umění samo (o sobě)
<i>propositum est arti</i>	
<i>senectus ipsa morbus est</i>	stáří již samo o sobě, samo sebou
<i>ipso eius adventu impetus hostium repressus est</i>	již příchodem jeho, pouhým jeho příchodem.

4. O náměstce vztažné.

§. 326. Jméno, k němuž se relativum vztahuje, *pošine se* do věty relativné:

a) jde-li věta relativná p ř e d h l a v n í; zrovna tak i v češt.

Ad quas res aptissimi erimus, in iis potissimum elaborabimus. Ke kterým věcem nejschopnější budeme, v těch hlavně budeme pracovati; místo: Budeme pracovati hlavně v těch věcech, ke kterým nejschopnější budeme. *Quam quisque norit artem, in hac se exercent.*

b) je-li jméno, k němuž se relativum vztahuje, s u b s t a n t i v n ý přívlastek; zrovna tak i v češt.

Amānus Syriam a Cilicia dividit, qui mons hostium erat plenus kterážto hora plna byla nepřátel m. hora to, kteráž plna byla nepřátel. *Firmi et constantes amici eligendi sunt, cuius generis magna penuria est.* Tak: *Cato, qui vir; Cūmae, quae urbs; quae res, qui dies, quo tempore* etc.

c) je-li jméno, k němuž se relativum vztahuje, s u p e r l a t i v; zrovna tak i v češt. *Themistocles de servis suis, quem habuit fidelissimum, ad Xerxem misit* kterého měl nejvěrnějšího m. nejvěrnějšího, kterého měl.

d) ve výrazech: *quae est tua clementia* nebo *quā es clementiā = pro tua clementia* (§. 314, 5) jakáž jest tvá laskavost, jak jest se nadíti do tvé laskavosti, vedle tvé laskavosti. *Caesar, qua erat clementia (= pro sua clementia, též ut erat clemens), hostes conservavit. Difficillimas res, quae est vestra prudentia (= pro vestra prudentia), perspexistis.*

Poznam. Jméno, k němuž se relativum vztahuje, opakuje se někdy ve větě relativné za větší zřetelností (tak zvláště často u Caesara). *Erant omnino itinera duo, quibus itineribus Helvetii domo exire possent.*

§. 327. Jde-li několik souřadných vět relativných za sebou, spojují se spojkami *et, atque, que*; v té přípačnosti klade se obyčejně relativum jen ve větě první, kdežto se ve druhých vypouští, nebo klade se místo něho náměstka *is*.

Caveto eum, qui absentes rodit amicos eique omnes boni odiosi sunt (nebo: *et omnes boni odiosi sunt*) a jemuž všichni dobří jsou odporní. *Bello superatos esse Arvernos, quibus populus Romanus ignovisset neque eos in provinciam redegisset* (nebo: *neque in provinciam redegisset*).

§. 328. Relativem připojuje se v lat. těsněji věta následující k předcházející (relativum **spojovací**); v češt. klademe buď také relativum nebo ještě častěji demonstrativum s některou spojkou souřadnou (a, však, neboť, tedy atd.). V lat. nesmějí se při spojo-

vacím relativu klásti spojky (*enim, igitur, autem, vero*) vyjma jedině *tamen*.

Res loquitur ipsa; quae (kterážto, a ta) *semper valet plurimum. Nihil est amabilius virtute; quam sequere, quaeso, studiose* kterážto následuj, následuj jí tedy. Tak: *quare, quam ob rem, quae de causa* pročez, proto; *quae cum ita sint* pročez; *quae si ita sunt* v této případnosti; *quo facto* načez, na to; *quo (quibus rebus) factum est ut; qua re cognita, quibus rebus auditis* etc.

Také větu tázací lze připojiti k předcházející relativem. *Sequere virtutem; qua quid est amabilius?* neboť co jest .

Poznam. 1. Rovněž zjednává se těsnější připojení vztažnými slovy: *qualis* (a takový, takový tedy a pod.), *ubi, unde, quo* etc.

2. Těsnější připojení zjednává se též neutrem *quod* před některými spojkami, zvláště před *si* a *nisi*; do češt. překládá se toto *quod* slovcí: pak, však, tedy a pod. nebo se ani nepřekládá. *Colluntur tyranni simulatione dumtaxat ad tempus. Quod si forte ceciderunt, tum intellegitur, quam inopes fuerint amicorum.*

§. 329. 1. Připojují-li se relativem dvě věty, z nichž jedna jest podřízena druhé, pojímá se v lat. často relativum do věty podřízené, a spravuje se jí i co do vazby, čímž obě věty v jedno splývají. Věta podřízená vkládá se často hned za relativem.

Nihil est amabilius virtute, quam si sequeris te beatum reddet kterážto, budeš-li jí následovati, učiní tě blaženým.

Nihil est amabilius virtute, quam qui sequetur beatus erit kdo jí bude následovati, blaženým bude.

Assentior Platoni, quem quanti facias scio kterého, jak vím, velice si vážíš.

2. Podobně, zastupuje-li větu podřízenou vazba participiální (abl. abs.) nebo infinitivní (acc. c. inf.).

Non sunt ea bona dicenda, quibus abundantem licet esse miserimum při nichž může býti člověk velmi bídým, byť jimi oplýval. *Sequor amicum, quem prudentem esse scio* o němž vím, že jest opatrný; nebo: který, jak vím, jest opatrný.

Poznam. Avšak vedle toho praví se i v lat. jako v češt.: *qui cum ex eo quaeretur, respondit m. ex quo cum.*

5. O náměstkách neurčitých.

§. 330. 1. *Quis, quid* (subst.) a *qui(s), qua (quae), quod* (adj.) jest shodné s českým *kdo, co, který, -a, -é*; jest zcela bezdůrazné a neklade se tudíž nikdy na počátku věty. *Potest quis, etiamsi prudens est, errare aliquando?*

Nejčastěji užívá se náměstky této po spojkách *si, nisi, ne* etc. a po relativech (v. §. 94, 1, 2) a při konjunktivu potenciál. (§. 359, 1, a).

2. *Aliquis, aliquid* (subst.) a *aliqui(s), aliqua, aliquod* (adj.) jest důraznější nežli *quis* a jest shodné s českým *někdo, něco, některý, -á, -é. Dixit mihi aliquis. Affer mihi librum aliquem.* (Podobně, ač řidčeji, *quispiam*).

Někdy mívá *aliquis* význam obzvlášť důrazný: *est hoc aliquid* to jest něco (t. něco podstatného, znamenitého; opak: *nihil*); *aliquid dicere* říci něco (t. něco podstatného, znamenitého); *aliquid assequi*.

Poznam. 1. Také po *si, nisi* etc. klade se *aliquis* (m. *quis*), pronáší-li se náměstka s důrazem. *Si alicuius iniuriae sibi conscius fuisset populus Romanus, non difficile fuit cavere* t. nějaké i sebe menší křivdy.

2. Jako se říká: *si quis, ne quis* etc., tak praví se i: *si quando, ne quando, necubi* (= *nē alicubi*).

§. 331. 1. *Quisquam, quidquam* (subst.) a *ullus -a -um* (adj.) klade se ve větách záporných a v řečnických otázkách záporného smyslu (v. §. 94, 5).

Iustitia nunquam nocet cuiquam nikdy nikomu neškodí. *Sine virtute neque amicitiam neque ullam rem expetendam consequi possumus. Num quisquam* (zdali kdo) *Croeso divitior fuit?*

Pročež i: *neque quisquam* aniž kdo = a nikdo ne, *neque quidquam* aniž co = a nic ne, *nondum quisquam* ještě nikdo ne, *vix quisquam* sotva kdo. *Veni Athēnas, neque me quisquam ibi agnovit.*

2. K záporným větám náležejí též věty s *nego, veto, nescio, cave. Nego me quemquam vidisse* popírám, že jsem koho viděl = tvrdím, že jsem nikoho neviděl. *Cave turpe quidquam facias.*

Pamatuj *ullus* po předl. *sine*: *sine ulla spe* beze vší naděje, *sine ullo vulnere* beze všeho krveprolití, *sine ulla dubitatione* beze vší pochybnosti. (ale jen: *sine dubio*).

Poznam. 1. V záporných větách klade se *aliquis* (m. *quisquam*), pronáší-li se náměstka s důrazem (srv. §. 330, 2, P. 1). *Negat Epicūrus diuturnitatem temporis ad beate vivendum aliquid afferre* něco t. j. něco podstatného. *Caesar Italiam sine aliquo vulnere cepit* bez značného krveprolití; tak zejména po slovech *non sine* (lītotēs): *non sine aliqua spe* = *non sine magna spe* s velikou nadějí.

2. V kladných větách klade se *quisquam (ullus)*, obsahují-li myšlenku smyslu záporného; tak zejména ve větách podmí-

nečných a ve větách s *quam* po předcházejícím komparativě: *Si quisquam, certe Sōcrates sapiens fuit* jestliže vůbec kdo, byl zajisté S. moudrý (S. byl moudrý jako nikdo jiný). *Croesus divitior fuit quam quisquam superiorum regum* Kr. byl bohatší nežli kterýkoli z dřívějších králů (Kr. byl bohat jako žádný z dřívějších králů). *Ab Antōnio maius periculum quam ab ullis nationibus extimescendum est.*

3. Co řečeno o *quisquam* (*ullus*), platí i o adverbích: *unquam, usquam, quoquam.*

§. 332. **Quidam** = jakýsi, jistý (subst. kdosi) znamená osobu nebo věc, kterou zevrubněji označiti nechceme nebo nemůžeme.

Scriptor quidam; P̄ythius quidam. Accurrit quidam, notus mihi nomine tantum. Rozlišuj: *Amicitia laudatur in quodam libro Ciceronis* ve kterém si spise a *Lege librum aliquem Ciceronis* některý spis (ten nebo onen).

Poznam. Při adjektivě stupňuje *quidam* význam adjektiva: *incredibilis quaedam ingenii magnitudo* zajisté (v pravdě, zhola, přímo) k víře nepodobná velikomyslnost.

Při substantivě zmirňuje smělost nebo neobyčejnost výrazu (zvláště obrazného); často přičiňuje se k němu pak slovice *quasi* = jaksi, ať tak dím, abych řekl. *Omnes artes habent quoddam commune vinculum et quasi cognatione quadam inter se continentur.*

§. 333. 1. **Ouisque** = každý (pro sebe) jest bezdůrazné a opírá se vždy o slovo jiné; **unusquisque** jest důrazné = jeden každý.

Laudati omnes sunt donatique pro merito quisque. Unum debet omnibus esse propositum, ut eadem sit utilitas uniuscuiusque et universorum.

2. Zvláště klade se *quisque*:

a) za náměstkami zvratnými. *Sibi quisque proximus est. Suum cuique.* Pamatuj na rozdíl od češtiny: *Consules praetoresque in suas quisque provincias proficiscuntur* každý do své provincie.

b) za superlativy. *Doctissimus quisque est modestissimus.* V češt. plur.: Právě nejučenější lidé jsou nejskromnější. (Nebo také: Každý člověk učený jest skromný. Všichni lidé učení jsou skromni. Kdekdo učený, jest skromný). *Optimum quidque rarissimum est.* Právě nejlepší věci jsou nejřidší.

Poznam. V témž smysle praví se též: Čím kdo jest učenější, tím jest skromnější = *Quo (quanto) quisque (quis) est doctior, eo (hoc, tanto) est modestior*; nebo: *Ut quisque est doctissimus, ita est modestissimus.*

c) za číslovkami řadovými: *decimus quisque* každý desátý, *quinto quoque anno* každého pátého roku, *primo quoque tempore* co možná nejdříve.

d) za náměstkami (adverbiemi) relativními a tázacími a za spojkami *ut, ubi*; čes. *kdo*. *Quam quisque norit artem, in hac se exerceat. Ut (ubi) quisque me viderat, narrabat.*

§. 334. 1. Znamená-li každý t. c. všichni, překládá se do lat. výrazy: *quivis, nemo non, nemo est quin, omnes.*

Hoc quivis (nemo non) intellegit. Hoc nemo est quin intellegat. Hoc omnes facile intellegunt.

Poznam. V sing. klade se *omnis* toliko při jménech věcných: *omne tempus.*

2. **Omnis** znamená mimo to: v š e c h e n, v e š k e r e n n a př. *omnis Gallia*; v š e l i k ý, v š e h o d r u h u: *Victis omnes cruciatus sunt perferendi*; s a m ý, v e s m ě s: *Errant, si qui in bello omnes secundos eventus exspectant* samé zdárné úspěchy.

§. 335. **Uterque** klade se v lat. v singuláru: *Uterque frater mortuus est* oba bratři zemřeli.

V plurále užívá se této náměstky v lat.: a) při substantivech majících v plurále význam singuláru: *utraque castra, utraeque litterae*; b) je-li řeč o dvou stranách z několika osob se skládajících: *utrique milites* vojíni obou stran, *vos utrique* vy na obou stranách, *hi utrique* obě tyto strany (avšak: *nostrum uterque* my oba atd., v. §. 260, P. 1.).

O rozdíle mezi *uterque* a *ambo* v. §. 95, 1.

§. 336. **Alius** jiný, **alter** druhý.

Alius—**alius** jiný—jiný, **alii**—**alii** jiní (někteří)—jiní.

Alter—**alter** (**unus**—**alter**) jeden—druhý (o dvou), **alteri**—**alteri** jedni—druzí (o dvou stranách).

Alius iam capta castra pronuntiat, alius deleto exercitu atque imperatore victores barbaros venisse contendit. Alii gloriae inseruiunt, alii pecuniae. Alteri dimicant, alteri victorem timent.

Srov. §. 260, P. 2. O *alter alterum, alius alium* a podobných spojeních viz §. 321, b) a P. 1.

§. 337. 1. **Nemo** znamená čes. žádný, nižádný:

a) při adjektivech substantivně kladených: *nemo sapiens* žádný mudřec, *nemo doctus* nižádný učenec;

b) při jménech národů: *nemo Athēniensis* žádný Atheňan, *nemo Romanus*;

c) při jiných jménech osobních: *nemo poeta*, *nemo civis*, *nemo hostis*.

V záporných větách: *neque quisquam sapiens* a žádný mudřec, *neque quisquam poeta*.

2. Rozeznávej:

<i>non nemo</i> někdo, mnohý	<i>nemo non</i> každyčký	} <i>lītotēs</i> (sr. §. 334, 1)
<i>non nihil</i> něcc	<i>nihil non</i> vše	
<i>non nulli</i> někteří	<i>nullus non</i> každy, všecek	
<i>non nunquam</i> někdy	<i>nunquam non</i> vždy, pokaždé.	

§. 338. *Reliqui* = ostatní (zbývající) znamená zbytek; tak zejména při číslovkách: *perpaucos (ex principibus) reliquit in Gallia, reliquos obsidum loco secum duxit; reliqui sex* a pod.

Ceteri = ostatní, jiní v přirovnání: *Pompeius plura bella gessit quam ceteri legerunt; ceteris praestare* a pod.

O slovese.

O rodech slovesných.

Activum.

§. 339. 1. Některá slovesa mají v činném rodě i nepřechodný význam vedle přechodného (srov. čes. táhnu, ženu):

abstineo me (milites) iniuria *abstineo iniuria* zdržuji se bezprávi
zdržuji se (vojíny) od bezprávi

praecipito me (aliquem) in flumen *flumen praecipitat ex montibus*
vrhám se (někoho) střemhlav do řeky
řítí se, vaří se

hostes terga (se) vertunt dávají se na útěk (vl. obracejí záda) *fortuna vertit* obrací se.

Poznam. Některá slovesa toliko zdánlivě mají význam nepřechodný, ježto předmět jest vynechán: *appellere ad* přistati, roz. *appellere navem ad* přiraziti; *solvere* vyplouti, roz. *solvere ancoram, navem* odvázati.

2. Rodem činným vyslovují se někdy činnost, jejíž původem sice podmět jest, ale nikoli vykonavatelem (*activum causativum*, původové).

Caesar pontem fecit postavil t. j. dal postaviti (= *pontem fieri iussit* nebo *faciendum curavit*)

Passivum.

§. 340. 1. Úplný rod trpný mají jen slovesa přechodná; nepřechodných jen ve 3. osobě jednotu v rodě trpném užívati se může (§. 98, 2): *itur, vivitur, ventum est, tibi parcitur, divitiis invidetur.*¹⁾

2. Deponentia nemají passiva; místo něho užívá se buď rodu činného: jsi mnou doprovázen *te comitor*, anebo způsobu nějakého opisného: *Beneficia mea in oblivionem venerunt (adducta sunt)* zapomenuta jsou, též *oblivione obruta sunt. Eloquentia magnae est admirationi, eloquentia magnam habet admirationem, magna est admiratio eloquentiae.*

Způsobů opisných užívá se též místo passiva jiných sloves, jako *odisse, invidere* a j. *Tyrannus odio est, in odio est, multum odii habet, in odium venit. Magnae divitiae invidiae sunt, in invidia sunt, invidiam habent.* Srov. §. 245, 1, P. 1.

Poznam. 1. Často stává se, že latinské passivum vynášíme v jazyce českém rodem činným, větu trpnou v činnou měnice: *discipuli a magistro laudantur* učitel chválí žáky, *lupi ab agnis timentur* jehňata bojí se vlkův.

Jindy užíváme v češtině obratů se slovesy *býti, bráti, vzíti, přijíti* a j.: *qui alios contemnit, ipse contemnitur* sám v pohrdání bývá; *laedor* беру úraz; *praemio donati sumus* vzali jsme odměnu; *urbs deleta est* město na zkázu přišlo.

2. Při passivním infinitivu kladou se v perf. trpné tvary *coeptus sum* a *desitus sum* místo činných (připodobení rodův): *oratio legi coepta est, desita est* počala se, přestala se čísti; *pugnari coeptum est, desitum est* počalo se, přestalo se bojovati.

Avšak: *Fiducia augeri coepit*, ježto *augeri* jest passivum mediální (v. §. 341); *iniuriae fieri coeperunt*. Podobně při infinitivě deponentií: *Dissensio civilis oriri coepit*.

§. 341. Činnost zvratná (reflexivná) vyjadřuje se v lat. formou činnou s náměstkou osobnou nebo zvratnou: *delecto me* bavím se atd. (§. 88); avšak vedle toho vyjadřuje se činnost zvratná v lat. formou trpnou (*passivum mediální*).

armari ozbrojiti se

augeri rozmnožiti se

| *falli* klamati se

| *ferri* nésti se, lnáti se

¹⁾ Básníci tvoří passivum osobné i od sloves nepřechodných: *Cur ego invideor?* (m. *mihī cur invidetur?*). *Haec ego procurare imperor* (m. *mihī imperatur, ut haec procurem*). *An dea sim, dubitor* (m. *de me dubitatur*).

delectari baviti se
exerceri cvičiti se
extendi prostíratí se

lavari mýti se, koupati se
moveri pohybovati se
mutari měniti se atd.¹⁾

Aer movetur. Tempora mutantur. Milites exercentur, lavantur.

Poznam. 1. Mezi *delecto me* a *delector* jest rozdíl ten, že při *delecto me* vychází činnost od podmětu, kdežto při *delector* příčina její jest mimo podmět.

Je-li podmětem věc neživotná, užívá se v lat. vždycky formy trpné: *occasio offertur* (nikoli *se offert*) příležitost se naskytuje, *spes ostenditur* naděje se ukazuje.

2. Česká náměstka zvratná *se* spojuje se často s fraseologickými slovesy *viděti, cítiti, dáti, býti lze*; v lat. v té případnosti dostačuje pouhé passivum: vidím, cítím se býti pohnut, k tomu přiveden *commoveor, adducor*; vidím se býti nucen *cogor*; vidím se býti zklamán *deceptus sum*; prosbami mými dal se pohnouti *precibus meis commotus est*.

O časech slovesných.

§. 342. Latina má šest časů nebo tvarů časových, v. §. 100.

1. Co do doby, do které děj padá, rozeznáváme:

a) časy doby přítomné: *praesens* a *perfectum praesentiae*;

b) časy doby minulé: *imperfectum, perfectum historicum* a *plusquamperfectum*;

c) časy doby budoucí: *futurum I. (simplex)* a *futurum II. (exactum)*.

Časy doby přítomné a budoucí slovou *hlavními*, časy doby minulé *vedlejšími* neboli *historickými*, též *praeterita*.

2. Co do jakosti nebo povahy děje (§. 99) rozeznáváme časy děje *trvacího* a časy děje *dokonaného* neboli *dovršeného*. Časy děje trvacího tvoří se od kmene praesentního (§. 113); časy děje dovršeného od kmene perfektního a participiálního (§. 116 a 120).

3. Časů užívá se buď *samostatně* (absolutně) t. j. bez ohledu na jiný děj, nebo *vztahně* (relativně) t. j. vzhledem k jinému ději. Co do vztahu k jinému ději označuje se tvarem časovým děj *současný, předčasný* nebo *následný*. Současnost bývá vyjadřována časy děje trvacího, předčasnost časy děje dovršeného, následnost opisnou konjugací činnou.

¹⁾ O mediální platnosti sloves *induor, exuor* a pod. viz pozn. 2. na str. 18. p. č.

O časech ve větách hlavních.

Praesens.

§. 343. 1. Praesens značí děj v přítomnosti mluvícího trvající nebo se opětuující: *lego* čtu nebo čítám.

2. Praesens značí též děj obecný, platností svou do kterékoli doby, tedy i do přítomné padající, zvláště v obecných pravdách; v češt. slovesa trvací neb opětovací neb i jednodobá (*praesens gnomicum*).

Fortes fortuna iuvat (pomáhá). *Nunquam expletur* (se neukojí) *divitiarum sitis*.

3. V živém vypravování klade se zhusta t. zv. *praesens historicum*; v češt. obyč. slovesa jednodobá, někdy i trvací.

Pisidas resistentes Datames invadit (napadne), *primo impetu pellit* (zažene), *fugientes persequitur* (stíhá), *multos interficit* (pobije), *castra hostium capit* (vezme).

4. Někdy bývá praesens místo perfekta značíc přítomný stav: *permittitur* jest dovoleno, *urbs clauditur* (*cingitur, continetur*) jest uzavřeno, *mons nive tegitur* jest pokryta, *liber inscribitur* jest nadepsána. (*Omnes colles ab exercitu tenebantur* byly obsazeny. *Helvetii undique loci natura continebantur* byli sevřeni).

Perfectum.

§. 344. A. Perfectum praesentiae značí děj v přítomnosti dovršený, a znamená se jím pak:

1. stav přítomný z děje dovršeného vzniklý; v této platnosti lze je často nahraditi (i přeložiti) časem přítomným.

Constiti = *sto*. *Consedi* = *sedeo*. *Consuevi* = *soleo*. *Didici, cognovi* = *scio*. *Decrevi, statui, constitui* = *mihi in animo est*. *Perii* jest po mně. *Mortuus est* jest mrtev. *Mihi persuasit* jsem přesvědčen. *Non revocare potes, qui periere, dies*.

Odtud: *memini* pamatuji (se), *odi* nenávidím, *novi* znám.

2. úsudek o ději minulém se stanoviska přítomnosti (t. zv. *perf. logicum*).

Recte fecisti! Satis vixi; invictus enim morior (Epamin.). *Triste est nomen carendi, quia subicitur haec vis: habuit, non habet. Natura oculos membranis tenuissimis vestivit et saepit*.

Poznam. 1. Perfektum passivné mívá v lat. obyčejně význam perfekta historického: *navis armata est* loď se ozbrojila (tehďáž). Avšak může míti také význam perfekta praesentního a

znamenati přítomný stav: *navis armata est* loď jest ozbrojena t. j. jest ve stavu ozbrojení; o stavu minulém řeklo by se pak *navis armata erat, fuit*, o budoucím: *navis armata erit*. Podobně: *Gallia est omnis divisa in partes tres* (píše Caesar); *Caesaris aetate Gallia fuit divisa* (řekli bychom my).

2. Mocněji vyjadřuje se stav z dovršeného děje vzešlý participiem perf. pass. spojeným se slovesem *habeo* nebo *teneo*: *urbem captam habeo n. teneo, rem cognitam habeo*. (Caesar *equitatum ex omni provincia coactum habebat*.)

§. 345. B. 1. Perfektem historickým vypravují se události minulé, když nepřihlíží se ani ke krátkosti nebo délce jejich trvání ani k jinému ději minulému. Tudíž lze označiti perfektem historickým i děj, který v minulosti trval, pokud se nám jeví jako v jednu dobu shrnutý. V češt. klademe minulý čas sloves jednodobých anebo hledíce k prodlenějšímu trvání děje, i minulý čas sloves trvacích.

Veni, vidi, vici. Rōmulus urbem Romam condidit. Pericles quadraginta annos rei publicae Athēniensium praefuit.

2. Perfektem značí se někdy děj obecný, do kterékoli doby časové, tedy i do přítomnosti padající, zvláště v obecných pravdách: t. zv. *perfektum gnomické*. V češt. klademe obyčejně přítomný čas sloves jednodobých.

Multi patrimonia effuderunt (promarnili n. promarní) *inconsulte largiendo.¹⁾*

Imperfectum.

§. 346. Imperfectum značí děj minulé trvací neb opětovavací: *legebam* četl jsem nebo čítal jsem.

Imperfectum klade se:

1. samostatně; zvláště užívá se ho v líčení mravů, obyčejů, zřízení a pod.

Anseres Romae publicealebantur. Romae quotannis bini consules creabantur.

Poznam. 1. V živém líčení klade se někdy místo imperfekta inf. praesentis: t. zv. inf. *historicus*. *Cotidie Caesar Haeduos frumentum flagitare. Diem ex die ducere Haedui; conferri, comportari, adesse dicere.*

2. Je-li opětování označeno slovy *semper, saepe* a pod., klade se z pravidla perf. hist. *Epaminōndas amicorum fide ad alios sublevandos saepe usus est*. Podob. *solitus st* vedle *solebat*.

¹⁾ Zvláště u básn.: *Non domus et fundus, non aeris acervus et auri aegrotodomino deduxit corpore febres* horečky z těla nevyžene. Podobně ve přirovnáních: *Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem pressit humi nitens trepidusque repente refūgit: haud secus Androgeos visu tremefactus abibat.*

2. **vztažně**, aby se vyjádřila současnost s jiným dějem minulým. *Cum Caesar in Galliam venit, duae ibi factiones erant.*

Zejména klade se imperfectum v historickém vypravování o vedlejších okolnostech, které událost hlavní (historickým perfektem vyjádřenou) současně doprovázely; tak zvláště při líčení míst, mravů, povah, poměrů a stavů, nebo vykládá-li se mínění jednajících osob.

Caesar Alesiam circumvallare instituit. Ipsum erat oppidum in colle summo, cuius radices duabus ex partibus flumina sublebant; ante oppidum planities mediocris patebat; reliquis omnibus ex partibus colles oppidum cingebant.

Ariovistus equestri proelio cottidie contendit. Genus hoc erat pugnae: equitum milia erant sex, totidem numero pedites; cum his in proelio versabantur.

Rēgulus Carthāginem rediit. Neque vero tum ignorabat se ad crudelissimum hostem et ad exquisita supplicia proficisci; sed iusiurandum conservandum putabat (pod. videbat enim, nam non dubitabat).

3. Imperfectum vytyká někdy snahu o vykonání děje t. zv. imperf. *de conatu* (snahové); srov. čes. chytal ale nechytil, kupoval ale nekoupil. *Pyrrhus Fabricio pecuniam dabat* dával, nabízel.

V podobném smysle klade se i praesens *de conatu*.

Plusquamperfectum.

§. 347. 1. Plusquamperf. značí děj v minulosti dovršený a stav minulý z děje toho vzešlý (srv. perf. praesentiae).

Themistocles omnium civium percepserat (znal) *nomina*.

Odtud: *memineram* pamatoval jsem (se), *oderam* nenáviděl jsem, *noveram* znal jsem, *constiteram* stál jsem etc.

2. Daleko častěji však užívá se plusquamperfekta vztažně, aby se vyjádřila předčasnost před jiným dějem minulým.

Caesar ex Italia cum quinque legionibus, qua proximum iter in ulteriorem Galliam per Alpes erat, ire contendit. Helvetii iam per angustias et fines Sēquanorum suas copias traduxerant et in Aeduorum fines pervenerant (děje k předcházejícímu předčasné) *eorumque agros populabantur* (děj k předcházejícím současný).

Themistocles domicilium Magnesiaie sibi constituit; namque hanc urbem ei rex donaverat.

Futurum.

§. 348. 1. Futurum I. (simplex) značí děj budoucí buď trvající buď opětovací buď jednodobý: *legam* budu čísti nebo budu čítati nebo přečtu.

2. Futurum II. (exactum) značí děj v budoucnosti dovršený a stav budoucí z děje toho vzešlý.

Novero budu znáti, *constitero* budu státi etc.

Coniugatio periphrastica activa.

§. 349. Coni. periphr. act. značí děj, který někdo vykonati hodlá, v úmyslu má, se chystá, nebo děj, který někdo vykonati má, vykonati s to jest, o kterém dá se očekávati, že se stane.

Bellum scripturus sum. Pausanias patriam proditurus fuit. Si illo die Sēstius occisus esset, fuistisne ad arma ituri? zdali jste byli odhodláni zbraní se chopiti? (nebo: zdaž byste se bývali zbraní chopili?)

Quid timeam, si post mortem beatus futurus sum mám-li býti. *Permovit oratione Antōnius eos, qui erant iudicaturi* kteří s to byli aby. *Gravior ultor caedis, si superesset, rex (Tarquinius) futurus erat* dalo se očekávati, že by se byl stal (nebo: že by se byl býval stal).¹⁾

O časech ve větách vedlejších.

§. 350. Časy ve větách vedlejších kladou se většinou vztažně, t. j. vyjadřuje se jimi obyč. vztah současnosti, předčasnosti nebo následnosti k ději věty hlavní.

¹⁾ O časech v dopisech. V dopisech přenáší se latinik zhusta duchem v dobu, kdy list jeho má býti čten, a klade ty časy, kterých by příjemce listu užil, kdyby příběhy v dopise oznamované vypravoval sám. Při tom vyjádří se *ocera* slovcem *pridie*, *dnes* slovcí *eo die*, *nyňi* a *posud* jak obyčejně slovcí *nunc* a *adhuc*.

Tak píše Cicero Attikovi: *Nihil habebam, quod scriberem* (nemám ti co psáti); *neque enim novi quidquam audieram et ad tuas omnes epistulas rescripseram pridie* (včera jsem odepsal). Attikus obdržev list vypravoval by příběhy ty takto: *Cicero nihil habebat, quod scriberet; neque enim novi quidquam audierat et ad meas omnes epistulas rescripserat pridie*.

A. Vztah současnosti. 1. *Praesentem* vyjadřuje se současnost s přítomným dějem věty hlavní.

Qui tacet, consentire videtur. Quotiens (cum, si) domi sum, ad te scribo (psávám tobě: děje opětované).

2. *Imperfektem* vyjadřuje se současnost s minulým dějem věty hlavní.

Hercules tum dolore frangebatur, cum immortalitatem ipsa morte quaerebat. Magna multitudo undique ex Gallia convenerat, quos spes praedandi ab agricultura revocabat. Quotiens (cum, si) domi eram, ad te scribebam (psával jsem tobě: děje opětované).

Zvláště pozoruhodno jest imperfectum ve větách vedlejších, když se v hlavní klade perfectum hist. (srov. §. 346, 2). *Themistocles, quod rem familiarem neglegebat, a patre exheredatus est. Caesar, etsi a bello atque hoste discedere detrimentosum esse existimabat, tamen... ne tanta civitas ad vim atque arma descenderet, huic rei praeventendum existimavit* (vypravování hlavního děje) *et in Aeduos ire statuit.*

3. *Futurem I.* vyjadřuje se současnost s budoucím dějem věty hlavní.

Odero, si poterō, si non, invitus amabo. Quotiens (cum, si) domi ero, ad te scribam (děje opětované).

B. Vztah předčasnosti. 1. *Perfektem* vyjadřuje se předčasnost před přítomným dějem věty hlavní.

Multos memorare possum, qui ex infimo loco summos honores assecuti sunt.

Quotiens (cum, si) domum veni, ad te scribo (děje opětované; v češt. klademe ve větě vedlejší praesens sloves jednodobých, někdy i opětovacích: kdykoli domů přijdu, psávám tobě). *Magistratus Gallorum, quae ex usu esse iudicaverunt* (prospěšným uznají n. uznávají), *multitudini produnt. Ubicunque maior incidit res* (se přihodí), *Galli per agros clamore significant* (ale: *inciderat — significabant*, v. násl. odstav.).

2. *Plusquamperfektem* vyjadřuje se předčasnost před minulým dějem věty hlavní.

Pausanias eodem loco sepultus est, ubi vitam posuerat. Legiones sex, quae primae venerant, opere dimenso castramunire coeperunt.

Quotiens (cum, si) domum veneram, ad te scribebam (děje opětované). *Caesar, quos laborantes conspexerat, his subsidia submittebat.*

3. *Futurem II.* vyjadřuje se předčasnost před budoucím dějem věty hlavní.

Quod videro, nuntiabo. Virtutem qui adeptus erit; ubicunque erit gentium, a nobis diligetur. Quotiens (cum, si) domum venero, ad te scribam (děje opětované).

Poznam. Za futurum berou se praesentní tvary smyslu futurálního jako jsou: *possum, volo, debeo, difficile est, necesse est, oportet* etc., opisná konjugace passivná, imperativ nebo místo něho konjunktiv; pročez jim odpovídá ve větě vedlejší futurum I. nebo II.

Quidquid acciderit, fortiter feramus (ferre possumus, volumus, debemus; ferendum est, vide ut feras). Qui adipisci veram gloriam volet, iustitiae fungatur officiis. Non audiendi sunt, qui graviter inimicis irascendum putabunt. Difficile est amicitiam manere (vix manebit), si a virtute defeceris. Oportet venerari te regem, si in conspectum veneris.

C. Vztah následnosti. *Praesentem opisné konjugace* vyjadřuje se následnost po přítomném ději, *imperfektem opisné konj.* následnost po minulém ději, *futurem opisné konj.* následnost po budoucím ději věty hlavní:

laudo id, quod facturus es co dělati chceš (hodláš, budeš)

laudabam (laudavi) id, quod facturus eras co jsi chtěl (hodlal) dělati

laudabo id, quod facturus eris co budeš chtít (se odhodláš) dělati.

Iniuriam qui facturus est, iam facit. Permovit oratione sua Antōnius eos, qui erant iudicaturi. Demonstrabo tibi ea, quae ero dicturus.

§. 351. 1. **Shodné** věty vedlejší t. j. takové, které majíce týž podmět jako věta hlavní obsahem nebo časem (věcně nebo časově) úplně v jedno s ní spadají, mívají týž čas jako věta hlavní. Často mívají věty shodné také týž přísudek jako věta hlavní.

Věty obsahem shodné: *Bene fecit, qui (quod, cum, si) hoc fecit. Quidquid feci, de tua sententia feci. Bene fecit, quod restitit. Tissaphernes nihil aliud egit quam bellum comparavit. Si patriam relinques, facies omnino male. Qui Antōnium oppresserit, magnum bellum confecerit.*

Věty časově shodné jsou věty časové uvozené spojkami *dum, quoad, quamdiu*, v. §. 391. 2.

2. Shodné bývají i takové vedlejší věty, které mají za přísudek slovesa *posse, velle, debere* a pod. s infinitivem slovesa věty hlavní.

Fecit, quod (facere) potuit, voluit, debuit. Quoad potuit, restitit. Quae voluisti, abstulisti. Ab iis non es adiutus, a quibus debuisti. Caesar quam maximis potest itineribus in Galliam contendit.

§. 352. 1. Také samostatně kladou se časy ve větách vedlejších, označuje-li se děj sám o sobě (t. j. bez ohledu na děj věty hlavní) jako přítomný (obecně platný) nebo minulý, jako trvací nebo dovršený.

Si ignis est animus, exstinguetur. Quo plura cupiemus, eo minor voluptas ex eis, quae habemus, percipietur. Viro multa sunt legenda, quae antea contemnebat. Paullus omni Macedoniae gaza, quae fuit maxima, potitus est (fuit znamená prostě, že poklad byl veliký; erat znamenalo by, že poklad byl tehdy veliký).

2. Zvláště pamatuj, že se klade perf. historické samostatně po spojce *postquam* = když a po spojkách znamenajících jak, jakmile: *ut, ubi, ut primum, ubi primum, cum primum, simulac, simulatque* (§. 390), a praesens historické samostatně po spojce *dum* = mezitím co, co (§. 391, 1).

Poznam. Samostatně kladou se časy ve větách vložených a uvozovacích, které s větou hlavní věcně nesouvisí. *Aduatuci, de quibus supra diximus (ut supra diximus), domum reverterunt.*

Consecutio temporum.

§. 353. 1. Časy kladou se vztažně zejména také ve vedlejších větách konjunktivních, tak že po jistých časech ve větě hlavní (nadřizené) mohou výhradně jen jistí časové ve větách vedlejších následovati. Zákon ten zove se *sousledností časů (consecutio temporum)*.

Konjunktivné takové věty vedlejší jsou nepřímé věty tázací, věty vztažné a věty spojkové. Souslednost časů zachovává se v nich v lat. velmi přesně; toliko věty výsledné mívají po časech minulých časy od přesné souslednosti odchylné (§. 354).

2. Souslednost časů řídí se těmito hlavními pravidly:

I. Po hlavním (t. přítomném n. budoucím) čase věty hlavní může ve větě vedlejší následovati jen *coniunct. praesentis, perfecti* a *coni. praes. coniugationis periphr. act.* (na *urus sim*), a to:

- a) *coni. praesentis* o ději současném,
- b) *coni. perfecti* o ději předčasném,
- c) *coni.* na *urus sim* o ději následném.

II. Po *vedlejších* (t. minulém) čase věty hlavní může vé *vedlejší* větě následovati jen *coniunct. imperf.*, *plusquamperf.* a *coni. imperf. coniugationis periphr. act.* (na *urus essem*), a to:

- a) *coni. imperfecti* o ději současném,
- b) *coni. plusquamperf.* o ději předčasném,
- c) *coni.* na *urus essem* o ději následném.

Coniug. periphr. act. pozbývá obyč. v konjunkt. větách *vedlejších* svého vlastního významu označujíc toliko následnost; v češt. klademe čas budoucí (t. zv. *opisování* konjunktivu futuri).

I. <i>cognosco</i> seznávám <i>novi</i> seznal jsem = vím <i>cognoscam</i> seznám <i>cognovero</i> až seznám	}	a) <i>quid facias</i> co děláš b) <i>quid feceris</i> co jsi dělal (udělal) c) <i>quid facturus sis</i> co dělati budeš (uděláš)
II. <i>cognoscebam</i> seznával jsem <i>cognovi</i> seznal jsem <i>cognoveram</i> byl jsem se- znal	}	a) <i>quid faceres</i> co děláš b) <i>quid fecisses</i> co jsi udělal c) <i>quid facturus esses</i> co dělati budeš (uděláš).

Poznam. Coniug. periph. act. mívá někdy v konjunkt. větách *vedlejších* svůj vlastní význam (§. 349). *Cognosco, quid facturus sis* může znamenati též: seznávám, co chceš (hodláš) dělati atd.

3. Pamatuj, že ze spojkových vět ve větách *účelných* kladé se jen *coniunct. praes.* a *imperf.*, v *obavných* jen *coniunct. praesentis* nebo *perf.* a *coniunct. imperf.* nebo *plusqperf.*

Venio, ut tecum colloquar. Veniebam (veni), ut tecum colloquerer.

Timeo, ne pater non veniat (venerit) } že otec nepřijde
Timebam, ne pater non veniret (venisset) } (nepřišel).

I. a) *Quid est, Catilina, quod te iam in hac urbe delectare possit? in qua nemo est, qui te non metuat? Homines summa ope niti decet, ne vitam silentio transeant.*

Membris utimur, priusquam didicimus (= scimus), cuius ea utilitatis causa habeamus. Ita ad hoc aetatis a pueritia fui (praví Marius o sobě), uti omnes labores et pericula consueta habeam.

Omnia sic agentur, ut bellum maximum me uno duce sedetur. Nemo erit, qui censeat a virtute esse recedendum.

Morati melius erimus, cum didicerimus, quae natura desideret.

b) *Pýthagorei, quid quoque die dixerint, audierint, egerint, commemorant vesperi. Nemo reperitur, qui sit studio nihil consecutus. Non dubito, quin magnam vim semper habuerit oratio. Unum illud extimesco, ne quid turpe faciam vel iam fecerim.*

Saepe mecum cogitavi (= dubito), bonive an mali plus attulerit hominibus eloquentia. Adeone pudorem perdidisti (= expers es pudoris), ut hoc in templo dicere ausus sis?

Hic relatum legent (u Korn. Nepota), quis musicam docuerit Epaminōndam.

c) *Incertum est, quam longa nostrum cuiusque vita futura sit. Talis es, Caesar, ut tuas laudes obscuratura nulla unquam sit oblivio. Non dubito, quin pater venturus sit.*

Posthac non scribam ad te, quid facturum sim, sed quid fecerim.

II. a) *Quaerere solebat Sōcrates, quid bonum malumve esset. Canes alebantur in Capitōlio, ut significarent, si fures venissent.*

Sicilia prima Romanos docuit, quam praeclarum esset exteris gentibus imperare. Sōcrates accusatus est, quod corrumpere (že prý kazí) iuventatem. Consulentibus Pýthia respondit, ut Miltiadem imperatorem sibi sumerent. Darēus pontem fecit in Histro flumine, quo copias traduceret.

b) *Pýthagorei, quid quoque die dixissent, audissent, egissent, commemorabant vesperi. Non dubitabam, quin pater venisset. Unum illud extimescebat Sōcrates, ne quid turpe faceret vel iam fecisset.*

Epaminōndas cum vicisset Lacedaemonios atque gravi vulnere se exanimari videret, quaesivit, salvusne esset clipeus; cum clipeum salvum esse amici respondissent, rogavit, essentne fusi hostes. Miltiades accusatus est, quod, cum Parum insulam expugnare posset, infectis rebus discessisset.

c) *Regis Tarquinii filii oraculum consuluerunt, ad quem regnum Romanum venturum esset. Non dubitabam (non dubitavi), quin pater venturus esset.*

Poznam. 1. *Praesens histor.* pokládá se buď za čas hlavní buď za čas vedlejší (při vypravovacím cum vždycky za čas vedlejší)

2. *Perf. praesentiae* pokládá se co do souslednosti časů nejvíce za čas vedlejší. Za čas hlavní pokládá se tenkráté, mů-

žeme-li místo něho položiti praesens (§. 344, 1); příklady v. v §. 353, I, a), b).

3. *Coni. perf.* významu *potentiálního* nebo *prohibitivního* pokládá se vždycky za čas hlavní. *Quis dubitaverit (ne dubitaveris), quin in virtute divitiae sint.*

4. Místo opisné konjugace užiti lze o ději následném (budoucím) též:

a) konjunktivu praes. nebo imperf. s příslovci *postea, mox, vix, brevi* a pod., která ukazují k budoucnosti.

Non dubito, quin pater mox veniat.

Non dubitabam, quin pater mox veniret.

b) sloves *posse, velle* a podobných sloves a výrazů s významem futurálním (srv. §. 350 B, Pozn.).

Non dubito, quin pater venire possit, velit, debeat, veniendum ei sit. Non dubitabam, quin pater venire posset, vellet, deberet etc.

c) řidčeji opisu pomocí *futurum sit (esset) ut*:

Non dubito, quin futurum sit, ut pater veniat.

Non dubitabam, quin futurum esset, ut pater veniret.

Způsobů těchto užiti nutno v rodě trpném, nebo nevytvoruje-li sloveso participia fut. act.

§. 354. Věty výsledné odchyľují se někdy po časech minulých od souslednosti časů; neboť klade se v nich po časech minulých:

a) proti souslednosti časů (samostatně):

coniunct. praesentis, trvá-li výsledek ještě v přítomnosti (kdybychom si větu výslednou proměnili v samostatnou, bylo by v ní praesens);

coniunct. perfecti, je-li výsledek v přítomnosti dovršen (v samostatné větě bylo by perf. praesentiae).

Ita pugnavit, ut eum omnes laudent (= *omnes eum laudant*) že ho všichni chválí.

Ita pugnavit, ut eum omnes laudaverint (= *omnes eum laudaverunt* perf. praes.) že ho všickni pochválili (nyní).

b) dle souslednosti časů (vztažně):

coniunct. imperf., náleží-li výsledek minulosti, a představuje-li se jako současný s dějem věty hlavní (v samostatné větě bylo by imperf. nebo perf. histor.).

Ita pugnavit, ut eum omnes laudarent (= *omnes eum laudabant n. laudaverunt*) že ho všickni chválili nebo pochválili (tehďáž).

Ita vixi, ut non frustra me natum esse existimem (= *recte vixi; non frustra me natum esse existimo*). *Ardebat Hortensius cupiditate dicendi sic, ut in nullo unquam flagrantius studium viderim* (= *in nullo unquam flagrantius studium vidi* do dnes jsem ne-

viděl, praví Cicero). *Nemo Olympiam venit, quin signum Iovis viderit* (= *nemo non vidit*) kdo by nebyl spatřil.

Ariovistus tantam sibi arrogantiam sumpsit, ut ferendus non videretur (z *videbatur*). *Nemo tam humilis erat, cui* (= *ut ei*) *ad Miltiadem aditus non pateret* (z *patebat* nebo *patuit*) komu by nebyl býval přístup volný. *Socratis responso sic iudices exarserunt, ut capitis hominem innocentissimum condemnarent* (z *condemnaverunt*) že odsoudili. *Timoleonem mater nunquam aspexit, quin eum fratricidam appellaret* aby ho nenazvala nebo: aby ho nebyla nazvala.

Poznam. 1. Někdy klade se po čase minulém ve větách výsledných coniunct. perfecti (místo očekávaného konjunkt. imperf.) i tehdy, kdyžby ve větě samostatné bylo perf. histor.; takovým konjunktivem perf. vyslovuje se úsudek se stanoviska spisovatelova samostatně, t. j. bez ohledu na děj věty řídící (srov. §. 244, 2). *Aristides in tanta paupertate decessit, ut, unde efferretur, vix reliquerit* (z *reliquit*, úsudek se stanoviska Nepotova; *relinqueret* vyjadřovalo by děj s dějem věty hlavní současný).

Avšak po výrazech zavírajících v sobě pojem slovesa »stávati se«: *factum est, accidit ut, fieri (non) potuit ut* a pod. (§. 380, b), kterými se děj minulý opisuje, klade se v této případnosti jen coni. imperf. *Ita factum est, ut Epaminondas nihil praeter gloriam caperet* (= *Ep. nihil praeter gloriam cepit*).

2. Také v jiných větách konjunktivních (zvláště tázacích, nikdy ve větách účelných) kladou se časy konjunktivu leckdy samostatně, čímž povstávají úchytky od přesné souslednosti časův. *Id quantae salutis fuerit universae Graeciae, bello cognitum est Persico* (samostatně: *id maximae salutis fuit universae Graeciae*). *Hic, quantum in bello fortuna possit, cognosci potuit* (*possit* vůbec může; *posset* znamenalo by: mohlo tehdyž).

3. Samostatně klade se coni. praesentis ve větách vložených a uvozovacích, které s větou řídící věcně nesouvisí (srov. §. 352, P.). *Et ne ignores, quae res agatur, de natura agamus deorum* a abys věděl, oč běží, (pravím ti, že) mluvili jsme právě o podstatě bohův. *His ego diebus, ne forte tibi videri liber fuisse, dirupi me paene in iudiciis amicorum* (praví Cicero).

4. Samostatně klade se ve větách vedlejších konj. irrealný (§. 397, §. 410, 3) a deliberativný konj. imperf. (§. 410, 3).

§. 355. Nezávisí-li věta konjunktivná přímo na určitém slovese věty hlavní, nýbrž na jmenném tvaru slovesném, který sám na určitém slovese věty hlavní závisí, (tedy na infinitivě, na participiu nebo zastupujícím je adjektivě, na supině nebo gerundiu), řídí se co do času určitým slovesem věty hlavní. Infinitivem nebo participiem řídí se jen tehdy, je-li to infinitiv per-

fecti nebo participium perfecti (vyjímají se participia *veritus, arbitratus, usus, confisus* a pod., §. 130, 2).

Nego me cognoscere, quid facias (feceris, facturus sis).

Negabam me cognoscere, quid faceres (fecisses, facturus esses).

Nego (negabam) me cognovisse, quid faceres (fecisses, facturus esses).

Cato se mirari aiebat, quod non rideret haruspex, haruspicem cum vidisset. Arbitrabantur Romani non dubitaturum virum fortem, quin cum suo periculo salutem rei publicae afferret. Persae legatos mittunt Athēnas questum (querentes, querendi causa), quod Chabrias adversus regem bellum gerat (avšak: miserunt . quod gereret). Constiti (perf. praes.) incertus, quid faciam. Constitit (perf. hist.) rex incertus, quantus esset numerus hostium.

Aristīdes cum animadvertisset quendam scribentem, ut patria pelleretur, quaesisse ab eo dicitur, quare id faceret. Themistoclem aiunt, cum taurum immolavisset, sanguine poto concidisse. Satis mihi multa verba fecisse videor, quare esset hoc bellum necessarium. Caesar suos cohortatus (suis admonitis), ut fortiter pugnarent, dat (dedit) signum proelii.

§. 356. Závisí-li konjunktivná vedlejší věta na jiné konjunktivné vedlejší větě, řídí se co do času prvou vedlejší větou čili: Konjunktivná věta řádu druhého řídí se co do času konjunktivnou větou řádu prvního.

Nescio, quidnam causae sit, cur nullas ad me litteras des (deris, daturus sis).

*Nescio, quidnam cuasae fuerit, } cur nullas ad me litteras
Nesciebam, quidnam causae esset, } dares (dedisses, daturus esses).
Nesciebam, quidnam causae fuisset, }*

Egredere propere, ne alios corrumpas, cum me non potueris (slova Epaminondova). Diviciācus unum se esse dicit, qui adduci non potuerit, ut liberos obsides daret. Quaero, quae causa te impulerit, ut hoc faceres. Quantam pecuniam quaeque civitas daret, Aristīdes delectus est, qui constitueret.

§. 357. 1. Věty konjunktivné, které povstaly z indikativních tím, že jejich věta hlavní stala se závislou a vyjádřila se infinitivem nebo konjunktivem (§. 368), spravují se co do času dle pravidel v §. 355. a 356. uvedených, když povstaly z indikativních vět s časem v z t a ž n ý m. I klade se v nich:

I. místo indikativu praesentis, imperf, perfecti, plusqperi a místo indik. praes. nebo imperf. coniug. periphr. act.

a) po hlavním čase *konjunktiv týchž časů*;

b) po minulém čase jen *coni. imperf.* nebo *plusquamperf.* nebo *coni. imperf. coniug. periphrast. act.* coni imperi. místo indik. praes. nebo imperf., coni. plusqperf. místo indik. perf. nebo plusqperf., coni. imperf. coniug. per. act. místo indik. praes. n. impf. coniug. per. act.

II. Místo indik. futuri I. klade se v takových větách:

a) po hlavním čase *coni. praesentis*;

b) po minulém čase *coni. imperfecti*.

Místo indik. fut. II. klade se v nich:

a) po hlavním čase *coni. perfecti*;

b) po minulém čase *coni. plusqperf.*

(tak zv. *nahrazování* konjunktivu futuri).

I. *Sōcrates dicit omnes in eo, quod sciant, satis esse eloquentes (dicere solebat . . . scirent)*. [Nezáv.: *omnes in eo, quod sciunt, s. sunt eloq.*]

Caesar Helvetiis imperat, ut, si sibi purgati esse velint, fugientes reducant (imperavit vellent reducerent). [Nezáv.: *si vultis, reducite.*]

Diviciācus verba facit (verba fecit) Bellovacos impulsos esse ab suis principibus, qui dicerent Haeduos ab Caesare in servitutem redactos,esse. [Nezáv.: *impulsi sunt a pr., qui dicebant.*]

Diviciācus unum se esse dicit, qui adduci non potuerit, ut liberos obsides daret (dixit potuisset). [Nezáv.: *unus sum, qui adduci non potui.*]

Exploratores referunt (referebant) Suebos cum omnibus suis sociorumque copiis, quas coegissent, penitus ad extremos fines se recepisse. [Nezáv.: *cum copiis, quas coegerant, se receperunt.*]

Accidit, ut nonnulli milites, qui in silvas discessissent, interciperentur. (Nezáv.: *milites, qui discesserant, intercepti sunt.*)

Veneti confidunt Romanos eorum locorum, ubi bellum gesturi sint, naturam non novisse (confidebant gesturi essent). [Nezáv.: *locorum, ubi bellum gesturi sunt, naturam non noverunt (perf. praes.).*]

Il. Dīvico Caesari dicit, si pacem populus Romanus cum Helvetiis faciat, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi Caesar eos constituerit (dixit faceret, constituisset). [Nezáv.: si pacem faciet, in eam p. ibimus atque ibi erimus, ubi nos constitueris.]

Habent Germani legibus sanctum, ut, si quis quid de re publica accipiat (acceperit), ad magistratum deferat. (Habebant... acciperet (accepisset)... deferret). [Nezáv.: si quis accipiet (acceperit), deferto §. 350 B, Pozn.]

Poznam. 1. Infinitiv praesentis, závislý na slovesech *iubeo, veto, statuo, placet* a pod. má platnost infinitivu fut.

Statuit imperator, si nihil in oppugnatione oppidi profecisset, triduo exercitum deducere. Nezáv.: si nihil profecero, deducam.

2. Infin. fut. bývá někdy zahrnut v řídícím slovese smyslu futurálního.

Alcibiades domino navis multa pollicitus est (= se daturum dixit), si se conservasset. Nezáv.: multa dabo, si me conservaveris.

Labiēnus magna proponit iis, qui Indutiomārum occiderint, praemia (= se daturum dicit). Nezáv.: magna praemia dabo iis, qui occiderint.

2. Věty konjunktivné, které povstaly z indikativných vět s časem samostatným (§. 352), řídí se vždycky určitým slovesem věty hlavní.

Exploratores referunt Suēbōs omnes, postquam certiores nuntii de exercitu Romanorum venerint, penitus ad extremos fines se recepisse (referebant... venissent) [Nezáv.: postquam venerunt, se receperunt.]

Non obliviscor, qua celeritate, ubi me aegrotare audieris, ad me advolaris (Memoria tenebam... audissem... advolavisses). [Nezáv.: ubi audivisti, advolavisti.]

Poznam. Rovněž tak věty konjunktivné, které povstaly z indikativných vět shodných (§. 351).

Scribunt ad Caesarem amici, quidquid fecerim, me de sua sententia fecisse (Scripserunt... fecissem). Nezáv.: quidquid feci, de sententia Caesaris feci.

Constat Thēbas, quamdiu Epamīnōndas praefuerit rei publicae, caput fuisse totius Graeciae. Nezáv.: quamdiu praefuit, caput fuerunt.

O způsobech slovesných.

O způsobech ve větách hlavních.

I. O indikativu.

§. 358. 1. Indikativ klademe ve větách oznamovacích, když něco prostě tvrdíme nebo popíráme, nebo ve větách tázacích, když zpříma po něčem se tážeme. *Deus est. Estne Deus?*

2. V lat. jazyce užívá se vždy indikativu také v těch případech, ve kterých v jazyce českém může klásti se vedle indikativu i k o n d i c i o n á l, a to:

a) při výrazech možnosti a nutnosti, slušnosti a povinnosti: *possum; debeo, necesse est, oportet, opisné konjug. pass.; aequum, par, iustum, fas est; aequius, melius, utilius est; convenit, decet* a pod.; rovněž i při *longum, difficile, facile est*.

{ *Potes aliam viam ingredi* můžeš anebo mohl bys nastoupiti na jinou cestu

{ *Poteras (potuisti) aliam viam ingredi* mohl jsi nebo byl bys mohl

{ *Aliam viam te ingredi oportet* máš anebo měl bys nast. na jinou cestu

{ *Aliam viam te ingredi oportebat* měl jsi nebo byl bys měl

{ *Alia via tibi ingredienda est* jest ti nastoupiti nebo bylo by ti nast.

{ *Alia via tibi ingredienda fuit* bylo ti nast. nebo bylo by ti bývalo nast.

{ *In periculum deduxit eum, quem tueri debebat* (součas.) nebo *debuerat* (předčasn.)

{ *Quem debuit (adiuvare), non adiuvit. Quem debebat, non adiuva-*
bat (§. 351, 2).

Plurima abstinentiae Epaminōndae exempla proferre possumus (bychom mohli), *sed modus adhibendus est. Noluit, ut poterat* (jak by byl mohl), *minimo me perdere nutu* (Ovid o Augustovi). *Themistocles ingratae patriae iniuriam non tulit, quam ferre debuit* (by býval měl). *Ad mortem te, Catilīna, duci iam pridem oportebat* (byl bys měl býti veden). *Ne optandum quidem est in amicitia* (nebylo by si ani přát), *ut alter alterum plus amet quam se. Melius fuit* (lépe by bylo bývalo) *cum dignitate cadere quam cum ignominia vivere. Longum est* (bylo by příliš obšírno), *difficile, facile est* (bylo by těžko, snadno) *ad omnia respondere*.

Poznam. Pamatuj mimo to: *non arbitrabor, non (nunquam) putavi, non putaram* to bych si nebyl pomyslíl.

b) Při *paene* = skoro, málem, bez mála klade se *indic. perf.*: *paene dixi* skoro bych byl řekl (ale *paene dicam*), *paene oblitus sum* málem bych byl zapomněl.

Brutum non minus amo quam tu, paene dixi, quam te.

II. O konjunktivu.

§. 359. 1. **Coniunct. potentialis** (konj. možnosti) vyslovuje děj o sobě možný. Záporkou jest *non*.

a) *Coni. praesentis* a *perf.* vyslovuje děj v přítomnosti možný ve větách oznamovacích s podmětem *quis*, *aliquis*, *quispiam* nebo ve větách tázacích s podmětem *quis*?

Dicat, dixerit quis (aliquis, quispiam) řekl by někdo, někdo (snad) řekne. *Quis dubitet (dubitaverit)?* kdo by pochyboval? *Quis dubitet (dubitaverit), quin in virtute divitiae sint?* (§. 353, P. 3).

b) *Coni. imperfecti* vyslovuje děj v minulosti možný; zvláště pamatuj výrazy: *diceres, crederes, putares, videres* byl bys řekl, myslil, soudil, viděl; rovněž i ve větách tázacích: *quis crederet? quis putaret?* kdo by byl myslil? (*potentialis* minulosti).

Milites maesti (credere victos) in castra redierunt. Hannibal iuvenis utrum imperatori an exercitui carior esset, haud facile discerneres.

2. Konjunktivem potenciálním vyslovuje se často *ú s u d e k s k r o m n ý* neb *o p a t r n ý*, nejvíce v 1. os. sing. a ve 2. os. sing. při podmětě povšechně pomyšleném.

Dicam říkal bych, *dixerim* řekl bych; *hoc ego nunquam laudaverim* toho bych já nikdy nepochválil; *reperias multos, qui* etc. shledal bys mnoho těch, kteří atd. *Hoc sine ulla dubitatione confirmaverim eloquentiam rem esse omnium difficillimam. Fortunam citius reperias quam retineas.*

Poznam. Při určitém podmětě, chceme-li vyjádřiti, že *s n a d*, že *a s n ě c o* v skutku jest, bylo, bude, klade se *fortasse* s indikativem nebo *forsitan* (= *fors sit an*) s konjunkt. nebo užívá se vazeb s *dubito an*, *nescio an*, *haud scio an* anebo vazeb infinitivních s *puto*, *credo*, *arbitror* a pod. Poslední vazba nezbytna jest ve větách tázacích.

Frater iam fortasse venit, frater iam forsitan venerit; častěji: *nescio an frater iam venerit;* *puto fratrem iam venisse* bratr již snad (asi) přišel. *Forsitan quaeratis* možná, že se budete. tázati. *Credo ego vos mirari* divíte se asi; *credo ego vos miratos esse* podivili jste se asi. Avšak jen: *Quid hunc cogitasse putas?* Co si asi

tento pomyslel? *Quo cruciatu censem Dionysium angi solitum?*
Srovn. §. 373, P. 6; §. 377, P. 2.

§. 360. **Coniunct. irrealis** (konj. neskutečnosti) vyslovuje děj neskutečný, a to *coni. imperf.* děj neskutečný v přítomnosti a *coni. plusperf.* děj neskutečný v minulosti. Zápornost *non*.

Darem dal bych (kdybych totiž měl, ale nemám a nedám).
Dedissem byl bych dal (kdybych byl totiž měl, ale neměl jsem a nedal jsem). *Sine amicis vita tristis esset. Quis nostrum verum non dixisset, ut bonis prodesset?*

§. 361. **Coniunct. deliberativus n. dubitativus** (konj. rozvažovací), a to pro přítomnost *coni. praesentis*, pro minulost *coni. imperfecti*, značí rozvažování o tom, co se dítí má, zpravidla v 1. os. ve způsobě otázky. Zápornost *non*.

Quid faciam? co mám činiti? co bych měl činiti? *Quid facerem?* co jsem měl činiti? co bych byl měl činiti? *Quid dem, quid non dem?* *Sequar Cŷrum?* (táže se Xenofon).

Poznam. Sem náleží též konjunktiv ve větách tázacích zname-
najících p o d i v e n í nebo n e v o l i. *Ego non gaudeam?* já že bych se neměl radovati? *Ego non gauderem?* já že bych se nebyl měl radovati? *Antōnio cedamus?*

§. 362. **Coniunct. optativus** (konj. přací), a to:

a) *coni. praesentis* a *perf.* vyslovuje přání dostižné nebo takové, při němž se k dostižnosti nehledí; bývá zhusta uvozen slovcí *utinam, velim, malim*; ¹⁾ záporně *ne, utinam ne, nolim*.

Utinam erres! kéž se mýlíš! kéž by ses mýlil! (t. j. možná, že se mýlíš, a já si toho přeji). *Utinam erraveris!* kéž jsi se zmýlil; kéž by ses byl zmýlil! (t. j. možná, že jsi se zmýlil). *Valeant cives mei, sint incolumes, sint beati! Valetudinem tuam velim cures diligentissime! Ne tu mihi irascare!* (= *nolim mihi irascaris*).

b) *coni. imperf.* a *plusperf.* vyslovuje přání nedostižné; bývá vždycky uvozen slovcí *utinam* nebo *vellem, malle*; záporně *ne, utinam ne, nollem*.

Utinam errares! kéž by ses mýlil! (avšak to není možná, ty se nemýlíš). *Utinam errasses!* kéž by ses byl zmýlil! (avšak to není možná, ty jsi se nezamýlil). *Utinam Cŷrus viveret!* (avšak bohužel jest mrtev). *Illud utinam ne vere scriberem! Vellem adesset Antōnius! Utinam ut culpam sic etiam suspicionem vitare potuissem! Utinam natus ne essem! Mallem tacuisses!*

¹⁾ bás. též o sí: *O mihi praeteritos referat si Iuppiter annos!*

§. 363. **Coniunct. imperativus** (konj. rozkazovací) nahrazuje chybějící tvary imperativu; v. §. 365.

§. 364. **Coniunct. concessivus** (konj. připouštěcí), a to pro přítomnost *praesentis*, pro minulost *perfecti*, značí děj jen připouštěný; bývá z pravidla v čele věty; zápornost *ne*.

Fremant omnes, dicam, quod sentio ať (nechať) si reptají, třeba by reptali, byť i reptali. *Malus civis Cn. Carbo fuit. Fuerit aliis, tibi quando esse coepit?* byť i to byl jiným. *Ne sit summum malum dolor, malum certe est* nebudiž si největším zlem bolest.

III. O imperativě.

§. 365. 1. Imperativ (I.) vyslovuje děj jako přikázaný; avšak užívá se ho toliko ve 2. os.: *dic, dicitte* říkej, říkejte.

Záporně klade se pro 2. os. konjunkt. perf. s *ne* (*nihil, nunquam*) nebo *noli, nolite* s infinitivem: *ne dixeris, ne dixeritis* ať neřekneš, ať neřeknete nebo *noli, nolite dicere* neříkej, neříkejte.¹⁾ Konj. perf. s *ne* nazývá se zabraňovacím (conj. *prohibitivus*).

Ne transieris Iberum. Nihil timueris. Ne dubitaveris, quin in virtute divitiae sint (§. 353, P. 3). *Noli turbare circulos meos. Nolite difficilia optare.*

»A ne:« *Ne fugeris neve (aut) mortem timueris.*

Noli fugere nec (aut) mortem timere.

Veni nec mortem timueris. Veni ac noli mortem timere.

Poznam. Mírnější rozkaz vynáší se jako přání nebo prosba: *dicas velim* (§. 362), *dic quaeso* n. *quaesumus*.

O střejší rozkaz vynáší se pomocí *fac* s konjunkt.: *fac (ut) venias* dělej, ať přijdeš; záporně: *fac ne venias* nebo *cave venias*.²⁾

2. Pro 1. os. plur. klade se (imperativný) konjunktiv praes.; zápornost *ne* (*nemo, nihil*), a *ne* = *neve*.

Oremus modleme se! *Ne timeamus mortem neve fugiamus!*

3. Pro 3. os. klade se (imperativný) konjunktiv praes.; zápornost *ne* (*nemo, nihil, nunquam*): *dicat, dicant* říkej (on), říkejte (oni) nebo ať říká, ať říkají; *ne dicat, ne dicant* neříkej (on), neříkejte (oni) nebo ať neříká, ať neříkají.

¹⁾ Básníci kladou znusta *ne* s imperat. *Tu ne cede malis.*

²⁾ Básníci užívají v záповědi způsobem opisným imperativův *absiste, fuge, mitte, omitte, parce, desine* a pod. s infinit. *Quid sit futurum cras, mitte quaerere. Parce pias scelerare manus.*

Suum quisque noscat ingenium. Donis impii ne placare audeant deos. Nemo mortem timeat.

»A ne:« *Ne fugiat neve (aut) mortem timeat.
Veniat nec mortem timeat.*

Poznam. Konj. rozkazovací klade se někdy i místo imperativu 2. os. sing. při podmětě povšechně pomyšleném. *Quidquid agis, prudenter agas et respice finem.* Záporně: *ne mentiaris.*

§. 366. Imperativ II. klade se nejvíce v zákonech, smlouvách a povšechných pravidlech života; v tom případě bývá při něm i zápornost *ne* (*nemo* a pod.).

*Regibus salus publica summa lex esto! Ignoscito saepe alteri, nunquam tibi! Hominem mortuum in urbe ne sepelito neve urito!*¹⁾
O *scito, scitote* vz §. 132, 3.

O způsobech ve větách vedlejších.

O konjunktivu cizího mínění a nepřímé závislosti.

§. 367. Konjunktiv ve větách vedlejších často znamená, že věta vedlejší není pronesena z mysli mluvícího nebo píšícího (objektivně), nýbrž z mysli někoho jiného, obyč. z *m y s l i p o d m ě t u* věty řídící (subjektivně). Tento konjunktiv slove konjunktivem **cizího mínění** (*coniunct. subiectivus*). V češt. indikativ se slůvkem *prý* nebo kondicionál.

Decima legio Caesari gratias egit, quod de ea optimum iudicium fecerat (objektivně z mysli spisovatelovy); *quod de se* (§. 320, 2) *optimum iudicium fecisset* (subjektivně z mysli podmětu t. X. legie) protože *prý* učinil. *Caesar ab Helvetiis servos poposcit, qui ad eos perfrugerant* (objektivně); *qui ad eos perfrugissent* (subjektivně) kteří by k nim byli (snad) přeběhli.

Poznam. Často bývá při *quod* konjunktiv sloves *dicere, putare, existimare* a pod., ačkoli věta vedlejší nepronáší se z mysli podmětu, ale ovšem obsah toho, co se praví nebo míní. *Rediit paulo post, quod se oblitum nescio quid diceret* (= *quod oblitus esset*) protože *prý*, jak pravil, něco zapomněl.

Podobně i ve větách vztažných: *Litteras, quas me sibi mississe diceret, recitavit* (= *quas sibi misissem*).

§. 368. Konjunktiv klade se v indikativních větách vedlejších, jichž věta hlavní ocitla se v závislosti a vyjádřila se infiniti-

¹⁾ Volněji užívají imperativu II. básníci. *Poëmata dulcia sunt.*

vem nebo konjunktivem: konjunktiv nepřímé závislosti. Větším dílem jest i tento konjunktiv konjunktivem cizího mínění, pokud se pronáší věta vedlejší z myslí podmětu věty řídící; jenomže z pravidla klade se konjunktiv v indikativních větách vedlejších závislých na infinitivě nebo větě konjunktivné i tehdy, když se nepřonáší jí z myslí podmětu věty řídící. V češt. obyč. indikativ (někdy se slůvkem *prý*) nebo kondicionál.

Sōcrates dicere solebat omnes in eo, quod scirent (co vědí, co *prý* vědí, co by věděli), *satis esse eloquentes. Mos est laudari in contione eos, qui sint in proeliis interfecti* (beze vší subjektivnosti, pouhou obdobou).

Caesar Helvetiis imperavit, ut, si sibi (§. 320, 2) purgati esse vellent (chtějí-li, chtěli-li by), *fugientes reducerent. Accidit, ut nonnulli milites, qui in silvas discessissent, interciperentur* (beze vší subjektivnosti, pouhým připodobením způsobův).

Poznam. 1. Připodobení způsobů naskýtá se i v takových větách vedlejších, které závisí na hlavní větě konjunktivné. *Quis eum diligat, quem metuat?* (Avšak: *Quis eum diligit, quem metuit?*)

2. Připodobení způsobův a spolu i časů naskýtá se také v takových větách vedlejších, které závisí na nějaké větě s konjunktivem ireálným. *Si solos eos diceres miseros, quibus moriendum esset* (kteří musí zemřít), *neminem tu quidem eorum, qui viverent* (kteří žijí), *exciperes*.

3. Ve větách závislých na infinitivě nebo na větě konjunktivné klade se indikativ:

a) má-li býti zřejmě vytknuto, že věta vedlejší obsahuje objektivné tvrzení, poznamenání nebo vysvětlení píšícího nebo mluvícího. *Caesar Helvetios in fines suos, unde erant profecti* (poznámenání Caesara jakožto spisovatele), *reverti iussit. Proculus lūlius in contione dixisse fertur a se visum esse in eo colle Rōmulum, qui nunc Quirinalis vocatur*. Často ve větách přirovnávacích (§. 402 a násl.): *Nihilo setius Caesar, ut ante constituerat, milites opus perficere iussit. Maiore strepitu et tumultu, quam populi Romani fert consuetudo, castra moveri iussit. Longe aliud sibi capiendum consilium, atque antea senserat, intellegebat*.

b) obsahuje-li věta relativná pouhé opsání nějakého pojmu. *Pausanias epulabatur luxuriosius, quam, qui aderant* (přítomní), *perpeti possent. Marius Plōtīi ingenio putabat ea, quae gesserat* (jeho činy), *posse celebrari*. Pod. *is qui dicit* řečník, *ū qui audiunt* posluchači, *ea quae scimus* věci nám známé atd.

O větách spojkových.

O větách účelných.

§. 369. 1. Věty účelné (finální) uvozují se spojkami *ut* nebo *uti* = aby, záporně *ne* = aby ne.

ne quis aby nikdo

ne quid aby nic

ne quod bellum aby žádná válka

ne quando aby nikdy

ne quisquam aby vůbec nikdo

ne ullus aby nižádný

ne unquam aby vůbec nikdy

ne forte aby snad ne.

2. Záporná věta účelná připojuje se k první pomoci *neve* (*aut, et, atque*); *ne aut-aut* = aby ani-ani.

3. Způsob jest konjunktiv, který se řídí pravidly o souslednosti časů (§. 353, 3).

Poznam. Původem svým jest konjunktiv ve větách účelných *coni. imperativus* nebo *optativus*. *Venias! rogo te; z toho: Rogo te venias; rogo te, ut venias. Ne pluat! timeo; z toho: Timeo, ne pluat.*

I. O příslovečných větách účelných.

(ut finale)

§. 370. Ve hlavní větě bývají (nebo se dají doplniti) u k a z o v a c í výrazy *eo, ideo, idcirco, ea mente, eo consilio, ea condicione (lege)* proto, za tím účelem, s tím úmyslem, pod tou podmínkou.

Esse oportet, ut vivas, non vivere; ut edas. Themistocles, ut se (§. 320, 2) servaret, ad Artaxerxem fugit. Caesar, ne quem post se hostem relinqueret, urbem oppugnavit. Profugit, ne caperetur neve (aut, atque) interficeretur. Legum idcirco servi sumus, ut liberi esse possimus. Helvetii eo consilio domos suas reliquerunt, uti toti Galliae bellum inferrent.

Poznam. 1. *Ut ne* klade se někdy místo *ne* s obzvláštním důrazem; zvláště často bývá *ut ne quis*. *Ludendi est quidam modus retinendus, ut ne nimis profundamus.*

2. *Ut non* bývá v účelné větě, náleží-li *non* k jednotlivému slovu. *Confer te ad Mānlium, ut a me non eiectus ad alienos, sed invitatus ad tuos esse videaris.* Podobně: *ut non solum — sed etiam.*

Podle toho jest rozeznávati: *ut non dicam* ať pomínu, ať pomlčím (= *ut omittam*) a *ne dicam* ať nedím (k zmírnění silného výrazu). *Ut plura non dicam, a Cn. Pompeio omnium rerum egregiarum exempla sumantur. Praestari a nobis nihil potest, quod positum est in alterius voluntate, ne dicam libidine.*

3. *Neque* bývá někdy místo *neve*, předchází-li *ut*.

§. 371. Místo *ut eo* klade se z pravidla *quo* = aby tím, zejména před komparativem.

In funeribus a Solone sublata est celebritas virorum ac mulierum, quo lamentatio minueretur. Legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur.

II. O p o d s t a t n ý c h větách účelných. (ut imperativum)

§. 372. Podstatné věty účelné (předmětné nebo podmíněné) jsou závislé:

- A. na slovesech *postulandi* a *curandi*. *Rogamur, ut veniamus.*
- B. na slovesech *impediendi*. *Impedimur, ne veniamus.*
- C. na slovesech *timendi*. *Timeo, ne pluat.*

§. 373. A. **Verba postulandi et curandi.** Věty závislé na slovesech *postulandi* et *curandi* slovou též *žádaci, rozkazovací, vybízecí, snahové.*¹⁾

a) *Verba postulandi* jsou, která znamenají: *žádati, prositi, napominati, pobízeti, raditi, rozkazovati, dovoliti, usnésti se na čem* a pod.

postulo, flagito (nikoli *posco*); *opto, oro, peto, rogo, precor, obsecro, obtestor* zapřísahám; *hortor, moneo; impello, incito, permoveo, commoveo, adduco, induco; suadeo, persuadeo* přemlouvám; *impero, edico, praecipio, mando; concedo, permitto, committo* dopouštím; *statuo, constituo, decerno* ustanovuji, usnám se; *censeo* hlasuji, usnám se. Sem náležejí též výrazy: *lex est* (= *imperatur*), *legem fero, munus est* (= *postulatur*), *decretum fit* (= *decernitur*), *auctor sum* (= *suadeo*) a pod.

b) *Verba curandi* jsou, která znamenají: *pečovati a usilovati;*

curo, video, provideo; do operam dávám si práci (*studiose, diligenter, maxime* velikou práci), *nitor, contendo, laboro, (id) ago, (id) specto.*

Tribunu plebis postulabant, ut sacrosancti haberentur. Phaëthon optavit, ut in currum patris tolleretur. Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano. Thēbani ab Alexandro petiverunt, ut sibi (§. 320, 2) *parceret. Discipulos moneo, ut studia sua ament. Caesar milites cohortatus est, uti suae pristinae virtutis memoriam retinerent neu perturbarentur animo. Germani facile impellebantur, ut in Galliam venirent. Themistocles persuasit civibus, ut classem centum navium aedificarent. Caesar toti exercitui imperavit, ne iniussu suo concurrerent. Consuli permissum est, ut duas legiones scriberet.*

¹⁾ Básníci a Tacitus kladou často po slovesech *postulandi* a *curandi* infinitiv: *Delubra vestra tueri poscimus. Tum celerare fugam suadet.*

Caesar committendum non putabat, ut dici posset hostes a se per fidem in colloquio esse circumventos. Athēnienses constituerunt, ut urbe relictā naves conscenderent. Senatus censuit, ut legati mitterentur. Prima lex est historiae, ne quid falsi dicere audeat. P. Valerius Publicola legem tulit, ne quis magistratus civem Romanum adversus provocationem necaret neve verberaret. Iustitiae primum munus est, ut ne cui quis noceat (srv. §. 370, P. 1).

Cura, ut valeas. Videant consules, ne quid detrimenti res publica capiat. Caesar prospiciendum putavit, ne quid sibi ac rei publicae nocere posset. Themistocles dedit operam, ut tempus duceret. Qui stadium currit, eniti et contendere (contendere et laborare) debet, ut vincat. Multi cum maxime fallunt, id agunt, ut boni viri videantur. Cicero dies et noctes nihil aliud egit, nisi ut cives salvi essent.

Poznam. 1. Pamatuj: *interdico ne* zapovídám a *caveo ne* střehu se, mám se na pozoru. *Interdicit Caesar omnibus, ne quemquam interficiant. Cavendum est, ne assentatoribus aures patefaciamus.*

2. *Impero* má někdy accus. cum inf. praes. pass. *Pecuniam solvi imperavi*, ale: *pecuniam ut solverent, imperavi.*

3. *Permitto* a *concedo* pojí se obyč. s infinit., mají-li při sobě předmětný dativ. *Permitto (concedo) tibi abire.*

4. *Statuo, constituo, decerno* pojí se rovněž obyč. s infinitivem, je-li podmět věty vedlejší totožný s podmětem věty hlavní. *Caesar Rhēnum transire statuit.*

5. Po slovesech znamenajících »ustanoviti, usnésti se« (*statuo, constituo, censeo*) klade se též accus. c. infin. gerundivi. *Athēnienses constituerunt, ut urbe relictā naves conscenderent = naves conscendendas esse. Senatus censuit, ut legati mitterentur = legatos mittendos esse. Caesar Rhēnum transire statuit = Rhenum sibi transeundum esse.*

6. *Vide, ne verum sit* ať jen to není pravda = bude to asi (snad) pravda. Má-li myšlenka smysl z á p o r n ý, klade se *ne non. Vide, ne non sit verum* nebude to asi pravda. Srov. §. 359, P.

§. 374. 1. Některá slovesa, která se uvádějí v předch. §. mezi slovesy postulandi et curandi, mívají jindy význam sloves *dicendi et sentiendi* (§. 424); závislá na nich věta není účelná, nýbrž oznamovací, a vynáší se tudíž *akkusativem a infinitivem*.

S akkus. a infin. znamená

persuadeo přesvědčuji že
(*ad*) *moneo* připomínám že

statuo, constituo pokládám za
věc jistou, uznávám že

<i>concedo</i> připouštím že		<i>decerno</i> rozhoduji že
<i>censeo</i> soudím že		<i>auctor sum</i> vypravuji že.

Sōcrates persuasit civibus animum esse immortalem. Monuit Caesar eius diei victoriam in virtute militum constare. Concedo esse deos. Zēno statuit (censet) honeste vivere finem esse bonorum. Ciceronis virtute et diligentia coniurationem patefactam esse senatus decrevit.

2. Naopak mívají slovesa, která se uvádějí mezi slovesy dicendi et sentiendi, význam sloves postulandi et curandi, a klade se pak po nich věta s *ut* nebo *ne* (*scribo, respondeo, nuntio, nuntios mitto* a j.)

Caesar Labiēno scribit, ut quam plurimas possit naves instituat. Athēniensibus Pŷthia respondit, ut moenibus ligneis se munirent. Caesar ad Lingonas nuntios misit, ne Helvetios frumento neve alia re iuvarent.

Poznam. 1. Podobně může po neosobném *convēnit* následovat akkus. s inf. v. §. 416, b); §. 418, a); §. 422, b); §. 427.

2. Po *videtur mihi* = *placet* následuje infin. (akk. s inf.) nebo věta s *ut* bez rozd. významu. *Senatui visum est n. placuit legatos mittere, legatos mitti, ut legati mitterentur.*

§. 375. Po slovesech *ch t ě n í* (v. *voluntatis*) *volo, malo, nolo* klade se při nestejném podmětě věty hlavní a vedlejší často *p o u h ý* konjunktiv (bez *ut*, srv. §. 369, P.); po *oportet, necesse est* klade se obyčejně pouhý konjunktiv.

Volo (ut) mihi respondeas. Malo te sapiens hostis metuat, quam stulti cives laudent. Nolo accusator in iudicium potentiam afferat. Ex luxuria existat avaritia necesse est.

Poznam. 1. Po uvedených výrazech klade se též infinitiv nebo akkus. s inf. v. §. 416, b); §. 418, a); §. 422, b); §. 427.

2. O *velim, malim, nolim* a *vellem, mallem, nollem* s konjunkt. v. §. 362. O *fac, cave* s konjunkt. v. §. 365, 1, P.

3. Také po mnohých slovesech *postulandi* klade se leckdy pouhý konjunktiv (bez *ut*). *Tito Labiēno Caesar mandat Rēmos reliquosque Belgas adeat atque in officio contineat. Iugurtha oppidanos hortatur moenia defendant. Caesar scribit Labiēno cum legione veniat.*

§. 376. B. Verba impediendi. 1. Věty závislé na slovesech impediendi *u v o z u j í* se zápornou spojkou *ne* (*ne quis* etc.) = aby ne, že ne; místo *ne* bývá v nich i spojka *quominus* (= *ut eo minus* aby tím méně).

Po některých výrazech impediendi, jsou-li záporny, bývá také věta s *quin*; v. §. 383.

2. Verba impediendi jsou, která znamenají: *překážeti, zastrášovati, zdráhati se* a pod.

impedio, prohibeo, obsto, officio; deterreo, retineo; resisto, recuso, repugno.

Aetas non impedit, quominus agri colendi studia teneamus nepřekáží nám (v lat. před *impedio* *ne* n. *quominus* akkus. osobní náměstky *me, te, nos, vos* rád se vypouští). *Isocrates infirmitate vocis, ne (quominus) in publico diceret, impediabatur* aby neřečnil n. že neřečnil. *Histiaeus obstitit, ne (quominus) res conficeretur. Non deterret sapientem mors, quominus in omne tempus rei publicae suisque consulat.* Po *recuso* klade se z pravidla *ne*: *Rēgulus, ne sententiam diceret, recusavit*; po *non recuso* bývá *ne* i *quominus* (též *quin* nebo infinitiv): *Epaminōndas non recusavit, quominus (ne) legis poenam subiret.*

Poznam. *Prohibeo* pojí se nejčastěji s infin. *Male faciunt, qui peregrinos urbibus uti prohibent.*

§. 377 C. Verba timendi. Věty závislé na slovesech timendi slovou též věty obavné

1. Věty závislé na slovesech timendi u v o z u j í s e pomocí *ne* = aby ne, že, přeje-li si podmět, aby se něco nestalo, a pomocí *ne non* = aby, že ne, přeje-li si podmět, aby se něco stalo; místo *ne non* klásti lze též *ut* (zejména po kladných výrazech obavy). O k o n j u n k t i v u ve větách obavných v. §. 353, 3.

2. Verba timendi jsou: *timeo, metuo, vereor, anxius sum, in metu sum, metus est, periculum est* a pod.

Timeo, ne pater veniat aby otec nepřišel n. že otec přijde (t. j. přeji si, aby nepřišel). *Timeo, ne pater non veniat* n. *ut veniat* aby otec přišel, že nepřiđe (t. j. přeji si, aby přišel). *Improbi semper sunt in metu, ne poena afficiantur aliquando. Metuo, ne frustra laborem susceperis. Labiēnus veritus est, ne hostium impetum sustinere non posset. Omnes labores te suscipere video; timeo, ut sustineas.*

3. Rozeznávej: *timeo ne quis* že někdo a *timeo ne nemo* že nikdo, *timeo ne quid* a *timeo ne nihil* etc. *Cicero timuit* (jakožto žalobce Verrův), *ne quis de sua fide atque integritate dubitaret.*

Poznam 1. *Vereor* s infin. znamená ostýchat se, býti na rozpacích. *Vereor te laudare praesentem.*¹⁾

2. *Vereor, ne sit verum* bojím se, aby to nebylo pravda, nebo: ať jen to není pravda = bude to asi pravda. Má-li myšlenka smysl

¹⁾ U Livia a básníků pojí se s inf. též jiná verba timendi (*timeo, metuo*).

z a p o r n ý, klade se *ne non*. *Vereor, ne non sit verum* (nebo *ut sit verum*) nebude to asi pravda, bude to sotva pravda. Srov. §. 359, P.; §. 373, P. 6.

O větách výsledných.

(*ut consecutivum*)

§. 378. 1. Věty výsledné (konsekutivné) u v o z u j í s e spoj-
kou *ut* nebo *uti* = že, záporně *ut non* = že ne (*ut nemo, ut nihil* etc.).
Z á p o r n á věta výsledná připojuje se pomocí *neque*.

2. Z p ů s o b jest konjunktiv, který se řídí pravidly o sousled-
nosti časův; odchylky od souslednosti bývají ve větách výsled-
ných po časech minulých; v. §. 354.

Poznam. Původem svým jest konjunktiv ve větách výsledných
coni. potentialis. Ita vixi, ut non frustra natum me existimem;
vl. *non existimem οὐκ ἂν νομίζοιμι* — *ita vixi*.

I. O příslovečných větách výsledných.

§. 379. 1. Ve hlavní větě bývá u k a z o v a c í slovice *tak* nebo
podobné výrazy ukazovací.

<i>ita, sic, tam</i> (jen před adj. a adv.)	<i>ita non, adeo non, usque eo non</i> tak málo
<i>adeo, usque eo</i> tou měrou	<i>tantus, tot, talis, is</i> = <i>talis</i> a pod.

*Socratis responso sic iudices exarserunt, ut capitis hominem
innocentissimum condemnarent. Epaminōndas ita disertus erat, ut
nemo Thēbanus ei (§. 320, 2, P. 3) par esset eloquentia. Nemo tam
humilis fuit, ut ei ad Miltiadem aditus non pateret. Tanta vis probi-
tatis est, ut eam in hoste etiam diligamus. Erat Alcibiades ea (§.
323, 1, P.) sagacitate, ut decipi non posset. Arboribus Italia consita
est, ut (že, takže) tota pomarium videatur.*

2. Sem náležejí též věty výsledné po komparativě s *quam*.
Chabrias vivebat lautius, quam ut invidiam vulgi posset effugere
žil nádherněji (než) aby nebo: žil příliš nádherně, aby atd.

Po *potius quam* raději než následuje konjunktiv bez *ut*. *Zēno
perpessus est omnia potius, quam conscios indicaret.*

Poznam Tak vzdálen (dalek, prost) jsem nenávisti k tobě, že
tě miluji = *tantum absum ab odio, ut te amem*. Místo *ab odio* může
se položit věta s *ut*, a pak následují dvě věty s *ut*; v této případ-
nosti užívá se slovesa *abesse* neosobně: *tantum abest, ut te oderim,*
ut (etiam) amem daleko jest toho (odstup ode mne, daleko budiž
ode mne), abych tebe nenáviděl, že (ještě) tě miluji. Avšak místo

toho praví se raději: *ita non (adeo non, usque eo non) te odi, ut te amem* nebo *te non solum non odi, sed etiam amo*.

II. O podstatných větách výsledných.

§. 380. Podstatné věty výsledné (předmětné nebo podmětné) bývají závislé:

a) na slovesech **efficiendi**; verba efficiendi jsou, která znamenají *učiniti, způsobiti, dojiti toho že*;

facio, efficio, perficio; impetro, assequor, consequor (nikoli *nanciscor*).

Sol efficit, ut omnia floeant. Curis meis periculisque perfeci, ut non obstarem rei publicae (Cicero). *Nihil aliud assequeris, nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur*.

Ve smysle *způsobiti, aby se něco stalo* nebo *nestalo*, následuje po slovesech efficiendi věta *ú č e l n á s ut (ne)*.

Gratia ne quid tibi prodesse posset, ego perfeci (Cicero k Verrovi). *Vercingetorix a Gallis impetravit, ut castra munirent. Vos adepti estis, ne quem civem timeretis*.

Poznam. *Fac* s akk. a inf. znamená »dej tomu, pomysli si«; *efficere* s akk. a inf. znam. »dokázati«. *Fac animos remanere post mortem. Philosophus quidam vult efficere animos esse mortales*.

b) na *n e o s o b u ý c h* výrazech, které zavírají v sobě pojem slovesa **stávati se**;

est, fit, futurum est, fieri (non) potest; accidit, usu venit přihází se, *contingit* daří se; *relinquitur, restat* zbývá; *in eo est* jest na tom, *prope est* jest blízko toho (málem) a pod. Sem náležejí též výrazy: *mos, ius, consuetudo est* (= *plerumque fit*), *consuetudo fert, natura fert, proprium est* a pod.; často ukazuje se v nich náměstky *ille, hic* atd. k následující větě výsledné.

Quando fuit, ut, quod licet, non liceret? Fieri potest, ut errem. Fieri non potest, ut sine imperio teneatur exercitus. Accidit Athēnis, ut una nocte omnes hermae deicerentur. Thrasybūlo contigit, ut patriam a triginta oppressam tyrannis in libertatem vindicaret. Relinquebatur (nihil, nisi) ut legionum signa consistere iuberent. In eo est (prope est), ut proficiscamur. Ita factum est, ut tak se stalo, že.

Est mos hominum, ut nolint eundem pluribus rebus excellere. Ius est belli, ut qui vicerint eis, quos vicerint, imperent. Est hoc commune vitium in magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriae comes sit. Magistratūs haec est vis, ut civitati praesit praescribatque recta et utilia. Hoc proprium est animantium, ut aliquid appetant, quod sit naturae accommodatum. Verisimile non est, ut homo honestus religioni pecuniam anteponat.

Poznam. 1. K neosobným výrazům s konsekutivním *ut* náležejí také:

a) výrazy, jichž se užívá v přechodech: *sequitur, restat, reliquum est, proximum, extremum est* *Sequitur, ut de reliqua parte honestatis dicendum sit. Restat, reliquum est, ut exponam; proximum est, ut doceam; extremum est, ut te orem.*

b) výrazy, jichž se užívá v závěrkách: *sequitur* a (*hiñc, ex hoc*) *efficitur* z toho následuje, plyne, jde na jevo; avšak může následovati po těchto výrazech také acc. c. inf. *Ex hoc efficitur* (nebo pouze *sequitur*), *ut haec falsa sint. Sequitur vitam beatam virtute confici.*

2. *Mos, ius, consuetudo est* též s infin. (akkus. a inf.). *Mos erat captivos necare. Ius est eos, qui vicerint, imperare.*

3. O spojce *quod* po *fit, accidit, evenit* v. §. 387, 3, b). O *accedit ut* nebo *quod* v. §. 387, P. 3.

O větách s *quin*.

§. 381. 1. Věta s *quin* klade se toliko po výrazech záporných nebo smysl záporný majících.

2. Způsob jest konjunktiv.

Poznam. *Quin* povstalo z *quī ne* jak ne, proč ne (o *quī* v. §. 93, P. 1). Konjunktiv ve větách s *quin* jest původem svým *coni. deliberativus*: *Quin beatus sis? non dubito*; z toho: *Non dubito, quin beatus sis.*

§. 382. A. Věta s *quin* klade se ve smysle věty oznamovací po záporných výrazech pochybování: *non dubito quin, non est dubium quin, quis dubitat quin?* (*non dubito quin non, quin nunquam* etc.).

Konjunktiv všech časů (jako v závislých větách tázacích).¹⁾

Non dubito, quin pater veniat (venerit, venturus sit). Non dubitabam, quin pater veniret (venisset, venturus esset). Non dubito, quin habuerit vim magnam semper oratio. Quis dubitet, quin in virtute divitiae sint? Dubitandum non est, quin nunquam possit utilitas cum honestate contendere. Non abest suspicio (= sunt, qui non dubitent), quin Orgetorix ipse sibi mortem consciverit.

Poznam. 1. Znamená-li *non dubito* t. c. nerozmýšlím se, nerozpakuji se, pojí se s *infin.* *Non dubito respondere. Pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere?* Avšak též: *Nolite dubitare, quin Cn. Pompeio uni credatis omnia. Caesar dubitandum non existimavit, quin proficisceretur.* (Rozmýšlím se, rozpakuji se = *cunctor, vereor* s *infin.*).

¹⁾ U *Nepota* a u pozdějších spisovatelův od *Livia* počínajíc vyskytá se zhusta po *non dubito* akkus. s *inf.*

2. *Dubito* pochybuji, jsem v pochybnosti (bez zápornosti) poji se s nepřímou otázkou: *dubito, quid facturus sit, venturus sit*; rovněž *dubito utrum (ne) — an, dubito an* (§. 414. 2; nikdy: *dubito num*).

§. 383. B. Věta s *quin* klade se ve smysle věty účelné po některých záporných slovesech *impediendi* a jiných výrazech podobného smyslu.

<i>non (vix, aegre) me contineo, retineo quin</i>	} nemohu se zdržeti abych ne nebo infin.
<i>mihi non (vix, aegre) tempero quin</i>	
<i>non recuso quin</i>	nezdráhám se abych ne nebo inf.
<i>nihil praetermitto quin</i>	nepomím ničeho abych ne n. inf.
<i>non multum (nihil) abest quin</i>	o málo chybí (nic nechybí) že ne nebo že by.

Konjunktiv jako ve větách účelných.

Germani retineri non poterant, quin in hostes tela conicerent. Germanos sibi non temperaturos Caesar existimabat, quin in Italiam contenderent. Non possumus, quin alii a nobis dissentiant, recusare. Nihil praetermisi (dí Cicero), quin Pompeium a Caesaris coniunctione avocarem. Non multum auuit, quin Fabius Vārum interficeret. O málo chybil, že Fabius Vara nezabil n. že by byl Fabius Vara zabil. Též: Málem (že) Fabius Vara nezabil. Málem (že) by byl Fabius Vara zabil.

§. 384. C. Věta s *quin* klade se ve smysle věty výsledné.

Konjunktiv jako ve větách výsledných.

1. *quin* = *ut non* = že ne, aby ne:

Nunquam accedo, quin (= ut non) abs te abeam doctior. Nunquam tam male est Siculis, quin aliquid facete et commode dicant. Timoleontem mater nunquam aspexit, quin eum fratricidam appelleret. Nihil unquam vobis praecepi, milites, quin primus me periculis obiecerim.

<i>Fieri non potest, quin te laudem (facere non possum, quin te laudem)</i>	} = <i>ut te non laudem</i> musím tě chváliti
<i>fieri non potest, ut te laudem</i>	

fieri non potest, ut te laudem nesmím tě chváliti.

2. *quin* = *qui non, quae non, quod non* (jen v nominat.!) = kdo by ne, který by ne.

Nemo fuit militum, quin (= qui non) vulneraretur. Quis est, quin sciat, quanta vis sit in sensibus. Nullum est animal, quin noti-

tiam habeat dei (avšak jen: *cuius mentem non imbuerit deorum opinio a quod di non fecerint*).

Nemo est, quin sciat. (= *qui non sciat*) každý ví.

Nemo est, qui sciat nikdo neví.

Poznam. 1. Místo *qui non* nesmí se klásti *quin*, náleží-li *non* k jednotlivému slovu. *Adhuc neminem cognovi poetam, qui sibi non optimus videretur* (*non optimus = pessimus*).

2. V původním svém významu (§. 381, P.) vyskytá se *quin* v nezávislých otázkách vybízacích, a to s indikat. *Quin conscendimus equos?* Proč nesedáme na koně? = Nuže, sedněme na koně! Sedněme přece na koně!

Quin (*quin etiam, potius, immo, contra*) po předcházející větě záporné má moc stupňovací = ba i, ano i anobř; záporně = ba ani, ano ani. *Non te rogo, ut domum redeas; quin hinc ipse evolare cupio.* *Germani nullam rem ad se importari cupiunt; quin etiam umentis importatis non utuntur*

O větách příčinných.

(*quod, quia, quoniam, quandoquidem, cum.*)

I. O příslovečných větách příčinných

§. 385. 1. Příslovečné věty příčinné u v o z u j í s e spojkami:

a) *quod* a *quia* = protože, že o příčině skutečné;

b) *quoniam* (*z quom iam*), *quandoquidem, siquidem* = když už, kdyžtě o příčině známe, samozřejmě;

c) *cum* = poněvadž, ježto (v. §. 394, 2).

2. Ve hlavní větě bývají (nebo se dají doplniti) u k a z o v a c í výrazy: *propterea, idcirco, hanc ob causam, ea de causa, hoc, eo* = proto, za tou příčinou, tím; pamatuj: *eo magis quod* tím více že, *eo facilius quod* tím snáze že.

3. Z p ů s o b jest (vyjma po *cum*) indikativ; konjunktiv klade se toliko o příčině pronesené z myslí podmětu věty hlavní (konjunkt. cizího mínění §. 367).

Themistocles, quod non satis tutum se Argis videbat, Corcýram demigravit. Gallorum fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humanitate provinciae longissime absunt. Non quia difficilia sunt, multa non audemus, sed quia non audemus, difficilia sunt. Quoniam iam nox est, in vestra tecta discedite! Themistocles quietem capere non poterat, quod se (§. 320, 2) Miltiadis tropaea e somno suscitarent.

Poznam 1. *Quoniam* klade se často v přechodech. *Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.*

2. *Non quod (non quo)* = ne že bych, záporně *non quod non (non quo non)*, *non quin* = ne že bych ne uvozují důvod pouze m y š l e n ý a kladou se tudíž s konjunkt. *Litteras ad te dedi, non quod (non quo) habere m, quod scriberem, sed ut absens tecum loquerer. Romani in dominum de servo quaeri noluerunt, non quod non (non quo non, non quin) possent verum inveniri, sed quia videbatur indignum esse.*

§. 386. Příčinné *quod* (s indikat. nebo konjunkt. cizího mínění) klade se po slovesech, která znamenají nějaký pocit (*verba affectuum*), má-li se označiti příčina nebo důvod pocitu (čes. že). Avšak častěji bývá při nich vazba accus. c. infin. (§. 426).

Verba affectuum jsou: *gaudeo, doleo, queror, miror, glorior, paenitet me* (§. 263, P. 1) a pod.

Dolebam, quod socium amiseram. Molestissime fero, quod te, ubi visurus sim, nescio. Cato mirari se aiebat, quod non rideret haruspex, haruspicem cum vidisset. Gloriabatur Hortensius, quod nunquam bello civili interfuisset. Indignabantur milites, quod conspectum suum hostes perferre possent. Crassus se paenitere dixit, quod Carbonem in iudicium vocavisset.

Poznam. 1. Po slovesech znamenajících *chváliti haněti, děkovati*, jakož i po *accusare* klásti lze toliko větu s *quod*.

Quod viris fortibus honos habitus est, laudo. Decima legio Caesari gratias egit, quod de se optimum iudicium fecisset. Sōcrates accusatus est, quod corrumperet iuventutem. Caesar Aeduos graviter accusat, quod ab iis non sublevetur.

2 O *arguo* a *insimulo* s akk. a inf. v. §. 426, P. 2.

II. O p o d s t a t n ý c h v ě t á c h p ř í č i n n ý c h.

§. 387. A. 1. Věta s *quod* vyslovuje skutečnou okolnost nebo **případnost** (čes. že = ta okolnost, ta věc, to, že). Z p ů s o b jest indikativ (nebo konjunkt. cizího mínění). Věta hlavní obsahuje obyčejně ú s u d e k o případnosti ve větě s *quod* uvedené.

2. Věta s *quod* jest:

a) p o d m ě t n o u. *Vitium est, quod quidam nimis magnum studium in res obscuras conferunt.*

b) p ř e d m ě t n o u. *Non tibi obicio, quod hominem omni argento spoliasti.*

c) nebo uvádí v y s v ě t l e n í k některému členu věty hlavní. *Caesar sua senatusque in Ariovistum beneficia commemoravit, quod rex appellatus esset, quod amicus, quod munera amplissima missa.*

3. Zejména pamatuj, že se klade věta s *quod*:

a) předcházejí-li ve větě hlavní u k a z o v a c í výrazy: *hoc, id, illud, illa res, illa causa, ex eo, inde* a pod. = to, ta věc, ta okolnost, ten důvod atd.

Inter inanimam et animal hoc maxime interest, quod inanimam nihil agit, animal agit aliquid. Hoc uno praestamus vel maxime feris, quod exprimere sensa possumus. Galli hoc sibi solacii proponebant, quod celeriter se amissa recuperaturos confidebant. Rēgulum patriae amantissimum vel ex eo intellegitur, quod captivos retinendos censuit.

b) po výrazech: *bene, male, commode, opportune fit, evenit, accidit; bene, male, gratum facio* a pod. (věta s *quod* jest shodná, §. 351).

Bene mihi evenit, quod mittor ad mortem (slova Sokratova). *Opportunissima res (opportunissime illud) accidit, quod Galli frequentes ad Caesarem in castra venerunt. Bene fecit, quod restitit. Fraterne facis, quod me hortaris.*

Poznam. 1. Věta s *quod* uvádí vždycky jen skutečnou okolnost; o žádosti, vybídnutí, rozkazu klade se *ut imperativum*; o výsledku *ut consecutivum*; o všeobecné myšlence, pravdě, výroku zásadě *akkus. s inf.*

Srovn. věty: $\left\{ \begin{array}{l} \textit{Aequum erat, quod Caesar victis pepercit.} \\ \textit{Aequum est, ut victis parcamus.} \\ \textit{Aequum est victorem parcere victis.} \end{array} \right.$

Hoc praetermittendum non est, quod te hortatus sum ad pacem.
ut te horter ad pacem.
pace nihil esse dulcius.

2. Po slovesech *sentiendi* a *dicendi* (§. 424) a neosobných výrazech příbuzného významu (*constat, apparet, apertum est* a pod.) nesmí se klásti nikdy věta s *quod*; tudíž jen: *hoc, id, illud dico (sentio, constat) eum mortuum esse.*

Rovněž jen: *hoc te noneo, ut diligenter discas; hoc timeo, ne moriatur; hoc accidit, ut moreretur* atd.

3. Po *accedit (huc, eo accedit)* = k tomu přistupuje, nad to pak, mimo to klade se věta s *quod* nebo *ut*. *In Caesare est mitis clemensque natura; accedit, quod mirifice ingeniis excellentibus delectatur; praeterea cedit multorum voluntati* (nebo *ut . . . delectetur*).

§. 388. B. Věta s *quod* táhne se k výroku od někoho jiného učiněnému, k němuž mluvící (píšící) větou hlavní odpovídá (čes. že = vzhledem k tomu, že; co se toho týče že); tak zvláště v řečech a dopisech. Z p ů s o b jest indikativ (nebo konjunktiv cizího mínění). V češtině uvádí se často odpověď slovem »věz«.

Quod me Agamemnonem aemulari putas, (věz, že) falleris. Quod scribis te scire velle, qui sit rei publicae status, summa dissensio est. Quod multitudinem Germanorum, inquit Ariovistus, in Galliam traduco, id mei muniendi, non Galliae impugnandae causu facio.

§. 389 C. Vždycky klade se **konjunktiv** ve rčeních:

<i>est, quod</i> jest (příčina), proč		<i>non (nihil) est, quod</i> není (příčiny), proč
<i>habeo, quod</i> mám (příčinu), proč		<i>non- (nihil) habeo, quod</i> nemám (příčiny), proč.

Est, quod gratuler tibi. Non est, quod te pudeat sapienti assentiri. Nihil habeo, quod accusem senectutem. Quid est, quod tantopere te commoveat dolor tuus?

Poznam. Místo *quod* lze klásti v témž smysle *cur* nebo *quare*. *Est, cur (quare) doleam. Populus Romanus nihil a se commissum putabat, quare bellum timeret.* Smyslem náležejí sem též obraty: *quae causa (quid causae) est cur (quare) a p. d. Quae causa est, cur amicitiam funditus tollamus e vita? Causa nulla est, cur mentiar.*

O větách časových.

I. O větách časových s dějem předčasným.

(*postquam*; *ut, ubi, ut primum, ubi primum, cum primum; simulatque*)

§. 390. 1. *Postquam (posteaquam)* = když a spojky znamející »jak, jakmile«: *ut, ubi, ut primum, ubi primum, cum primum, simulatque (simulac, srov. ac)* kladou se s *indik. perf.* o předčasném ději minulém, který jednou se udál (§. 352, 2).

Postquam Xerxes in Asiam descendit, Aristides in patriam restitutus est. Ubi de Caesaris adventu Helvetii certiores iacti sunt, legatos ad eum mittunt. Caesar cum primum per anni tempus potuit, ad exercitum contendit. Pelopidas non dubitavit, simulac conspexit hostem, confligere.

Poznam *Postquam* klade se s *indik. plusqperf.*, předchází-li *abl. míry*; toto *postquam* povstalo z adverbia *post* a přirovnávací spojky *quam* a psává se proto též odděleně (§. 284, 2). *Hannibal tertio anno, postquam domo profugerat, in Africam venit (= tertio anno post, quam domo profugerat, též: post tertium onnum, quam domo profugerat).*

Někdy klade se po *abl. míry* pouhé *quam*: *tertio anno, quam domo profugerat.*

2. *Ut, ubi, simulatque* kladou se s indik. perf., plusquamf. a fut. II. o předčasném ději opětovaném (§. 350, B).¹⁾

Omne animal, simulatque natum est (jakmile se narodí), *voluptatem appetit. Alcibiades, simulac se remisera*t (pokaždé jak se zotavil), *luxuriosus reperiebatur. Ut quisque* (§. 333, d) *me viderat, narrabat. Ubi consulueris, maturè facto opus est.*

II. O větách časových s dějem současným.

(*dum, quoad, quamdiu*)

§. 391. 1. *Dum* = mezi tím co, zatím co, co klade se s indik. praesentis, a to i o dějích minulých (§. 352, 2).

Dum ea Romani parant consultantque, iam Saguntum summa vi oppugnabatur. Dum haec in colloquio geruntur, Caesari nuntiatum est etc. Dum haec geruntur co se toto dálo = zatím.²⁾

2. *Dum, quoad, quamdiu* = pokud kladou se s indikativem všech časů³⁾; obyčejně mívá věta časová týž čas jako věta hlavní (věty shodné, §. 351, 1).

Aegroto dum anima est, spes esse dicitur. Tib. Gracchus tam diu laudabitur, dum memoria rerum Romanarum manebit. Dum longius aberrant a munitione Galli, plus telorum multitudine proficiebant. Cato quoad vixit, virtutum laude crevit.

Avšak: *Dareus pontis, dum ipse abesse t, custodes reliquit* (konjunkt. cizího mínění = pokud by).

III. O větách časových s dějem následným.

(*dum, quoad; antequam, priusquam*)

§. 392. 1. *Dum, quoad* = až (též *dokud ne*) klade se: a) s indikativem perf. a fut. II. o ději skutečném.⁴⁾

¹⁾ O konjunktivu impf. a plusqpf. o ději opětovaném v. str. 129. p. č.

²⁾ U historiků pojí se *dum* = mezi tím co i s konj. imperf. (dle obdoby historick. *cum*). *Dum ea in Samnio gererentur, Romanis in Etruria interim bellum ingens concitur.*

³⁾ též *dōnec*; vyskytá se však v klas. prose zřídka, častěji u básníků: *Donec eris felix, multos numerabis amicos.* Rovněž často u historikův od Livia počínajíc, a to i s konj. (dle obdoby historick. *cum*): *Elephanti nihil sane trepidabant, donec continenti velut ponte agerentur.*

⁴⁾ též *dōnec*; avšak vyskytá se i v tomto významu (= až) hlavně v prose pozdější u historikův: *Agis rex missilibus petebatur, donec lancea nudo pectori infixata est.* Někdy bývá při *donec* = až konjunktiv i o ději skutečném. *Rhenus servat nomen et violentiam cursus, quā Germanium praevehitur, donec Oceano misceatur.*

Epaminōndas ferrum in corpore usque eo retinuit, quoad nuntiatum est vicisse Boeōtios. Romani finem sequendi non iecerunt, quoad praecipites hostes egerunt. Mihi curae erit, quid agas, dum, quid egeris, sciero.

b) s k o n j u n k t. praes. a imperf., je-li děj věty časové zamýšlen (konj. cizího mínění smyslu účelového) = **až by t. j. aby** mezi tím.

Rusticus exspectat, dum defluat amnis (a tak často při *expectare, morari*). *Exspectavit Caesar, dum omnes naves convenirent. T. Quinctius paucos moratus est dies, dum se (§. 320, 2) copiae ab Corcýra assequerentur. Horātius Cocles impetum hostium sustinuit, quoad ceteri pontem interrumpere.*

Poznam. Závisí-li věta časová na infinitivě nebo na větě konjunktivné, naskýtají se v ní ovšem i *konjunktivy perf. a plusqperf.* (§. 357). *Caesar interea, quoad legiones collocatas cognovisset, in Gallia morari constituit* (nezáv.: *morabor, quoad cognovero*).

2. *Antequam, priusquam* = **dříve než** (po záporu též *dokud ne*) klade se:

a) s i n d i k. praes., fut. II. a perf. o ději skutečném: s *indik. praes.*, je-li ve větě hlavní čas budoucí bez záporu; s *indik. fut. II.*, je-li ve větě hlavní čas budoucí se záporem; s *indik. perf.*, je-li ve větě hlavní čas minulý, obyč. se záporem.

Antequam ad causam redeo (dříve než se vrátím), *pauca de me dicam. De Carthāgine non ante vereri desinam, quam illam excisam cognovero. Epaminōndas non prius bellare destitit, quam urbem Lacedaemoniorum obsidione clausit* (= *bellare destitit, postquam clausit*).

b) s k o n j u n k t. praes. a imperf., je-li děj věty časové zamýšlen (konj. cizího mínění smyslu účelového) = **dříve než by t. j. aby** dříve ne.

Collem celeriter, priusquam (= *ne prius*) *ab adversariis sentiat, communit. Caesar, priusquam se hostes ex fuga reciperent, in fines Suessionum exercitum duxit.*

Avšak často se klade konjunktiv i o ději s k u t e č n é m, a to: *konj. praes.*, tudíž i: *Antequam ad causam redeam* (= *redeo*), *de me pauca dicam.*; *konj. imperf. a plusqperf.* u vypravování zcela dle obdoby historického *cum*: *Equites non prius sunt visi, quam*

*castris appropinquarent. Saepe magna indoles virtutis, priusquam rei publicae prodesse potuisset, extincta est.*¹⁾

Poznam. *Coniunct. perf. a plusqperf.* bývá, závisí-li věta časová na infinit. nebo na větě konjunktivné (§. 357.). *Caesar de obsessione non prius agendum constituit, quam rem frumentariam expedisset* (nezáv.: *non prius agam, quam expedivero*). *Labiēnus praecipit, ne quis quem prius vulneret, quam Indutiomārum interfectum viderit. Germani nostros ita perterritos egerunt, ut non prius fuga desisterent, quam in conspectum agminis nostri venissent* (nezáv.: *non prius destiterunt, quam venerunt*).

O větách s *cum*.

§. 393. A. *Cum* s i n d i k a t i v e m.

1. **Cum temporale** = *kdy* uvozuje větu časovou, již se udává výhradně jen doba děje, a táhne se:

a) k s u b s t a n t i v ů m znamenajícím nějaký čas (*tempus, dies, annus* a pod.).

Recordare tempus illud, cum (= quo) pater maerens iacebat in lecto. P. Scipioni clarissimus fuit ille dies, cum senatu dimisso domum reductus est a populo. Fuit Conon extremo Peloponnēio bello praetor, cum apud Aegos flumen copiae Athēniensium a Lysandro sunt devictae. Vicesimus annus est, cum omnes scelerati me unum petunt (jest tomu na dvacátý rok, dvacet let, co). *Nondum centum anni sunt, cum lata lex est* (není tomu ještě sto let, co).

Poznam. Po n e u r č i t ý c h výrazech *est, fuit, erit tempus (dies) cum* klade se konjunkt.; srov. *sunt (multi) qui* §. 409, 2 c). *Fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute superarent.*

b) k d e m o n s t r a t i v n ě m u a d v e r b i u m (*tunc*); často jest si *tum* ve hlavní větě domysliti.

Ve větě s *cum* bývá čas minulý (= *když*) nebo budoucí (= *až*).

Sex libros de re publica tunc scripsimus, cum gubernacula rei publicae tenebamus. Pompeius erat apud me, cum haec scribebam. Cum Caesar in Galliam venit (samostat.), *alterius factionis principes erant Aedui, alterius Sēquani. Nemo me vestrum, cum hinc excessero* (*abero*), *consequetur* (praví Sokrates).

¹⁾ Často u Liv. (a pozd. historiků), zvláště o myšlenkách značících, že děj hlavní věty jimi zamezen byl, tak že se státi n e m o h l nebo n e m u s i l. *Fidēnātes, priusquam Romani circumagerent frenis equos, terga vertunt* dřive než se s koňmi otočiti mohli.

2. *Cum iterativum* (= *si, quotiens*) = *když, kdykoli* klade se o současném nebo předčasném ději opěťovaném (časy dle §. 350, A, B).

Confirmantur nostra consilia, cum sentimus prudentibus idem videri. Omnia sunt incerta, cum a iure discessum est (kdykoli se ustoupí). *Oppidum Britanni vocant (vocabant), cum silvas impeditas vallo atque fossa muniunt (muniunt).* *Cum iudicaveris, diligere oportet, non cum dilexeris, iudicare.*

Poznam. Označuje-li se opěťování ve hlavní větě a dverbium s perf. historickým, klade se ve větě časové z pravidla *cum* s konjunkt. *Cimon saepe, cum aliquem videret minus bene vestitum, suum amiculum dedit.*¹⁾

3. *Cum inversum* = *když, a již* uvozuje větu časovou, k jejímuž ději spisovatel obrátiti chce pozornost čtenářovu zvláštní. Věta časová klade se vždy za větou hlavní a obsahuje vlastně děj hlavní, věta hlavní pak děj vedlejší.

Cum inversum klade se s indik. perf. nebo praes. histor., a bývají při něm často slove: *subito, repente*; v hlavní větě bývá imperf. nebo plusqperf. často se slovcí *iam, vix, commodum* (právě).

Iam (vix, nondum) agmen extra munitiones erat nebo *processerat, cum* nebo *cum repente Galli flumen transierunt* = *Cum agmen extra munitiones esset* nebo *processisset, Galli flumen transierunt. Commodum discesseras heri, cum Trebātius venit. Trēviri Labienum adoriri parabant, cum duas venisse legiones Caesaris missu cognoscunt.*²⁾

4. *Cum identicum* = *tím když, tím že* uvozuje větu časovou, která věcně v jedno spadá s větou hlavní; v obou větách týž pod-

¹⁾ I jinak klade se *cum iterativum* s konj. imperf. a plusqperf., zejména u pozd. historiků (srv. optativus iterativus v řečt.) *Vercingetorix dispersos, cum longius necessario procederent, adoriebatur. Cum cohortes ex acie procucurrissent, Numidae fugiebant.*

Rovněž bývá konjunktiv o dějích opěťovaných i při jiných spojkách časových, při *si* a náměstkách vztažných. *Id fetialis ubi dixisset, hastam in fines eorum mittebat. Si proelium committeretur, propinquitas castrorum celerem superatis ex fuga receptum dabat. Quemcunque lictor iussu consulis prehendisset tribunus mitti iubebat.*

²⁾ Básníci kladou často místo (*cum inversum*) spojky *et, que* nebo ještě častěji *asyndeton*. *Vix ea fatus erat, subitoque fragore intonuit. Vix ea fatus eram: tremere omnia visa repente (sc. sunt).*

mět i čas (věty shodné: §. 351, 1). V češt. často místo věty časové přechodník.

Cum tacent, clamant (t. j. jejich mlčení jest vlastně křičení; křičí právě tím, že mlčí; křičí mlčíce). *Improbis fuisti, cum accepisti, quod non licebat. Helvetii fere cottidianis proeliis cum Germanis contendunt (contendebant), cum aut suis finibus eos prohibent (prohibebant) aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt (gerabant).*

Poznam. Avšak vždycky jen: *repudiavit hoc, cum diceret, cum adderet* řka, dokládaje.

§. 394 B. *Cum* s konjunktivem.

1. **Cum historicum (narrativum)** = *když* uvozuje větu časovou u vypravování dějů minulých a klade se buď s *konj. imperf.* o ději současném nebo s *konj. plusqperf.* o ději předčasném. Věta časová neobsahuje pouze vnější udání doby dějové, nýbrž souvisí i vnitřně s větou hlavní skoro jako okolnost příčinná.

Srovnej věty:

Gallo narravi, cum proxime Romae fui, quid audissem (cum fui: pouhé udání doby dějové).

Zēnonem, cum Athēnis essem, audiebam frequens (mezi oběma ději jest vnitřní spojitost téměř příčinná).

Agēsilāus cum ex Aegypto reverteretur venisset quae in portum, qui Menelāi vocatur, in morbum implicitus decessit (*když se vracel a když přišel*). *Id cum (= Quod cum) animadvertisset P. Crassus, tertiam aciem laborantibus subsidio misit.*

Poznam. Mnohdy lze se rozhodnouti buď pro *cum historicum* s *konj.* buď pro *cum temporale* s *indik.* podle toho, jak věta časová se pojímá; v té příčině pamatovati jest, že bývá *konjunktiv* u vypravování daleko častější, a že se ho užívá i tehdy, když věta časová obsahuje pouhé udání doby dějové.

2. **Cum causale** = *když, poněvadž, ježto* uvozuje větu příčinnou; *cum praesertim (praesertim cum)* = *obzvláště když*.

Cum sit in nobis consilium, ratio, prudentia, necesse est deos haec ipsa habere maiora. Themistocles, cum minus esset probatus parentibus suis, quod liberius vivebat, a patre exheredatus est. Quid est, quod de Archiae civitate dubitetis, praesertim cum aliis quoque in civitatibus fuerit adscriptus? Quae cum ita sint pročež (srov. §. 328).

3. **Cum concessivum** = *ač, ačkoli, jakkoli* uvozuje větu připouštěcí.

Vincere cum possis, interdum cede sodali. Phōcion fuit perpetuo pauper, cum divitissimus esse posset.

4. Cum adversativum = kdežto, an -a -o.

Solus homo particeps est rationis, cum cetera sint omnia expertia. Nostrorum equitum erat quinque milium numerus, cum hostes non amplius octingentos equites haberent.

O větách podmínečných.

§. 395. 1. Věta podmínečná nazývá se *předvěti*, věta hlavní *závěti*; celé souvětí slove *podmínečným* (perioda *kondicionálná, hypothetická*).

Věta podmínečná uvozuje se spojkou *si* (*nisi, si non*).

2. Způsoby (formy) podmínečných souvětí jsou tyto tři:

I. **Forma skutečnosti: souvětí indikativné.** V předvěti *si* s indikativem, v závěti též indikativ nebo imperativ neb i jiné způsoby vět hlavních. Podmínka vyslovuje se jako skutečná, výsledek jako skutečný.

Si id credis, erras věříš-li tomu, klameš se. *Si id credebas, errabas. Si id credidisti, erravisti. Si id credes (credideris), errabis.*

Si dies est, lucet. Si tibi hoc accidere potuit, quid nobis fiet? Naturam si sequemur ducem, nunquam aberrabimus. Si de me ipso plura videbor dicere, ignoscitote! Quid timeam, si post mortem beatus futurus sum? Irasebatur amicus, si quid acerbius dixeram (děj opětovaný §. 350, B¹); sr. §. 390, 2).

Poznam. *Sive — sive (seu—seu)* klade se vždycky s indikat.: *sive verum est sive falsum* ať je to pravda ať lež, ať by to pravda byla ať lež, budiž to pravda nepravda. Rovněž *sive quod, sive quia*.

II. **Forma možnosti: souvětí potenciálné.** V předvěti *si* s konjunkt. praes. nebo perf., v závěti rovněž konjunktiv praes. nebo perf. (coni. potentialis). Podmínka se vyslovuje jako připuštěná, výsledek jako možný.

Si id credas (credideris), erres (erraveris) jestliže bys (dejme tomu, že bys) tomu věřil (uvěřil), klamal by ses (zklamal by ses).

Sim impudens, si plus postulem. Si quis ita fecerit, impudentem eum dixeris. Dies deficiat, si velim enumerare, quibus bonis male evenerit.

Poznam. 1. V závěti jest možný i indikativ. *Si id credas, erras. Memoria minuitur, nisi eam exerceas. Amicitia esse non potest, nisi per se expetatur* (sr. §. 358, 2, a).

2. I o ději o sobě nemožném lze užiti konjunktivu potenciálného, představuje-li se jako možný. *Haec si tecum patria loquatur, nonne impetrare debeat?* (nebo *debet*, §. 358, 2, a).

¹) O koniunktivu imperf. a plusperf. o ději opětovaném v. str. 129. p. č.

III. **Forma neskutečnosti: souvětí irreálné.** V předvětí si s konjunkt. imperf. nebo plusqperf., v závětí konjunktiv týchž časův, a to imperf. o neskutečném ději v přítomnosti, plusqperf. o neskutečném ději v minulosti (coni. irrealis). Podmínka vyslovuje se jako neskutečná, výsledek jest též neskutečný.

Si id crederes, errares (sed non credis) kdybys tomu věřil, klamal by ses.

Si id credidisses, erravisses (sed non credidisti) kdybys tomu byl uvěřil, byl by ses zklamal.

Nisi Alexander essem, ego vero vellem esse Diogenes. Si tacuisses, philosophus mansisses. Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset? Jiný konjunkt. v závětí a jiný v předvětí: *Consilium nisi esset in senibus, non summum consilium maiores nostri appellassent senatum.*

Poznam. 1. Coni. imperf. bývá někdy i o neskutečném ději v minulosti místo konj. plusqperf. *Non tam facile opes Carthāginis tantae concidissent, nisi Sicilia classibus Romanis pateret.*

2. Někdy jest předvětí vyjádřeno pádem předložkovým nebo participiem, nebo jest si je domysleti ze souvislosti. *Sine amicis vita tristis esset (= nisi amici essent). Quaenam sollicitudo vexaret impios, sublato suppliciorum metu? Quae Caesar nunquam neque fecisset neque passus esset (sc. si diutius vixisset), ea nunc ex falsis commentariis proferuntur.*

3. V závětí irreálných souvětí podmiňovacích klade se *indicativ* minulého času, aby se označilo, že děj v závětí obsažený jižjiž byl na tom, aby skutkem se stal (jako v češt.). *Vincibat (vítězila již již) auxilio loci paucitas Fabiorum ad Cremeram, nisi Vēientes in verticem collis evasissent.*

4. Zvláště klade se *indicativ* v případech v §. 358. uvedených; tedy:

a) při výrazech možnosti, nutnosti, slušnosti, povinnosti. *Deleri potuit exercitus, si quis aggredi ausus esset (sed non deletus est: důraz jest na infinit.); avšak i: deleri potuisset (sed deleri non potuit: důraz jest na slovese posse). Res publica poterat esse perpetua, si patriis viveretur moribus (sed non fuit perpetua). Si ulla in te pietas esset, patris loco me colere debebas. Si verum respondere velles, haec erant dicenda.*

b) při *paene*: *Pons sublicius iter paene hostibus dedit, nisi unus vir fuisset Horātius Cocles.*

Rovněž při opisné konjugaci aktivné: *Cyrus grave bellum passurus fuit, si quid in Croesum crudelius consulisset* (srov. §. 349).

O souvětí irrealném v závislosti.

§. 396. 1. Stane-li se irrealné souvětí závislým tak, že se v něm má užití vazby *akkusativu s infinit.*, zůstane předvětí vždy beze změny; v závěti pak klade se infinitiv na *urum esse* a *urum fuisse*.

(*Si id crederes, errares*   *Dico* } *te, si id crederes, erraturum esse.*
     = *erraturus es*)   *Dixi* }

(*Si id credidisses, errasses* *Dico* } *te, si id credidisses, erraturum*
     = *erraturus fuisti*) *Dixi* } *fuisse.*

Titurius clamitabat Eburones, si Caesar adesset, tanta contemptione Romanorum ad castra venturos non esse. Omnibus apparebat, nisi Agēsilāus fuisset, Spartam futuram non fuisse.

2. Místo infinitivů na *urum esse* a *urum fuisse* lze užití též infinitivů *posse* a *potuisse* s infin. praes.

Dico   } *te, si id crederes, errare posse.*
 (*Dixi*)   } *te, si id credidisses, errare potuisse.*

Infinitivů *posse* a *potuisse* užívá se obzvláště tehdy, je-li sloveso v *passivě*, nebo nevytvoruje-li participia fut. act.

(*Si id crederes, decipereris*)   *Dico, si id crederes, te decipi posse.*
 (*Si id credidisses, deceptus*   *Dico, si id credidisses, te decipi*
   esses)   *potuisse.*
 (*Si id crederes, te paeniteret*)   *Dico, si id crederes, te paenitere posse.*
 (*Si id credidisses, te paenituis-*   *Dico, si id credidisses, te paeni-*
   set)   *tere potuisse.*

Poznam. Jen zřídka užívá se místo *passivního* konj. plusqperf. opisu pomocí *futurum fuisse ut*. *Theophrastus contendit, si aetas hominum potuisset esse longinquior, futurum fuisse, ut omni doctrina erudiretur.*

§. 397. 1. Stane-li se irrealné souvětí závislým na spojkách s konjunktivem se pojících nebo na náměstce *tázací* (pří-slovci *tázacím*), zůstane *coni. irrealis imperf.* v předvětí i závěti beze změny, *coni. irrealis plusqperf.* však jen *passivný* nebo těch sloves, jež nevytvorují participia fut. act.

Non dubito   { *quin, si id crederes, errares, decipereris, te*
                           paeniteret.
 (*Non dubitabam*) } *quin, si id credidisses, deceptus esses, te paeni-*
                           tuisset.

2. Avšak vytváří-li sloveso *partic. fut. act.* (jako na př. sloveso *errare*), klade se místo *konjunkt. plusqperf. act.* konjunktiv na *urus fuerim*, nechť si jest sloveso *řídící* v čase hlavním či vedlej-

ším; ve větách tázacích klade se buď konjunktiv na *urus fuerim* nebo na *urus fuissem* podle toho, je-li sloveso řídící v čase hlavním či vedlejším.

Non dubito (non dubitabam), quin, si id credidisses, erraturus fueris.

Quaero (quaerebam), num, si id credidisses, erraturus fueris (fuisses).

Honestum tale est, ut, vel si ignorarent id homines, sua tamen pulchritudine esset laudabile. Vereor, ne turpiter facerem, si hominem improbum defenderem. Dubitatis, quin, si tribunus affuisset, ei vis esset allata? (eum vim afferre puduisset?)

Non dubito (non dubitabam), quin Cicero se praestaturus fuerit acerrimum libertatis propugnatorem, si per Antōnium licuisset. Nemini erat dubium, si Cononis consilium valuisset, quin Athēnienses calamitatem accepturi non fuerint. Ostendis, qualis tu, si ita forte accidisset, fueris illo tempore consul futurus (Cicero k Pisonovi). Subibat cogitationem animus, quonam modo tolerabilis futura Etrūria fuisset, si quid in Samnio adversi evenisset.

3. Místo konjunktivů na *urus fuerim (fuissem)* lze užiti též konjunktivů *potuerim (potuisssem)* s inf. praes. dle pravidla v odst. předešlém uvedeného.

Non dubito (non dubitabam), quin, si id credidisses, errare potueris.

Quaero (quaerebam), num, si id credidisses, errare potueris (potuisses).

Poznamenání ke spojkám podmiňovacím.

§. 398 1. *Nisi* se klade, vztaňuje-li se zápornost k celé větě; *si non*, táhne-li se zápornost jen ke slovesu nebo k jinému jednotlivému slovu. Někdy klásti lze *nisi* nebo *si non* bez značného rozdílu.

Parvi sunt foris arma, nisi est consilium domi. Aequitas tollitur omnis, si habere suum cuique non licet. Actum est de te, nisi provides (si non provides).

Nisi klade se zvláště tehdy, předchází-li hlavní věta záporná. *Nec iustitia nec amicitia esse omnino poterunt, nisi ipsae per se expetuntur. Negat Epicūrus iucunde vivere posse, nisi cum virtute vivitur.*

2. Ve větě z k r á c e n é (bez určitého slovesa) znamená *nisi*:

a) při t v r d í c í větě hlavní t. c. vyjímaje, jen ne, kromě, až na. *Hoc inter omnes constat nisi inter eos, qui insaniunt. Plerosque (Numidas) senectus dissolvit, nisi qui ferro aut bestiis interiēre.*

b) při záporné větě hlavní t. c. **leč**; v tom případě činí *nisi* se záporností věty hlavní jeden pojem rovnajíc se českému **jen, toliko, jediné**. *Nisi inter bonos amicitia esse non potest* nebo *amicitia non potest esse nisi inter bonos* přátelství nemůže býti leč mezi dobrými = přátelství může býti toliko mezi dobrými (*non* a *nisi* kladou se vždycky odděleně, *nisi* obyčejně předchází).

Podobně: *nemo — nisi, nullus — nisi, nunquam — nisi, nusquam — nisi*: *nemo nisi improbissimus* jen nejnepoctivější, *nusquam nisi in calidis regionibus* toliko v teplých krajinách.

Při hlavní větě záporné může znamenati *nisi* také t. c. **než**: *Quid est pietas (= nihil est pietas) nisi voluntas grata in parentes?* co jest (jiného) než? nic není (jiného) než. Přidá-li se v lat. k zápornosti *alius*, klade se *nisi* nebo *quam*: *Hostis quid est aliud nisi (quam) perpetua materia virtutis?*

Poznam. *Nisi forte* = leč snad (často ve smysle ironickém) a *nisi vero* = leč snad naposled (vždy ve smysle ironickém) kladou se jen s indikat. *Nemo fere saltat sobrius, nisi forte insanit. De insidiis quaestio est ferenda; nisi vero, quia perfecta res non est, non videtur punienda.*

§. 399. **Si non** (nebo **si minus**) klade se zvláště:

a) při protivě *ne-li* — toť přece: *si non—at, certe, tamen, at certe, at tamen*; ve větě podmíněčné bývá společné sloveso přísudkové často vynecháno.

Dolorem si non (si minus) potuero frangere, tamen occultabo. Multos tulit Romanorum civitas, si minus (non) sapientes, at summa laude dignos.

b) jdou-li dvě podmíněčné věty za sebou, z nichž první jest tvrdící, v druhé pak sloveso se záporností se opakuje; avšak, vynechá-li se v druhé větě sloveso, klade se jen *si minus*.

Si feceris id, quod ostendis, magnam habebō gratiam; si non (si minus) feceris, ignoscā. Si fuerit occasio, manu, si minus (ne-li), locis nos defendemus.

§. 400. Jdou-li dvě podmíněčné věty za sebou, obě tvrdící, z nichž druhá položena *protivou* k první, klade se ve druhé větě *sin, sin autem*, ve kratších protivách často jen *si* = *pakli, pakliže*.

Hunc mihi timorem eripe: si est verus, ne opprimar, sin falsus (sin autem falsus, si falsus), ut tandem aliquando timere desinam.

Poznam. Jinak slove *jestliže však, kdyby však*: *sed si, si vero, quod si* (§. 328, P. 2).

O větách přácích.

(modo, dum, dum modo)

§. 401. 1. Věty přací uvozují se spojkami *modo, dum, dum modo* = jen když, jen kdyby, aby jen; zápornost jest *ne* = jen když ne, jen kdyby ne, aby jen ne.

2. Způsob jest konjunktiv toho času, kterého žádá souslednost; jenom chce-li mluvící naznačiti, že přání jest nedostížné, klade konj. *imperf.* nebo *plusqperf.* i tenkrát, když sloveso řídicí jest v čase hlavním (srov. §. 362, b).

Oderint, dum metuant (říkával císař Kaligula). *Multi omnia recta et honesta neglegunt, dum modo potentiam consequantur. Rex pollicitus est omnia se facturum, modo ne cogere tur corpus suum dedere. Mediocritas Peripateticis recte placet, modo ne laudarent iracundiam. Summas laudes merentur Athēnienses, dum modo ne tam leves fuissent.*

Poznam. 1. Vyslovuje-li se větou vedlejší prostě podmínka, vyjádří se »jen když« sloveci *si modo* s indik. *A deo tantum rationem habemus, si modo habemus* jen když jej vůbec máme, jen máme-li jej vůbec.

2. Od *dum ne* rozeznávej *nedum* = *natož pak aby, merci-li aby, ať nedím aby*, jež spojuje se rovněž s konjunkt. *Vix in ipsis tectis frigus vitatur, nedum in mari sit facile abesse ab iniuria temporis.* Též bez slovesa, jako v češt.: *Vix in ipsis tectis frigus vitatur, nedum in mari.*

O větách přirovnávacích.

(quasi, tamquam, ut si, velut si, ac si)

§. 402. 1. Přirovnávací věty, kterými se uvádí případnost pouze myšlená, uvozují se spojkami *quasi, tamquam (si), ut si, velut si, proinde quasi, proinde (perinde, aequae, similiter, non secus) ac si* = jako by, právě tak (rovněž, podobně, nic jinak než) jako by.

2. Způsob jest konjunktiv toho času, kterého žádá souslednost.

Quid ego testibus utor, quasi res dubia sit? Antōnius Plancum sic contemnit, tamquam (si) illi aqua et igni interdictum sit. Sēquani absentis Ariovisti crudelitatem horrebant, velut si coram adesset. Tanta fuit omnium expectatio visendi Alcibiadis, ut ad eius triremem vulgus conflueret, proinde ac si solus advenisset.

Poznam. *Quasi, quasi vero, proinde quasi* kladou se často ve smysle ironickém (s konj. praes. nebo perf.). *Nequeunt intel-*

legere, qualis sit animus vacans corpore; quasi vero intellegant, qualis sit in corpore.

3. Ve zkrácených větách klade se *ut, sicut, velut, tamquam, quasi*.

Urbs Athēniensium ut propugnaculum opposita est barbaris. Rex velut spectator pugnae in litore remanet. Gloria virtutem tamquam umbra sequitur. Speramus posse animos in caelum quasi in domicilium suum pervenire.

(Přirovnávací věty indikativné).

§. 403. Přirovnávací věty, jimiž se uvádí případnost skutečná, mají i n d i k a t i v. Bývají často zkráceny (bez určitého slovesa) a pokládají se pak za část věty hlavní.

A. **Souvztažné** věty přirovnávací uvozují se souvztažnými náměstkami a příslovci (§. 96, 97).

<i>quantus, qualis, quot, qui</i>		<i>tantus, talis, tot (totidem), idem</i>
<i>quam, quamdiu, quantopere, quotiens</i>		<i>tam, tamdiu, tantopere, totiens</i>
<i>ut (uti), sicut (sicuti)</i>		<i>ita, sic, item</i>
<i>cum</i> jakož		<i>tum (maxime, imprimis)</i> tak obzvláště.

*Nemo a dis immortalibus tot et tantas res tacitus audet optare, quot et quantas di immortales ad Cn. Pompeium detulerunt. Servi isdem sunt moribus, quibus (jako) domini. Nihil est tam populare quam bonitas. Ut sementem feceris, ita metes. Cum omnium rerum simulatio est vitiosa, tum amicitiae repugnat maxime. In Miltiade erat cum summa humanitas tum mira comitas. Cum multi saepe tum Cicero, quam inconstans et varia esset fortuna, expertus est jak mnozí jiní, tak obzvláště i Cicero, mezi mnohými jinými i Cicero (všimni si, že v lat. vypouští se slovo *alius*).*

Poznam. 1. Pomocí *quam* se slovesem *posse* nebo bez slovesa *posse* vzmocňuje se superlativ. *Caesar quam maximis (potest) itineribus in Galliam contendit* co (možná) největšími pochody. *Re frumentaria quam celerrime potuit comparata* (srov. §. 351, 2).

2. *Ut quisque — ita* s dvojím superlativem (čím — tím) a jiné obraty podobné v. §. 333, 2, b), P.

3. *Ut — ita (sic)* klade se často v protivách (= *quamquam—tamen*) = jakož (jakkoli) — tak přece, *sice — ale*. *Fuga ad Alliam ut urbem prodidit, ita exercitum servavit. Ut nihil boni est in morte, sic certe nihil mali.*

4. Věta s *ut* (zejména také zkrácená) mívá často význam o d ů v o d ě ň o v a c í neb o m e z o v a c í.

Caesar, ut erat clemens, hostes conservavit (= *cum esset clementissimus*; sr. §. 314, 5 a §. 326, d). *Ubiorum fuit civitas ampla et florens, ut est captus Germanorum* podle rozumu Germanův. *Dionysius ut Cynicus proici se iussit inhumatum* jakožto cynik, ježto byl cynikem (= *cum Cynicus esset*). *Meneclides satis exercitatus fuit in dicendo ut Thebanus scilicet* arcí jakožto Theban, na Thebana.

5. Věta s *ut* (*velut*) uvádí příklad; do češt. překládáme takové *ut* (*velut*) slovy »tak na př.« v úplné větě přirovnávací a slovy »jako na př.« v přirovnávací větě zkrácené. *Multi gloriose mortui sunt, ut (velut) Epaminondas sine gemitu una cum sanguine vitam effluere sensit. Multi gloriose mortui sunt, ut Leonidas, ut Epaminondas, alii.*

6. Ve spojení *cum — tum* klade se *cum* s konjunkt., je-li ve větě vedlejší jiný čas nežli v hlavní. *Consilium tuum cum semper probavissem, tum multo magis probavi lectis tuis litteris.*

§. 404. B. Po výrazech znamenajících **stejnost** a **podobnost** aneb opak toho klade se přirovnávací věta (často zkrácená) s *atque* (*ac, et*) = jako, než.

idem, par, similis; pariter, similiter, aequae, proinde, perinde; contrarius, alius; contra, aliter, secus.

Virtus eadem in homine atque (nebo quae) in deo est. Non idem tyrannis expedit et multitudini. Demus operam, ne simili utamur fortuna atque usi sumus! Aliud dicis ac sentis. Alia sunt legati officia atque imperatoris. Aliter de aliis ac de nobis iudicamus. Omnia fere contra ac dixisti evenerunt (zcela jinak než).

Poznam. Po záporném *alius* (*aliud*) klade se *nisi* nebo *quam*; v. §. 398, 2.

§. 405. C. Po komparativech a komparativních výrazech klade se *quam* = než.

Melior est certa pax quam dubia victoria. Accipere praestat quam facere iniuriam.

Poznam. 1. Přirovnávají-li se d v ě vlastnosti téže osoby nebo věci mezi sebou, pronášejí se jako v češt. pozitivem spojeným se slovcí *magis — quam* = více (spíše) — než; řidčeji pronášejí se, jako někdy i v češt., obě komparativem. *Milites magis audaces quam fortes fuerunt* nebo *audaciores quam fortiores fuerunt*. Pod.. *magis audacter quam fortiter pugnabant* nebo *audacius quam fortius pugnabant*.

2. *Non tam — quam* = ne tak (velice) — jako (spíše). *Argumenta non tam numerare soleo quam expendere.*

Non minus — quam = ne méně — nežli: *Patria hominibus non minus cara esse debet quam liberi.*

Non magis — quam = ne více — nežli: *Liberi hominibus non magis cari esse debent quam patria.*

O větách připouštěcích.

(*quamquam; quamvis; etsi; tametsi; etiamsi; licet, ut; cum*)

§. 406. V hlavní větě bývá často souvztažné *tamen* (*at tamen, sed tamen, sed*).

1. *Quamquam* = *ač, ačkoli* pojí se s indik.

Quamquam excellerat Aristides abstinentia, tamen exsilio decem annorum multatus est.

Poznam *Quamquam* (řidčeji *etsi, tametsi*) klade se i na počátku věty hlavní ve smysle *opravovacím* (*quamquam correctivum*). *Quamquam minus hoc mirum est* arci jest to méně podivné. *Quamquam quid loquor?* Než nač mluvím?

2. *Quamvis* = *jakkoli, byť i sebe více* pojí se s konjunktivem toho času, jehož žádá souslednost.¹⁾

Quod turpe est, id quamvis occultetur, tamen honestum fieri nullo modo potest. Illa quamvis ridicula essent, mihi tamen risum non moverunt.

Poznam. 1. *Quamvis* má moc stupňovací: *quamvis diligens* sis bys byl (budiž) sebe pilnější; proto bylo by nesprávné: *quamvis mortuus* sis.

2. *Quamvis* spojuje se ve zkrácených větách i s a d j e k t i v y: *quamvis magno exercitu* s vojskem sebe větším; *quamvis pauci* sebe menší zástup.

3. *Etsi, tametsi, etiamsi* = *i když, byť i, třebas i* pojí se s týmiž způsoby jako věty podmíněčné; při *etsi* a *tametsi* bývá z pravidla indikativ, při *etiamsi* bývá indikativ i konjunktiv.

Caesar etsi (tametsi, etiamsi) nondum hostium consilia cognoverat, tamen fore id, quod accidit, suspicabatur. Quod crebro videmus, non miramur, etiamsi, cur fiat, nescimus. Honestum etiamsi a nullo laudetur (potentialis), *natura est laudabile. Iniurias etiamsi ulcisci possem* (irrealis), *tamen oblivisci nollem.*

4. *Licet* a *ut* (záporně *ne* nebo *ut nōn*) = *třeba, třebas i, byť i* pojí se s konjunkt. praes. a perf.

Licet fremant omnes, ego non tacebo. Non est magnus pumilio, licet in monte constituerit. Ut desint vires, tamen est

¹⁾ U básn. a v pozd. prose pojí se často *quamvis* s indik. a naopak zase *quamquam* s konj.

laudanda voluntas. Ne si t summum malum dolor, mulum certe est. Ut non referat pedem exercitus, sistet certe.

Poznam. 1. Připouštění značí též conjunct. concessivus bez spojky *licet* nebo *ut*; v. §. 364.

2. *Licet* s konjunkt. vyskytá se též v platnosti slovesa určitého (srv. §. 375) na př. *consilia tua mecum licet recognoscas* (= *tibi licet recognoscere*).

5. O **cum concess.** v. §. 394, 3.

O větách vztažných.

§. 407. 1. Věty vztažné uvozují se vztažnými náměstky nebo příslovci, a jsou buď přídavné nebo podstatné buď příslovečné.

2. Vzhledem k způsobům rozeznávati jest věty v z t a ž n é:

I. *přesné*, které nezastupují jiných vět vedlejších,

II. *zástupné*, které zastupují smyslem jiné věty vedlejší.

Poznam. Od skutečných vět vztažných rozeznávati jest věty hlavní, které jen způsobem spojení jsou vztažné (§. 328).

I. O vztažných větách přesných.

§. 408. 1. Věty vztažné přesné mají tytéž způsoby jako věty hlavní (§. 358 a násl.); nejčastěji indikativ, ale též konjunktiv: *Haec est pars, quam haud dubie optimam esse confirmaverim* (coni. potent.). *Haec est urbs, quae semper stet praeclara* (coni. optat.). *Bellum est, quod vitavissent, si potuissent* (coni. irreal.).

2. Indikativ klade se zejména v těch větách vztažných, které jsou uvozeny zevšeobecňujícími relativy (tvořenými zdvojením nebo příponou *cunque*, §. 92): *quicunque, quisquis, quotquot, utut, ubicunque* etc.¹⁾

Utcunque est, quocunque modo (quo modo cunque) res se habet jakkoli se to má, buď tomu jakkoli, buď tomu jak buď. *Quidquid erit* buď co buď, ať bude co bude. *Ubicunque eris* buď si kde buď, ať budeš kde budeš. *Quidquid id est, timeo Danaos et* (básn. m. *etiam*) *dona ferentes. Omnia, quaecunque agimus, subiecta esse mille casibus scio.*

3. Pronáší-li se věta vztažná z myslí podmětu věty řídící, nebo závisí-li na infinitivě nebo na větě konjunktivné, klade se v ní **k o n j u n k t i v** (§. 367 a násl.).

¹⁾ O konjunktivu impf. a plusqperf. o ději opěťovaném v. st. 129. p. č.

II. O vztahných větách zástupných.

§. 409. Věty vztahné zástupné mají vždycky konjunktiv. Zastupují tyto věty vedlejší:

1. účelné: *qui = ut ego, ut tu, ut is* etc.; *ubi = ut ibi, quā = ut eā* etc.

Missi sunt delecti cum Leōnida, qui Thermopylas occuparent longiusque barbaros progredi non paterentur. Senex serit arbores, quae alteri saeculo prosint. Artaxerxes Themistocli Lampsacum donaverat, unde vinum sumeret.

2. výsledné, a to:

a) po slovcích: *tam, talis, is* etc. (§. 379), však i bez nich. *Nemo tam immanis est, cuius mentem non imbuerit deorum opinio. Non is sum, qui mortis periculo terrer* (§. 219). *Difficillimum est reperire, quod sit ex omni parte perfectum.*

Poznam. Po komparativě s *quam* klade se obyč. *ut* (§. 379, 2): avšak též *qui*. *Maior sum, quam cui possit fortuna nocere.*

b) po adjektivech *dignus, indignus, aptus, idoneus*.¹⁾ *Indignus es, qui exercitui praesidis, cuius fidei exercitum committamus, cui imperium tradamus, quem exercitui praeficiamus, a quo exercitus regatur. Mihi Laelii personam idonea (apta) visa est, quae de anicitia dissereret.*

c) po neurčitých výrazech, zejména záporných:

sunt qui; existunt qui; reperiuntur qui;

multi (pauci) sunt, reperiuntur qui;

nemo est qui; nihil est quod; quis est qui? quid est quod?

Sunt, qui censeant una animum cum corpore occidere. Nullus est dolor, quem non longinquitas temporis minuat. Nihil est, quod tam miseros faciat quam impietas et scelus. Quis est, cui sit exploratum se ad vesperum esse victurum. Nemo reperitur, qui sit studio nihil consecutus. Pauciores reperti sunt, qui suas cupiditates quam qui hostium copias vincerent.

Poznam. 1. Po kladných výrazech *sunt, reperiuntur* etc. mívá místo indikativ, vypovídá-li se o určitých osobách nebo věcech něco skutečného. *Duae sunt artes, quae possunt locare homines amplissimo gradu dignitatis. Sunt quaedam bestiae, in quibus inest aliquid simile virtutis.*²⁾

2. O *nemo est quin (= qui non), quis est quin?* etc. v. §. 384, 2.

3. O *est quod, habeo quod* etc. s konj. v. §. 389.

¹⁾ U básníkův a v prose pozd. klade se po těchto adj. zhusta infinitiv.

²⁾ U básníkův klade se zhusta indikativ i tam, kde by v klass. prose kládl se konjunkt.: *Sunt, quos curriculo pulverem Olympicum collegisse iuvat.*

3. příčinné nebo připouštěcí: *qui* = *cum ego, cum tu, cum is* etc.

O *fortunate adulescens, qui tuae virtutis Homērum praecone-
nem inveneris!* (tak zvláště často při zvolání). O *magna vis
veritatis, quae facile se ipsa defendat!* Cotta, *qui* (= ježto)
*cogitasset haec posse in itinere accidere, nulla in re communi
saluti deerat.*

Poznam. 1. Příčinnost věty vztažné ještě určitěji se vytyká
výrazy *quippe qui, utpote qui, ut qui* (ježto, protože). *Nihil te a me
impetrare oportebat, quippe qui ne belli quidem in me iura serva-
veris. Magna pars Fidēnatum, ut qui coloni additi Romanis essent,
latine sciebant.*¹⁾

2. Mnohdy lze se rozhodnouti buď pro konjunktiv buď pro
indikativ podle toho, jak věta vztažná se pojímá. Tak v příkladě
nahore uvedeném lze říci též: *Cotta qui cogitarat* etc., nepojímá-li
se věta vztažná příčinně.

4. podmíněčné. *Qui hoc credat, erret. Qui hoc crederet
(credidisset), erraret (errasset).*

Poznam. Konjunktiv klade se také ve větách vztažných
smyslu omezovacího, obyč. se slovcem *quidem*: *orationes Ca-
tonis, quas quidem legerim* pokud jsem je přečetl. Tak zvláště
v omezovacích mezivětech: *quod sciam, intellegam, sentiam, me-
minerim* pokud vím, rozumím atd.; *quod commodo rei publicae
facere possim* pokud beze škody obce učiniti mohu; avšak jen:
quantum scio, perspicio, quantum in me est.

O větách tázacích.

§. 410. 1. Otázky jsou jednočlenné nebo dvou-
členné (vícečlenné); obojí mohou býti zase buď přímé
buď nepřímé, závislé na nějakém slovese dicendi n. sentiendi.

2. Způsobů užívá se v otázkách přímých:

a) indikativu: *quis dubitat?* (§. 358);

b) konjunktivu potenciáln.: *quis dubitet?* (§. 359);

c) konjunktivu deliberat.: *quid faciam? quid facerem* (§. 361);

d) konjunktivu irreáln.: *quid facerem, si pater adesset?*
(§. 360).

Poznam. Otázka řečnická nečeká odpovědi rovnajíc se
smyslem větě oznamovací. *Quis dubitat?* (= *nemo dubitat*). *Quis
paupertatem non extimescit?* (= každý se obává).

¹⁾ U Sall. *quippe qui* vždycky s ind., vedle toho i pouhé *quippe* = vždyt,

3. V otázkách nepřímých užívá se vždy konjunktivu:
*a) nescio, quis dubitet*¹⁾ nevím, kdo pochybuje (coni. subject.; přímo: *quis dubitat?*)

b) nescio, quis dubitet kdo by pochyboval, kdo by mohl pochybovati (coni. potent.; př.: *quis dubitet?*)

c) incertum est, quid faciam nejisto jest, co mám dělati; *quid facerem* co jsem měl dělati (coni. deliberat.; př.: *quid faciam? quid facerem?*)

d) nescio, quid facerem, si pater adesset co bych dělal, kdyby atd. (coni. irreal.; př.: *quid facerem, si p. adesset?*)

Poznam. 1. Coni. deliberat. imperf. zůstává i po čase hlavním; v. příkl. pod *c*). O konj. irreal. v závislosti v. §. 397. O jiných úchylnkách od souslednosti ve větách tázacích v. §. 354, P. 2.

2. Rozeznávej dobře nepřímé věty tázací od vět vztahných: *dic, quid sentias* co myslíš? mluv! a *dic, quod sentis* mluv to, co myslíš; *scio, quantum tu scias* vím, mnoho-li ty víš t. j. znám, jak rozsáhlé jest tvé vědění a *scio, quantum tu scis* = *scio tantum, quantum tu scis* vím tolik jako ty. *Effugere nemo id potest, quod futurum est; saepe autem ne utile quidem est scire, quid futurum sit.*

3. Výrazy: *nescio quis* a *nescio quid* právě tak jako české »nevím kdo, nevím co« kladou se často bez vlivu na modus místo náměstek *aliquis, aliquid: nescio quis ex me quaesivit*. Podobně: *nescio quo modo* nevím jak, *mirum quantum* div jak, až ku podivu. *Nescio quo modo erravi.*

I. O jednočlenných otázkách.

§. 411. A. Jednočlenné otázky jak přímé, tak nepřímé uvozuji se tázacími náměstky a příslovci (otázky *na věc, věcné, slovné*): *quis? qualis? ubi? quando? quomodo? cur?*

Poznam. 1. *Kdo? co? proč?* pronáší se často způsobem opisným. *Quis est, qui eam rem narrat?* Kdo to vypravuje? *Quis est* (= *nemo est*), *qui dubitet?* Kdo by pochyboval? (§. 409, 2, c) *Quid est, quod ait Balbus?* Co praví Balbus? *Quid est, quod (cur, quare) non scribas?* Proč nepíšeš? (§. 389).

2. *Quidni? = proč by ne? jak by ne?* klade se v otázkách řečnických s konjunkt. deliberat. *Quidni meminere?* Jak bych se nepamatoval? Ovšemže se pamatují.

3. V téže otázce může i n ě k o l i k tázacích náměstek nebo příslovcí se vyskytati. *Uter utri insidias fecit?* Který kterému úklady nastrojil? Rov. nepřímou: *Considera, quis quem fraudasse dicatur.*

4. *Jak? = jakým způsobem?* lat. *quomodo?*; při *fieri* a *posse* též *qui?* (§. 93, P. 1); nepřímou rovněž *quomodo*, též *quem-admodum.*

¹⁾ U básn. vyskytuje se tu i tam indikat. v táz. větách nepřímých.

Jak! při zvolání; lat. *ut!* *Ut ille tum humilis, ut demissus erat!* Rovněž nepřímá, zvláště často po slovese *videre*: *Videsne, ut humilis, ut demissus sit?*

Nebo *quam*, znamená-li t. c. *jak velmi!* před slovesy též *quantum, quantopere*. *Quam multa quam paucis (sc. scripsisti)!* *Quam saepe forte eveniunt, quae non audeas optare!* *Quantum me iuvat te videre!* *Quantopere gaudeo!* Rovněž nepřímá: *Scio, quam timida sit ambitio.* (*Ut* hledí k způsobu, *quam* k míře n. stupni).

Jak málo! lat. *quam non, quam nihil.* *Quam hoc non curo!* *Quam nihil mali est in paupertate!* Rovněž nepřímá: *Nescis, quam doctus sit, quam non sit superbus.*

§. 412. B. Jednočlenné otázky jak přímé, tak nepřímé uvozují se tázacími slovy (otázky *na jistotu, zjišťovací, větné*), a to:

1. Přímé otázky uvozují se částicemi *nonne* = *ne-li? což ne?* očekává-li se odpověď kladná; *num?* = *zda? zdali? což?* očekává-li se odpověď záporná; příklonnou částicí *-ně* = *-li*, nehledí-li se k tomu, jaká odpověď se očekává.

Nonne mortalis sum? Nejsm-liž smrtelný? Což nejsm smrtelný? = Vždyť jsem smrtelný.

Num immortalis sum? Zdali jsem nesmrtelný? Což jsem nesmrtelný? = Snad (přece) nejsm nesmrtelný.

Vidistine eum? Viděl-lis ho (snad)? Odp. buď ano nebo ne.

Aristides nonne ob eam causam expulsus est patria, quod praeter modum iustus esset? Num negare audes? Num quis Epaminōndae par fuit eloquentia? (§. 330, 1) *Fecistine, quod tibi mardatum erat?* Rozeznávej: *Viditne pater filium? Paterne filium vidit? Filiumne pater vidit? In castrisne pater filium vidit?* (t. j. *ne* přikloňuje se k tomu slovu, na kterém jest důraz, jako čes. *-li*).

Poznam. 1. Jde-li několik otázek za sebou, na které se očekává odpověď kladná, uvede se prvá slovcem *nonne*, ostatní pak obyč. slovcem *non*. *Nonne hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo supplicio mactari imperabis?*

2. Vůbec beze slove tázacího kladou se otázky pronesené s podivením nebo nevolí; v češt. často částice *že*. *Clōdus insidias fecit Miloni?* Kl. úklady že nastrojil Milonovi? *Non respondebis?* Že neodpovíš? *Tu hoc non vides?* A ty toho nevidíš?

Někdy bývají takové otázky uvozeny spojkou *ut*. *Te ut ulla res frangat? tu ut unquam te corrigas?* ty že bys se kdy polepšil? Srov. §. 361, P.

3. K otázce větné odpovídá se buď kladným nebo záporným slovesem věty tázací; též lze užiti výrazů *sane, ita est*, záporně *minime, minime vero, non ita* a pod. *Immo, immo vero* = ano i, naopak klade se v odpovědích opravovacích.

Fierine potest? Potest. Potesne dicere, quid sit animus? Non possum. Permittisne, ut ludam? Sane. Nonne amicos amare debemus? Immo etiam inimicos. Causa tibi nonne videtur bona? Immo vero optima.

2. Nepřímé otázky uvozují se slovcí *ne* a *num* bez rozdílu významu = *-li, zdali, ne-li, zdali ne*. Ve významu »*ne-li, zdali ne*« klade se po slovesech tázání též *nonne*.¹⁾

Xenophon Socratem consuluit, sequereturne Cyrum. Disputatur, num interire virtus in homine possit. Antea dubitabam, venturaene essent (§ 382, P. 2) legiones; nunc mihi non est dubium, quin venturae non sint. Ex Socrate quaesitum est, nonne Archeläum beatum putaret.

Poznam. Po slovesech očekávání a usilování (*expectare, experiri, conari, tentare*) klade se *si* (s konjunkt.) = *zdaby*. *Hostes, si paludem nostri transirent, expectabant; si perumpere flumen possent, conati sunt.*

Často jest si takové sloveso domysliti: *Milites clam ex castris exierunt (zkusit), si quid frumenti reperire possent.*

(Po *expecto* jsou možny vazby: *expecto, dum veniat* §. 392, b); *expecto, ut veniat* (přání); *expecto, quid dicat* nebo *quid dicturus sit; expectabam, si veniret*. Nikdy se nesmí po *expecto* klásti akkus. s infin.)

II. O dvoučlenných otázkách.

§. 413. Členové otázek dvoučlenných navzájem se vylučují (otázky *rozlučovací, disjunktivné*). Otázky dvoučlenné jak přímé, tak nepřímé uvozují se částicemi: *utrum—an* nebo *ne—an* nebo se klade toliko ve druhém členu *an*; čes. *-li (zdali) —či*.²⁾

Přímó:	Nepřímó: <i>Quaero,</i>
<i>Utrum verum an falsum est?</i>	<i>utrum verum an falsum sit.</i>
<i>Verumne an falsum est?</i>	<i>verumne an falsum sit.</i>
<i>Verum an falsum est?</i>	<i>verum an falsum sit.</i>

Utrum animus immortalis est an simul cum corpore interibit? Quaeritur, virtus suamne propter dignitatem an propter aliquos fructus expetatur. Rides an ploras? Postrema syllaba brevis an longa sit, ne in versu quidem refert.

Poznam. 1. »Čili nic« ve přímých otázkách = *an non?*, v nepřímých = *necne* (bez slovesa nebo sloveso se opakuje). *Utrum hoc verum est an non? Nescio, utrum hoc verum sit necne. Fiat necne fiat, quaeritur.*

¹⁾ V mluvňe bás. a prose pozdější uvozují se nepřímé otázky též částicí *en*.

²⁾ U básníků též *an — an*.

2. Nevylučují-li se navzájem členové otázky, nesmí se klásti *an* (či), nýbrž *aut*, *vel* (nebo). *Voluptas melioremne efficit aut laudabiliorem virum?* (ale *melioremne an deteriozem*).

§. 414. *An* uvozuje i j e d n o č l e n n o u otázku; pak jest prvý člen vypuštěn a rozumí se ze souvislosti.

1. V p ř í m é otázce jednočlenné znamená *an*:

a) či, či snad: *Invitus te offendi. An putas me delectari laedendis hominibus?* (plně: *Itane res se habet, an putas etc*) *Quid ad me venitis? an speculandi causa?* (plně: *utrum alia de causa an speculandi causa?*)

b) ne-li: *Quidnam beneficio provocati facere debemus? an imitari agros fertiles, qui multo plus efferunt quam acceperunt?* (plně: *Utrum aliud quid facere debemus, an etc.*).

Poznam. Protože otázka částicí *an* uvedená jest řečnická smyslu záporného, užívá se v ní náměstek (příslovcí): *quisquam, ullus, unquam* etc. (§. 331). *An quisquam putat? An putas quemquam esse qui? An unquam auditum est?*

2. V n e p ř í m ý c h otázkách jednočlenných klade se *an* po vý r a z e c h: *nescio (haud scio) an, dubito an, incertum est an. Haud scio an hoc verum sit* nevím, není-li to pravda = to je tuším pravda; též asi, snad (v. §. 359, P.) nebo troufám, trvám, bohdá a pod. Má-li myšlenka smysl záporný, klade se ve větě s *an* zápornost *non (nemo, nihil, nunquam)*: *Haud scio an hoc verum non sit* nevím, je-li to pravda = to není tuším pravda.

Aristotelem haud scio an dixerim principem philosophorum. Si per se virtus sine fortuna ponderanda est, dubito, an Thrasybūlum primum omnium ponam. C. Gracchus, si diutius vixisset, eloquentia nescio an habuisset parem n e m i n e m.

Poznam. 1. Výrazy *nescio an* etc. kladou se i bez určitého slovesa (= asi, snad). *Contigit tibi, quod haud scio an nemini.*

2. *Forsitan* (snad) povstalo z *fors sit an* a pojí se proto vždy s konjunkt. *Forsitan quaeratis.* (§. 359, P.).

O infinitivě.

§. 415 1. Infinitiv jest v lat. ustrnulý pád substantivný (dativ). Slovesná jeho moc jeví se tím, že se přetvořuje dle časů a rodů: *dicere, dixisse, dicturum esse, dici*; že se spojuje s týmž pádem jako určité sloveso: *vitiā fugere, urbē potiri*; že se určuje příslovci: *honeste vivere*.

2. Časy infinitivu *praesens*, *perfectum* a *futurum* mají vždy toliko význam v z t a ž n ý, a znamená *infin. praesentis* současnost s dějem slovesa určitého, *inf. perf.* předčasnost před dějem slovesa urč., *inf. fut.* následnost po ději slovesa urč.:

possum, potui, potero scribere
*videor, visus sum, videbor scripsisse*¹⁾
videor, visus sum, videbor scripturus esse.

O infinitivě podmětném a předmětném.

A. O infinitivě podmětném.

§. 416. Podmětem bývá infinitiv (srv. §. 195):

a) při *est* (*putatur, habetur* etc.) se jménem doplňovacím (adjektivem, substantivem, doplňkovým genitivem).

Dulce et decorum est pro patria mori. Melius est habere quam habuisse. Imperare sibi maximum est imperium. Necessitati parere semper sapientis est habitum.

Poznam. V češt. užití lze místo infinitivu též věty podmínečné. *Bellum est sua vitia nosse* pěkné jest, znají-li se (když se znají) vlastní vady nebo: zná-li kdo (člověk) své vady.

b) při *ne osobných* slovesech (srv. §. 197, P. 1.):
piget, pudet, paenitet, taedet (§. 263, P. 1); *decet, dedecet* (§. 223); *convenit* přísluší; *conducit, expedit* prospívá; *libet; licet; opus est* (§. 279, 3), *necesse est, oportet; delectat, iuvat; satis est; placet, videtur mihi* (§. 374, P. 2.), *displicet; praestat* jest lépe; *interest a refert* (§. 264, B); *nihil attinet* nic nezáleží na, *quid attinet?*

Peccare licet nemini. Ex malis eligere minima oportet. Homini necesse est mori. Senatui visum est (placuit) legatos mittere. Accipere quam facere praestat iniuriam.

Poznam. I doplňkem může být infinitiv, je-li podmětem rovněž infinitiv. *Docto homini vivere est cogitare.*

§. 417. Doplňovací jméno vyjadřuje se při infinitivě podmětném *akkusativem*.

Contentum suis rebus esse maximae sunt divitiae. Senem ante tempus fieri miserum est. Magnus quaestus est memorem gratumque cognosci.

¹⁾ Podobně: *Bellum ante hiemem perfecisse possumus. Satis est id unum dixisse. Melius fuit perisse.*

Od toho rozeznávati jest *inf. perf.*, jehož užívají básníci po způsobě řeckého *aoristu*: *fratres tendentes opaco Pelion imposuisse Olympo.*

Rovněž doplňkové participium: *Ad virtutem non est satis vivere oboedientem legibus populorum* žije-li kdo poslušen jsa zákonů.

Poznam. Při *licet*, spojeno-li s dativem osoby, vyjadřuje se jméno doplňovací obyčejně *dativem* (připodobení pádů). *Licuit esse otioso Themistocli.*¹⁾ Avšak: *Non semper licet otiosum esse.*

B. O infinitivě předmětném.

§. 418. Předmětem bývá infinitiv při mnohých slovesech, která ho vymáhají k doplnění svého pojmu; zejména při těch, která mají do sebe

a) význam slovesa *chtít* (*nechtít*):

velle, nolle, malle, cupere *chtít, nechtít, chtít raději, přát si*
studere, contendere *hledět, usilovat*
properare, festinare, maturare, contendere *pospíchat*
conari, audere *pokoušet se, odvážit se*
incipere (coepisse), instituere *počínat, jmotit se*
parare (paratum esse) *chystat se (být hotov)*
pergere, perseverare *pokračovat; desinere, desistere* *přestat*
statuere, constituere, discernere, consilium capere (inire) *usnět se*
 §. 373, P. 4.

cogitare, in animo habere (mihi in animo est) *pomýšlet, zamýšlet*
 (*mám v úmyslu*)

animum inducere *odhodlat se, umínit si*
cunctari, vereri, non dubitare, non recusare *váhat, ostýchat se,*
nerozpakovat se, nezdráhat se §. 377, P. 1.; §. 382, P. 1.
neglegere, non curare *nedbat; omittere, praetermittere* *opomenout*
satis habere *přestat na čem, parum habere* *nepřestat na čem.*

b) význam slovesa *moci*:

posse, nequire *moci, nemoci*
discere, didicisse, scire *učit se, naučit se, umět* §. 229, P. 1.
consuescere, assuescere *zvykat*
solere, consuevisse *mít v obyčej, být zvyklý.*

c) *musiti, míti debere.*

Jméno doplňovací vyjadřuje se při infinitivě předmětném *nominativem*, táhne-li se k podmětu řídicího slovesa.

Cato esse quam videri bonus malebat. Omnes homines student beati fieri. Caesar ab urbe proficisci properat, maturat, contendit. Helvetii per provinciam Romanam iter facere

¹⁾ Srov. básn. *Mediocribus esse poetis non di, nec homines, non concessere columnae.* Srov. české: nelze mi být veselý.

conati sunt. Lēmniū Miltiadi resistere ausi non sunt. Caesar oppidum oppugnare incipit, instituit, parat. Ariovistus respondit: si iterum experiri veliist, se iterum paratum esse decertare (též: paratus ad dimicandum animus). Hostes pugnare perseverant. Desinite esse timidi. Lysander consilium iniit reges Lacedaemoniorum tollere. In Formianum ego proficisci cogitabam. Paucae nationes obsides mittere neglexerunt. Beatus esse sine virtute nemo potest. Vincere scis, Hannibal, victoria uti nescis. Assuesce et dicere verum et audire. Qui mentiri solet, peierare consuevit.

Poznam. 1. Netáhne-li se při infinitivu předmětném jméno doplňovací k podmětu slovesa řídicího, vyjadřuje se *akkusativem*. *Veracem esse in summis virtutibus numero.*

2. Mnohá z uvedených sloves překládáme do češt. často adverbiemi: *soleo, consuevi aliquid facere* obyčejně, často, rád něco konám n. konávám něco; *maturo, contendo proficisci* spěšně, rychle táhnu; *persevero bellare* dále válčím (pokračuji ve válce); *non desisto adhortari* neustále napomínám; *desistite pugnare* nebojujte dále a pod.

3. Sloveso *coepi* s inf. klade se často v lat., aby se naznačilo nastoupení děje (srov. aorist v řečt.): *regnare coepit* stal se králem *ἔβασίλευσεν*; *ver esse coepit* jaro nastalo; *domum discedere coepit* vydal se na cestu domů a pod.

4. O *permitto, concedo* s inf. §. 373, P. 3.

5. O passivních tvarech *coeptus sum, desitus sum* při inf. pass. v. §. 340, P. 2.

6. Infinitiv se neklade při *opto, peto aliquid* nebo *ut; tento, experior aliquid* nebo *si* (§. 412, 2, P.). Pamatuj mimo to: *valeo ad evertendam rem publicam* mám sílu k vyvrácení n. vyvrátiti.¹⁾

§. 419. 1. Předmětem bývá infinitiv vedle akkusativu osobného v lat. (jako v češt.) při slovesech: *cogo, prohibeo* (§. 376, P. 1), *doceo* (§. 229, P. 1) a *assuefacio*.

¹⁾ 1. Básníci a pozdější prosaikové užívají infinitivu měrou mnohem rozsáhlejší: *est videre* (= *licet*, srv. řeč. ἔστι); *amat ire* (= *solet*); *ardet abire fuga, Fidenates occupant bellum facere* dříve počínají válku (srv. řeč. φθάνουσι). O infin. po slovesech *postulandi* a *curandi* v. str. 114. p. č.; po slovesech *timendi* str. 117. p. č.; po slovesech *dare, tradere, sumere* a pod. str. 172. p. č.; po slovesech pohybu str. 177. p. č.

2. Básníci a pozd. prosaikové užívají infinitivu i po substantivech a po mnohých adjektivech. O infinitivě po adj. *dignus, indignus, aptus, idoneus* v. str. 141. p. č. o infin. místo gerundia nebo místo vazby gerundivné str. 175. a 176. p. č.

Infinitiv bývá při těchto slovesech i v p a s s i v ě; jen *doceo* nahrazuje se v pass. slovesem *disco* §. 229, c).

Pugnare te cogo nutím tě bojovati; pass. *cogor, cogeris* etc. *pugnare* jsem nucen bojovati.

Prohibeo te exire bráním ti vyjítí; pass. *prohibeor, prohiberis* etc. *exire* brání se mi vyjítí.

Doceo te saltare učím tě tančiti; pass. *disco, discis* etc. *saltare* učím se tančiti.

Miltiades plerasque insulas ad officium redire coegit (insulae redire coactae sunt). Britanni Romanos navibus egredi prohibebant (Romani prohibebantur egredi). Caesar Gallos imperio populi Romani parere assuefecit (Galli paulatim assuefacti sunt a Germanis superari).

2. Jméno doplňkové řídí se v aktivě předmětem, v passivě podmětem slovesa.

Filium consuetudo patris similem esse cogit. Docui te parvo contentum esse. Didici parvo contentus esse. Germani a pueritia assuefacti sunt parvo contenti esse.

Accusativus cum infinitivo.

§. 420. 1. Na rozdíl od češt. bývá v lat. po mnohých slovesech vazba **accusativi cum infinitivo**.

Původně jest akkusativ závislý na slovese řídícím (srv. *audio te dicere, video te fugere; iubeo, veto te venire* a vazby v předešlém §. uvedené). Avšak časem závislost akkusativu na slovese přestává býti patrnou, a akkusativ běře se k infinitivu za podmět. Znenáhla rozšířila se vazba akk. s inf. obdobou i na slovesa a výrazy, které se nepojí s akkusativem. V češt. máme akk. s inf. po slovesech: slyším tě *mluviti*, vidím tě *utikati* a j.

Nejčastěji klade se v češt. místo latinského akkusativu s inf. vedlejší věta o z n a m o v a c í (podstatná: předmětná nebo podmětná) se spojkou *že*. Máme-li užiti v lat. vazby akkus. s inf., vypustíme spojku *že*, podmět české věty vedlejší vyjádříme akkusativem (akkusativ podmětu) a přísudkové sloveso proměníme v infinitiv.
Deum esse intellegimus poznáváme, že Bůh jest (věta předm.)
Deum esse certum est jisto jest, že Bůh jest (věta podm.)

V prvním případě jest akk. s inf. předmětem, ve druhém pak podmětem věty. (Podle latiny užívá se akk. s inf. druhdy i v češt.: *Boha na nebi býti* poznává. Pravili se *miti* veliký počet koní.)

2. Jméno doplňovací vyjádří se též akkusativem a shoduje se s akkusativem podmětu (dle §. 213) *Deum esse sempiternum certum est.*

Poznam. Protože akk. s inf. není větou vedlejší, nýbrž toliko členem věty hlavní (podmětem nebo předmětem), nesmí se oddělovati čárkou.

§. 421. 1. Co se týče času, jímž infinitiv při vazbě acc. c. inf. vyjádřiti se má, platí pravidla v §. 415, 2 uvedená.

Scio te dixisse vím, že jsi řekl (*dixisti idque ego scio*)
sciebam te dixisse věděl jsem, že jsi řekl (*dixeras idque ego sciebam*)
scio te dicturum esse vím, že řekneš (*dices idque ego scio*)
sciebam te dicere věděl jsem, že jsi říkal (*dicebas idque ego sciebam*).

Poznam. Při *memini* klade se infinitivus praesentis i o dějích minulých, byl-li jim mluvící sám přítomen. *Memini Catonem mecum disserere* pamatuji se, že (jak) K. se mnou rozmlouval. *Memini ad me adire quosdam, qui dicerent* (pozor na souslednost!) *nimis magnos sumptus legatis decerni*. Avšak může se klásti též inf. perf. praesentiae. *Meministis me ita distribuisse causam*.

Inf. perf. dlužno klásti nezbytně, nebyl-li mluvící ději přítomen. *Memini C. Marium senile corpus paludibus occulta esse*.

2. Infinitiv fut. I. lze také opsati pomocí *fore* (*futurum esse*) *ut* s konj. praes. neb imperf.:

Spero (sperabam) fore, ut milites nostri vincant (vincerent)
místo: *milites nostros victuros esse*.

Opsání toto má místo nezbytně, nevytvoří-li sloveso participia fut. act.:

Spero (sperabam) fore, ut te paeniteat (paeniteret) levitatis.

Obyčejně bývá také opisován inf. fut. pass.:

Spero (sperabam) fore, ut hostes vincantur (vincerentur)
místo: *hostes victum iri*.

Poznam. 1. Za infinitiv fut. platí infin. praes. sloves smyslu futurálního (*posse, velle, debere* atd. §. 350, B, Pozn.). *Tantum quisque laudat, quantum se posse sperat imitari* (= že bude moci). *Themistocles sensit, si Naxum pervenisset, sibi esse perendum* (= že mu bude zahynouti).

2. Inf. fut. II. sloves passivních a deponentiálních tvoří se pomocí *fore* s partic. perf. pass. *Spero epistulam scriptam fore. Puto me omnia adeptum fore*.

3. O infinitivě konjunktivu imperf. a plusquamperf. v závislých souvětích irreálných v. §. 396.

A. Accus. c. inf. podmětem.

§. 422. P o d m ě t e m bývá acc. c. inf.:

a) při *est* (*putatur, habetur* etc.) se jménem doplňovacím:

apertum, perspicuum, manifestum est; credibile, verum, verisimile, consentaneum est; aequum, par, iustum est; difficile est; honestum, pulchrum, turpe, indignum est; fama, opinio, spes est; fas, nefas, scelus est; tempus est a pod. (neboť *apertum est = videmus, credibile est = credimus, spes est = speramus* atd.).

Apertum est sibi quemque natura esse carum. Verum est amicitiam nisi inter bonos esse non posse. Aequum est victorem parcere victis. Opinio est (manebat) Pausaniam cum rege Persarum habere societatem. Scelus est civem Romanum verberari.

Poznam. 1. V češt. lze užiti místo věty se spojkou že též věty účelné nebo podmíněčné: *Aequum est victorem parcere victis = že vítěz šetří poraženého nebo aby šetřil nebo šetřil-li (když šetří).*

2. O různých vazbách po *est* s doplňovacím jménem v lat. v. §. 387. P. 1.

b) při n e o s o b n ý c h slovesech:

constat, apparet; convēnit (§. 225, B, 2); *conducit, expedit, prodest; decet, convenit; licet; opus est* (§. 279, 2), *necesse est, oportet; placet, videtur mihi* (§. 374, P. 2); *praestat; interest* (§. 264, B) etc.

Constat (= scimus) ad salutem civium inventas esse leges. Omnibus bonis expedit salvam esse rem publicam. Legem brevem esse oportet.

Poznam. 1. Podmětem bývá též akkus. s inf. při neosobním passivě sloves *sentiendi* a *dicendi*, v. §. 424.

2. Při *opus est, necesse est, oportet, placet, videtur mihi, licet* a pod. klade se v lat. často akkus. s inf. passivním, kdežto v češt. klademe infinitiv aktivný s příslušným pádem. *Necesse est legem haberi in optimis rebus* nutno jest zákon pokládati. *Nihil in bello oportet contemni. (Mihi) placet castra defendi. Senatui visum est legatos mitti.*

3. Po *necesse est* a *oportet* klade se též konjunktiv, §. 375.

O *placet, videtur mihi, convēnit ut* v. §. 374, P. 1. a 2.; o *licet* s konj. §. 406, 4, P. 2.

B. Accus. c. inf. předmětem.

§. 423. P ř e d m ě t e m bývá accus. c. inf. I. při slovesech uznámenání a rčení; II. při slovesech pocitu; III. při slovesech chtění: *volo, nolo, malo, cupio*; IV. při slovesech *iubeo, veto, sino* a *patior*.

§. 424. I. Accus. c. inf. bývá předmětem při slovesech **uznamenání a rčení** (*sentiendi et dicendi*), je-li závislá na nich věta oznamovací, t. j. označuje-li se jí, že něco jest nebo se děje (srov. §. 420, 1).

a) Verba sentiendi jsou, která znamenají: *znamenati, poznávati, věděti, zvědětí, mysliti, domnívati se, souditi, doufati, pamatovati se* a pod.

sentio, animadverto, video, audio; cognosco, intellego; scio, nescio, ignoro; comperio, reperio, accipio; cogito, arbitror, censeo, credo, duco, existimo, opinor, puto; spero, suspicor; memini, recordor, obliviscor etc. Sem náležejí výrazy: *mihi conscius sum, in spe sum, in spem venio, memoria teneo* a pod.

b) Verba dicendi jsou, která znamenají: *řici, praviti, tvrditi, vypravovati, zvěstovati, ohlašovati* a pod.

dico, affirmo, nego; scribo, respondeo, promitto; narro, trado; nuntio; fateor; simulo, dissimulo etc. Sem náležejí výrazy: *certiorem facio, nuntium affero, mitto nuntios (legatos), memoriae prodo* a pod.

Při neosobném passivě sloves sentiendi a dicendi jest accus. c. inf. podmětem.

Sentimus calere ignem, nivem esse albam, dulce mel. Non assentior iis, qui putant cum corporibus simul animos interire. Urbem Rōmam a Rōmulo conditam esse accepimus. Solo, quo tutior eius vita esset, furere se simulavit. Plurimorum philosophorum sententiae spem afferunt posse animos in caelum pervenire.

Thales dixit aquam esse initium rerum. Dēmocritus negat quidquam (§. 331; 2) esse sempiternam. Orpheum poētam docet Aristoteles nunquam fuisse. Plerique scripserunt Themistoclem Xerxe regnante in Asiam transisse. Thūcydides ossa Themistoclis clam in Attica ab amicis sepulta esse memoriae prodidit.

Facile intellegitur (= intellegas), quod verum, simplex sincerumque sit, id esse hominis naturae aptissimum. Paulo ante tertiam vigiliam est animadversum fumare aggerem. Caesari nuntiatum est Helvetios iter per provinciam facere conari.

Poznam. 1. Verbum dicendi často jest si domysliti ze souvislosti. *Pýthia Athēniensibus praecepit, ut Miltiadem sibi imperatorem sumerent: si id fecissent, incepta prospera futura* (i. e. *dixit*).

2. Mají-li verba sentiendi et dicendi význam sloves *postulandi et curandi*, klade se po nich věta s *ut* nebo *ne*; v. §. 374, 2.

§. 425. O vazbě akk. s inf. vůbec, jakož i zvláště po slovesech dicendi a sentiendi pamatuj:

1. České náměstky *on, ona, ono, jeho její* atd. vyjadřují se při vazbě akk. s inf. náměstky zvratnými *sui, sibi, se* a *suus*, táhnou-li se k podmětu řídicího slovesa; v. §. 320, 2.

2. Při vazbě akkus. s inf. nezapomeň nikdy na akkusativu podmětu.

Poznam. 1. Infinitiv sloves neosobných a neosobně užívaných nemá ovšem akkusativu podmětu. *Dicunt fulgurasse. Epaminōndas ex audiendo facillime disci (z discitur) arbitrabatur* že se člověk (každý) učí nejsnáze.

2. Akkusativy podmětu *me, te, se, nos, vos*, též *eum, eos* často se vypouštějí, dají-li se snadno doplniti ze souvislosti: *Puderet me dicere non intellexisse (sc. me). Pollicentur sese ei dedituros (sc. se). Pausanias regis propinquos clam Xerxi remisit ex vinclis publicis effugisse simulans (sc. eos)*. Zvláště často v řeči nepřímé: *Cum vellet, congregaretur: intellecturum (sc. eum esse), quid Germani virtute possent* (odpovídá Ariovistus).¹⁾

3. Při infinitivu bývá velmi často *esse* vypuštěno, zvláště při inf. fut. a při gerundivu. *Spero me rediturum. Tissaphernes Cariam defendendam putavit*.

4. Zkrácené věty přirovnávací (§. 403. a násl.), jichžto věta hlavní jest vyjádřena akkusativem cum inf., mají podmět rovněž v akkusativě.

Dicunt servos isdem moribus esse quibus (atque) dominos. Decet cariorem esse patriam nobis quam nosmet ipsos (= quam nosmet ipsi nobis sumus).

Cicero affirmavit quidvis se potius perperurum, quam ex Italia exiret (dle §. 379, 2) nebo: *quam ex Italia exiturum*.

5. Stýká-li se při vazbě akk. s inf. akkusativu podmětu s akkusativem předmětu, povstává často dvojsmysl, k jehož zamezení užije se vazby passivné. »Pravím, že můžeš Římany přemoci,« nikoli: *Dico te Romanos vincere posse*, nýbrž: *Dico Romanos a te vinci posse*. Avšak dobře: *Sic habeto, nullam me epistulam accepisse*.

6. Vazbu akkusativu s inf. lze v češt. vyjádřiti rozličnými obraty; tak na př. větu: *Pýthagoram in Italiam venisse dicunt* lze vyjádřiti česky:

¹⁾ V mluvě básnické vypouští se někdy akkus. podmětu, je-li podmět infinitivu též jako řídicího slovesa, a jméno doplňovací táhne se při tom k podmětu věty řídicí a vyjadřuje se nominativem. *Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus* (= *se esse paratum*, srv. řec. ἄριστος εἶναι φησὶ). *Uxor invicti Iovis esse nescis* (= *te uxorem esse* srv. řec. οὐκ οἶσθα οὖσα). *Sensit medios delapsus in hostes* (= *se delapsum esse*, srv. řec. ἔγνων ἐμπεσών).

- a) Povídají, že Pythagoras do Itálie přišel.
 b) Povídají o Pythagorovi, že do Itálie přišel.
 c) Pythagoras, jak povídají (dle pověsti), přišel do Itálie.

Podobně: *Ciceronem constat eo tempore consulem fuisse* jak známo byl C. toho času konsulem; tak i *puto* jak se domnívám (dle mého domnění¹), *spero* jak se naději, *apparet* jak patrně, *verisimile est* jak se podobá k pravdě.

Posledních dvou způsobů b) c) užití jest nutně v češtině, je-li akk. s inf. ve větě r e l a t i v n é nebo t á z a c í.

Sequor amicum, quem prudentem esse scio o němž vím, že jest opatrný nebo: který, jak vím, jest opatrný.

Sequor amicum, cuius prudentiam magnam esse scio o jehož opatrnosti vím, že jest veliká nebo: jehož opatrnost, jak vím, jest veliká. Srov. §. 329, 2.

Quem deum opitulari rei publicae posse credamus? O kterém bohu měli bychom věřití atd. Srov. §. 359, P.

Poznam. Avšak i v lat. naskýtají se věty vložené: *ut dixi, ut supra demonstravimus, ut ait, ut aiunt* nebo (obyč. ve smysle ironick.) *credo, opinor. Ex Nestoris lingua, ut ait Homērus, melle dulcior fluebat oratio. Hannibal credo (opinor) erat ad portas.*

7. V lat. bývá často řídicí sloveso z á p o r n é, kdežto v češt. klademe raději zápornost k určitému slovesu věty vedlejší: *nego* tvrdím že ne, *non puto* myslím, že ne, *dissimulo* dělám se, jako bych ne. *Negabant Lacedaemonii oportere extra Peloponnēsum ulla urbem muros habere* tvrdili, že není třeba.

§. 426. II. Accus. c. inf. bývá předmětem při slovesech *pocitu* (v. *affectuum*), má-li se označiti předmět pocitu. Má-li se označiti důvod pocitu, klade se věta s *quod* (§. 386).

Gaudeo te valere těším se, že jsi zdráv (= z tvého zdraví). *Mirror te ad me nihil scribere. Galli suos ab se liberos abstractos obsidum nomine dolebant. Belgae populi Romani exercitum hiemare in Gallia moleste ferebant.*

Poznam. 1. Často lze užití vazby acc. c. inf. nebo věty s *quod* bez patrného rozdílu.

2. *Arguo a insimulo* (viním) pojí se jen s akk. a inf. *Alcibiadem corruptum a rege configere noluisse arguebant.*

3. O slovesech, která se pojí jen s *quod*, v. §. 386, P.

¹) v lat. též *meo iudicio, mea sententia* (§. 282).

§. 427. III. Accus. c. inf. bývá předmětem při slovesech **chtění** (v. *voluntatis*): *volo, nolo, malo, cupio*, když podmět věty závislé, která v češt. od spojky *aby* se počíná, rozdílný jest od podmětu věty hlavní. Je-li podmět věty vedlejší totožný s podmětem věty hlavní, klade se pouhý infinitiv (§. 418).

Omnes cupiunt esse beati. Ale: Omnes cupiunt suos esse beatos. Volo is esse, quem tu me esse voluisti. Caesar, quae fieri vellet, ostendit. Tribuni plebis conturbari rem publicam quam minus valere ipsi malebant.

Poznam. 1. I při totožnosti podmětů klade se často acc. c. inf., nezáleží-li vyplnění toho, co kdo chce nebo čeho si přeje, jediné na podmětu; tak zvláště při infinitivě passivním nebo při *esse (videri)* s doplňovacím jménem. *Timoleon maluit diligi quam metui* nebo: *maluit se diligi quam metui. Cupio esse clemens, cupio non dissolutus videri* nebo: *cupio me esse clementem, cupio me non dissolutum videri. Morini Romanos, si sese interfici nollent, arma ponere iusserunt.*

2. Po *volo* klade se často *inf. perf. pass.* (obyč. bez *esse*), přeje-li si kdo, aby děj už byl dokonán: *hoc factum (esse) volo* důraznější nežli: *hoc fieri volo; tibi consultum volo*. Podobně klade se *inf. perf.* po praeteritech *oportuit, decuit* a pod.: *Hoc iam pridem factum (esse) oportuit.*

3. O konjunktivu po slovesech **chtění** v. §. 375.

§. 428. IV. Accus. c. inf. bývá předmětem při slovesech **iubeo** a **veto** poroučím a zapovídám, **sino** a **patior** dávám (= připouštím)
Gaium venire iubeo. Poroučím, aby Gajus přišel. Poroučím Gajovi, aby přišel.
Gaium adduci iubeo. Poroučím, aby Gajus byl přiveden. Poroučím Gaja přivést.
Gaium venire veto. Zapovídám, aby Gajus nepřicházel. Zapovídám Gajovi, aby nepřicházel.
Gaium adduci veto. Zapovídám, aby Gajus přiveden nebyl. Zapovídám Gaja přiváděti.

Vůbec říci se může, že slovesa *iubeo* a *veto* pojí se *sinfin. praes. act.*, je-li osoba zřejmě vytknuta, které se něco poroučí nebo zapovídá, a *sinfin. praes. pass.*, není-li osoba vytknuta, které se něco poroučí nebo zapovídá.

Touž vazbu jako *iubeo* a *veto*, mají též slovesa *sino* a *patior*.

Iubet nos Pythius Apollo noscere nosmet ipsos. Caesar vetuit legatos ab opere discedere. Alexander sepulcrum Cýri iussit aperiri. Augustus carmina Vergilii cremari contra testamenti eius verecundiam vetuit. Alcibiades Athēnas Lacedae-

moniis servire non poterat pati. Germani nihil vini ad se inferri patiebantur (sinebant).

Poznam. 1. *Iubeo* a *veto* pojí se někdy s infin. act., není-li vytknuta osoba, které se poroučí nebo zapovídá, a to tehdy, rozumí-li se podmět sám sebou: *Lex recte facere iubet, vetat delinquere* (sc. homines). *Caesar receptui canere iussit* (sc. tubicines).

2. O vazbách slovesa *impero* v. §. 373, P. 2.

Dodavek o infln. zvolacím.

§. 429. Accus. c. infin. klade se konečně nezávisle při zvoláních a otázkách znamenajících *ne voli*; v tomto případě obyč. s tázacím slovcem *-ne*. V češt. věta se *že, žeť, žeť pak* a pod. Srov. §. 361, P.; §. 412, 1, P. 2.

Te in tantas aerumnas propter me incidisse! ó že jsi do takových trampot skrze mne upadl! Mene incepto desistere victam? (Juno u Vergilia) já že bych měla upustiti?

Nominativus cum infinitivo.

§. 430. Při některých slovesech, která jsouce aktivná žádají vazby akkusativu s infinitivem, klade se, užívá-li se jich passivně, vazba **nominativu s infinitivem** čili vazba **osobná**. V češtině užívá se z pravidla vazby neosobné.

Máme-li užití v lat. vazby nomin. s inf., vypustíme spojku *že*, podmět věty vedlejší ponecháme v nominativě a učiníme podmětem passivního slovesa řídicího, které s ním srovnáme v osobě a čísle, a přísudkové sloveso české věty vedlejší proměníme v infinitiv.

Hic vir inter omnes excellere dicitur praví se, že tento muž nade všechny vyniká.

Hi viri inter omnes excellere dicuntur praví se, že tyto muži nade všechny vynikají.

Jméno doplňovací vyjádří se též nominativem a shoduje se s podmětem. *Hic vir mendax esse dicitur. Hi viri mendaces esse dicuntur.* (Podle lat. užívá se nom. s inf. druhdy i v češt. *Žalovaný praví se býti nevinnen. Tento muž nade všechny zdá se vynikati*).

§. 431. Nominativus c. inf. klade se:

1. při *iubeo* a *vetor*:

iubeo abire poroučí se mi, abych odešel. *iuberis abire, Gaius abire iubetur*

iubemur abire, iubemini abire, iubentur abire (discipuli abire iubentur).

Podobně: *iussus sum abire* poručilo se mi, abych odešel; *vetor abire* zapovídá se mi, abych neodešel, *vetitus sum abire* zapovědělo se mi, abych neodešel atd. Osobně užívá se též partic. *iussus: iussus hoc feci* učinil jsem to k rozkazu, *iussi hoc fecimus* atd.

Není-li zřejmě vytknuta osoba, které se něco poroučí nebo zapovídá, klade se inf. pass. (srv. §. 428).

Gaius adduci iubetur káže se, aby G. přiveden byl.

Gaius adduci vetatur zapovídá se, aby G. přiveden nebyl.

Milites pontem facere iussi sunt. Pons fieri iussus est. Milites castris exire vetiti sunt. Hostes arma tradere iussi faciunt.

Poznam. Po různu vyskytá se *sinor: Accusare alios per senatum non est situs* nebylo mu dovoleno, aby = *accusare alios per senatum ei non licuit.*

2. při *videor*:

videor aegrotus esse zdá se, že jsem nemocen, jako bych byl nemocen, zdám se býti nemocen, *videris aegrotus esse, videtur aegrotus esse (Gaius aegrotus esse videtur)*

videmur aegroti esse, videmini aegroti esse, videntur aegroti esse (discipuli aegroti esse videntur).

Podobně: *aegrotus esse videbar, visus sum* atd.; *videris ab amicis deseri, desertus esse; videbaris intellegere, intellexisse, intellecturus esse* a pod.

Non ita generati a natura sumus, ut ad ludum et iocum facti esse videamur. Videmini non satis, quid dicam, intellegere. Miltiades non videbatur posse esse privatus zdálo se, že nemůže žít v soukromí (srv. §. 425, 7).

V češtině lze užiti též věty vložené (srv. §. 425, 6): *Miltiades, jak se zdálo, nemohl žít v soukromí.*

Poznam. 1. I v lat. klade se *videor* ve větách vložených s *ut*, ale i tu osobně. *Consiliis, ut videmur, bonis utimur; consiliis, ut videmini, bonis utimini* atd.

2. *Mihi videor* (nebo pouze *videor*) s inf. znamená t. c. domýšlím se. *Felix mihi esse videor. Recte fecisse mihi videor, tibi videris, sibi videtur* etc. *Obiurgavi senatum, ut mihi visus sum, summa cum auctoritate.*

3. *Videor* mívá někdy význam *passivný* (= býti viděn). *In Romanorum acie Castor et Pollux pugnare visi sunt* byli viděni nebo: bylo je viděti, jak bojují.

4. Neosobně užívá se *videtur*, znamená-li t. c. *placet* (srv. §. 416, b) §. 422, b). *Senatui visum est* (uzdalo se, vidělo se) *mittere legatos. Zēnonis disciplinam, si videtur* (libo-li), *explicabo*.

3. při *dicor* praví se že a při *putor, iudicor, existimor* myslí se, soudí se že ve všech osobách: *dicor* (*putor*) *sapiens esse* praví se (myslí se), že jsem moudrý; *diceris* (*putaris*) *sapiens esse* atd.

4. při *fertur, feruntur; traditur, traduntur* praví se že jenom v těchto třetích osobách: *hostis victus esse fertur, traditur* praví se, že nepřítel jest přemožen; *hostes victi esse feruntur, traduntur*.

Homērus caecus fuisse dicitur, fertur, traditur. Disciplina druidarum in Britannia reperta esse existimatur. Dicebar debuisse cum Pompeio proficisci (Cicero). *Terentii fabulae propter elegantiam sermonis putabantur a C. Laelio scribi. Carbo P. Africano vim attulisse existimatus est*. V češt. lze vyjádřiti vazbu nom. c. inf. r o z l i č n ý m i obraty (srv. §. 425, 6): Praví se, že byl Homer slepý. Praví se o Homerovi, že byl slepý. Homer byl prý (dle pověsti) slepý.

České *prý* možná také v lat. vyjádřiti obratem *dicunt, ferunt, tradunt, putant* (sc. *homines*). *Homerum caecum fuisse dicunt, ferunt, tradunt, putant*.

Poznam. 1. Nomin. cum inf. bývá též při *arguor*. *Occidisse patrem Rōscius arguitur* R. viní se, že otce zabil.

2. Kromě sloves pod č. 3. a 4. uvedených pojí se s nomin. a inf. i jiná verba sentiendi a dicendi významu příbuzného, jako *audior, intellegor, nuntior, invenior, scribor* a j. *Dii beati esse intelleguntur. Bibulus nondum audiebatur esse in Syria. Pons in Hibēro effectus esse nuntiabatur*

Avšak z pravidla užívá se sloves sentiendi a dicendi v pasivě n e o s o b n ě (s akkus. a inf., §. 424), zejména tehdy, vyskytují-li se ve tvarech opsaných pomocí *esse*,⁶ nebo mají-li při sobě nějaké určení na př. *nuntiatum est, nobis nuntiatur*.

3. N e o s o b n ě vazby užiti jest někdy i při slovesech pod č. 3. a 4. uvedených, a to:

při *dicitur*, znamená-li t. c. tvrdí se, obyč. *recte, vere, non sine causa dicitur* na př. *matrem timidi flere non solere*;

při (*memoriae*) *traditum est, memoria proditum est* na př. *Sōcratem doctissimum virum fuisse*;

při *dicendum est* na př. *Ubi tyrannus est, ibi dicendum est plane nullam esse rem publicam*.

Jak n e o s o b n ě, tak o s o b n ě vazby užiti lze při *putandum, existimandum, dictum, iudicatum est*.

4. Vypravuje-li se po nominativě s inf. dále způsobem nepřímým, klade se v dalším tom vypravování a k k u s. s i n f. *Peregrina res traditur eo anno facta (esse); Volturnum, Etrūscorum urbem, ab Samnitibus captam*.

O řeči nepřímé.

§. 432. Uvozují-li se slova jiného tak, jak byla vyslovena, nazýváme slova takto uvozená *řečí přímou* (*oratio recta*); učiníme-li však slova jiného závislými na nějakém slovese *sentiendi* nebo *dicendi* nebo na nějakém slovese *postulandi*, nazýváme slova takto uvozená *řečí nepřímou* (*oratio obliqua*).

V češt. začíná se řeč nepřímá od spojek *že, aby*, jimžto se přidává i slovice *prý*: *že prý, aby prý*, anebo naznačena bývá nepřímou pouze slovcem *prý*.

Poznam. 1. *Inquam* uvádí toliko řeč přímou (srv. §. 171). *Nemo, inquit Solo, ante obitum beatus est*; řidčeji: *Solo: Nemo, inquit, ante obitum beatus est*. Avšak jen: *Interrogatus Solo: Nemo, inquit, ante obitum beatus est*.

Aio uvádí řeč nepřímou: *Neminem Solo ait ante obitum esse beatum*; nebo též: *Nemo, ut ait Solo, ante obitum beatus est* (srv. §. 425, 6, P.).

2. Sloveso uvozovací může scházeti, když se ho snadno ze souvislosti domyslíme. Srov. §. 424, P. 1.

§. 433. Hlavní pravidla řeči nepřímé:

1. *Hlavní věty oznamovací* vyjadřují se akkusativem a infinitivem (čes. *že, že prý*).

Poznam. K větám hlavním náležejí i věty se spojovacím relativem (§. 328): pročež vyjadřují se i ony akkusativem. *Themistocles apud Lacedaemonios professus est Athēniensium urbem ut propugnaculum oppositam esse barbaris, apud quam (= nam apud eam) iam bis classes regias fecisse naufragium*.

2. *Hlavní věty rozkazovací, žádací, vybízecí* vyjadřují se konjunktivem (čes. *aby, aby prý*); zápornost *ne* (*neve*).

Poznam. Ve větě rozkazovací klade se někdy konjunktiv s *ut* (je-li jich několik, jen v první). Srv. příkl. v §. 424, P. 1.

3. *Řečnické otázky* v osobě *prvé* nebo *třetí*, které smyslem rovnají se větám oznamovacím (§. 410, 2, P.), vyjadřují se akkusativem a infinitivem; věty tázací v osobě *druhé* vyjadřují se konjunktivem.

<i>Quid est levius aut turpius?</i> (= nihil est levius)		<i>Quid esse levius aut turpius?</i>
---	--	--------------------------------------

<i>Quid vis? cur venis?</i>		<i>Quid vellet, cur veniret?</i>
-----------------------------	--	----------------------------------

Poznam. Otázky, které již v řeči přímé mají konjunktiv (potent. nebo deliberat.), podržují konjunkt. i v řeči nepřímé. *Quis*

hoc sibi persuaderet? (přímo: *Quis hoc sibi persuadeat?*) *Cur fortunam periclitaretur?* (přímo: *Cur fortunam periclitetur?*).

4. Vedlejší věty vyjadřují se vesměs konjunktivem, i ty, které již v řeči přímé měly konjunktiv, i ty, které v řeči přímé měly indikativ (§. 368).

Poznam. Indikativem vyjadřují se toliko ty věty vedlejší, které obsahují poznamenání nebo vysvětlení spisovatelovo nebo pouhé opsání nějakého pojmu (§. 368, P. 3). Pozoruj rozdíl: *Exploratores Caesari referunt apud Suēbos esse silvam, quae appellatur Bacēnis; quae appelletur Bacenis; quam appellari Bacenim.*

5. Co do času řídí se věty konjunktivné řeči nepřímé pravidly o souslednosti časů. Protože řídící sloveso obyčejně jest nějaké praeteritum, jsou i *imperf.* a *plusquamperf.* z pravidla tvary časové ve větách konjunktivných řeči nepřímé.

Poznam. Někdy naskýtá se i po praeteritech *coniunct. praes.* nebo *perf.*; tak zejména ve větách rozkazovacích (žádacích); ve větách s obecnou platností; ve větách podmiňovacích, aby se rozeznalo předvětví indikativné nebo potenciální od irrealního; ve větách výsledných, v nichž bývá konjunktiv *perf.* (§. 354).

6. *Náměstky*, které se táhnou k podmětu řídícího slovesa a v řeči přímé *první osobou* vyjádřeny jsou, vynášejí se v řeči nepřímé *náměstkou zvratnou sui, sibi, se* a *suus, a, um* (§. 320, 2); *náměstkou ipse* vyjadřuje se první osoba toliko v protivách, nebo aby se zamezil dvojmysl.

Druhá osoba řeči přímé (*tu, vos, tuus, vester*) vynáší se v řeči nepřímé *náměstkou ille* nebo *is*.

Si ego populo Romano non praescribo, quem ad modum suo iure utatur, non oportet me a populo Romano in meo iure impediri.

Quid tandem veremini? aut cur de vestra virtute aut de mea diligentia desperatis?

Si quid me vis, te ad me venire oportet.

Ariovistus respondit: si ipse populo Romano non praescriberet, quem ad modum suo iure uteretur, non oportere sese a populo Romano in suo iure impediri.

Caesar graviter suos incusavit: quid tandem vererentur? aut cur de sua virtute aut de ipsius diligentia desperarent? (srv. §. 320, 2, P. 1).

Ariovistus Caesari respondit: si quid ille se velit (v. č. 5, P.), illum ad se venire oportere.

Příklad řeči nepřímé. Caes. Bell. Gall. I, 35.

Oratio recta.

Oratio obliqua.

Caesar ad Ariovistum legatos cum his mandatis mittit:

Quoniam tanto *meo* populi que Romani beneficio affectus, cum in consulatu *meo* rex atque amicus a senatu appellatus *es*, hanc *mihi* populo que Romano gratiam *refers*, ut in colloquium venire invitatus *graveris* neque de communi re dicendum *tibi* et cognoscendum *putes*, haec *sunt*, quae a *te postulo*: primum ne quam hominum multitudinem amplius trans Rhēnum in Galliam *traducas*; deinde obsides, quos *habes* ab Haeduis, *reddas* Sēquanisque *permittas*, ut, quos illi *habent*, voluntate *tua* reddere illis *liceat*; neve Haeduos iniuria *laccessas*, neve his sociisque eorum bellum *inferas*. Si id ita *feceris*, *mihi* populo que Romano *perpetua gratia* atque *amicitia tecum erit*: si non *impetrabo*, *ego*, quoniam M. Messāla M. Pīsōne consulibus senatus *censuit*, uti, quicumque Galliam provinciam obtineret, quod commodo rei publicae facere posset¹⁾, Haeduos ceterosque amicos populi Romani defenderet, Haeduorum iniurias non *neglegam*.

Quoniam tanto *suo* populi que Romani beneficio affectus, cum in consulatu *suo* rex atque amicus a senatu appellatus *esset*, hanc *sibi* populo que Romano gratiam *referret*, ut in colloquium venire invitatus *gravaretur* neque de communi re dicendum *sibi* et cognoscendum *putaret*, haec *esse*, quae ab *eo postularet*: primum ne quam hominum multitudinem amplius trans Rhenum in Galliam *traduceret*; deinde obsides, quos *haberet* ab Haeduis, *redderet* Sequanisque *permitteret*, ut, quos illi *haberent*, voluntate *eius* reddere *illis liceret*; neve Haeduos iniuria *laccesseret*, neve his sociisque eorum bellum *inferret*. Si id ita *fecisset*, *sibi* populo que Romano *perpetuam gratiam* atque *amicitiam cum eo futuram*: si non *impetraret*, *sese*, quoniam M. Messala M. Pisone consulibus senatus *censuisset*, uti, quicumque Galliam provinciam obtineret, quod commodo rei publicae facere posset, Haeduos ceterosque amicos populi Romani defenderet, *se*²⁾ Haeduorum iniurias non *neglecturum*.

O participiích.

§. 434. 1. Participium jest tvar a d j e k t i v n ý; ale zachovalo si moc svou slovesnou právě tak jako infinitiv (§. 415. 1): *homo ratione bene utens, usus, usurus*.

2. Časy participia mají toliko význam vztažný jako časy infinitivu (§. 415, 2):

¹⁾ §. 409, 4, P.

²⁾ opakováno *se*, ano předešlé *sese* poněkud vzdáleno jest.

Miles revertens sanatur, sanabitur, sanatus est (současnost: vracuje se).

Miles reversus sanatur, sanabitur, sanatus est (předčasnost: navrátiv se, navrátě se)

Miles moriturus vadit in proelium (následnost: hodlaje n. maje zemřítí).

3. Vedle platnosti větové rozeznáváme:

a) participium *přívlastkové*, b) participium *doplňkové*.

A. O participiu přívlastkovém.

§. 435. 1. Participium *přívlastkové* obsahuje přívlastkové určení svého jména udávajíc stálo u jeho vlastnost; i lze je rozvésti větou relativnou. V češt. klademe přechodníky určité nebo participia určitá, přídavná jména nebo větu relativnou.

Arbor florens kvetoucí strom; *victoria parta* dobyté vítězství. *Gloria est consentiens* (souhlasná) *laus bonorum*. *In castris Helvetiorum tabulae repertae sunt litteris Graecis confectae* (řecky sepsané nebo které byly řecky sepsány).

2. Naopak lze větu relativnou, jejíž relativum jest v nomin., zkrátiti participiem. Při tom relativum se vypustí, určité sloveso věty relativné promění se v participium (*praesentis* o ději současném, *perfecti* o ději předčasném), a participium samo srovná se co do rodu, čísla a pádu se substantivem, k němuž náleží.

Relativnou větu, jejíž relativum vyjádřeno jest akkusativem a určité sloveso aktivním tvarem děje předčasného, nutno nejdříve proměnití ve větu *passivnou*, načež zkrátí se participiem *perf. pass.*

Odiosum est genus hominum, qui officia exprobrant; zkráceně: *officia exprobrantium*. *Saepe homines rationem, quae bono consilio a diis immortalibus data est, in fraudem malitiamque convertunt*; zkráceně: *rationem bono consilio a diis immortalibus datam*. *Caesar occupavit collem, quem hostes reliquerant = collem, qui ab hostibus erat relictus*; zkráceně: *collem ab hostibus relictum*.

Poznam. 1. Věta relativná, jejíž relativum vztahuje se k u k a z o v a c í náměstce bez podstatného jm., z pravidla se nezkracuje. *Contemno eos, qui aliis nocent* (nikoli *aliis nocentes*). Proto slovou posluchači *ii, qui audiunt*; čtenáři *ii, qui legunt*. Rovněž vynášejí se česká participia »tak zvaný, shora uvedený, nadepsaný« v lat. vždy větou relativnou. *Hēmerodromoe, qui vocantur*. *Castra, quae supra diximus (commemoravimus)*. *Liber ille, qui inscribitur Laelius*.

2. Participia fut. act. na *urus* užívá se v přesné prose toliko ve spojení se slovesem *esse* (§. 349), vyjímaje participium *futurus* budoucí, příští: *scientia rerum futurarum*.¹⁾

§. 436. Přívlastkové participium perf. pass. pojí se v lat. často k substantivu na předložkách *ante*, *post*, *ab* závislému, kdežto v češtině užijeme slovesného substantiva: *ante urbem conditam* před založením Říma, *post Troiam captam* po dobytí Troje, *post Christum natum* po narození Kristově *ab urbe condita* od založení Říma. *Pugnatum est ab orto sole usque ad occidentem* od východu slunce až do západu.

Podobně položeno participium ve větách: *Sol oriens et occidens diem noctemque conficit* východ a západ slunce. *Angabant Hannibalem Sicilia Sardiniaque amissa e* ztráta Sicílie a Sardinie. *Memoria vitae bene peracta e grata est* vzpomínka, že jsme život dobře strávili.²⁾

B. O participiu doplňkovém.

§. 437. Doplňkovým participiem přísudek buď se doplňuje nebo určuje (jako jménem doplňkovým vůbec §. 211).

A. Doplňkovým participiem přísudek se doplňuje.

§. 438. 1. Doplňkové participium (zvl. part. praesentis) bývá při slovesech *video*, *audio* a jiných příbuzného významu (*animadverto*, *conspicio*, *cognosco*), vidíme-li nebo slyšíme-li bezprostředně někoho, že nebo jak nebo an něco činí nebo ve stavu nějakém jest.

Vidi te fugientem (častěji: *vidi te fugere*) viděl jsem tě prchatí, že jsi prchal, jak (an) jsi prchal.

Audivi te dicentem (častěji: *audivi te dicere* n. *audivi ex te, cum diceres*) slyšel jsem tě praviti, že jsi pravil, když (jak, an) jsi pravil.

¹⁾ Častěji u básníkův a pozd. prosaiků. *Septimi Gādes a diture mecum. Sapiens bona semper placitura laudat.*

²⁾ Tak zvláště u pozd. historiků. *Occisus dictator Caesar aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videbatur* zavraždění Caésara. *Accedebant muliebres offensiones atque ipsa Agrippina paulo commotior* to, že A. byla poněkud vášnivá, poněkud vášnivá povaha Agrippinina.

Někdy klade se takto pouhé part. perf. středn. r.: *Temptatum per dictatorem, utambo patricii consules crearentur, rem ad interregnum perduxit* to, že se diktátor pokusil, aby atd.; pokus diktátorův, aby atd.

Vidi vos commotos (nebo *vos commotos esse*) viděl jsem vás, že (jak) jste byli dojati.

Aristīdes animadvertit quendam scribentem, ut patria pelleretur. Nemo Timoleonem querentem audivit de caecitate sua

Poznam. Po slovesech *video, audio* a pod. klade se infinitiv ne z by t n ě, když se příslušného participia nedostává (tak hlavně v passivě). *Onus asportari video. Lycūrgum laudari audivi.*

2. Doplňkové partic. klade se za druhé při slovesech *facere* líčiti a *inducere* uváděti.

Xenophōn facit Sōcratem disputantem líčí Sokrata, an (jak) vykládá. *Tiresiam poëtae nunquam inducunt deplorantem caecitatem suam.*

Poznam. I po těchto slovesech musí se klásti infinitiv, když příslušného participia se nedostává. *Plato aedificari a deo mundum facit. Dolabella Verrem plus fecit accepisse, quam iste in suis tabulis habuit.*

3. O doplňkovém part. perf. pass. při slovesech *habeo* a *teneo* v. §. 344, P. 2.

B Doplňkovým participiem přísudek se určuje.

§. 439. 1. Toto participium může býti při k a ž d é m slovese; i lze je rozvésti větou p ř í s l o v e č n o u: časovou, příčinnou, připouštěcí, podmíněčnou; odtud slove též *příslopečné*. V češt. klade přechodník nebo participium neurčité, táhne-li se partic. k podmětu přísudku, a přechodník nebo participium určité, táhne-li se partic. k předmětu přísudku, nebo také větu příslovečnou.

Rex pugnans cecidit bojuje (když bojoval).

Rex victus cecidit přemožen byv (když byl přemožen).

Regi pugnanti nemo subvenit bojujícímu (když bojoval).

2. Naopak lze větu příslovečnou z k r á t i t i participiem, je-li podmět věty příslovečné obsažen ve větě hlavní jako podmět nebo předmět. Pak se spojka vynechá, sloveso věty vedlejší promění se v partic. (*praesentis* o ději současném, *perf.* o ději předčasném¹⁾), a part. samo srovná se co do rodu, čísla a pádu se substantivem, k němuž se táhne (t. zv. partic. *spojité*, part. *coniunctum*).

¹⁾ Doplňkového participia fut. užívají hojnou měrou básníci a pozdější prosaikové (srv. §. 435, P. 2). *Plura locuturi subito diducimur imbre. Herculem Germani in proelium ituri canunt. Dictator de inferendo bello agitatur, quieturus haud dubie, nisi ultro arma Etrūsci inferrent* (*quieturus* zastupuje tu irrealné závěti; srv. §. 395, P. 4 ku konci).

Větu příslovečnou, jejíž určité sloveso vyjádřeno jest aktivním tvarem děje předčasného, nutno nejdříve proměnit ve větu *p a s s i v n o u*, načež zkrátí se participiem perf. pass.

Cūrio, cum ad focum sederet, magnum auri pondus Samnītes attulerunt; zkráceně: *Curio ad focum s e d e n t i* etc. *Dionýsius cum Syracūsis expulsus esset, Corinthi pueros docebat*; zkráceně: *D. Syracūsis e x p u l s u s* etc. *Cum Hannibal saepe Romanos vicisset, tamen nunquam desperaverunt* = *cum Romani saepe ab Hannibale victi essent*; zkráceně: *Romani saepe ab Hannibale v i c t i tamen* etc.

3. Příslovečné part. spojitě může zastupovati věty:

a) časové; vz příklady předešlé.

b) příčinné: *Dionýsius cultros metuens tonsorios candente carbone sibi adurebat capillum* (= *quod metuebat*). *Interdium stellis non conspicimus solis luce obscuratas* (= *quia obscuratae sunt*).

c) připouštěcí: *Risus interdum ita repente erumpit, ut eum cupientes tenere nequeamus* (= *quamvis cupiamus*). Ve hlavní větě bývá často *tamen*; vz příklad posl. pod č. 2.¹⁾

d) podmiňovací: *Quis potest mortem timens esse non miser!* (= *si mortem timet*). *Hostes si vicerunt, efferunt se laetitia, victi animos demittunt. Nullum est genus rerum, quod avulsu a ceteris per se ipsum constare possit* (= *si avulsu sit*). *Quid posset improbis esse laetum exitus suos cogitantibus* (= *si cogitarent*). Srov. §. 395, III., P. 2.²⁾

Poznam. 1. Latinské participium příslovečné lze často rozvésti větou souřadnou. *Helvetios Caesar aggressus magnam partem eorum concidit* na H. udeřiv mnoho jich pobil nebo na H. udeřil a mnoho jich pobil. *Diviciācus auxilii petendi causa Ro-*

¹⁾ Skoro jen u spisovatelů pozd. a u básníků přistupuje k partic. připouštěcímu *etsi, quamvis, quamquam* a k partic. příčinnému *quippe, utpote* (o příčině skutečné = ježto, srv. řec. ἄτε). *Agis, etsi a multitudine victus, gloria tamen omnes vicit. Inde Rubos fessi pervenimus, utpote longum carpentes iter.*

²⁾ 1. Věty přirovnávací (§. 402) z pravidla se nezkracují participiem; zkrátí-li se přece, přistupuje k partic. *ut, quasi, tamquam*. *Litteras Graecas sic avidè arripui, quasi diuturnam sitim explere cupiens.*

2. Ve významu účelovém klade se u pozd. spisovatelův a u básn. velmi často part. fut. acř.: *Hannibal in Etrūriam ducit, eam quoque gentem aut vi aut voluntate adiuncturus* (= *ut adiungeret*).

Týž význam mívá též po slovesech pohybu part. praes.: *Legati a Sargentinis Romam missi sunt auxilium orantes* (= *qui orarent*).

nam profectus infecta re. rediit do Říma se odebrav vrátil se s nepořízenou nebo do Ř. se odebral, ale vrátil se s nepoř.

2. Latinské participium příslovečné překládáme mnohdy do češtiny v ý r a z e m p ř e d l o ž k o v ý m: *timens, veritus* ze strachu, *iratus* s nevolí, *sperans* v naději, *moriens* na smrtelném loži, *reversus* po svém návratě a pod.

3. Místo participia, na němž závisí nějaké substantivum, klade se často v češt. p o u h á p ř e d l o ž k a: *equo insidens (vectus)* na koni, *catenis vinctus* v poutech, *humi stratus* na zemi, *alba veste indutus* v bílém rouše, *qua arrogantia usus* s jakou zpupností (srv. §. 280, 2).

4. Z á p o r n é p a r t i c i p i a (s *non, nihil*, předponou *in-*) nesmí se překládati obratem *aniž by*, nýbrž přechodníkem neb obratem *aby ne*. *Epicūrus non erubescens omnes voluptates nominatim persequitur* nic se neurdivaje. *Nihil feci iratus nihil non diu consideratum* nic dávno neuváženého nebo nic, abych toho nebyl dávno uvážil. *Hamilcarem sui cives inauditum damnaverunt* ani ho nevyslech-nuvše.

5. K vytčení dějů bezprostředně za sebou jdoucích o p a k u j e s e často sloveso ve tvaru participiálním: *Hostes oppidum ceperunt, captum (captumque) incenderunt* a (pak je, hned je) zapálili.

4. Latina nemá participia perf. act., které by se rovnalo našemu přechodníku minulému (chváliv). Nedostatek tento hradí se participiem perf. sloves k r y t o č i n n ý c h a p o l o k r y t o č i n n ý c h téhož významu: *dico—locutus* promluviv, *moneo—hortatus*, *conspicio—conspicatus*, *eo—profectus*, *redeo—reversus*, *transeo—transgressus*, *expugno—potitus* a pod.

Jindy užije se participia perf. pass. spojitého: *Hannibal Flaminium circumventum occidit*. H. zaskočiv Flaminia zabil jej; jindy participia perf. pass. nespojitého (abl. abs. §. 440, 3, b) nebo vět y p ř í s l o v e č n é.

Ablativus absolutus.

§. 440. 1. Není-li podmět věty příslovečné ve větě hlavní obsažen, zkracuje se věta příslovečná t. zv. vazbou **ablativi absoluti** (participium *nespojité, absolutní*).

Abl. absol. není snad zvláštní druh ablativu, nýbrž jest to obyčejný *abl. separat., instrumenti, causae, modi, loci, temporis* s participiem (nebo jménem §. 442), jak ukazují příklady, v nichžto abl. s participiem bráti lze za obyčejný abl.: *incolae agris devastatis expulsi sunt* ze zpusťošených polí (abl. separat.); *flumen Helvetii ratibus iunctis transibant* po svázaných vo-rech (abl. instrumenti); *nihil potest fieri nisi causa antece-*

dente leč z předchozí příčiny = bez předchozí příčiny (abl. causae); *lacrimis obortis eum obsecravit* se slzami v očích (abl. modi); *ibi communis castris quieti se tenuerunt* v opevněném táboře (abl. loci); *tempore dato adiit ad regem* za vhodné příležitosti (abl. temp.) a pod.

Máme-li větu vedlejší zkrátiti ablativem abs., vypustíme spojku, podmět věty vedlejší vyjádříme ablativem (abl. podmětu), sloveso věty vedlejší proměníme v participium (*praes.* o ději současném; *perf.* o ději předčasném¹⁾) a uvedeme v náležitou shodu s oním ablativem. V češtině klademe většinou věty příslovečné.

Větu příslovečnou, jejíž sloveso vyjádřeno jest aktivním tvarem děje předčasného, nutno i tu proměnit ve větu *passivnou*; načež se zkrátí ablativem absolutním.

Cum Tarquinius Romae regnaret, Pythagoras in Italiam venit; zkráceně: *Tarquinio Romae regnante P. in It. venit. Postquam reges exacti sunt, Romae consules creabantur*; zkráceně: *Regibus exactis Romae cons. creabantur. Horatius cum tres Curiatios occidisset, domum se contulit = cum tres Curiatii ab eo occisi essent*; zkráceně: *Horatius occisis tribus Curiatiis domum se contulit* (čes. když H. tři Kuriatie zabil nebo H. zabiv tři Kuriatie).

A se (a me, a te atd.) při participiu se vypouští; tedy nikoli: *tribus Curiatiis a se occisis*. Rovněž vypouštějí se i jiné pády náměstky osobné a zvrtné, které lze z příslušné věty si domysleti: *Hortantibus amicis discessi, discessisti, discessit*; nikoli: *hortantibus me, te, se amicis*.

Poznam. 1. Doplnovací jméno musí se vyjádřiti při ablat. absolutním rovněž ablativem (dle §. 213): *Cicerone consule creato; consulibus certioribus factis*. Avšak raději užije se v této případnosti věty vedl.: *cum Cicero consul creatus esset atd.*

2. Často náleží k participiu v abl. věta následující jakožto podmět ablativu absol.: *Mardonius incensis, quae aedificare coeperant Athēnienses, copias in Boeōtiam transfert.*²⁾

2. Příslopečné partic. nespojitě (abl. absol.) zastupuje tytéž věty příslovečné jako part. spojitě; tedy:

1) 1. U některých spisovatelů, zvláště u Livia a spisovatelů pozd., klade se part. perf. též o okolnosti hlavní děj současně provázející. *Volsci inermes oppressi dederunt poenas vix nuntiiis caedis relictis*.

2. Part. fut. act. vyskytá se při abl. absol. rovněž jen u spisovatelů pozd. (sr. str. 166. p. č.). *Deserere Rhēni ripam irrupturis tam infestis nationibus non conducit. Antiochus Ephesi securus de bello erat tamquam non transituris in Asiam Romanis*.

²⁾ Zejména klade se takto u historikův abl. partic. perf. pass. v jednočtu středn. rodu, k němužto jest podmětem acc. c. inf. nebo nějaká věta: *nuntiato*

a) časové; vz příklady pod. č. 1.

b) příčinné: *C. Flāminium Caelius religione neglecta cecidisse apud Trasumēnum scribit (= quoniam ab eo religio neglecta esset* nebo: *quoniam religionem neglexisset). Inter bonos viros ac deum amicitia est conciliante natura.*

c) připouštěcí: *Perditis rebus omnibus tamen ipsa virtus se sustentare potest (= etiamsi res omnes perditae sunt). Ego quidem omnibus desperantibus animum non demittam.*

d) podmiňovací: *Reluctante natura irritus labor est (= si natura reluctatur). Caritate sublata omnis e vita sublata est iucunditas.* (Srv. §. 395, III, P. 2.¹)

3. V češt. vynášíme latinské ablativi absoluti:

a) větami příslovecnými; vz odstavce předešlé.

b) přechodníkem: *Imperator urbe expugnata* (dobyv města) *rediit. Imperator urbe expugnata* (dobydla města) *redibit.*

Jak lze naopak český přechodník minulý činného rodu lat. jazykem vyjádřiti, o tom viz §. 439, 4.

c) podstatnými jmény abstraktnými s předložkou:

<i>Tarquiniio regnante</i> za vlády quiniiovy	<i>oriente sole</i> při východu slunce
<i>docente natura</i> z návodu přírody	<i>orto sole</i> po východu slunce
<i>iuvante Deo</i> s pomocí boží	<i>mortuo rege</i> po smrti králově
<i>te non adiuvante</i> bez tvé pomoci	<i>regibus exactis</i> po vypuzení králů
<i>nulla resistente</i> beze všeho od- poru	<i>rebus infectis</i> s nepořízenou a pod.

když došla zpráva, obdržev zprávu, *audito* uslyšev, *cognito* seznav, *comperto* do-
vědév se a pod. *Alexander audito Darēum movisse ab Ecbatanis (= audita*
profectione) fugientem insequi iubet.

Někdy se vyskytá part. perf. pass. v abl. absol. samo o sobě: *Tribuni*
militum nec auspiciato nec litato instruunt aciem ani ptáků věstích nezpy-
tovavše ani neobětovavše.

¹) Skoro jen u spisovatelů pozd. a u básn. přistupují k partic. částice *etsi*,
quamvis, *quamquam*; *quippe*, *utpote*, *nisi* (srv. str. 166. p. č.), *Quies provinciae,*
quamquam remoto consulari, mansit. Clamor oppidanorum turbavit Volscos
utpote capta urbe. Nobis nisi Caesaris capite relato pax esse nulla potest.

Zkrátí-li se věta přirovnávací ablativem abs., přistupuje k part. *ut*,
quasi, *tamquam* (srv. str. 166. p. č.). *Galli laeti ut (quasi) explorata victoria ad*
castra pergunt místo obyč. *quasi victoria explorata esset.* Srov. příkl. posl. na
str. 168, 2. p. č.

Poznam. 1. Abl. abs. lze často rozvésti větou souřadnou (srv. §. 439, 3, P. 1): *Dēmētrius impulit Philippum, ut omissis Aetōlis bellum Romanis inferret* aby Aetolů nechal a útočnou válku s Římany počal.

2. Místo participia klade se často v češt. pouhá předložka (srov. §. 439, 3, P. 3): *clamore sublato* s pokřikem, *hoc nuntio accepto (allato)* na tu zprávu, *proelio apud Salamina facto* po bitvě salaminské, *quo facto* načež, na to, *paucis diebus interiectis (intermissis)* po několika málo dnech, *multis vulneribus acceptis cecidit* pod četnými ranami a pod.

3. Ablativy absolutné se zápornými slovy *non, nihil, nullus* a pod. překládáme buď substantivem s předl. *bez* (příklady viz pod. č. 3, c) buď přechodníkem neb obratem *aby ne*, nikoliv obratem *aniž by* (srov. §. 439, 3, P. 4). *Consul non exspectato auxilio collegae pugnam commisit* (ani) nevyčkav pomoci. *Nihil accidit non praedicente me* abych toho nebyl předpovídal.

§ 441. Sbíhá-li se několik participií v téže větě (ať spojitých ať nespojitých), spojují se jen tehdy spojkami, jsou-li souřaděny; pak-li ne, nespojují se (srov. §. 206): *exaudito clamore perturbatis ordinibus in fuga sibi praesidium ponebant* (participia jsou obě časová, ale *perturbatis ordinibus in fuga sibi praesidium ponebant* činí celek, jemuž jest *exaudito clamore* podřaděno) čes. jakmile křik zaslechli, řady pomísivše své spásy v útěku hledali, nebo: jakmile křik zaslechli, řady pomísili a své spásy v útěku hledali.

§. 442. Místo participia při vazbě ablativi absoluti může nastoupiti jméno doplňovací. Takovýto abl. abs. lze pokládati za zkrácenou větu vedlejší se slovesem *esse*.

Doplňovací jména mohou býti:

a) substantiva, která osobu jednající znamenají; v češt. klademe substantiva abstraktná: *natura duce* z návodu přírody, *Deo adiutore (= adiuvante)* s pomocí boží, *Caesare auctore (= suadente)* k radě Caesarově, *teste Hērodoto* dle svědectví Herodotova;

b) substantiva, která znamenají úřad, důstojenství, věk; v češt. kladou se rovněž substantiva abstraktná: *Cicerone consule* za konsulátu Ciceronova, *me puero (nobis pueris)* za mého (našeho) pacholetství;

c) adjektiva; i tu klade češt. obyč. jména abstraktná: *me invito* proti mé vůli, *patre ignaro* bez vědomí otcova, *Hannibale vivo* za živobyť Hannibalova; *caelo sereno* za jasného nebe.

Natura duce errari non potest. Magis auctoribus Xerxes inflammasse templa Graeciae dicitur. Quod deo teste promiseris, id tenendum est. Bellum Gallicum C. Caesare imperatore gestum est. Natus est Augustus Cicerone et Antōnio consulibus. Romani Hannibale vivo nunquam se sine insidiis futuros existimabant. Sereno quoque caelo aliquando tonat. Exigua parte aestatis reliqua (ačkoli zbývala) Caesar in Britanniam proficisci contendit. Germani pellibus utuntur magna corporis parte nuda (ana jest nekryta).

O gerundivu a gerundiu.

§ 443. 1 Gerundivum jest přídavné jméno slovesné na *ndus, a, um* a znamená, že děj nějaký konán býti má nebo konán býti musí; se zápor, že děj nějaký konán býti nesmí nebo konán býti nemůže: *laudandus* ten, který chválen býti má nebo musí, kteréhož chváliti jest, kteréhož chváliti dlužno atd. (§. 133, 2); *non (vix) contemnendus* ten, kterým se pohrdati nesmí, kterým se pohrdati nemůže, nikterak opovržitelný (litotes).

2. Má tedy gerundivum význam *passivný* a tvoří se od sloves přechodných ve všech rodech a pádech, od nepřechodných toliko v nominativě střed. rodu ve spojení s *est*: *eundum est*.

§. 444. 1. Gerundiva se užívá řidčeji jakožto *přívlastku*. *Prudentia est rerum expetendarum fugiendarumque scientia. Auctor non (vix) contemnendus.*

2. Často užívá se gerundiva jakožto *doplňku* při slovese *esse*, s nímž vytváří *opisnou konjugaci passivnou*. Vazba jest tu buď *osobná* buď *neosobná*, u sloves nepřechodných jen *neosobná* (§. 133). O dativě původovém u gerundiva v. §. 243.

Omnibus hominibus moriendum est. Nostro nobis iudicio utendum est. Obliviscendum est nobis acceptarum iniuriarum. Iniussu dei nobis ex vita migrandum non est. Vix credendum est. Magis occultae inimicitiae timendae sunt quam apertae. Diligentia in omnibus rebus praecipue colenda est vobis et semper adhibenda. Facta Romanorum neque cum Graecis neque ulla cum gente conferenda sunt.

§. 445. 1. Jakožto *doplňku* užívá se gerundiva mimo to při slovesech znamenajících *odevzdávati* a *přijímati* na ot. *k čemu?*

*do, trado, mitto, propono, concedo, permitto, relinquo, accipio, suscipio.*¹⁾

V aktivě táhne se gerundivum k předmětu, v passivě k podmětu slovesa. V češt. klademe substantivum abstraktné s předl. nebo větu účelnou: *puerum erudiendum magistro trado* odevzdávám chlapce učiteli na učení n. aby byl vyučován; *puer magistro erudiendus traditur*.

Demus nos philosophiae excolendos. Antigonus Eumenem mortuum propinquis sepeliendum tradidit. Imperator urbem militibus diripiendam concessit. Urbs ab imperatore militibus diripienda data est. Diomedon rogatu Artaxerxis Epaminōndam pecunia corrumpeudum suscepit.

Poznam. 1. Deponentia *utor, fruor, fungor* a *potior* v tomto spojení pokládají se za přechodná: *bona utenda trado*.

2. Na ot. *k čemu?* klade se někdy po slovesech shora uvedených *ad* s gerundivem. *Maiores mihi ad imitandum propono. Caesar oppidum militibus ad diripiendum concessit.* Tak zvláště při perf. pass.: *Cicero nobis ad imitandum maxime propositus sit.*

2. Zvláště často bývá doplňkové gerundivum při slovese *curare*, jež obyč. na jazyk český překládá se slovesem *dáti* s inf., akt. *Caesar pontem in Arare faciendum curavit* vystavěti dal. *Conon muros reficiendos curavit.*

Poznam. České *dáti* vyjadřuje se ještě v lat.:

a) slovesem *posse* s infin. pass., zvláště ve větách záporných. *Praeterita mutari non possunt* nedají se změnit.

b) slovesy *iubere* a *vetare*. *Cicero principes coniurationis interfici iussit* dal odpraviti. *Dux quemquam exire castris vetuit* nedal nikomu vyjítí (§. 428).

c) slovesy *sinere* a *pati*, znamená-li dáti t. c. dopustiti, nechati. *Caesar pontem fieri passus est* (§. 428).

d) pouhým aktivem (původovým) v. §. 339, 2.

O fraseologickém *dáti* v. §. 341, P. 2.

§. 446. 1. **Gerundium** jest zpodstatnělé neutrum gerundiva, ale užívá se ho toliko v genit., dat., akkus. s předl. a abl. bez předl. nebo s předl. V těchto pádech zastupuje gerundium infinitivus praes. act. V češt. vynášíme gerundia infinitivem nebo substantivy abstraktnými.

¹⁾ Básníci při některých z těchto sloves, nejvíce při *dare, tradere, sumere* místo gerundiva užívají též infinitivu. *Tibi divum pater et mulcere dedit fluctus et tollere vento. Tristitiam et metum tradam protervis in mare Cræticum portare ventis.*

- N. *legere delectat* čísti (čtení) baví
 G. *ars legendi* umění čísti
 D. *do operam legendo* vynasnažují se čísti
 Ac. } *legere volo* chci čísti
       } *ad legendum aptus* způsobilý čísti (ke čtení)
 Ab. } *legendo delectamur* bavíme se čtením
       } *summa voluptas ex discendo capitur* z učení

Poznam. Někdy překládáme gerundium přechodníkem nebo větou vedlejší: *docendo discimus* vyučujíce učíme se; *bene consulendo omnia prospere cedunt* chápe-li se kdo dobrých opatření; *Cato nihil largiendo gloriam adeptus est* tím, že ničeho nerozdával.

2. Moc svou slovesnou zachovalo si gerundium tím, že se spojuje s týmž pádem jako sloveso, a že se určuje příslovci.

Iugurtha modestissime parendo et saepe obviam eundo periculis ad claritudinem pervenerat.

§. 447. 1. Má-li gerundium při sobě akkusativ předmětu, přenáší se obyč. akkusativ tento v pád gerundia; gerundium pak samo promění se v gerundivum a srovná se co do rodu a čísla s příslušným svým jménem. Praví se tedy:

místo *legendi libros: legendorum librorum*
 místo *legendo libros (dat.): legendis libris*
 místo *ad legendum libros: ad legendos libros*

místo } *legendo libros (abl.): legendis libris*
 } *in legendo libros: in legendis libris.*

Poznam. Deponentia *utor, fruor, fungor* a *potior* pokládají se co do vazby gerundivné za přechodná (srv. §. 445, 1, P. 1); tudíž: *ad perfruendas voluptates, ad munus fungendum, spes potiundorum castrorum.*

2. Gerundivná vazba klade se vždycky místo gerundia v dat. a místo gerundia závislého na předložkách; tudíž jen: *locum capere castris muniendis, in liberanda patria, in potiendis castris;*

obyčejně místo gerundia v genit. a v prostém ablat.: *consilium capiendae urbis (= c. capiendi urbem), delectari discendis litteris (= d. litteras discendo).¹⁾*

¹⁾ Gerundium v genit. a prostém ablat. s akkusativem substantiva klade se zřídka; nejvíce tehdy, je-li položen na pojem slovesný zvláštní důraz (jako ve protivách): *cupidus recognoscendi nomina captivorum; maritimos praedones consectando. Iniurias ferendo maiorem laudem quam ulciscendo mereberis.*

Gerundivná vazba se neklade, je-li akkusativ při gerundiu vyjádřen náměstkou neb adjektivem střed. rodu; tudíž jen: *studium illud (plura) cognoscendi, ars vera et falsa diiudicandi*; avšak dobře: *in iis parandis, quae necessaria sunt*, protože rod náměstky *iis* jest z následujícího patrný; *studium veri inveniendi*, protože *verum* má význam substantivný (= pravda).

Poznam. Rozeznávej mezi dějem dokonáným, vyjádřeným participiem perf. pass. a mezi dějem nastati majícím, vyjádřeným gerundivem: *Caesare interfecto Brutus et Cassius patriae libertatem non restituerunt* (§. 436) a *Caesare interficiendo B. et C. patriae libertatem restituere conati sunt* (v češt. v obojím případě: zavražděním Caesara).

3. Pády gerundia a gerundiva vyskytají se v těchto platnostech:

§. 448. **Genitiv** vyskytá se:

a) při substantivech na ot. *jaký?*, jakož i před ablativy *causā* a *gratiā* (genit. subi., obi., determ.): *ars scribendi* umění psaní n. písarské, *cupiditas pugnandi* bojechtivost, *nomen carendi* slovo *carere*, *studium agri colendi* snaha vzdělávati roli n. snaha o vzdělání role, *occasio liberandae Graeciae* příležitost osvoboditi Řecko n. k osvobození Řecka; *venandi causa* za příčinou lovu, na lov.

Nejobyčejnější taková substantiva jsou: *ars, causa, consilium, cupiditas, difficultas, facultas, genus, occasio, potestas, ratio, spes, studium, tempus*.

*Nulla causa iusta cuiquam esse potest contra patriam arma capiendi. Ambiorix hortatur Nervios, ne patria e in perpetuum liberandae atque ulciscendi Romanos occasionem dimittant. Maxima illecebra peccandi est immunitatis spes. M. Manlius propter suspicionem regni appetendi est necatus. Caesar in Veragris legionem hiemandi causa collocavit.*¹⁾

b) při adjectivech genitivu žádajících (gen. obi. §. 251): *cupidus discendi* učiti se žádostivý, *studiosus audiendi* horlivý v poslouchání (též: horlivý posluchač), *peritus rei publicae gerendae* zkušený v řízení obce (dobrý státník).

¹⁾ Jako se praví *orator pacis*, tak lze říci též: *Hostes Romam miserunt oratores pacis petendae* vyslance k vyprošení míru; podob. *naves deiciendi operis* loďi k poboření stavby; též v doplňku: *Regium imperium initio conservandae libertatis atque augendae rei publicae fuerat*.

Někdy klade se genit. volněji místo *ad* nebo věty účelné: *Germanicus Aegyptum proficiscitur cognoscendae antiquitatis*.

*Epaminōndas studiosus erat audiendi. Timotheus fuit rei militaris peritus neque minus civitatis regenda e. Dumnorix insuetus navigandi mare timebat.*¹⁾

Poznam. 1. Genitivy osobných náměstek *mei, tui, sui, nostri, vestri* mají při sobě vždycky gerundivum na *i*, necht jsou rod nebo číslo náměstky jakékoli. *Regina sui conservandi causa urbem reliquit. Nostri conservandi causa urbe excessimus. Haedui purgandi sui gratia ad Caesarem legatos mittunt. Romani hostibus sui colligendi facultatem non reliquerunt.*

Vedle toho také: *reficiendi se potestas, cupidus te audiendi.*

2. Mnohé obraty s podstatným jménem mohou míti při sobě buď genit. gerundia (gerundiva) závislý na jméně podstatném buď jinou vazbu závislou na celém obratu.

Tempus est abeundi (jaký čas?). *Mos omnibus adversandi turpis est* (jaký obyčej?). Avšak: *Tempus est abire (me)* (co jest na čase?). *Eius mos est omnibus adversari* (co jest jeho obyčejem?) V. § 416, a).

Catilina consilium opprimendae rei publicae cepit (jaký úmysl?). Avšak: *C. consilium cepit opprimere rem publicam* (co si usmyslil?). V. §. 418.

Spatium, facultatem, tempus dare arma capiendi (jakou příležitost?). Avšak: *s. f. t. dare ad arma capienda* (příležitost dáti k čemu?). V. §. 450.

§. 449. **Dativ** gerundiva vyskytá se toliko v jistých rčeních, jako *praeesse (praeficere) navibus aedificandis, operam dare rebus gerendis, diem dicere hibernis oppugnandis, locum capere castris muniendis*; mimo to při jménech úřadů, zvláště složených s *vir*: *decemviri legibus scribundis, triumvir coloniis deducendis*; konečně při podstatném *comitia: comitia magistratibus creandis.*²⁾

Poznam. Pamatuj dativ gerundia ve rčení: *non sum solvendo* nejsem s to, abych zaplatil. *Civitates solvendo non erant.*

§. 450. 1. **Akkusativ** vyskytá se toliko s předložkami, nejčastěji s předl. *ad* k označení účelu na ot. *k čemu?* (§. 296, 5).

Ut ad cursum equus, ad arandum bos, sic homo ad intellegendum et ad agendum natus est. Pompeius ad

¹⁾ Básníci a pozd. prosaické kladou často místo genitivu gerund. infinitiv: *cupido (est) bis Stygios innare lacus; peritus cantare, insuetus vera audire, avidi committere pugnam.*

²⁾ Někdy i při adjektivech místo *ad* (v. §. 450, 2. *Tempora demetendis fructibus accommodata. Vis venti apta faciundo igni.*

Rovněž naskytá se v pozd. prose po slovesech pohybu *dativus finalis* (místo *causa, ad* nebo věty účelné). *Tiberius firmandae valetudini in Campaniam concessit.*

praedones oppugnandos profectus est (nebo *ut praedones oppugnaret*). *Breve tempus aetatis satis longum est ad bene beateque vivendum.*

2. Pamatuj zvláště gerundium (gerundivum) s *ad*:

a) při adjektivech *utilis, aptus, idoneus, accommodatus* (§. 241, P. 3): *charta utilis ad scribendum, manus apta ad pingendum, sensus ad res percipiendas idonei*; podob.: *res, quae ad bellum gerendum erant usui.*¹⁾

b) při *paratus*: *paratus ad dimicandum* (n. *dimicare* §. 418);

c) při výrazech *impediendi* (§. 296, 5): *Romanos palus ad insequendum tardabat* (*impediebat*);

d) ve rčenicích: *tempus (diem) sumo ad deliberandum* a pod. Srv. §. 445, 1, P. 2; §. 448, P. 2.

Poznam. Zřídka vyskytá se akkus. s předl. *in* a *ob*: *omnes vires in* (nebo *ad*) *libertatem defendendam conferre; accipere pecuniam ob rem iudicandam.*

Při *interest inter* jest rozdíl klade se infinitiv; v. §. 239, 2.²⁾

§. 451. Ablativ vyskytá se:

a) bez předl. na ot. *čím?* (abl. instrum.)

*Hominis mens discendo alitur. Vigilando, agendo, bene consulendo omnia prospere, cedunt. Superstitione tollenda religio non tollitur.*³⁾

b) s předl. *ab, de, ex, in.*

Themistoclem non deterruit a republica defendenda Miltiadis calamitas. Rēgulus captus a Poenis de captivis commutandis Romam missus est. Ex providendo appellata est prudentia. Fortitudo in laboribus periculisque subeundis cernitur. Galli sunt in consiliis capiendis mobiles.

O supinu.

§. 452. Supinum v *um* (v. §. 119, P. 2) klade se při slovesech *p o h y b u* (*ire, venire, proficisci, mittere aliquem*) k označení účelu,

¹⁾ Básníci a pozd. prosaikové kladou často místo *ad* s gerund. infinitiv: *tibia adspirare et adesse choris* (ton udávati a zpěv sboru, doprovázeti) *erat utilis, fruges consumere nati, tardus nectere dolos.* O *aptus, idoneus* s infin. v. str. 141. p. č.

²⁾ Pozd. a básnické: *inter ludendum, inter accipiendum aurum* a pod., sr. §. 301, 1. P.

³⁾ U pozd. spisovatelů klade se nezřídka ablativ gerund. místo partic. praes., aby se označila vedlejší okolnost hlavní děj doprovázející. *Consules ingressi hostium fines populando usque ad urbem pervenerunt* (= *populantes*).

za kterým se pohyb děje na př. *dormitum eo* jdu spat. Zřídka bývá spojeno s akkusativem předmětu na př. *mittere aliquem oraculum consultum* otázat se věštírny; nebo s adverbiem: *subdole speculatum mitto*.

*Totius fere Galliae legati ad Caesarem convenerunt gratulatum. Divitiācus Romam ad senatum venit auxilium postulatū. Philippus Aegis a Pausania, cum spectatum ludos iret, iuxta theatrum occisus est.*¹⁾

Poznam. 1. Pamatuj ještě: *filiam alicui nuptum loco n. do* provdávám dceru za někoho.

2. Místo supina v *um* užívá se po slovesech pohybu častěji jiných vazeb: *Legati venerunt, qui (ut) pacem peterent, ad pacem petendam, pacis petendae causa*; též *pacem petentes* (zřídka *petituri*, v. str. 166. p. č.)

§. 453. Supinum v *u* (v. §. 119, P. 2) klade se jako abl. omezo-
vací (§. 282) při substantivech *fas* a *nefas* a při adjektivech *honestus*, *turpis*, *iucundus*, *facilis*, *difficilis*, *incredibilis*, *mirabilis*, *optimus*, *utilis*. V češt. klademe obyč. infinitiv: *Difficile est dictu* nesnadno jest říci.

Nejobyčejnější supina v *u* jsou: *auditu*, *visu*, *cognitu*, *dictu*, *factu*, *inventu*, *memoratu*.

Quod optimum factu videbitur, facies. Quid est tam iucundum cognitu atque auditu quam sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio? Humanus animus cum nullo alio nisi cum ipso deo, si hoc fas est dictu, comparari potest.

Poznam. 1. Při *facilis*, *difficilis*, *iucundus* bývá častěji ad s gerundiem: *res, facilis, difficilis ad intellegendum*; *verba ad audiendum iucunda*. Avšak jen *perfacile factu*, *difficile factu*, *difficile dictu*.

2. »Snadno jest poznati věc« lze vyjádřiti latinsky:
a) *res est facilis ad cognoscendum*; c) *facile est rem cognoscere*;
b) *res est facilis cognitu*; d) *res facile cognoscitur*;
e) *rei cognitio facilis est*.

O spojkách souřadných.

1. O spojkách slučovacích §. 183, 1, a).

§. 454. **Et** shoduje se celkem s českým *a*.

O *et* spojujícím dva souřadné přívlastky v. §. 206.

¹⁾ U básníků klade se po slovesech pohybu velmi často infinitiv (účelový).
Nos non venimus raptae ad litora vertere praedas. Proteus pecus egit altos visere montes.

455. *Que a, i* spojuje často dva pojmy v jeden celek: *se suaque dii deaeque, divina humanaque, ultro citroque, senatus populusque Romanus, oro obtestorque.*

O *que* u předložek v. §. 182.

456. *Atque*¹⁾, *ac* = *a k tomu*, *a* spojuje pojmy stejnorodé nebo různorodé: *cura atque labore, oro atque obsecro; servi atque liberi, honesta atque inhonesta.* Často stupňuje: = *a k tomu, a též, jakož i*: *res tanta atque tam atrox; natura loci ac vallo tutabantur.*

O *atque, et, que* = jako po výrazech stejnosti a podobnosti v. §. 404.

Poznam. 1. *Atque, ac* klade se při přechodech: *Ac primum (quidem) za prvé. Atque ut veniamus ad illud. Atque ut inde oratio mea proficiscatur. Ac ne quis forte putet a pod.*

2. *Atque etiam* ba *i, ano i* (= *quin etiam*), *atque adeo* čili raději (= *vel potius*).

§. 457. **1.** *Neque, nec* = *a ne (aniž)* připojuje větu zápornou k větě jiné.

Opinione vulgi rapimur in errorem nec vera cernimus. Veni Athēnas, neque me quisquam (§. 331) *ibi agnovit.*

2. Často připojuje se věta záporná k předcházející pomocí *neque vero* ale ne, *neque tamen* přece však ne, *neque enim* (*non enim*) neboť ne.

Thrasybūlus legem tulit, ne quis ante actarum rerum accusaretur neve multaretur: neque vero hanc tantum ferendam curavit, sed etiam, ut valeret, effecit. Alcibiades magnam amicitiam sibi cum quibusdam regibus Thrāciae pepererat: neque tamen a caritate patriae potuit recedere. Vehementer te admiror; neque enim quisquam te in summa sapientia modestior est.

Poznam. 1. Někdy připojuje protivu pouhé *neque* = ale ne, avšak ne, přece však ne. *Is (Leōtychides) de honore regni cum Agēsilāo contendit; neque id, quod petiit, consecutus est.*

2. *Et (ac) non, et nihil* atd. klade se, popírá-li se jednotlivé slovo důrazně: *Constanter ac non timide* (= *ac fortiter*) *pugnatum est.*

Et (ac) non mívá též význam opravovací = *a ne raději, a ne spíše* (též *ac non potius*). *Pluribus verbis ad te scriberem, si res verba desideraret ac non (ac non potius) pro se ipsa loqueretur.*

§. 458. **1.** Mnohdy řadí se k sobě věty bez spojek slučovacích, **asyndeticky**; tak zejména při živém líčení nebo k vytčení dějů rychle za sebou jdoucích.

¹⁾ z *adque* = *a k tomu*.

Adsunt, queruntur Siculi universi. Veni, vidi, vici. Catilina abiit excessit, evasit erupit. Hoc fac: videbis (též iam, tum videbis) učiň to a uvidíš (= učiniš-li to, uvidíš).

2. Vyčítá-li se v lat. několik pojmů, řadí se k sobě buď syndeticky buď polysyndeticky: *honores, imperia, victoriae* nebo *honores et imperia et victoriae* (řidčeji: *honores, imperia victoriaeque*).

Poznam. Zřídka bývá asyndeton při dvou pojmech; avšak vyskytá se tu z pravidla: a) uvádějí-li se jména dvou konsulů téhož roku: *Cn. Pompeio M. Crasso consulibus* (avšak: *Pompeio et Crasso consulibus*); b) při protivách: *docti indocti, publica privata*.

§. 459. 1. **Etiam** klade se obyč. před slovem důrazným; **quoque** klade se vždy za slovem důrazným (čes. také, i). *Per se ius est expetendum et colendum; quod si ius, etiam iustitia. Sic reliquae quoque virtutes per se colendae sunt.*

2. *Etiam* mívá často význam stupňovací = *ano i*; *quoque* nemívá ho nikdy. *Virtutem omnes docti atque sapientes summum, quidam etiam solum bonum esse dixerunt.*

3. *Etiam* může se táhnouti též k celé větě, *quoque* toliko k jednotlivému slovu. *Fuit etiam disertus (Epaminōndas), ut nemo ei Thēbanus par esset eloquentia.*

Poznam. 1. Pamatuj: *etiam nunc* ještě nyní, *vixdum etiam* sotva ještě, *nostrā etiam memoriā* ještě za naší paměti, *audite etiam* slyšte ještě.

2. Pomocí *etiam* vzmocňuje se komparativ: *etiam maior* ještě větší.

3. Místo *etiam* klade se v prose klass. *et* zřídka; nejvíce před náměstkami *et ego, et hic*.¹⁾

§. 460. **Ne—quidem** = *ani* popírá důrazně slovo, které se klade mezi *ne* a *quidem*: *ne pater quidem illud tentavit; pater ne illud quidem tentavit; pater illud ne tentavit quidem.*

Poznam. Slovo důrazné může míti před sebou i relativum nebo *si*: *ne quantum possumus quidem; ne si discessero quidem* (nebo: *ne tum quidem, cum discessero*).

§. 461. **Dvojité** spojky slučovací jsou:

et—et i—i, jednak—jednak ²⁾

neque—neque, nec—nec ani—ani

¹⁾ U básníků často i před jinými slovy: *timeo Danaos et dona ferentes.*

²⁾ *que — que* jest básnické; v prose (pozd.) spojuje dvě věty relativné nebo dvě slova, z nichž jedno jest náměstka: *quique — quique, seque remque publicum*; zřídka vyskytá se *que — et*: *seque et arma.*

et—neque i—i ne, *neque—et* ani—i (spojují téměř jen věty)
tum—tum, modo—modo tu—tu, *brzy—brzy*
non modo (non solum, non tantum) — sed etiam (verum etiam) nejenom (netoliko) — nýbrž i

non modo non—sed etiam netoliko ne—nýbrž i: *Dolor meus non modo non minuitur, sed etiam augetur.*

non modo non—sed ne quidem netoliko ne—nýbrž ani: *Ego non modo tibi non irascor, sed ne reprehendo quidem factum tuum.*

Poznam. 1. Klade-li se společný přísudek toliko při členu druhém, klade se v prvním členu pouze *non modo*. *Assentatio non modo amico, sed ne libero quidem digna est* ani svobodného muže, neřku-li (ať nedím) přítele.

2. O jiných obratech, kterých užití možná místo *non modo non — sed etiam*, v. §. 379, P.

3. O *cum — tum, tam — quam, non tam — quam, non minus — quam, non magis — quam* v. §. 403. a §. 405, P. 2.

2. O spojkách rozlučovacích §. 183, 1, b).

§. 462. **Aut** = *nebo* a dvojité **aut—aut** = *buďto—anebo* rozlučují slova nebo věty, jež se navzájem vylučují.

Hic vincendum aut moriendum est (buďto to nebo ono, něco jiného není možné). *Omnia oratori bene sunt dicenda, aut* (anebo, nebo jinak) *eloquentiae nomen relinquendum est; též aut aliter. His superatis aut* (aneb aspoň) *reditu interclusis; též: aut certe, aut saltem.*

§. 463. 1. **Vel** (imperativ od *velle*) = *nebo, neboli, čili* a dvojité **vel—vel** = *buď—buď* rozlučují slova nebo věty, jež mluvící *sice* rozeznává, ale na vůli dává, čemu kdo dáti chce místa. *Imperatore vel* (nebo chcete-li, dávám vám na vůli) *milite me utimini.*

2. Často rozlučují se částicí *vel* slova, která jsou toliko rozličnými výrazy pro jednu a touž věc; v této případnosti mívá *vel* význam *opravovací* = *čili raději, nebo dokonce* (též *vel potius*). *Oppidum vel urbs. Summum bonum a virtute profectum vel in ipsa virtute positum est. Homo minime malus vel potius optimus.*

Poznam. 1. *Vel* stupňuje = i, až i také. *Vel famem et sitim perfero.* Zejména vzmocňuje se jím také *superlativ*: *vel maximus, vel maxime, vel optime* asi, snad, i.

2. *Vel* = již v obratech: *vel ex hoc intellegi potest; vel inde apparet.*

§. 464. **Sive**, obyč. **sive (seu) potius** má jako *vel, vel potius* význam opravovací = *čili raději: discessus sive potius fuga.*

O dvojitém *sive* — *sive* v. §. 396, I., P.

§. 465. Příklonné **-ve** rozlučuje slova, na jejichž rozdíl zcela nic nezáleží: *bis terve* dvakráte nebo (až) třikráte; *duabus tribusve horis.*¹⁾

3. O spojkách odporovacích §. 183, 1, c).

§. 466. **Sed (verum)** = *avšak, ale, než*; po záporu = *nýbrž*. *Magnus mihi videtur orator Cicero, sed tamen non summus. Otii fructus est non contentio animi, sed relaxatio.*

Poznam *Sed (verum)* = *než* klade se na počátku věty, když mluvící řeč náhle přerušuje a k něčemu jinému přechází. *Sed haec hactenus* než o tom až potud. *Sed satis dictum est de causis; iam restat, ut* etc.

§. 467. 1. **Autem** = *však, ale* (bezdůrazné) jest nejslabší částice odporovací. *Gyges a nullo videbatur; ipse autem omnia videbat.*

2. Pokračuje se jí u vypravování = *pak, i* (řec. *δε*) *Pater Attici, prout ipse amabat litteras, filium erudit. Erat autem in puero summa suavitas oris ac vocis* etc.

§. 468. 1. **Vero** jest původem svým adverbium = *v pravdě, v skutku, věru, ovšem, zajisté*. *Iphicrates fuit talis dux, ut cum primis aetatis suae compararetur. Multum vero in bello est versatus* etc.

2. Jako spojka odporovací stupňuje stavíc myšlenku daleko závažnější v protivu k předešlé = *pak (však) teprve, pak (však) dokonce, avšak*. *Epaminōndas exercebatur plurimum curriendo et luctando. In armis vero plurimum studii consumebat. — Haec sunt leviora, illa vero gravia atque magna.*

3. Pamatuj: *Tum vero* (tu dokonce, tu teprve, tu však) *videres. Quod postquam auditum est, tum vero* (tu teprve) *ingens metus nostris incessit. Iam vero, age vero* při přechodech = již tedy, nuže tedy: *Age vero, qualis sit Pompei temperantia, considerate!*

Poznam. *Vero* klade se často ve smysle ironickém: *esset vero timendum ne* etc. bylo by věru čeho se báti; *quasi vero consilii sit res ac non necesse sit* etc. věru jako by rady bylo třeba. O *nisi vero* v. §. 398, P.

¹⁾ *-ve*

-ve jest básnické.

§. 469. **At** než, naproti tomu uvádí protivu neočekávanou, náhlou. *Brevis nobis vita data est, at memoria bene reditae vitae sempiterna.* — *Quo factum est, ut ab Artemisio discederent et apud Salamina classem constituerent. At Xerxes Thermopylis expugnatis protinus ad urbem accessit.*

Poznam. 1. *At* uvádí často námítku: *At memoria minuitur* než (namítne někdo, řekne snad někdo) paměti ubývá.

Podobně *at enim, sed enim* = než však (řec. *ἀλλὰ γάρ*).

2. O *at, at certe, at tamen po si non, si minus* v. §. 399, a).

§. 470. **Atqui** = a přece, nicméně však. *O rem, inquis, difficilem et inexplicabilem: atqui explicanda est* (vl. *at qui? expl. est* ale jak? vždyť atd.).

Poznam. Často v návěsti: *Aut hoc aut illud; atqui hoc* (n. *hoc autem*); *non igitur illud*.

§. 471. 1. **Tamen** = přece klade se po předcházející větě připouštěcí (nebo partic. připouštěcím), v. §. 406; 443, 9, 3, c); 440, 2, c) nebo po předcházející větě hlavní připouštěcího smyslu. *Pausanias accusatus capitis absolvitur; multatur tamen pecunia* (= přece však, ale přece).

2. Často bývá *tamen* = přece však na počátku nové věty bez předcházející myšlenky připouštěcí, kterážto však ze souvislosti snadno se dá domysleti. *Tamen non effūgit civium suorum invidiam* (Themistokles, ačkoli tak platné služby vlasti své prokázal).

3. Mocnější jest: *sed (verum) tamen* ale přece, přece však, *at tamen* než přece.

Poznam. O *at tamen po si non, si minus* v. §. 399, a).

§. 472. **Quidem**—*sed*—*sice*—*avšak*. *Plurima quidem proferre possumus, sed modus adhibendus est.*

Z pravidla připojuje se k slovcí *quidem* náměstka ve slovese obsažená: *ego quidem* n. *equidem, tu quidem, nos quidem, ille (illi) quidem. Marius manu ille quidem fortissimus, sed ingenio aspero fuit* (nebo pouze: *M. manu fortissimus, sed ingenio aspero fuit*).

Sice — *avšak* jak jinak latinsky, v. §. 403, P. 3.

Poznam. *Quidem* (bez následujícího *sed*) má význam vytkací nebo omezovací; čes. *ovšem, arci, ano, totiž, alespoň, co se týče*. Často možná je přeložiti příklonným *-f* nebo *-ž*. *Aristoteles quidem dicit*. A. arci, totiž, aspoň praví; nebo důrazně: Arist. praví. Tak zejména při náměstkách: *Ista quidem vis est* toť jest násilí. *Catonem quis nostrorum oratorum, qui quidem nunc sunt, legit?* z našich nynějších řečníkův aspoň.

§. 473. **Asyndeton odporovací** klade se, aby se protiva tím důrazněji vyslovila. *Celeriter Caesar consilium dimittit, Liscum retinet.*

Poznam. 1. Často vyskytá se v lat. asyndeton odporovací při dvou větách se stejným slovesem přísudkovým, z nichž prvá jest záporná a druhá tvrdící nebo naopak; v češt. sloveso v druhé větě obyč. se vypouští. *Consulatus Miloni eripi non potest, vita potest* ale ovšem život. *Severitatem in senectute probo, acerbitate non probo* (= *non item*) nikoli však drsnost.

2. České »nikoli, a nikoli, nikoli však« vyjadřuje se v lat. také pouhým *non*. *Haec morum vitia sunt, non senectutis nikoli, a nikoli, nikoli však stáří. Ita Helvetios a maioribus suis institutos esse, uti obsides accipere, non dare consuerint.*

4. O spojkách odůvodňovacích §. 183, 1, d).

§. 474. 1. **Nam, enim** = *neboť*. *Decorum ab honesto non potest separari; nam et, quod decet, honestum est et, quod honestum est, decet. Communis utilitatis derelictio contra naturam est; est enim iniusta.*

2. *Nam* i *enim* mívají též význam vysvětlovací = *totiž, zajisté*. *Rerum bonarum et malarum tria sunt genera: nam in animis aut in corporibus aut extra esse possunt.*

Poznam. 1. K těsnějšímu spojení užívá se *namque* m. *nam, etenim* m. *enim*; obyč. ty spojky kladou se na počátku věty.

2. Znamená-li *totiž* t. c. rozumí se, patrně, překládá se do lat.: *nimirum, scilicet, videlicet, nempe*. *Nempe* bývá obyč. ve smyslu ironickém.

3. **Asyndeton odůvodňovací**: *Utendum est aetate, cito pedelabitur aetas.*

5. O spojkách výsledných §. 183, 1, e).

§. 475. **Itaque** = *a tak, tedy* o výsledku skutečném: *Phocionem nemo ausus est liber sepelire. Itaque a servis sepultus est.*

§. 476. **Igitur** = *následovně, tedy, podle toho, proč* v logickém závěru: *E Lacedaemoniis unus, cum Perses hostis in colloquio dixisset glorians: Solem prae iaculorum multitudinem et sagittarum non videbitis: In umbra igitur, inquit, pugnabimus.*

Silnější nežli *igitur* jest **ergo**

§. 477. **Proinde** = *protož, tedy* při pobídkách: *Proinde abite, abeamus.*

Poznam. Sem náleží mimo to: *ideo, idcirco, propterea, quare, quam ob rem, quapropter, quocirca* a j.

O zápornostech.

§. 478. **Non** popírá buď celou větu buď jednotlivou část věty.

1. Popírá-li se věta celá, klade se *non* před přísudkové sloveso; při časech opsaných před sloveso pomocné. *Sapiens mortem non timet. Urbs ab hostibus capta non est.*

Poznam. 1. *Non* klade se na počátku věty se zvláštním důrazem: *Non fuit Iuppiter metuendus.*

Tak zvláště před spojkami jak souřadnými: *Non enim, Non ergo, Non igitur*, tak i podřadnými: *Non quia, Non si. Non, si tibi ea res grata fuisset, esset etiam probata.* Místo *non* se spojkami souřadnými klade se obyč. *neque*: *Neque vero, Neque tamen, Neque enim*; v. §. 457, 2.

2. O »jak málo!« při zvolání v. §. 411, P. 4. O »tak málo« v. §. 379, 1.

2. Popírá-li se jednotlivá část věty, klade se *non* před tuto část. *Sapiens non mortem timet, sed ignominiam. Non sapiens mortem timet, sed stultus. Agēsilāus hominis non beatissimi suspicionem praebebat.*

Poznam. 1. Pozoruj rozdíl: *facere non possum* nemohu to učiniti a *non facere possum* mohu toho neučiniti t. j. mohu toho nechat. *Si dolor deponi potest, etiam non suscipi potest.*

2. *Non ita multum tecum fuit* ne tak mnoho, nehrubě mnoho, nepřiliš mnoho byl s tebou; *non ita longa disputatio, non ita multo post, non ita magnus.* Srov. *haud* §. násl.

§. 479. **Haud** = *ne právě, nehrubě* klade se zřídka ke slovesu (vyjma *haud scio an, haud spernendus*¹⁾), často k adjektivům a adverbům: *haud mediocris, haud procul, haud dubie.* Velmi zhusta druživá se k *haud* slovece *sane* neb *ita*: *haud sane facilis, haud (non) ita facilis* ne právě snadný.

§. 480. Mocněji nežli *non* vyřizují zápor slovece **nihil** nic (§. 234), **minime** nejméně, **nikterak**, **nequaquam** nikterak. *Beneficio isto nihil utor.*

§. 481. 1. Popírá-li se věta celá, bývají v češt. vedle záporného přísudku ještě jiná slovece záporná, jako: **nikdo**, **nic**, **žádný**, **nikdy**, **nikde** a j. V té příčině dostačí v lat. pouze: *nemo, nihil, nul-*

¹⁾ Casto u Liv. před slovesy smyslu negat. (*abnuo, despero, dubito* a pod), řidčeji u sloves ve smyslu posit. (*memoro, sino* etc.);

lus, nunquam, nusquam; částice pak *non* při slovese přísudkovém **se neklade**. *Nulla est laus ibi esse integrum, ubi nemo est, qui aut possit aut conetur corrumpere.*

2. Někdy bývá v češt. vedle záporného přísudku více slovcí záporných; v lat. dostačí však i tu položití **jen jediné** slovece záporné; místo ostatních položí se neurčité náměstky: *quisquam, ullus, unquam, usquam, quoquam* (§. 331). *Nemo unquam vidit* nikdo nikdy neviděl; *nulla unquam civitas fuit* žádné nikdy obce nebylo; *nemo cuiquam unquam dixit* nikdo nikomu nikdy neřekl a pod.

3. Záporná věta připojuje se k jiné větě pomocí *neque* (§. 457); i vyjadřuje se pak a nikdo ne *neque quisquam*, a nic ne *neque quidquam*, a žádný ne *neque ullus*, a nikdy ne *neque unquam* atd. (§. 331, 1).

Poznam. Pamatuj ještě:

neque aut—aut a ani—ani: *Constantis est nullo casu perturbari neque aut spe aut metu de suscepta sententia deterreri.*

nemo aut—aut ani nikdo—ani (nikdo), ani žádný—ani (žádný), *nihil aut—aut ani* nic—ani (nic): *Consciorum nemo aut latuit aut fugit. Nemo aut miles aut eques ad Caesarem transierat. Nihil hominem aut admirari aut optare oportet.*

O *ne aut—aut aby ani—ani* v. §. 369, 2.

§. 482. 1. Sbíhají-li se v lat. **dvě zápornosti** ruší se navzájem a způsobují tvrzení tím mocnější (*litotēs*): *non nescio, non ignoro* dobře vím, *non nego* připouštím, *non neglego iniurias* ne nechávám bez pokuty, *non possum non* musím (= *facere non possum quin* §. 384, 1). Podobně: *non inutilis* velmi užitečný, *non difficilis* zcela snadný, *non sine cura* se vši bedlivostí (srv. §. 331, P. 1).

Poznam. 1. Pročež i *nec . . . non* (vždycky odděleně¹⁾) = *et*. *Neque haec non evererunt* a to skutečně se přihodilo.

2. O *non . . . nisi* toliko v. §. 398, 2.

3. O rozdíle mezi *nemo non* a *non nemo* atd. v. §. 337, 2.

2. Avšak dvě zápornosti se **neruší**, následuje-li po předcházejícím záporu *nec-nec* nebo *ne-quidem*.

Nemo nec miles nec eques. Themistoclem non deterruit nec Miltiadis calamitas nec Aristidis fuga. Themistoclem illum non deterruit ne Miltiadis quidem calamitas. Nihil est nec maius nec melius mundo.

Vedle toho i: *nemo aut—aut, nihil aut—aut* §. 481, P.

§. 483. Následují-li po zápornosti dvě slova souřaděná, spojují se v lat. pomocí *neque* neb *aut*; pomocí *et, que, atque* spojují se tehdy, shrnují-li se v jeden pojem.

¹⁾ Jen u básn. a pozd. spisovatelův užívá se *nec non* m. prostě slučovacího *et*.

Themistoclem non deterruit Miltiadis calamitas neque (aut, et) Aristidis fuga. Apud Germanos nemo agri modum certum neque (aut, et) fines habebat proprios. Negat opus esse ratione neque (aut, et) disputatione. Srov. §. 369, 2.

I. Dodavek stilistický.

O jméně podstatném.

§. 484. Singulár místo plurálu: a) jmen osobných: *civis* = *cives*, *miles* = *militēs*, *eques* = *equites*, *pedes* = *pedites*, *Romanus* = *Romani*; b) jmen věcných, zejména rostlin, jakož i zvířat: *fabā*, *glande vesci*; *villa abundat porco, haedo, agno, gallina*; *in rosa et viola potare*.

§. 485. Plurál místo singuláru: *manus alicui afferre* ruku na někoho vložiti, *gubernacula rei publicae* veslo (správa) obce, *fundamenta iacere* základ položit.

Zejména klade se plurál:

1. aby se naznačilo, že věci náležejí po jedné několika osobám nebo věcem: *animum fratris confirmo*, avšak *animos militum confirmo*; *militēs terga dant (vertunt) domos* (§. 293, P. 2) *abeunt*.¹⁾ Podobně: *exitūs bellorum, potestates magistratum, altitudines montium*.

2. při abstraktech, aby se označily jednotlivé způsoby, případy nebo projevy, jimiž abstractum se jeví: *mortes* způsoby smrti nebo případy úmrtí, *insaniae* šílené kousky, *omnes indignitates* všeliké potupy, *invidiae* projevy nenávisi.

3. udává-li se počasí: *nives* metelice, chumelenice, *imbres* deště, slota, *frigora atque aestus* mrazy a parna, *grandines* krupobití.

4. při jménech látkových, aby se označily jednotlivé druhy nebo kusy látky: *vina* vína t. druhy vína, *ligna* polena, kusy dříví.

5. při jménech vlastních, aby se označili mužové, kteří se jmenovanému podobají: *Non omnes possunt esse Scipiones, ut triumphos recordentur*.²⁾

¹⁾ Avšak jen: *animum advertunt, in animo habent, aequo animo ferunt, bono animo este; nudo corpore pugnant; pedem referunt*.

²⁾ Užívání mnohočtu konkret. i abstrakt. substantiv je v řeči básn. daleko rozsáhlejší nežli v prose. Zvláště užívá se u básn. mnohočtu: a) k označení těla

§. 486. **Jména osobná místo věcných:** *Romani bellum gesserunt cum Carthāginiensibus*. Řím vedl válku s Karthaginou. Tak zejména klade se jméno národa místo jména země; často jméno země není v lat. obvyklé: *per Helvetios, per Ligures, in Bruttiiis, apud Gallos*. (Avšak jen: *in Graeciam, per Italiam*).

§. 487. **Jména srostitá místo odtažitých**, zvláště udává-li se v ěk, nebo udává-li se doba dle ú ř a d o v á n í konsulů, praetorův a pod.: *Cato puer, senex = in pueritia, in senectute; a puero (a pueris) = a pueritia; Cicero consul = in consulatu suo, Cicerone consule, post Ciceronem consulem, post te praetorem*.

Poznam. 1. Místo českých jmen odtažitých kladou se často v lat. jména srostitá v plur.: *mores (boni, mali)* život, povaha, *consilia et facta* smýšlení a jednání, *sacra (religiones)* bohoslužba, *leges* ústava, *iudicia* soudnictví.

2. Jak v češt., tak i v lat. kladou se abstracta ve smysle h r o m a d n é m místo jmen srostitých v plurále: *iuventus = iuvenes, nobilitas = nobiles, posteritas = posteris, coniuratio = coniurati*.

§. 488. **Animus, corpus** (o několika osobách *animi, corpora* §. 485, 1) a jiná substantiva kladou se v lat., aby se určitěji vytkla ta s t r á n k a osoby, již se děj přede vším dotýká; v češt. klademe pouhou náměstkou nebo pouhé jméno osobné: *animum excolere* vzdělávati se, *animos militum confirmare* vojíny povzbuditi; *corpus curare* hověti sobě (údu), *corpus lavare* koupati se, *corpora adolescentium firmare* otužovati mládež; *totius Galliae animi a me avertuntur* veškera Gallie ode mne se odvrací; *Pompei voluntatem a me alienavit* odcizil mi Pompeja; *Galli copias (castra) cum Hannibale coniunxerunt* spojili se s Hannibalem.

§. 489. Česká substantiva **nahrazují se** v lat. často větami vedlejšími; tak zejména:

1. větami t á z a c í m i: *dic, quid sentias* pověz své mínění (sr. §. 229, a), P.); *exposuit, quid fieri vellet* vyložil svou vůli; *quanta vis amicitiae sit, quantum boni sit in amicitia, ex hoc intellegi potest* velikou důležitost, velikou cenu přátelství lze poznati z toho.

2. větami v z t a Ź n ý m i: *quod sibi (animo) proposuerat, quod voluit, assecutus est* došel svého účelu, cíle; *ea, quae pollicitus est, praestitit* splnil svůj slib; *quae gesta sunt* události; *huic qui successit* jeho nástupce; *qui mea legunt, qui me audiunt, is a*

---

a jeho části *corpora Phaethontis tumulo dant* mrtvolu; pod *ora, colla, terga*; b) k označení náčini a oděvu: *tela, currus, amictus*; c) k označení velikosti, velebnosti, neobyčejnosti předmětů: *Priami regna, aequora, templa*.

quo accusatus sum, defensus sum moji čtenáři, moji posluchači, můj žalobce, obhájce.

Poznam. 1. Naproti tomu znamenají substantiva v *tor* (*sor*) osobu zaměstnávající se stále nebo z povolání činností nějakou: *orator, accusator, defensor* (§. 186, 1, P. 4).

2. Jindy znamenají substantiva v *tor* činnost, kterou se někdo proslavil: *Romulus, conditor urbis; Fabius, patriae conservator*; ale též: *Fabius, is qui patriam conservavit; P. Africanus, is qui Carthāginem delevit*.

§. 490. **Res** zastupuje rozličná česká substantiva, jako: okolnost, případnost, událost, záležitost, skutek, podnik, příčina, důvod a j. Zvláště pamatuj:

<i>res militaris</i> vojenství	<i>res familiaris</i> jmění domácí, statek
<i>res nauticae</i> námořnictví	<i>res domesticae</i> domácnost
<i>res frumentaria</i> obilí, špíže	<i>res Persicae</i> perské dějiny.

§. 491. Substantiva v lat. **se nevyjadřují**: *sunt, qui dicant* (lidé); *misit, qui nuntiarent* (posly).

Tak zejména při náměstkách středního rodu substantiva: výrok, pravda, myšlenka, zásada, tvrzení, přesvědčení, návrh, cíl a j.: *illud constat, hoc teneo, idem sequi, illud Solonis* (§. 322, P. 2); *haec omnia in Pompeio sunt* všechny tyto vlastnosti.

Poznam. České »cit pro něco, smysl pro něco, láska k něčemu a pod.« bývá často obsaženo v subjektivním významu, který některá latinská abstracta mají vedle významu objektivního: *veritas* cit pro pravdu, pravdomluvnost, nestrannost
libertas smysl pro svobodu, láska k svobodě
officium cit pro povinnost, věrné plnění povinností, svědomitost
pudor cit pro čest
gloria žádost slávy, honosivost, vychloubavost
scelus nešlechtnost, nepravost
vita živobyčí, způsob života, životní povolání.

§. 492. **Zosobnění (personificatio)**. Latiník nerad přičítá činnosti nebo vlastnosti, toliko osobám příslušné, pojmům abstraktným nebo věcem neživotným; proto se nekladou v lat. jména věcná za podmět činný, nýbrž užije se raději vazby pasivné nebo jiných obrátův (srv. §. 341, P. 1). *Dei sapientiā mundus regitur* moudrost boží spravuje svět. *Caesaris virtute Gallia perdomita est*; nebo *Caesar virtute sua Galliam perdomuit. Hic liber est (= hoc libro agitur) de senectute*.

Poznam. 1. Naproti tomu bývá zosobnění i v lat. v řeči povznesené: tak praví Cicero: *Caesaris incredibilis et divina virtus Antōnii impetus crudeles ac furibundos retardavit*.

2. Obvyklé jest zosobnění v obratech: *proverbium monet, lex iubet, necessitas cogit, tempus anni (temporis exiguitas, ordo militaris) postulat, multae res hortantur, antiquitas (starověk) multis in rebus erravit.*

O jméně přídavném.

§. 493. Zpodstatňování adjektiv (participií) má místo:

1. v rodě mužském čísla množného; v jednotném čísle přistupuje k adjektivu podstatné *vir, homo* a pod.: *fortes*, ale *vir fortis; docti*, ale *homo doctus; Romani*, ale *homo Romanus, homo vere Romanus* (pravý Říman).

Poznam. V jednotku rodu mužského kladou se adjektiva (participia) substantivně zřídka, a to jen v pádech nepřímých, zvláště při protivách. *Parcitur inermi. Plurimum interest inter doctum et rudem. Erranti viam monstrare.* (Avšak: *is qui errat*).

2. v rodě středním, a to: a) v nom. a akkus. sing. na označení vědeckého pojmu abstraktného: *bonum* dobré, dobro, *malum* zlé, zlo, *honestum* počestné, počestnost, *utile* užitečné a pod.; b) v nom. a akkus. plur.: *omnia* všecko n. všechny věci, *multa, haec, utilia, honesta, pulchra* atd. V pádech nepřímých užívá se za příčinou zřetelnosti obyč. opisu pomocí substantiva *res*: *omnia*, avšak *inopia omnium rerum; turpia fugere*, avšak *abhorrere a rebus turpibus*. Podobně *tria*, ale *duae res; hoc dico*, ale *de hac re* atd.

Poznam. 1. Jednotku rodu středního užívá se substantivně také v genitivě, zejména v genit. partitivním: *quidquid novi, nihil novi* (§. 259, P. 2); pak v některých rčeních s předložkou: *de medio tollere se světa sprovoditi, in tuto, in occulto esse* býti v bezpečí, ve skrytí, *in publicum prodire* vystupovati na veřejnost, *in unum cogere* sehnati na jedno místo, *in publico* u veřejnosti.

2. Některá adjektiva a participia střed. rodu nabyla úplně významu substantivního: *bonum, malum, commodum, insigne* (odznak), *extremum* (konec), *praeceptum, peccatum*. Srov. §. 210.¹⁾

§. 494. Česká adjektiva přivlastková nahrazují se:

1. substantivem v genitivě: *studia litterarum* zaměstnání vědecké, *praecepta philosophiae (philosophorum)* nauky filosofické; jiné příkl. v §. 209, 1.

2. substantivem s předložkou: *vir fortis et cum auctoritate* statečný a vážený, *mors cum gloria (sine gloria)* slavná (neslavná); srov. §. 318, 1, b).

¹⁾ Básn. a v pozd. prose: *immensum loci, avia itinerum, incerta belli*; viz str. 45. p. č.

3. substantivem s o u ř a d n ě přídruženým, že máme pak v lat. dvě substantiva souřadná spojená spojkami *et, que, atque*: *substantivné hendiadys* (ἐν δὶὰ δύοῖν): *fides atque amicitia* věrné přátelství, *consuetudo ac vita* obvyklé živobytí; *gloria belli atque fortitudinis* sláva vojenské udatnosti, *usus ac disciplina* vojenská zkušenost, *ardor et impetus* prudký útok, *litterae ac monumenta* písemné památky, *opera et artificia* umělecká díla, *Persarum dominatio et periculum* nebezpečné panství.

4. a b s t r a k t n ý m substantivem, je-li na českém adjektivě důraz: *atrocitas poenae* krutý trest, *novitas rei* neslychaná věc, *diuturnitas belli* dlouhá válka, *iniquitas loci* nepříznivá poloha, *temporum iniquitas* nepříznivé poměry, *magnitudo silvarum* rozsáhlé lesy, *acies oculorum* ostrý pohled.

Poznam. 1. Adjektiva nahrazují se též *o p i s e n* pomocí *plenus, expers, inops, vacuus* nebo jinými obraty: *officii plenus* svědomitý, *doctrinae expers* nevyzdělaný, *curis vacuus* bezstarostný; *quae sanari, ferri non possunt* nevylečitelné, nesnesitelné.

2. Adjektiva v *ilis* a *bilis* (§. 188, 5), jichžto se latině nedostává, nahrazují se často participii perf. pass., zejména složenými se zápornou předponou *in*: *conspectus* viditelný *inviolatus* neporušitelný, *invictus* nepřemožitelný.

§. 495. **Magnus (tantus)** zastupuje rozličná česká adjektiva: silný (*vox; magna voce* hlasitě), dlouhý (*iter*), stkvělý (*praemium*), prudký (*impetus*), bohatý (*praeda*), těžký (*clades*), vroucí (*desiderium*), důležitý (*res, causa; též gravis*), pádný (*argumentum*), naléhavý (*preces*), hluboký (*scientia, dolor*) a j.

Podobně **summus**: svrchovaný (*audacia, periculum*), nejtěžší (*labor*), nejhroznější (*cruciatus*), náramný (*copia*); jistý (*spes*), všeobecný (*consensio*) a j.

§. 496. Adjektiva v lat. **se nevyjadřují**, jsou-li obsažena již ve jméně podstatném: *gaudium* vnitřní radost, naproti tomu: *laetitia* (vnější) radost; *doctrina* theoretické vědění, naproti tomu: *prudentia, usus* praktický rozum, praktická zkušenost.

Podobně: *splendor* vnější lesk, *voluptas* smyslná rozkoš, *quaestus* hmotný zisk, *occasio* vhodná příležitost, *ingenium* přirozené nadání, *elegantia* jemný vkus, *fama* dobrá pověst a j.

§. 497. **Zosobňování.** Z příčiny v §. 492. uvedené vyskytá se v lat. zřídka spojení takové jako *ignava proditio* zbabělá zrada. místo toho užije se raději: a) *o p i s u* pomocí *plenus* (srv. §. 494. P. 1): *proditio ignaviae plena*; podob. *liber doctrinae plenus* učená kniha, *consilium plenum sceleris et audaciae* záměr zločinný a od-

vážný; *b*) dvou souřadných substantiv (hendiadys; §. 494, 3): *proditio atque ignavia* zbabělá zrada, *moderatio et sapientia* moudrá umírněnost, *ratio atque ordo* rozumný pořádek, *temeritas et casus* slepá náhoda.

Poznam. Přes to čteme u Cicerona: *caeca cupiditas, grata memoria, fortes sententiae, consilium prudens, oratio erudita* a pod.

§. 498. **Komparativ a superlativ.** 1. Přirovnávají-li se jen dvě osoby nebo věci mezi sebou, klade se v lat. vždycky komparativ. *Italia inferior—superior*. I. dolní—horní, *Gallia citerior—ulterior* G. přední—zadní, *pars prior—posterior* (n. *altera*) část prvá—druhá. *Duas a te accepi epistulas; respondebo igitur prius priori*.

2. Komparativ klade se ve smysle českého pozitivu se slovcí *příliš, poněkud, trochu* a superlativ ve smysle českého pozitivu se slovcí *velmi, tuze, nanejvýš, nad míru, náramně*. Superlativ takový znamená velmi vysoký stupeň vlastnosti a slove také jinak *elativus*. *Themistocles liberius vivebat* žil příliš volně, vl. volněji (roz. než se slušelo), *Dux fortissimus* velmi udatný vůdce.

Poznam. Někdy stačí pouhý pozitiv, kde my klademe *příliš*: *angustos fines habere* příliš úzké území mít, *lente agere* příliš zdlouhavě jednat, *longum est* bylo by příliš obširno, *ne longus sim*.

3. Vzmocňování komparativu: *a) multo maior* §. 284, 1; *b) etiam maior* §. 459, P. 2.

Vzmocňování superlativu: *a) longe maximus* §. 284, P. 1; *b) vel maximus* §. 463, P. 1; *c) quam maximis (potuit) itineribus* §. 403, P. 1.

O příslovci.

§. 499. Latinské adverbium vyjadřuje se v češt. **adjektivem**, které se klade jako přívlastek substantivného pojmu obsaženého v lat. slovese: *bene sperare* dobrou naději mít, *bene praecipere* dobré naučení dávat, *liberaliter polliceri* laskavé přípovědi činit, *largiter posse* velikou moc mít (mnoho platiti).

§. 500. Latinské adverbium obsahuje **úsudek** o ději určitým slovesem vysloveném. *Iniuste Athēnienses Sōcratem damnaverunt* = *iniuste fecerunt quod* (§. 387, 3, *b*).

Podobně: *inique comparo* nespravedlivo jest, přirovnávám-li; *male reprehendunt* činí špatně, když kárají; *insipienter sperat* pošetilý jest, když doufá; *non recte tacuit* neučinil dobře, že mlčel.

§. 501. Česká adverbia nahrazují se v lat.:

1. slovesem přiřaděným souřadně pomocí spojek *et, que, utque* (verbální hendiadys): *orare atque obsecrare* (s alliterací) snažně prositi¹⁾, *poscere et flagitare* důtklivě žádati, *consulere et prospicere* pečlivě se starati, *contendere et laborare* všemožně usilovati, *extinguere et delere* z kořen vyhladiti, *funderere ac fugare* (s alliterací) úplně potříti.

2. složenými slovesy: *pernoscere* důkladně seznati, *pervenire* šťastně se dostat, *perdomare* úplně podrobti, *devincere* na hlavu poraziti, *exaudire* zřetelně slyšeti, *edicere* veřejně vyhlásiti, *surripere* podtají odnít.

3. určitými slovesy (s infin.) v. §. 418, P. 2.

Poznam. O tom, kterak se vyjádří latinsky české »asi, snad«, v. §. 359, P.

§. 502. Adverbiální výrazy: *jen, ještě, teprve, již, totiž, vskutku* a pod. v lat. **se nevyjadřují**, rozumějí-li se ze souvislosti:

jen: *unus, pauci, semel* jen jeden, jen málokdo, jen jednou; *mediocris, parvus, brevis* jen prostřední atd.; *hoc dico, tantum dico* jen tolik; *ita* jen tak (potud), jen tenkrát (s násl. *ut n. si*);
ještě: *eodem die rediit* ještě téhož dne; *restat* zbývá ještě; *vivunt* jsou ještě na živu; *magnum spatium absunt* jsou ještě daleko; *pecuniam nemo sapiens concupivit* ještě žádný mudřec;

již: *decem annos* již po deset let; *ut supra diximus* již svrchu; *mortui sunt* již zemřeli; *Caesar inveniebat ex captivis expectari a Nervii Aduatucorum copias atque esse in itinere* a že už jsou na pochodě; *ii Helvetiorum, qui flumen transierant* (již přešli), *suis, qui in altera ripa erant* (ještě byli), *auxilium ferre non potuerunt*;

totiž (při apposici a větách appositivních): *summus Romanorum orator, Cicero Cicero totiž* (nebo *Ciceronem dico*); *Helvetii nihilo minus id, quod constituerant, facere conantur, ut e finibus suis exeant* aby se totiž vystěhovali;

vskutku: *quae fore suspicatus erat, facta sunt* vskutku se stalo; tak zejména při *ut est*: *quamvis ille felix sit, ut (sicut) est*. (O »přiliš« v. §. 498, 2, P.).

Poznam. Často bývá adverbium obsaženo ve spojce; *et* = a vskutku, a to; *que* = a zkrátka, a vůbec; *que, atque* = a tak, a tím a j.

Habita indici fides, et cernebantur ignes a vskutku bylo viděti strážné ohně.

¹⁾ též: *omnibus precibus orare, etiam atque etiam orare*.

Me ipse consolator et maxime illo solatio a to hlavně onou útěchou; sloveso při tom často se opakuje: *Moritur Quinctius et moritur repentino* a to náhle. *Regnat et ita regnat ut* etc. *O et quidem, et is (isque, atque is)* v. §. 323, 2.

Ab eisdem nostra cōnsilia quaeque in castris gerantur, hostibus enuntiari a vůbec (zkrátka) co v táboře se děje.

Incitato equo se hostibus obtulit atque interfectus est a tak byl zabit.

O předložkách.

§. 503. Výrazy předložkové nahrazují se v lat..

1. adjektivem nebo genitivem substantiva: *bellum servile, sociale, Iugurthinum* válka s otroky, se spojenci (spojenecká), s Jugurthou (jugurthská), *transitus Alpium* přechod přes Alpy; jiné příklady v §. 250, 2 a 318. P.

2. vazbami participiálními; v. §. 439, 3, P. 2. a 3.; §. 440, 3, c) a P. 2 a 3.; §. 442; §. 445; §. 446 a násl.

3. větou vedlejší (akkusativem c. inf.): *quae cum ita sint* pročez, *quae si ita sunt* v této případnosti, *dum haec geruntur* mezi tím; *postquam rediit* po svém návratě, *cum rediret* na zpáteční cestě; *non dubitavi, quin hoc ita esset* nepochyboval jsem o tom; *ne hoc faceret, impeditus est* bylo mu v tom zabráněno; *rem ita esse ei persuasi* přesvědčil jsem ho o tom; *si quaerimus, quae causa sit* tážeme-li se po příčině; *censeo animadvertendum esse* hlasuji pro potrestání a pod.

4. často i větou hlavní (s násled. akkus. c. inf.): *Xenophon narrat* dle vypravování X—ova, *alia fama est* dle jiné pověsti, *alii tradunt* dle jiné zprávy, *nonnulli ferunt* dle některých a pod. (srv. §. 425, 6; §. 431, 4).

§. 504. 1. Předložka v lat. před přístavkou zpravidla se vypouští: *cum duobus ducibus de imperio in Italia decertatum est, Pyrrho et Hannibale*.

2. Předložka *in* před relativem obyčejně se vypouští, předchází-li při demonstrativu: *Cimon incidit in eandem invidiam, quae a patre suus*.

O slovosledu.

§. 505. Pravidelný slovosled řídí se v lat. těmito hlavními pravidly:

1. *Podmět* se svým určením zaujímá ve větě místo první.

2. *Přísudek* zaujímá ve větě místo poslední; *určení přísudková* kladou se před přísudkem, a klade se přísudku blíže určení důležitější (nejblíže tedy předmět v akkus., dále předmět v dat., ještě dále příslovecné určení a pod.).

3. *Vztažná náměstka* nebo *spojka*, kterou se uvozuje věta vedlejší, klade se na počátek věty vedlejší.

Omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa est. Helvetii per angustias et fines Sēquanorum suas copias traduxerant. Caesar Dumnorigi custodes ponit, ut, quid agat, quibuscum loquatur, scire possit.

§. 506. 1. Úchylky od pravidelného slovosledu povstávají tím, že některé slovo ve větě s obzvláštním důrazem se pronáší, což zejména bývá při protivách. Slovo zdůrazněné zaujímá totiž ve větě místo jiné, nežli by mu dle pravidelného slovosledu náleželo; tak *přísudek* místo první; *podmět* místo poslední; *určení přísudkové* buď místo první buď poslední; před *relativum* nebo *spojku* položeno slovo neb i více slov a pod.

Consueverunt di immortales malis interdum diuturniorem impunitatem concedere. Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus Orgetorix. Id responsum quo valeret, nemo intellegebat.

2. Na počátku věty kladou se slova, kterými se ukazuje k větě předcházející. Tak končí se kap. 4. první knihy Caesarových Zápisků o válce gal. smrtí Orgetorigovou; kap. 5. začíná se slovy: *Post eius mortem nihilo minus Helvetii id, quod constituerant, facere conantur.* Srov. poslední příklad v odstavci předch.

Sem náleží spojovací demonstrativum (§. 323, 4) a spojovací relativum (§. 328).

§. 507. K důraznému vytčení protiv užívá se zejména:

1. **chiasmu**; chiasmus zakládá se na tom, že se slova řadí křížem v podobě řeckého písmene χ .

Voluptas expetenda,

×

fugiendus dolor.

Ratio nostra consentit,

×

pugnata oratio.

2. **anafory**; anafora jest opakem chiasmu a zakládá se na tom, že se slova řadí týmž slovosledem; na počátku mnohdy totéž slovo se opakuje.

Defendi multos, laesi neminem. Ausi sunt hostes transire latissimum flumen, ascendere altissimas ripas, subire iniquissimum

locum. Sed pleni omnes sunt libri, plenae sapientium voces, plena exemplorum vetustas.

Často bývají chiasmus a anafora spojeny. *Animus meminuit praeteritorum, praesentia cernit* (chiasmus), *futura providet* (anafora).

3. **parataxe**; parataxe zakládá se na tom, že se řadí k sobě slova označující pojmy rovné, příbuzné nebo protivné. Tak praví Cicero v úvodě k Laeliovi: *Ut ad senem senex de senectute, sic hoc libro ad amicum amicissimus de amicitia scripsi.*

Zvláště rády řadí se k sobě n á m ě s t k y; v té případnosti bývá parataxe často spojena s alliterací. *Non mea me voluntas prohibuit. Legati haec se ad suos relatueros dixerunt. Quocunque aspexisti, tuae tibi occurrunt iniuriae. Ad hoc nos studium contulimus.*

4. **hyperbatu**; hyperbaton (*traiectio verborum*, přesmyknutí) zakládá se na tom, že se mezi slova k sobě náležející jiná slova vkládají.

Brevis a natura vita data est. Qui adipisci veram gloriam volet, iustitiae fungatur officiis. Aristoteles mundum ipsum deum dicit esse. Si quid est in me ingenii. Tum est Cato locutus. Nam mores et instituta vitae nos profecto et melius tuemur et lautius.

Zvláště často vkládají se přívlastkové genitivy a předložkové pády mezi dvě slova k sobě náležející: *ante urbis portas, praeclarae Hannibalis in Italia victoriae* (srv. §. 250, 2, P. 2; §. 318, 2) ¹).

O větosedu,

§. 508. Pravidelný větosed řídí se těmito hlavními pravidly:

1. Věty vedlejší předcházejí před určitým slovesem věty hlavní (nadřizené), předcházejí-li co do času nebo co do smyslu.

Tak předcházejí obyčejně věty podmíněčné, připouštěcí, přirovnávací, příčinné a časové.

Následují obyčejně věty nepřímé tázací, jakož i věty spojkové s *ut, ne, quo, quominus, quin*.

2. Věty vztahné připojují se k tomu slovu, ke kterému se relativum vztahuje.

¹; Mluva básnická požívá, co se týče slovosledu, veliké volnosti; zejména hyperbata jsou v ní velmi častá.

Úchylky od pravidelného větosledu (jako od pravid. slovosledu) povstávají tím, že se věta s obzvláštním důrazem pronáší a zaujímá proto místo jiné, nežli by jí dle pravidelného větosledu náleželo.

§. 509. Zvláštnosti latinského větosledu.

1. Krátká věta hlavní vkládá se do věty vedlejší. *Orator metuo ne languescat senectute.* Obávám se, aby řečník neocha boval stářím. *Ipsi animi, magni refert, quali in corpore locati sint.* Velice na tom záleží, v jakém těle duch sám jest umístěn.

2. Dvě věty vedlejší následují bezprostředně za sebou dle vzorce *a b A* (*A* znamená větu hlavní, *a b* věty vedlejší na hlavní závislé; *b* s *A* činí celek, jemuž jest *a* podřaděno, srv. §. 206; §. 327; §. 441). *Cur nolint, etiamsi tacent, satis dicunt.* Byť i mlčeli (i mlčíce), dosti na jevo dávají, proč nechtí. *Ubi redieris, si postulabis, librum tibi dabo.* Jakmile se navrátíš, dám ti knihu, budeš-li ji žádati.

3. Dvě věty vedlejší následují bezprostředně za sebou dle vzorce *α a A* (*α* znamená větu vedlejší na *a* závislou č. větu vedlejší druhého řádu). *Qualis esset natura montis, qui cognoscerent, Caesar misit.* Caesar poslal lidi, aby vyzvěděli, jaká by byla přirozená povaha hory.

O tom, kterak věty vedlejší (accus. c. inf., ablat. absol.) splývají s větou relativnou v jednotu větnou, v. §. 329.

Poznam. Věty vedlejší lze spojití jen tehdy spojkami, jsou-li souřaděny. *Postridie eius diei, quod omnino biduum supere rat, cum exercitui frumentum metiri oporteret, et quod Bibracte non amplius milibus passuum duodeviginti aberat, rei frumentariae prospiciendum existimavit.* Srov. §. 327.

4. Společný podmět nebo předmět věty hlavní a vedlejší klade se před větu vedlejší. *Haedui cum se defendere non possent, legatos ad Caesarem mittunt.* Ježto se Haeduové brániti nemohli, vyšlou atd. *Dēmosthenem quamquam omnes sunt admirati, tamen nemo assecutus est.* Ačkoli Demosthenovi všichni se obdivovali, přec ho nikdo nedostihl.

5. Rovněž klade se před větu vedlejší:

a) podmět věty hlavní, je-li zároveň předmětem věty vedlejší; v tom případě vyjadřuje se předmět ve větě vedlejší náměstkou;

b) předmět věty hlavní, je-li zároveň podmětem věty vedlejší.

a) *Caesar cum ei nuntiatum esset* (= nebo *Caesari cum nuntiatum esset*) *Helvetios per provinciam iter facere conari, maturat ab urbe proficisci*. Když Caesarovi bylo oznámeno atd. b) *Lycūrgum, cum templum Apollinis intrasset, Pýthia his verbis allocuta est*. Když Lykurg vstoupil do chrámu atd. a) i b) *Cn. Pompeius Crētensibus, cum ad eum usque in Pamphýliam legatos misissent, spem deditiois non ademit*. Když Kreťané k Pompeiovi vyslance poslali, neodňal jim naděje.

6. Podobně kladou se spojky k hlavní větě náležející rády před spojky uvozující větu vedlejší: *sed cum* (nebo *cum autem*), *nam cum* (n. *cum enim*), *itaque cum* (n. *cum igitur*), *nam si*, *sed si*, *itaque si*; *tamen cum*, *tamen ut* atd.

§. 510. Latina libuje si velice v souvětích p o d ř a d n ý c h (p e r i o d á c h). V latinské periodě dbáti jest toho, aby věty vedlejší s vazbami infinitivními a participiálními náležitě se střídal y. *Galli multis vulneribus acceptis nulla munitione perrupta, cum lux appeteret, veriti, ne circumvenirentur, se ad suos receperunt*.

V češt. můžeme buď periodologické složení latinské věty pokud možná n a p o d o b i t i; Gallové veliké ztráty utrpěvše a nižádné hradby neprorazivše, když se rozednívalo, ze strachu, aby nebyli zaskočeni, ke svým se uchýlili; anebo překládajíce volněji věty vedlejší nebo participia r o z v é s t i ve věty souřadné s příslušnými spojkami souřadnými: Gallové utrpěli sice veliké ztráty, ale přece neprorazili nižádné hradby. Již se rozednívalo; i bylo se čeho obávati, že budou zaskočeni; proč se ke svým uchýlili.

II. Dodavek metrický.

○ časomíře ○ době základní. ○ slabikách krátkých a dlouhých.

§. 511. 1. Způsob umělého básnění latinského byl *časoměrný*.

Časomíra (*quantitas*) zakládá se na čase, ve kterém slabiky slov se vyslovují. Čas, ve kterém slabiky se vyslovují, měří se *dobou základní*. Doba základní (*mora*) jest doba, které vyžaduje pronesení slabiky krátké: *ět, quě, něc*. Ježto slabiku dlouhou pronášíme asi dvakrát tak dlouho jako slabiku krátkou, má slabika dlouhá dvě doby základní: *nōn = něquě*.

2. O *míře slabik* vůbec v. §. 6. K tomu jest dodati, že v básnictví jsou *polohou dlouhé* i ty slabiky, které jsou zakončeny toliko jednou prostou souhláskou, začíná-li se souhláskou slovo následující: *laetus cecini*.

○ stopách. ○ přízvuku rhythmickém. ○ thesi a arsi. ○ katalexi.

§. 512. 1. Skupina slabik přízvukem rhythmickým v celek spojených slove *takt* n. *stopa*.

Rhythmický přízvuk (ictus) zakládá se na tom, že se určitá slabika ve stopě pronáší větším důrazem nežli ostatní; označuje se znamením ' : *omnia*.

Poznam. Přízvuk rhythmický nebývá zhusta ve shodě s přízvukem slovním (§. 7): *hominés* (přízv. rhythm.) a *hómines* (přízv. slovní). V latinském (též českém) básnictví časoměrném přihlíží se toliko k přízvuku rhythm.; přízvuk slovní se při tom zanedbává.

2. Přízvukem rhythmickým rozpadá se každá stopa na *část přízvučnou* n. *thesi* a na *část nepřízvučnou* n. *arsi*: *ó-* jest thesis, *-mnia* arsis.

Poznam. *Thesis (dopad, klad)* slove část přízvučná proto, že při taktování označovala se dopadnutím nohy nebo pohybem ruky dolů; *arsis (dvih)* část nepřízvučná proto, že při taktování označovala se vyzdvinnutím nohy nebo pohybem ruky vzhůru. Avšak často berou se termíny ty nesprávně ve významu opačném.

3. Nejdůležitější stopy jsou:

a) čtýřdobé, v nichž jest poměr these k arsi 1:1.

⊕ ⊖ ⊖ dactylus: *omnia*

⊖ ⊖ ⊕ anapaestus: *hominés*.

Zastupovati je může spondēus ⊕ — = ⊕ ⊖ ⊖ nebo — ⊕ =

⊖ ⊖ ⊕ mātrēs.

b) trojdobé, v nichž jest poměr these k arsi 2:1.

⊕ ⊖ trochaeus (chorēus): *ménsa*

⊖ ⊕ iambus: *poténs*.

Zastupovati je může tribrachys ⊖ ⊖ ⊖ = ⊕ ⊖ nebo

⊖ ⊖ ⊖ = ⊖ ⊕ : *dominus*.

c) šestidobé, v nichž jest poměr these k arsi rovněž 2:1.

⊕ ⊕ ⊖ ⊖ ionicus a maiore: *pérlégerat*

⊖ ⊖ ⊕ ⊕ ionicus a minore: *aduléscéns*.

Stopy, v nichž jest poměr these k arsi 1:1, náležejí ke γένος ἴσων, a stopy, v nichž jest poměr these k arsi 2:1, ke γένος διαπλάσιον.

Dle polohy these a arse rozeznáváme stopy *sestupné* a *vzestupné* na př. ⊕ ⊖ ⊖ a ⊖ ⊖ ⊕ nebo ⊖ a ⊖ ⊕.

4. Často nebývá doba ve stopě vyplněna příslušnou slabikou; úkaz ten slove κατάληξις (od καταλήγω přestávám), a stopy neúplné slovou *katalektické*.

Avšak stopy katalektické jsou jen zdánlivě neúplné. Jest totiž prázdnou dobu buď nahraditi *pausou*, která se označuje znamením $\wedge$, začátečním písmenem slova *λείμμα*, a může býti jednodobá $\wedge$, dvoudobá $\times$ atd.; buď *prodloužením* these na trojdobou $\perp$ atd.; prodloužení takové slove *τωνή*.

O řadách rhythmických: o členu (kólu), periodě a metru, o verši a strofě.

§. 513. 1. Stopy pojí se v řady rhythmické. Nejmenší řada rhythmická jest *člen* (*κῶλον*). Člen jest řada dvou nebo více stop spojených jedním hlavním přízvukem rhythmickým (značka $''$), ne delší 16 dob v *γένος ἴσον*, 18 dob v *γένος διπλάσιον*.

2. Podle počtu stop, z nichž se člen skládá, nazývá se *dipodie* (*dvoustopí*), *tripodie* (*trojstopí*) atd.

Při iambech, trochejích a anapaestech dipodie slove také *metrum*, 2 dipodie = *dimetr*, 3 dipodie = *trimetr* atd.

Při daktylech a ionicích platí již každá jednotlivá stopa za *metrum*, pročež zde dipodie = *dimetr*, tripodie = *trimetr* atd.

3. Tvarem stop dělí se členy v *akatalektické*, jichž stopy jsou úplné, a *katalektické*, jichž stopa některá jest neúplná, tedy buď s *pausou* nebo s *τωνή* (§. 512, 4); uvnitř členu přípustna jest jen *τωνή*. Lze také mluvit o členech *dikatalektických*, které mají katalexi ve dvou stopách.

$\text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup$	tetrapodie = dimetr trochej. akatal.
$\text{—} \cup \text{—} \cup \perp \text{—} \cup$	dimetr trochej. katal. (arse 3. stopy potlačena)

$\text{—} \cup \text{—} \cup \perp \perp \text{—} \wedge$	n. — $\wedge$ dimetr troch. dikatal. (arse 3. a 4. stopy potlačena)
---	---

$\cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—}$	hexapodie = trimetr iamb. akatal.
---	-----------------------------------

$\cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \perp \text{—} \wedge$	trimetr iamb. katal. (arse 6. stopy potlačena)
---	--

$\text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \text{—} \cup$	tetrapodie = tetrametr daktyl. akatal.
$\text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \cup \text{—} \text{—} \times$	tetrametr daktyl. katal. a pod.

4. Podle druhu stop, z nichž členy se skládají, rozeznáváme členy *prosté*, které se skládají ze stop téhož druhu (na př. ze samých daktylův), a *smíšené*, v nichž jsou stopy jednoho druhu promíšeny stopami jiného druhu (na př. trocheje promíšeny daktyly nebo iamby promíšeny anapaesty). Smíšené členy slovou také *logaoidické*.

Prosté jsou všechny členy nahoře uvedené.

Smíšené jsou členy:

— ∪ — ∪ — ∪ logaoedická tripodie akatal.

— ∪ — ∪ — ∪ — ^ logaoed. tetrapodie katal.

∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — logaoed. pentapodie akatal. a pod.

§. 514. 1. Člen jest buď samostatnou řadou rhythmickou, jako jest iambický trimetr, nebo pojí se několik členů ve vyšší samostatné celky rhythmické, které se nazývají *periody*; tak jest na př. hexametr perioda skládající se ze dvou členů, dvou daktyls. tripodií akatal.; pentametr perioda skládající se rovněž ze dvou členů, dvou daktyls. tripodií katal.

2. Členy, které jsou samostatnými řadami rhythmickými, a *periody* mají společný název *metrum* (v jiném smysle nežli v §. 513, 2).

3. Podle druhu stop, z nichž členy meter jsou složeny, rozeznávají se tyto druhy meter:

a) Metra, jejichž členy složeny jsou ze stop téhož druhu (na př. ze samých daktylů), slovou *prostá*; metra prostá jsou *daktylská, iambická, trochejská* atd.

b) Metra, jejichž některé členy složeny jsou ze stop druhu jednoho (na př. z daktylů), jiné ze stop druhu jiného (na př. z iambů), slovou *složená*.

c) Metra, jichž každý jednotlivý člen složen jest ze stop různých druhů (na př. z daktylů a trochejů, členy logaoedické §. 513, 4) slovou *smíšená* n. *logaoedická*.

— ∪ — ∪ — ∪ | — ∪ — ∪ — — metrum prosté (2 členy daktyl.)

— ∪ — ∪ — ^ | ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — m. složené (1 člen dakt., 1 iamb.)

— ∪ — ∪ — ^ | — ∪ — ∪ — ^ m. smíšené (2 členy smíšené).

§. 515. 1. Jeden nebo více členů na řádek napsaných slove *verš* (*versus, στίχος*).

2. Několik členů stejných nebo různých, které jsou napsány ve dvou nebo více verších, a které tvoří zřetelné skupiny metrické, slove *system*. System, kterýž ve tvaru úplně téměř dvakrát nebo vícekrát se opakuje, slove *strofa*. Strofa slove *dvouverším* (*distichon*), skládá-li se z členů napsaných ve dvou verších, *čtyřverším*, skládá-li se z členů napsaných ve čtyřech verších.

3. Báseň složena jest *stichicky* (*monostichicky*), skládá-li se z veršů týchž (*a a a .*); *distichicky*, skládá-li se ze dvou a dvou

stejných veršův (*a b, a b .*); *tetrastichicky*, skládá-li se ze čtyř a čtyř stejných veršův (*a a a b, a a a b . .* nebo *a a b c, a a b c a* pod).

4. Zvláštní druh básní distichicky složených jsou t. zv. *epody*. *Ἐπώδιος* (roz. *στίχος*) nazývali staří kratší verš, který jde za delším; pak slove takto i sloučení verše delšího a kratšího i celá báseň z takových veršů složená.

○ přednášení veršův: o rozluce a přerývce; o elisi a jiných volnostech básnických.

§. 516. 1. Při přednášení veršů jest nutno, aby si přednašeč na vhodných místech mohl oddechnouti. Za místa vhodná k oddechu hodí se ovšem pausy; avšak paus, obzvláště v delších verších, často není tolik, aby dostačily k potřebným výdechům. Proto si musí přednašeč oddechovati i na jiných místech řad. Za takováto místa oddechu hodí se přede vším *k o n e c s t o p y*, končí-li se se stopou zároveň slovo. Oddech spadající na konec stopy nazývá se *rozlučka (diaeresis)*.

Avšak místa k oddechům bývají netoliko na konci stop, nýbrž i u p r o s t ř e d stop, končí-li se slovo uprostřed stopy. Oddech spadající doprostřed stopy slove *přerývka (caesura)*: znamení ||.

2. Caesura nazývá se *mužskou*, padá-li za thesi: — ∞, — || ∞, — ∞, a *ženskou*, padá-li do prostřed arse: — ∞, — ∞ || ∞, — ∞.

§. 517. Při přednášení veršů dbáti jest mimo to *elise*, kterou se odklízí *průzev (hiatus)* uprostřed verše.

Průzev povstává, končí-li se slovo v samohlásku nebo v m (jež v obecné mluvě na konci se nevyslovovalo), a začíná-li se slovo následující opět od samohl. nebo od h. Průzev se ruší tím, že se odsuje (eliduje) *koncová samohl. nebo koncové m* s předch. samohl.: *poena metusqu(e) aberant; me suspens(um) insomnia terrent.*

Následuje-li *est*, odklízí se průzev tím, že počátečné *e* slova *est* se sesouvá: *sata (e)st, dictum (e)st.*

Poznam. 1. Někdy povstává průzev tím, že se elise z a n e d b á v á. To stává se zvláště: při citoslovcích *ō, vae, heu*; v thesi, kde průzev caesurou jest zmírňován: *Et sucus pecori || et lac subducitur agno*; při slovech vlastních: *cum Phocaicū Erymantho*; řídkěji v arsi, obyč. s krácením dlouhé samohl.: *Si mē amas; Insulae Ioni(o) in magno*; při ukončení myšlenky, tedy před nějakým větším znaménkem rozdělovacím: *Et ver(a) incessu patuit dea. Ill(e) ubi matrem etc.*

2. Jiné volnosti básnické (*licentia poëtica*):

a) Krátká slabika v thesi běře se někdy za dlouhou; často bývá délka taková původní, jako *amōr*, *vidēt*, *velit* (ale i *defendit*, *agit*). I jinak bývají krátké slabiky brány za dlouhé a naopak, zvláště ve jménech vlastních, která by se nehodila do verše: *Italia*, *Asia*, *Priamides*; naopak *illius*, *ipsius*, *unius*; *steterunt* a pod.

b) Dvě samohlásky ve slově často spolu splývají (*synizēsis*): *deinde*, *proinde*, *antehāc* (čti *anthāc*), *anteit*; ve slovech na *-eus*, *-ea*: *alvei*, *aurea*, *Orphei*, *Orphea*; ve tvarech *deero*, *deesse* atd.

c) Samohl. *i* a *u* mění se někdy v plné *j* a *v* a způsobují délku polohovou: *arietis* = *arjetis*, *tenuis* = *tenvis*. Naopak přechází někdy *v* v samohl. *u*: *silvae* = *siluae*, *solvunt* = *soluunt*.

d) Někdy má verš o slabiku více (*versus hypermeter*); verš takový musí se však končiti v samohl. (nejčastěji končívá se ve *-que*) a následující verš začínati se od samohl., aby mohla nastati elise, na př. *Omnia Mercurio similis vocemque coloremque* — *Et crines* etc.

O hexametrů a pentametrů.

§. 518. 1. Hexametr, též *versus herous* zvaný, skládá se ze dvou daktylských tripodií akatal. (srv. §. 514, 1), tedy ze šesti stop daktylských. V prvých čtyřech stopách může se místo daktylu klásti spondej; v páté stopě jen daktyl, v šesté jen spondej; avšak poslední slabika v hexametrů jest volná t. j. dlouhá nebo krátká.

Hlavní přízvuk rhythmický spočívá na thesi prvé stopy obou tripodií.

Schema: " ~ — ~ — ~ " ~ — ~ — ~

2. Nejobyčejnější caesura (§. 516) v hexametrů jest *penthemimeres*, t. j. mužská caesura po thesi třetí stopy čili po páté půlstopě (odtud *πενθ-ημι-μερής*). Mimo to vyskytá se ještě caesura *hefthemimeres* po thesi čtvrté stopy.

Est modus in rebus, || sunt certi denique fines.

Cuncta fluunt: nihil est toto, || quod perstat, in orbe.

Poznam. 1. Řídká jest v hexametrů caesura *κατὰ τρίτον τροχαῖον* (po třetím trocheji), t. j. ženská caesura ve třetí stopě.

O passi graviora, || dabit deus his quoque finem.

2. Rozluka (§. 516) připouští se v hexametrů po čtvrté stopě: slove *bukolskou*, protože byla oblíbena zvlášt u básníků bukolských (skladatelů písní pastýřských).

Solstitium pecori detendite; || iam venit aestas.

3. Mnoho daktylů v hexametu zobrazuje prudkost, úsilnost nebo rychlost děje; mnoho spondejů tíhu, vážnost nebo nesnadnost děje.

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

Ill(i) inter sese magna vi bracchia tollunt.

4. V páté stopě připouští se výjimkou spondej (*versus spondiacus*). vyplňuje-li pátou a šestou stopu slovo čtyřslabičné. Verše takové bývají z pravidla významny.

Constitit atque(e) oculis Phrygi(a) agmina circumspexit.

5. Zřídka končí se hexametr slovem jednoslabičným: Verše takové bývají rovněž významny; někdy vyjadřuje se jimi něco směšného.

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

§. 519. 1. **Pentametr** skládá se ze dvou daktylských tripodií katalekt. (srv. §. 514, 1). V první tripodii mohou místo daktylů klásti se též spondeje; druhá tripodie skládá se vždy jen z daktylů; poslední slabika jest *volná*.

Hlavní přízvuk spočívá na thesi první stopy obou tripodií.

Schema: — ∞ — ∞ — π | — ∞ — ∞ ∘ π

2. Pentametr nevyskýtá se sám o sobě, nýbrž bývá spojen vždy s hexametrem ve *dvojverší* (*distichon*).

Donec eris felix, multos numerabis amicos;

Tempora si fuerint | nubila, solus eris.

Poznam. 1. Pentametrem nazvali staří tento verš, protože jej dělili *m e c h a n i c k y* v pět stop č. meter.

2. Staří nazývali každou báseň složenou hexametry a pentametry *elegií*, *ἐλεγείων. carmen elegiacum* (vl. žalozpěv); odtud slove i pentametr *versus elegiacus*, dvouverší *distichon elegiacum*.

O metrech v ódách a epódách Horátiových.

§. 520. 1. Ódy Horatiovy (*Carminum libri IV* a *Carmen saeculare*) jsou složeny ve strofách čtyřveršových monostichicky, distichicky nebo tetrastichicky (§. 515).

O skladbách epódických v. §. 515, 4. Epódy Horatiovy (*Epo-don liber*) jsou složeny distichicky (§. 522, 2), poslední epóda monostichicky (§. 522, 1); strof čtyřveršových v nich není.

2. V následujících schematech meter Horátiových dlouhé slabiky, které bývají místo krátkých, a krátké slabiky, které bývají místo dlouhých, jsou označovány *s p o d e m*. Kde takového (dvojitého) označení není, vyskýtají se stopy (daktyly, iamby atd.) buď vždycky nebo skoro vždycky *č i s t é*.

Zástupné slabiky bývají:

a) v řadách *daktylských*, v nichžto bývá místo daktylu spondej ($\ddot{u} \sim = \text{— —}$); srv. §. 518, 1 a §. 519, 1.

b) v řadách *iambických*, v nichžto bývá ve stopách lichých, a v řadách *trochejských*, v nichžto bývá ve stopách sudých, spondej ($\cong \text{— —}$, $\text{— —} \cong$). Zřídka bývá v řadách iambických tribrachys ($\cup \text{—} = \cup \cup \cup$) a místo spondeje daktyl ($\text{— —} = \text{— —} \cup$) nebo anapaest ($\text{— —} = \cup \cup \text{—}$).

c) v řadách *logaoedických*, v nichžto bývá místo trocheje (iambu) spondej. U Horatia bývá v řadách logaoedických v určitých stopách místo trocheje (iambu) *vždyc ky* spondej; v. §. 526.

d) na konci řad *rhythmických*, jejichž poslední slabika bývá *volná* t. j. dlouhá nebo krátká, krátká nebo dlouhá (— , —); srv. §. 518, 1 a §. 519, 1.

Metra prostá.

§. 521. 1. Metrum Archilochium I.

*Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
Arboribusque comae.* C. IV, 7.

$\ddot{u} \sim \text{—} \sim \text{—} \parallel \sim \ddot{u} \sim \text{—} \sim \text{—} \text{—} \cup$ hexametrum daktyls.
 $\ddot{u} \sim \text{—} \sim \text{—} \text{—} \text{—}$ tripodie daktyls. katal

Druhý verš má jméno *versus Archilochius minor*.

2. Metrum Alcmanium.

*Laudabunt alii claram Rhodon aut Mytilenen,
Aut Epheson bimariseve Corinthi.* C. I, 7, 28.

$\ddot{u} \sim \text{—} \sim \text{—} \parallel \sim \ddot{u} \sim \text{—} \sim \text{—} \text{—} \cup$ hexametrum daktyls.
 $\ddot{u} \sim \text{—} \sim \text{—} \text{—} \text{—}$ tetrapodie daktyls.

Druhý verš má jméno *versus Alcmanius*.

§. 522. 1. Metrum iambicum.

Iam i(am) efficaci do manus scientiae. Ep. 17.

$\cong \ddot{u} \cup \text{—} \cong \parallel \text{—} \cup \text{—} \cong \text{—} \cup \text{—}$ trimetrum iamb. (*versus senarius*)

Poznam. Caesura bývá nejčastěji penthemim., řidčeji hefthemim. (srv. §. 518, 2).

2. *Metrum iambicum epodicum.*

*Beatus ille, qui procul negotiis
Ut prisca gens mortalium.* Ep. 2.

$\times \text{ — } \cup \text{ — } \cup \parallel \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$ trimetr iamb.
 $\times \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$ dimetr iamb.

Metrem tímto sepsány Epódy 1—10.

3. *Metrum Hipponacteum.*

*Non ebur nequ(e) aureum
Mea renidet in domo lacunar.* C. II, 18.

$\text{— } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$ dimetr trochejs. katal.
 $\cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \parallel \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$ trimetr iamb. katal.

§. 523. *Metrum ionicum.*

*Miserarum (e)st nequ(e) amori | dare ludum neq̄te dulci
Mala vino laver(e) aut exanimari
Metuentes patruae verbera linguae.* C. III, 12.

$\cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$ dva ionské dimetry
 $\cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$ } dva ionské trimetry.
 $\cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$

Metra složená.

§ 524. 1. *Metrum Pythiambicum I.*

*Nox erat, et caelo fulgebat luna sereno
Inter minora sidera.* Ep. 14, 15.

$\text{— } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \parallel \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$ hexametrum daktyls.
 $\cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$ dimetr iamb.

Metrum naznačeno názvem *Pythiambicum*; daktylský hexametrum sluje totiž také *versus Pythius*.

2 *Metrum Pythiambicum II.*

*Altera iam teritur bellis civilibus aetas,
Suis et ipsa Roma viribus ruit.* Ep. 16.

$\text{— } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \parallel \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$ hexametrum daktyls.
 $\cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \parallel \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup \text{ — } \cup$ trimetr iamb.

§. 525 1. *Metrum Archilochium II.*

*Horrida tempestas caelum contraxit et imbres
Nivesque deducunt Iovem; | nunc mare nunc silvae.* Ep. 13.

$\bar{u} \cup \bar{u} - \bar{u} - \bar{u} || \bar{u} \bar{u} \bar{u} - \bar{u} - \bar{u}$ hexametř daktyls.
 $\bar{u} \bar{u} \cup - \bar{u} - \cup \bar{u} | \bar{u} \bar{u} - \bar{u} \bar{u} \bar{u} \bar{x}$ dimetr iamb. + trimetr
 daktyls. katal.

Druhý verš slove podle složení svého *iambelegus*.

2. Metrum Archilochium III.

Petti nihil me, sicut antea, iuvat

Sribere versiculos | amore perculsum gravi. Ěp. 11.

$\bar{u} \bar{u} \cup - \bar{u} || - \cup - \bar{u} - \cup \bar{u}$ trimetr iamb.
 $\bar{u} \bar{u} - \bar{u} \bar{u} \bar{x} | \bar{u} \bar{u} \cup - \bar{u} - \cup \bar{u}$ trimetr daktyls. katal. +
 dimetr iamb.

Druhý verš slove podle složení svého *elegiambus*.

3. Metrum Archilochium IV.

Solvitur acris hiems grata vice | veris et Favoni

Trahuntque siccas machinae carinas. C. I, 4.

$\bar{u} \bar{u} - \bar{u} - \bar{u} - \bar{u} | \bar{u} \cup - \cup \bar{u} - \wedge$ tetrapodie dakt. +
 dimetr troch. dikatal.
 $\bar{u} \bar{u} \cup - \bar{u} || - \cup - \bar{u} - \bar{u} \bar{x}$ trimetr iamb. katal.

Dimetr trochejský (*veris et Favoni*) má jméno *versus ithyphallicus*. Tetrapodie daktylská s ithyphallickem slove *versus Archilochius maior*.

Metra smíšená.

§. 526. Pamatuj u Horatia tyto členy (verše) smíšené (logaoedické):

1. Tripodie logaoedická č. *versus Pherecrateus* má u Horatia dvě formy podle toho, na prvním-li či na druhém místě daktyl se naskýtá.

$\bar{u} \bar{u} - \cup - \bar{u}$	}	ferekratej I. akatalekt.
$\bar{u} \bar{u} - \cup \bar{u} \wedge$		katalekt.
$\bar{u} - - \bar{u} - \bar{u}$	}	ferekratej II. akatalekt.
$\bar{u} - - \bar{u} \bar{u} \wedge$		katalekt.

2. Katalekt. tetrapodie logaoed. č. *versus Glyconeus* má rovněž dvě formy; v první vyskýtá se daktyl na druhém, v druhé na třetím místě.

$\bar{u} \bar{u} - \bar{u} - \cup \bar{u} \wedge$ glykonej I.
 $\bar{u} \bar{u} - - - \bar{u} \bar{u} \wedge$ glykonej II.

§. 527. 1. **Metrum Asclepiadeum I.**

Maecenas atavis — edite regibus.

C. I, 1; III, 30; IV, 8.

$\bar{x} - \bar{u} - \wedge \mid \bar{x} \bar{u} - \bar{u} \bar{u} \wedge$ ferekr. II. katal. + ferekr. I. katal

Verš tento má jméno *versus Asclepiadeus minor*.

2 Metrum Asclepiadeum II.

Sic te diva potens Cypri,

Sic fratres Helenae | lucida sidera.

C. I, 3, 13, 19, 36; III, 9, 15, 19, 24, 25, 28; IV, 1, 3.

$\bar{x} - \bar{u} - \bar{u} \bar{u} \bar{u} \wedge$ glykonej I.

$\bar{x} - \bar{u} - \wedge \mid \bar{x} \bar{u} - \bar{u} \bar{u} \wedge$ verš asklepiadský menší.

3. Metrum Asclepiadeum III.

Quis desiderio | sit pudor aut modus

Tam cari capitis? | Praecepte lugubres

Cantus, Melpomene, | cui liquidam pater

Vocem cum cithara dedit.

C. I. 6, 15, 24, 33; II, 12; III, 10, 16; IV, 5, 12.

$\bar{x} - \bar{u} - \wedge \mid \bar{x} \bar{u} - \bar{u} \bar{u} \wedge$ 3 × verš asklepiadský menší
 $\bar{x} - \bar{u} - \bar{u} \bar{u} \bar{u}$ glykonej I.

4. Metrum Asclepiadeum IV.

O navis referent | in mare te novi

Fluctus. O quid agis? | Fortiter occupa

Portum! Nonne vides ut

Nudum remigio latus.

C. I, 5, 14, 21, 23; III, 7. 13; IV, 13.

$\bar{x} - \bar{u} - \wedge \mid \bar{x} \bar{u} - \bar{u} \bar{u} \wedge$ 2 × verš asklepiadský menší
 $\bar{x} - \bar{u} - \bar{u} \bar{u}$ ferekratej II. akatalekt.
 $\bar{x} - \bar{u} - \bar{u} \bar{u} \bar{u} \wedge$ glykonej I.

5 Metrum Asclepiadeum maius.

Nullam, Vare, sacra | vite prius | severis arborem.

C. I, 11, 18; IV, 10.

$\bar{x} - \bar{u} - \wedge \mid \bar{x} \bar{u} - \bar{x} \mid \bar{x} \bar{u} - \bar{u} \bar{u} \wedge$

ferekr. II. katal. + dipodie úaktyls. kat. + ferekr. I. katal.

Verš tento má jméno *versus Asclepiadeus maior*; jest to verš asklepiadský menší s daktyls. dipodíí katalakt. uprostřed.

§. 528. *Metrum Sapphicum maius.**Lydia dic per omnes**Te deos oro, Sybarin | cur properes amando. C. I, 3.*

$\overset{\cdot}{\text{u}} \text{ — } \text{u} \text{ — } \text{u}$ ferekratej I. akatal.
 $\text{u} \text{ — } \text{—} \text{—} \text{u} \text{ — } \wedge \text{ | } \text{u} \text{ — } \text{u} \text{ — } \text{u}$ glykonej II. + ferekr. I.
 akatal.

První verš má jméno *versus Aristophanius*, druhý *versus Sapphicus maior*.

§. 529. *Metrum Sapphicum minus.**Integer vitae scelerisque purus**Non eget Mauris iaculis nequ(e) arcu**Nec venenatis gravida sagittis,**Fusce, pharetra.*

C. I, 2, 10, 12, 20, 22, 25, 30 atd. C. saeculare.

$\text{u} \text{ — } \text{—} \text{—} \text{—} \text{||} \text{u} \text{ — } \text{u} \text{ — } \text{u}$ 3 × pentapodie logaoed.
 $\text{u} \text{ — } \text{—}$ dimetr daktyls.

Pentapodie logaoed. má jméno *versus Sapphicus minor* nebo *versus Sapphicus hendecasyllabus* (jedenáctislabičný); jest to trochejský dimetr s daktylem uprostřed. Kratičkový verš čtvrtý slove *Adōnius* (ὦ τὸν Ἀδωνιν).

Poznam. 1. Caesura jest ve verši sapphickém jedenáctisl. penthemim., zřídka *κατὰ τρίτον τροχαῖον*.

2. Konec verše třetího padá někdy doprostřed slova, jako C. I, 2, 19 *u—xorius amnis*.

§. 530. *Metrum Alcaicum.**Aequam memento rebus in arduis**Servare mentem, non secus in bonis**Ab insolenti temperatam**Laetitia, moriture Deli.*

C. I, 9, 16, 17, 26, 27, 29, 31, 34, 35, 37; II, 1, 3 atd.

$\text{u} \text{ — } \text{u} \text{ — } \text{—} \text{—} \text{||} \text{—} \text{u} \text{ — } \text{u} \text{ — } \text{—}$ 2 × pentap. logaoed.
 $\text{u} \text{ — } \text{u} \text{ — } \text{—} \text{—} \text{u} \text{ — } \text{u} \text{ — } \text{—}$ pentap. iamb. katal.
 $\text{u} \text{ — } \text{—} \text{—} \text{—} \text{u} \text{ — } \text{—} \text{—}$ pentap. logaoed. dikatal.

Stopy v prvních třech verších jsou *vzestupné* (iamby a anapaesty), v posl. verši *sestupné* (daktyly a trocheje). Akatalekt. pentapodie logaoed. (verš 1. a 2.) má jméno *versus Alcaicus hendecasyllabus* (jedenáctisl.); jest to iambický dimetr s anapaestem

před posl. stopou. Pentapodie iambická (verš 3.) má jméno *versus Alcaicus enneasyllabus* (devítisl.). Pentapodie logaoed. dikatalekt. (posl. verš) má jméno *versus Alcaicus decasyllabus* (desítisl.)

Poznam. V alkaickém verši jedenáctisl. jest z pravidla *cæsuræ penthemim*.

Dodavek III. O kalendáři.

§. 531. 1. Latinská jména měsíců jsou tato: *Iānuārius, Februārius, Martius, Aprīlis, Māius, Iūnius, Iūlius, Augustus, September, Octōber, November, December*.

Poznam. Měsícové *Iulius* a *Augustus* sluli před císařem Augustem *Quinctilis* a *Sextilis*.

2. Hlavní dni měsíce byli u Římanů tyto tři: *Kalendæ* (= *Kal.*) první den každého měsíce; *Nōnæ* (= *Non.*) pátý den; *Idus* (= *Id.*) třináctý den.

V měsících březnu, květnu, červenci a říjnu připadaly *Nonæ* na den sedmý, *Idus* na den patnáctý. Slovo MILMO obsahuje začátečná písmena těchto měsíců: *Martius, IuLius, Moius, October*.

S těmito třemi jmény spojovala se jména měsíců jakožto adjektiva: *Kalendis Ianuariis* 1. ledna, *Nonis Septembribus* 5. září, *Idibus Martiis* 15. března.

3. První den před *Kalendami*, *Nonami* a *Iduemi* vyjadřoval se slovcem *pridie* s akk.: *pridie Kalendas Apriles* 31. března, *pridie Nonas Maias* 6. května, *pridie Idus Octobres* 14. října.

Ostatní dni určovali Římané zpět počítajíce od nejbližší přístich *Kalend*, *Non* a *Idu*. Při tom vynechávají se obyč. slova *ante* a *die*; tudíž místo: *die tertio ante Kalendas Februarias*, řekne se kratčeji: *III. Kalendas Februarias*.

Zvláštní, avšak velmi obyčejné jest přestavení slovcí *die ante* v *ante diem*; tudíž místo *die tertio ante Kalendas Februarias*, řekne se: *ante diem tertium Kalendas Februarias*, anebo zkráceně: *a. d. III. Kal. Febr.*

Poznam. Výraz *ante diem* pokládá se za jedno slovo a může se spojit s předložkami: *differre aliquid in a. d. III. Kal. Febr.*

4. Převádějíce naše datum na římské nebo naopak, musíme přihlížeti k tomu, že Římané brali do počtu i den, od kterého se počítá, i den, do kterého se počítá (*terminus a quo a terminus ad*

quem), tak že na př. 3. ledna = *III. Non. Ian.*, protože Římané počítali od 3. do 5. ledna 3 dny; 18. října = *XV. Kal. Nov.*, protože počítali od 18. října do 1. listop. 15 dní. A naopak: *V. Non. Mart.* = 3. března, protože počítali 5 dní od 7. do 3. března; *IX. Kal. Dec.* = 23. listop., protože počítali 9 dní od 1. prosince do 23. listop. a pod. Kalendář v. na str. násl.

Dodavek IV. Zkráceniny.

1. Předejmení (praenomen).

A. = Aulus.	Mam. = Māmercus.
C. = Gaius.	P. = Pūblius.
Cn. = Gnaeus.	Q. = Quīntus.
D. = Decimus.	S. anebo Sex. = Sextus.
K. = Kāeso.	Ser. = Servius.
L. = Lūcius.	Sp. = Spurius.
M. = Mārcus.	T. = Titus.
M'. = Mānius.	Ti. nebo Tib. = Tiberius.

2. Jiné zkráceniny.

A. Ch. = ante Christum.	P. R. = populus Romanus.
A. U. C. = anno urbis conditae.	Q. B. F. F. S. = quod bonum faustum felixque sit.
H S = sēstertius ¹⁾).	S. P. Q. R. = senatus populus- que Romanus.
O. M. = optimus m̄aximus.	
P. C. = patres conscripti.	

¹⁾ povstalo ze *semis a tertius* = $\frac{21}{2}$ assu; odtud i značka HS místo II S = as + as + semis.

Kalendář.

Naši dnové měsícův	Březen, květen, červenec a říjen (31 dní)	Leden, srpen a prosinec (31 dní)	Duben, červen, září a listopad (30 dní)	Únor (28 dní a v roce přestupném 29 dní)
1.	Calendis	Calendis	Calendis	Calendis
2.	VI. } ante	IV. } ante	IV. } ante	IV. } ante
3.	V. } Nonas	III. } Nonas	III. } Nonas	III. } Nonas
4.	IV. } ante Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas
5.	III. } ante Nonas	Nonis	Nonis	Nonis
6.	Pridie Nonas	VIII.	VIII.	VIII.
7.	Nonis	VII. } ante Idus	VII. } ante Idus	VII. } ante Idus
8.	VIII. } ante Idus	VI. } ante Idus	VI. } ante Idus	VI. } ante Idus
9.	VII. } ante Idus	V. } ante Idus	V. } ante Idus	V. } ante Idus
10.	VI. } ante Idus	IV. } ante Idus	IV. } ante Idus	IV. } ante Idus
11.	V. } ante Idus	III. } ante Idus	III. } ante Idus	III. } ante Idus
12.	IV. } ante Idus	Pridie Idus	Pridie Idus	Pridie Idus
13.	III. } ante Idus	Idibus	Idibus	Idibus
14.	Pridie Idus	XIX.	XVIII.	XVI.
15.	Idibus	XVIII.	XVII.	XV.
16.	XVII. } ante Calendas	XVII. } ante Calendas	XVI. } ante Calendas	XIV. } ante Calendas
17.	XVI. } ante Calendas	XVI. } ante Calendas	XV. } ante Calendas	XIII. } ante Calendas
18.	XV. } ante Calendas	XV. } ante Calendas	XIV. } ante Calendas	XII. } ante Calendas
19.	XIV. } ante Calendas	XIV. } ante Calendas	XIII. } ante Calendas	XI. } ante Calendas
20.	XIII. } ante Calendas	XIII. } ante Calendas	XII. } ante Calendas	X. } ante Calendas
21.	XII. } ante Calendas	XII. } ante Calendas	XI. } ante Calendas	IX. } ante Calendas
22.	XI. } ante Calendas	XI. } ante Calendas	X. } ante Calendas	VIII. } ante Calendas
23.	X. } ante Calendas	X. } ante Calendas	IX. } ante Calendas	VII. } ante Calendas
24.	IX. } ante Calendas	IX. } ante Calendas	VIII. } ante Calendas	VI. } ante Calendas
25.	VIII. } ante Calendas	VIII. } ante Calendas	VII. } ante Calendas	V. } ante Calendas
26.	VII. } ante Calendas	VII. } ante Calendas	VI. } ante Calendas	IV. } ante Calendas
27.	VI. } ante Calendas	VI. } ante Calendas	V. } ante Calendas	III. } ante Calendas
28.	V. } ante Calendas	V. } ante Calendas	IV. } ante Calendas	Pridie Calendas
29.	IV. } ante Calendas	IV. } ante Calendas	III. } ante Calendas	Martias
30.	III. } ante Calendas	III. } ante Calendas	Pridie Calendas	
31.	Pridie Calendas (následuj. měsíce)	Pridie Calendas (následuj. měsíce)	Pridie Calendas (následuj. měsíce)	

Seznam

slov a vazeb ve skladbě a v stilist. dodatku obsažených.

(Prostá číslice znam. §.)

- A, ab** 310; o vzdálenosti 231, P. 1; při abl. odluky 267 n.; o původci osobn. 273; u jmen měst 292, 3; s gerund. 451, b)
- abdere** 274
- abdicare se** 268
- abesse** 231, 1 a P. 2; s **ab** 269, P. 1; **tantum abs**um, **abest** 379, P.; **non multum abest quin** 383; **absens** doplňk. 215, b)
- abhinc** 232, P. 2
- abhorrere ab** 269
- abire** 268
- ablativ** 266 nn.; odluky 267 nn. a p. č.; původ. 270; srov. 271; nástroj. 272 nn.; **copiae** 276 n.; při deponent. 278; při **opus est** 279; ceny 254 n.; příčiny 280 n. a p. č.; při slov. pocitu 281; omezov. 282 n.; míry 284; průvod 285; způsobu 286 n.; vlastn. 252 n. a 288; místní 289 a p. č.; časový 290 n.; gerund. 451
- ablativ absol.** 440 nn.; s násl. větou jako podmětem tamže, P. 2. a p. č.; které věty zastupuje 440, 2; jak se překládá 440, 3 a P. 1, 2 a 3; několik abl. v téže větě 441; s jménem doplň. 442
- absolvere** 262
- abstinere** 268; přechod. a nepřech. 339, 1
- abundare** 276
- ac, atque** 456; **atque etiam, atque adeo** tže, P. 2; po výrazech stejnosti 404; spojuje dvě souřad. slova po zápornosti 483; = a tak, a tím 502 P.
- accedere** 239, 2; **accedit ut n. quod** 387, P. 3
- accidere** 239, 2; **accidit ut** 380, b); **bene etc. accidit quod** 387, 3, b)
- accipere s dat.** 245, 3; s gerund. 445, 1
- accommodatus** 450, 2 a); ++9 p. č.
- accusare** 262; **quod** 386, P.
- accusativus v. akkusativ**
- activum** 339 nn.; **causativum** 339, 2
- ad** 296; **ad Vestae** 247, 1, P.; u jmen měst 292, 3; s gerund. 445, 1, P. 2 a 450
- adducere s doplňk.** 214; **ut** 373 a)
- adeo (adv.), adeo non — ut** 379 a P.
- adesse** 239 2
- adiectiva v. adjektiva**
- adipisci** 222, a), 3; **ut** 380, a)
- adire** 225, B, 2

adjektiva přívlastk. 204 nn.; m. genit. 209; doplňk. 215 b) c) a p. č.; zpodstatňování adjektiv 493; nahrazují se v lat. 209; 318; 494; nevyjadřují se v lat. 496.

admiratiōni esse 340, 2

admonere 228, 2; **s ut** 373; **s akk a inf.** 374

adoriri 225, B, 1

adsciscere s doplňk. 214

adventu abl. příč. 280, 1, b; času 290, 2

adverbia v. příslovce

adversus 297

aeger s abl. 281; **a egrę fero quod** 386, **s akk. a inf.** 426

aequare, adaequare 222, b)

aeque ac si 403; **atque, ac, et** 404

aequum est m. čes. kondic. 358, 2

aestimare 254; 283

affectuum verba s akk. 224;

s abl. příč. 281; **s de** 311, 3;

s ex 312, 5; **s quod** 386;

s akk. a inf. 426

afferre 239, 2; **nuntium aff.** 424, b)

afficere 277

affluere 276

agere gratias alicui, quod 386, P. 1; **id ago ut** 373

aggredi 225, B, 2

aio v řeči nepř. 432, P. 1

akkusativ předm. a doplňk. 213

nn.; vnějš. předm. 221 nn.;

v lat. akk., v češt. jiný pád

222; osoby při neosob. sloves.

223; u sloves pocitu 224; u nepřech. a passivn. u básn. 224

p. č.; při sloves. slož. s předp.

225 a p. č.; dvojí akk. při sloves. slož. s trans 226;

vnitř. 227 a p. č.; osobný a věcný 228 n.; místa 230 a p.

č.; míry prostor. 231; míry

časové 232; vztahu 233 p. č.; přísloveč. 234; zvolací 235; při jménech měst na ot. kam? 292 a p. č.; gerund. při tradere, accipere etc. 445

akkusativ s inf. 420 nn.; podmětem 422; předmětem 423 nn.; při slovesech sentiendi a dicendi 424; při sloves. pocitu 426; při sloves. chtění 427; při iubeo, veto, sino, patior 428; zvolací 429; bez akk. podmětu 425, 2, P. 1 a 2 a p. č.; jak se překládá do češt. 425 6; m. nomin. s inf. 431, 4, P. 3; v dalším vypravov. po nom. s inf. tže. P. 4

alienare, abalienare a b 269.

alienus s dat. 241; **s a b** 269, P. 2

aliquantum 234; **s gen. celk.** 259; **aliquanto** 284, 1.

aliquis, aliquid 330, 2; 331, P. 1; **aliquid** příslov. 234

alius 336; **alius alium** 321, b) a P. 1; **alii—alii s jakým pádem** 260, P. 2; záporné s násl. nisi (quam) 398, 2; **alius, aliter atque** 404; **alias** 234

alter 336; **alter alterum** 321, b); **alter—alter s kterým pádem** 260, P. 2

altus s akk. 231, 2

amans s gen. 251

amicus 241 a P. 1 a 2

amplius s vypušt. quam 271, P. 1

an v dvoučl. ot. 413; **an non** 413, P. 1; v jednočl. ot. 414; básn. str. 145 p. č.

anafora 507, 2

a ne při záповědi 365, 1, 2 a 3; = neque 457; = et (ac) non tže, P. 2

animadvertere s partic. 438, 1

animus: animi laetus, a. pendere 251 p. č.; animo abl. místa 289, 3; in a. habere, mihi in a. est 418; animus m. náměstky nebo jména osobn. 488
ante 294; s abl. 284
antecedere 225, B, 4 a P.
antecellere 225, B, 4
anteferre, anteponere 239, 1
antequam 392, 2
anxius sum ne (ne non) 377
appellare s doplňk. 212 n.
appellere 339, 1, P.
appetens s gen. 251
appositio v. přístavka
aptus 241 a P. 3; 450, 2, a); s qu 409, 2, b), s inf. tže p. č.
apud 295
arbitrari: non arbitrabar 358, 2, a), P. = asi atd. 359, 2, P.
arbitrio abl. 280, 1, b)
arcere 268 a p. č.
arcessere s dat. 245, 3
arguere s gen. 262; s akk. a inf. 426, P. 2; arguor nom. s inf. 431, 4, P. 1
ascendere 225, B, 1
asi jak se lat. vyjádří 359, 2, P.
aspernari 222, c)
aspicere 222, d)
assentiri 227; 239, 3
assequi 222, a), 3
assuefacere 419; **assuescere** 418; **assuefactus, assuetus** 274 a p. č.
asyndeton slučovací 458; **odporovací** 473; **odůvodňovací** 474, P. 3; m. cum inversum str. 129 p. č.
at 469; **at enim tže; at atd. po si non, si minus** 399, a).
atque v. ac
atqui 470
attinet 416, b)
attributum v. přívlastek

auctor sum ut 373; s akk. a inf. 374
audere 418
audire s doplňk. 212 p. č.; **bene tže; audior nom. s inf.** 431, 4, P. 2; **audire s partic.** 438, 1
aut 462; v otázce, nikoliv an 413, P. 2; **aut—aut** po záporu 481, P.; spojuje dvě souřaděná slova po záporu 483
autem 467
auxilio dat. 245, 3; abl. 272
avidus s gen. 251.
Bellum: bello a in bello 290, 1, b) a P. 1; **domi bellique** 293
bezpodměté věty 197.
Canere s abl. 274
capere consilium 225, B, 1; 418; 448, P. 2; **c. locum** 449
capessere rem publicam 225, B, 2
capite n. capitis damnare etc. 262, 2
carere 267
casu 280, 1, b)
causā 257; 448, a)
cavere 222 a); 242; **ne** 373, P. 1; **cave** 365 1, P.
cedere 268
celare 229, c)
censere ut 373 a P. 5; s akk. a inf. 374
certiorem facio, certior fic 213, P. 1
ceterum 234; **ceteri** 338
circa, circum 298; **slovesa slož. s circum** 225, A.
circiter 298, P.
circumdare 240.
circumfluere 276
circumspicere 222, d)
cis, citra 299
co? opisem 411, P. 1
coactu 280 1, b)

- coarguere** s gen. 262, 1
coepi: coeptus sum 340, P. 2; s inf. 418 a P. 3
cogere 228, 1; 419; s in a akk. 316, A, 1
cogitare 418
cognoscere s doplňk. 214; de re a rem 311, 6; s partic. 438, 1
coire societatem 225, B, 1
comitiis abl. 290, 2
commemorare de re a rem 311, 6
committere ut 373
commodo abl. 287, P. 2
commovere ut 373
communicare, communis 249, 2
comparare, -ponere, conferre 239, 3
comparatio compendiaria str. 7 p. č.
comparativus v komparativ
complere 276
complures a plures 74, P. 2.
compos s gen. 251
conari si 412, 2, P.; s inf. 418
concedere ut 373 a P. 3; s akk. a inf. 374; s gerund. 445, 1 a P. 2
concessu 280, 1, b)
concupiscere 222, d)
concutere 222, c)
condicione 286, 2, b)
conducit 416, b); 422, b)
confisus 281
confiteri de re a rem 311, 6
congregare 316, A, 1
congruere 239, 3
coniugatio periphr. act. 349; o následnosti ve větách vedl. indik. 350, C, konjunkt. 353, 2 a P.; čím se nahrazuje ve vedl. větách konjunkt. 353, P. 4; zastupuje konj. plusqpf. v závěti irreal. 395, III, P. 4
coniugatio periphr. pass. má význ. futur. 350. B, P.; nahrazuje opisnou konjug. akt. ve vedl. větách konjunkt. 353, P. 4; indik. m. čes. kondic. 358, 2, a); zastupuje konj. plusqpf. v závěti irreal. 395, III, P. 4, a); vazba osobná n. neosob. 133. a 444, 2
coniunctivus potent. 359; irreal. 360; deliber. 361; optat. 362; imperat. 365; prohibit 365, 1; concess. 364; subiect. (cizího mínění a nepř. závisl.) 367 n.; ve vět. spoj. 369 nn.; vztaž. 408, 3 a 409; tázac. 410, 2 a 3; v řeči nepř. 433, 2, 3 a 4; konj. bez ut 375 a P. 3
conscendere 225, A, 1
consciūs s gen. 251; mihi consc. sum s akk. a inf. 424, a)
consecutio temporum 353 nn.; ve větách účeln. a obavn. 353, 3; úchyly ve vět. výsled. 354 a P. 1, v jiných vět. konjunkt. tže, P. 2 a 3; ve vět. závisl. na inf., partic, atd. 355, na jiné větě konjunkt. 356; ve větách konjunkt., které povstaly z indikat. 357; v závislých vět. irrealn. 397; v řeči nepř. 433, 5 a P.
consensu 280, 1, b)
consentire 239, 3.
consequi 222, a), 3; ut 380
considerare 316, B, 1
consilium capere, inire v. capere inire; consilio abl. 280, 1, b); 286, 2, b).
consistere 316, B, 1
conspicere s part. 438, 1
constanter 241
constare 255; 275, P.
constituere s in a abl. 316, B, 1; ut 373; s inf. tže, P. 4 a 5 a 418; s akk. a inf. 374
constructio ad sensum 199, P. a p. č.; 217, P. 2
consuescere, consuevisse 418 a P. 2

consuetudo: consuetudine 280, 1, b); consuet. est (fert) ut 380, b) a P. 2
consulatus: in cons. meo 290, 1, P. 2
consulere 228, 2; 242, 2
contemnere 222, c)
contendere ut 373; s inf. 418 a P. 2
contentus 281
continere 274; contineri = constare 275; non me contineo quin 383
contingit ut 380, b)
contra 297; atque 404
contrahere 316, A, 1
contrarius 241, P. 1; atque 404
convenienter 241
convenire 225 a P.; convenit 225; 422, b); convenit = přísluší 416, b); 422, b)
convincere s gen. 262, 1
coram 315 p. č.
corpus m: náměstky n. jména osobn. 488
crassitudine 231, 2, P. 3
creare s doplňk. 212 n.
credere 222, b); crederes 359, 1, b); = asi, snad tže, 2, P.; vložené 425, 6, P.
crimini 245, 2; crimine 262, 1, P. 2
cum předl. 315; u abl. průvod. 285; u abl. způs. 286, 1; 287; slovesa slož. s cum 239, 3; cum primum 390, 1; cum spojka s ind. 393, s konj. 394; cum—tum 403 a P. 6
cunctari 418 a 382, P. 1
cupere 418; 427; mihi est aliquid cupienti str. 34 p. č.
cupidus s gen. 251; 448, b)
cur opisem 411, P. 1
curandi verba 373, b)
curare ut 373, b; s gerund. 445, 2; non curare s inf. 418
curru vehi 274.

Časové věty 390 nn.; zkráceny participiem 439, 3, ablativem absol. 440, 2

čili nic v ot. 413, P. 1

čím — tím 333, 2, b), P.

číslovky řadové s gen. celk. 260; s quisque 333, 2 c).

Damnare, condemnare 262

damno abl. 287, P. 2

dare s doplňk. 214; operam 227; 373; 449; s dvojím dat. 245, 2; s gerund. 445, 1

dáti s inf. jak vyjádří se lat. 445, 2 a P.; fraseol. dáti 341, P. 2

dativ 236 nn.; předmět. 237 nn.; při sloves. přechod. a nepřechod. 237; v lat. dat., v češt. jiný pád 238; u sloves s předl. slož. 239 a p. č.; dat. stykový 239 p. č. 241 p. č. a 269 p. č.; u sloves s dvojí vazbou 240; při adjekt. 241; dat. předmětu nepřím. 242 nn.; prospěchový 242; účasti. a zřetel. 242, P. 1 a p. č.; původ. 243 a p. č.; přivlastň. 244; při est mihi nomen 244, 2; účel. 245 a p. č. na ot. kam? u básn. 245 p. č.; doplňku při licet 417, P.; dat. gerund. 449 a p. č.

de 311; m. gen. celk. 260, P. 3; při abl. odl. 268 n.; při slov. pocitu 281; s gerund. 451, b)

debere má význ. futural. 350, B, P.; nahrazuje opis konjug. akt. ve vedl. vět. konjunkt. 353, P. 4; indik. m. čes. kondic. 358, 2. a); ind. zastupuje konj. plusqpf. v závětí irreál. 395, III, P. 4; s inf. 418

decernere acie 274; ut 373; s inf. tže. P. 4 a 418; s akk. a inf. 374

deceat, dedecet m e 223; ind. m. čes. kondic. 258, 2; s inf. 416, b); s akk. a inf. 422, b); **de- cuit** s inf. perf. pass. 427, P. 2

declarare s doplňk. 212, P. 1

defendere aliquem a b 268 a p. č.

deferre de re a rem 311, 6

deficere 222, b)

defigere 316, B, 1

deicere 268

delectari 341 a P. 1; **delectat** m e 416, b)

deligere s doplňk 213 n.

deponentia jak v rodě trp. 340, 2; part. perf. s význ. pass. 130 1, s význ. praesent. tže, 2; part. perf. nahrazuje part. perf. act. jiných sloves 439, 4

deridere 224.

desiderare 222, d)

designare s doplňk. 212, P. 1

desinere: **desitus sum** 340, P. 2.; s inf. 418 a P. 2

desistere 268; 418 a P. 2

desperare 224 a P.

despicere 222, c)

deterrere ne (quominus) 376

dicendi verba s ut 374, 2; s akk. a inf. 424; s nom. a inf. 431, 4, P. 2

dicere s doplňk. 212; **diem (locum) colloquio** 245, 3; **diceres** 359, 1, b); **ut non dicam a ne dicam** 370, P. 2; **dicor** nom. s inf. 431, 3; **dicunt** = **prý tže**, 4; **dicitur, dicendum est** neosob. 431, 4, P. 3; **qui dicitur, quem dicimus etc.** 435, P. 1; **d. diem** s dat. gerund. 449; **dico** při appo- sici 502

dictum s adverb. 210

differre 269

difficilis: **difficile est** m. čes. konde. 258, 2; má význ.

futurál. 350, B, P.; se supin. v u 453

dignus 283; s **qui** 409, 2, b); s inf. tže p. č.

diligens s gen. 251

dis-: složená s **dis-** mají abl. s předl. a b 269; abl. n. dativ tže p. č.

discere 222, b); 229, P. 1 a 418

discessu abl. příč. 280, 1, b); časový 290, 2

dissimilis 241 a P. 1

distare 231, 1 a P. 2; s a b 269, P. 1; s dat. tže p. č.

diversus doplňk. 213; s dat. 269 p. č.

docere 229, c) a P. 1 a 3; 419

colere 224; 281. s **quod** 386

domus: **domum** etc. 293

donare s dvojí vazb. 240; s abl. 277

donec 391 a 392 p. č.

dopisy: jaký čas v nich? str. 96 p. č.

doplňk 211 nn.; doplňuje pří- sud. 212 nn.; podřadný 212, P. 3. 213, P. 3 a 214, P.; do- plňk ve vokativě 235 p. č.; v genitivě přivlastň. 248; v genitivě n. abl. vlastn. 253; doplňk vyjádřen participiem 437 nn.; gerundivem 444, 2 a 445

doplňkové partic. 437 nn.; do- plňk. adjekt. u básn. (též prolept.) str. 11 p. č.

doplňovací jméno: shoda 200; při inf. podmět. 417, předmět. 418 a P. 1; při akk. a inf. 420, 2; při abl. absol. 440, 1, P. 1; zastupuje partic. při vazbě abl. abs. 442

dubitare illud n. de illa re 227; **an** 359, 2, P. a 414, 2; **non dubito quin** 382; **dubitare** s inf. tže P. 1 a 418; s nepř. ot. 382, P. 2

dubius: sine dubio 331, 2;
non est dubium quin
382

ducere s doplňk. 212 n.; 213,
P. 3; uxorem 214; s dat.
účel. 245, 2 a 3; s gen. ceny
254; pro nihilo 254, P.

dum = mezitím co 391, 1;
= pokud 391, 2; = až, až by
392; dum, dum modo 401.

E, ex 312; m. gen. celk. 260, P.
3; při abl. odl. 268 n.; při
abl. původ. 270; při metiri,
aestimare etc. 283

ecce 235, P. 2

edicere ut 373

educere 268

efficere 213; 380, a) a P.; effi-
citur 380, b), P. 1

efficiendi verba 380, a)

egere 267

egredi 268; str. 20 p. č.

elatus 281

eligere s doplňk. 212

emere, redimere 255

emittere 268

en 235, P. 2

enim 474; at enim, sed
enim 469 P. 1

eo 322, P. 5; s gen. 259 p. č.

equidem 472

equo vehi 274

erga 297; 241, P. 2; 250, P. 2.

ergo spojka 476

erudire 277

esse sponou 198; esse pro,
loco a pod. 212, P. 3; s dat.
přivlast. 244; s dat. účel. 245,
1; s gen. přivlastň. 248; s gen.
a abl. vlastn 253; s gen. ceny
= býti zač 254; esse pro
nihilo, nihili tže, P.;
s gen. a abl. ceny = státi co
255; est ut, in eo est ut
380, b); est quod, cur,
quare 389 a P.; sunt qui

a pod. 409, 2, c) a P.; esse
při inf. vypuštěno 425, 3

et 454; spojuje dva přívl.
206; po výraz, stejn. 404; m.
etiam 459, P. 3 a p. č.;
et—et, et—neque, neque
—et 461; spojuje dvě souřa-
děná slova po zápornosti 483;
= a vskutku, a to 502, P.

etiam 459

etiamsi, etsi 406, 3; při particip.
str. 166 a 169 p. č.

evadere s doplňk. 212

evenit bene etc. quod 387,
3, b)

excedere str. 20 p. č.; 268

excellere 225, 4

exercere 277

existimare s doplňk. 212 n.;
existimor nom. s inf. 431,
3; existimandum est
osob. i neosob. 431, 4, P. 3

expedit 416, b); 422, b)

experiri si 412, 2, P.

expers s gen. 251

explere 276 a p. č.

expugnare 222, 3

existere s doplňk. 212

expectare dum 392, b); si a
jiné vazby 412, 2, P.

expectatione 271, P. 2

exsultare 281

extra 300

extremus přívlastk. 204 P. 1;
doplňk. 215; extremum
est ut 380, b) P. 1

exuere 267.

Fac 365, 1, P.; 380, a) P.

facere s doplňk. 213; aliquid
lucris, dicionis suae
248, 1, P.; s gen. ceny 254;
reum 262, 1; quid (de)
hoc homine faciam?
274, P.; ut 380; facere
non possum quin 384, 1;
facio bene etc. quod 387,
3, b); = líčiti s partic. 438, 2

facilis v. **difficilis**
factum s adverb. 210
facultas: **facultatem dare** 448, P. 2
fallit me 223; **nisi me fallit** tže, P. 1
fama est 422, a)
familiaris 241, P. 1
fas, nefas est m. čes. kondic. 358, 2; s akk. a inf. 422, a); se supin. v u 453
ferire foedus 227, b) P.
ferre: **indigne, aegre etc.** 224; **legem ut** 373; **consuetudo, natura fert ut** 380, b); **fertur, feruntur** s nom. a inf., **ferunt** = **prý** 431, 4
festinare 418
fidere, conf., diff. 281, P. 1
fieri s doplňk. 212; s gen. přivlast. 248, 1; s gen. ceny 254; **fit decretum ut** 373; **fit ut, fieri (non) potest ut** 380, b); **fieri non potest quin** 384, 1; **bene etc. fit quod** 387, 3, b)
figura etymolog. 227, a)
finitimus 241, P. 1
flagitare 229, b); **ut** 373
forsitan, fortasse 359, 2, P.
fraseologická slovesa 341, P. 2
frequens doplňk. 215
fretus 281
frui 278; přechod. ve vazbě gerund. 445, 1, P. 1 a 447, 1, P.
fugere, effugere 222, a) **fugit me** 223; **fugiens** s gen. 251
fungi, perfungi v. **frui**
futurální význ. některých výrazů 350, B, P.
futurum 348; I. označ. současnost 350, A, 3; II. označ. předčasnost 350, B, 3
futurus -a -um = budoucí 435, P. 2; **futurum est ut** 380, b).

Gaudere 227; 281; **s quod** 386
genitiv 246 nn.; přivlastň. 247 nn.; dějového předm. a podm. 250 n.; při partic. praes. a adjekt. 251 a p. č. (vztahový); vlastnosti 252 n.; ceny 254 n.; vysvětl. 256; při **causa a gratia** 257; celkový 258 nn. a p. č.; při verb. **memoriae** 261; při sloves. soudn. řízení 262; při neosobn. 263; při **interest a refert** 264 n.; při sloves. u básn. 261 p. č.; gerund. 448
genus: akk. vztahu 233 p. č.; **genere** 282
gerundium 446 nn.; jak se překládá tže, P.; m. **gerundia gerundivum** 447; **gerundium** v gen. a prostém abl. s akkus. substantiva 447, 2 p. č.; pády **gerundia** v. pády **gerundiva gerundivum** 443 nn.; přivlastk. 444, 1; při **esse** tže, 2; při sloves. znamenaj. odevzdávati a přijímati a při **curare** 445; místo **gerundia** 447; rozdíl mezi **gerundivem** a **partic. perf. pass. tže, 2, P.**; pády **gerundiva**: **genit.** 448; **dat.** 449; **akk.** 450; **abl.** 451
gloriari 227; 281; **s quod** 386
gratiā 257; 448, a)
gratulari 222, P. 1, **s quod** 386, P. 1
gratus, ingratus 241 a P. 2.
Habere s doplňk. 212 a P. 3; 213, P. 3; = do sebe míti, obsahovati 244, 4; s dat. účel. 245, 3, P. 1; **pro nihilo** 254, P.; s **part. perf. pass.** 344, P. 2; **habeo quod, non habeo quod** a pod. 389; **habere in animo, satis, parum** 418
haud 479 a p. č.

hendiadys substantivné 494, 3; 497, b); verbální 501, 1
heu 235, 1
hic 322; **hoc** s gen. 259
honestus se sup. v u 453
horrere 224
hortari 228, 1; ut 373
humi 293
hyperbaton 507, 4
hypothetické periody v. podmíňovací.

Chiasmus 507, 1.

Iacere (io) 222, c)
ibi 322, P. 5
id: id, aetatis a pod. 234, P.; s gen. celk. 259; id quod 217, 2
idem: 324; s dat. 241 p. č.; idem—qui 403; idem—atque 404
idoneus 241 a P. 3; 450, 2, a); s qui 409, 2, b); s inf. tže p. č.
igitur 476
ignarus s gen. 251
ille 322; v řeči nepřímé 433 6; illud s gen. celk. 259
immo (i. vero) v odpov. 412, 1, P. 3
impediendi verba 376; s ad 296, 5; s ad a gerund. 450, 2, c)
impedire 222. b); v. imped. verba
impellere ut 373
imperare ut 373 a P. 2
imperativ 365, (II.) 366; pomocí velim. quae so, fac, cave 365, 1, P.; má význ. futurál. 350, B, P.
imperfectum 346; označ. současnost 350, A, 2; imperf. coniunct. vždy po factum est, accidit etc. ut 354, P. 1; imperf. coniunct. m.

konj. plusqperf. v irreal. souvětí 395, III, P. 1.
impetrare 222, a), 3; ut 380, a)
implere 276
implicari morbo 274
implorare 228, 2
imponere 316, B, P. 1.
impugnare 222, P. 1
impulsu 280, 1, b)
in 316; při abl. místn. 289 časov. 290, 1, P. 1 a 2; bis in die a pod. 291, P. 2; s gerund. v akk. 450, P., v abl. 451, b)
inanis 251
incertum est an 414, 2
incidere 239, 2; incidere 316, B, 1
incipere ab 310, 2; s inf. 418
incitare ut 373
incolumis doplňk. 215
incommodo abl. 287, P. 2
incredibilis se sup. v u 453
incumbere 239, 3
inde 322, P. 5
indigere 267 a P.
indignari 224
indignus 283, b); qui 409, 2, b); s inf. tže p. č.
indikativ 358; ve vedl. větách závisl. 368, P. 3; v závětí irreal. souvětí 395, III, P. 3 a 4
inducere ut 373; s partic. 438, 2
induere, indutus 240 a P.; 224 p. č.
inesse in 239, 3 a p. č.
inferior doplňk. 215; 498
inferre 239, 2
infimus (i. m. u. s) přívlastk. 204, P. 1
infinitiv 415; inf. podmětn. 416 n.; předmětn. 418 n.; accus. c. inf. 420 nn.; jakého času při vazbě akk. s inf. 421; fut. jak se opisuje 421, 2; perf. pass. po volo, oportuit etc. 427, P. 2; zvolací 429;

nom. c. inf. 430 nn.; u básn. str. 149 p. č.; inf. perf. u básn. str. 147 p. č.; historic. 346, 1, P. 1; fut. ukryt ve slovese řídící. 357, 1, P. 2

infra 302

ingredi 225, 2

inicere 239, 2

inimicus 241 a P. 1

inire 225, 1; i. consilium 418

initio 290 2

iniuria abl. 280, 1, b)

iniussu 280, 1, b)

inops s gen. 251

inquam v řeči přímé 432, P. 1

inscribere 316, B, 1; qui inscribitur 435, P. 1

insimulare 262; 426, P. 2

inspicere 222 d)

instar 257

instituere 277; 418

instruere 277

insuetus s gen. 251

intellegere s doplňk. 214; s akk. 222, b); intellegor nom. s inf. 431, 4, P. 2

inter 301; partitivně 260, P. 3; o vespólnosti 321, a); s gerund. 450 p. č.

intercludere 268

interdicere 268; ne 373, P. 1

interesse 239, 2; interest = záleží na tom 264; 416, b); 422, b)

interrogare 228 2

intra 300; 291, 2

intueri 222, d)

invadere in 225, 3; s akk. tže p. č.

invehi in 225, B, 3

invenire s doplňk. 214; invenior nom. s inf. 431, 4, P. 2

in vicem 317, A, 4; 321 p. č.

invidere 237, 2 a p. č.

invidiae esse 245, 1, P. 1; srv. 340, 2

invitus doplňk. 215

ipse doplňk. 215 a P.; s přívlast. nám. 247, 2 a P.; 319, P. 1; m. nám. zvrtné 320, 2, P. 1; o vespólnosti se zvrtn. nám. 321, P. 2; ipse = rovněž, tolikéž 324 2, P.; překládá se různě 325; v řeči nepř. 433, 6

irasei 238

irreálné souvětí 395, III; v závisl. 396 n.

irridere 224

is 323; is = talis -ut 379; id v. toto

iste 322

ita, ita non—ut 379 a P.; ut quisque—ita se superl. 333, 2, b), P.; ut—ita 403 a P. 3; ita est, non ita v odpovědi 412, 1, P. 3; non ita 478, 2, P. 2, haud ita 479

itaque 475

item 324, 2, P.; non item 473, P. 1

iubere 228, 1; 428; iubeor nom. s inf. 481, 1; = dáti 445, 2, P.

iucundus 241; se sup. v u 453

iudicare 212 n.; 283; iudicor nom. s inf. 431, 3

iure, nullo iure 280, 1, b); suo iure 319

ius est ut 380, b); s inf. tže, P. 2

iussu, iniussu 280, 1, b)

iustum est indik. m. čes. kondic. 258, 2

iuvare, adiuvere 222, b); iuvat me 223; 416, b)

iuxta 309 p. č.

Jak překládá se 411, P. 4

jen nepřekládá se 502

ještě při komp. 459, P. 2; nepřekládá se 502

již = vel 463, P. 2; nepřekládá se 502.

Kdo? opisem 411, P. 1
komparativ s gen. celk. 260;
 s quam ut 379, 2; s quam
 = než 405; audaciores
 quam fortiores a pod.
 tže, P. 1; m. čes. positivu
 498, 1; m. čes. positivu se
 slovcí příliš, poněkud
 atd. 498, 2; vzmocňování
 kompar. 498, 3
konjunktiv v. coniunctivus.
Laborare (ex, ab) 281, P. 2;
 ut 373
laccessere proelio 274
laedere 222, b)
laetari 227; 281; v. též affectu-
 um verba
laetus doplňk. 215; s abl. 281
lamentari 224
latus s akk. 231, 2
laudare quod 386, P. 1
levare 267
lex est, legem fero ut 373;
 lege 280 1, b); 286, 2, b)
liber, liberare 267
liber: hoc libro a in hoc
 libro 289, 3, P.
libet 416, b); libentianimo,
 libenter 215, b)
licet spojka 406, 4; v platnosti
 slovesa s konjunkt. tže, P. 2;
 s inf. 416, b); s dvojím dat.
 417, P.; s akk. a inf. 422, b)
litotes 482, 1; srv. 331, P. 1;
 337, 2
locare, collocare 316, B, 1
locus: loco, in loco o do-
 plňku 212, P. 3; nullo
 loco putare etc. 254, P.;
 summo etc. loco na-
 tus 270; loco a in loco
 289; suo loco 319; di-
 cere, constituere, de-
 ligere locum 245, 3
longe 284, 1, P. 1; longe ab
 292, 3, P. a 306, P. 2.

longius s vypušt. quam 271,
 P. 1
longus s akk. 231, 2
longum est ind. m. čes. kondic.
 358, 2
ludere alea 274
ludis abl. časový 290, 2
lugere 224
lux: prima luce 290, 2.
Maerere 224; 281
maestus doplňk. 215; s abl. 281
magnitudine 231, 2, P. 3
magnus do čest. různě se pře-
 kládá 495
malle v. velle
málo: tak málo 379; jak málo!
 411, P. 4
mandare s ut 373
manere s doplňk. 212, a)
maturare 418 a P. 2
mederi 238 a P. 1
mediální platnost sloves u
 básn. 224 p. č.; mediální pas-
 sivum 341
medius přívlastk. 204, P. 1;
 doplňk. 215; de medio 493,
 2, P. 1
melius est indik. m. česk. kon-
 dic. 258, 2
meminisse 261 a P. 3; s inf.
 praes. 421, 1, P.
memor, immemor s gen. 251
memoria: patrum memo-
 riā 290, 2
mereri bene de aliquo
 311, 7
merito 280, 1, b)
měst jména 292 nn.
metiri 283
metuere 222, a); ne (renon)
 377; s inf. tže p. č.
metus est a pod. ne (nenon)
 377
minari, minitari 222, c)
minime 412, 1, P. 3; 480
minimum s gen. celk. 259

minus s gen. celk. 259; s vypušt. quam 271, P. 1
 mirabilis se sup. v u 453
 mirari, admirari s akk. 222, b); s quod 386; s akk. a inf. 426
 mirum quantum 410, P. 3
 miserari, commiserari 263, P. 3
 misereri, miseret me 263 a P. 3
 missu 280, 1, b)
 mittere s doplňk. 214 a P.; s dat. účel. 245, 3; se supin. v u m 452
 mladší než tolik a tolik let 271, P. 1.
 moderari 242
 modo, in (ad) modum 286, 2, b) a P. 1; modo spojka 401; modo—modo, non modo—sed etiam atd. 461 a P. 1
 monere 228; s ut 373; s akk. a inf. 374
 mori s doplňk. 214; mortuus 215
 mos est ut 380, b); s inf. tže, P. 2; s gerund. n. inf. 448, P. 2; more 280, 1, b)
 movere 227, c); aliquem senatu 268
 multare s abl. 262, 2
 multus; multo abl. míry 284, 1; multum přísloveč. 234, s gen. celk. 259
 munus est ut 373.

Nam 474; namque tže, P. 1
náměstky neurčité 330
náměstky osobné podmínětem 196, P.
náměstky přivlastň. kdy se kládou a kdy nekládou 319; zdůraznění pomocí ipse 247, 2 a 319 P.
náměstky tázací shodují se s doplňk. 216
náměstky ukazovací 322 nn.; shod. se s doplňk. 216; neshod.

se s doplňk. tže, P. 2; shoda při několika jménech 218
náměstky vztažné shod. se s doplňk. 216; vazba dle smyslu při nám. vztaž. 217, P. 2; shoda při několika jménech 218; osoba vztažné věty 219; jméno pošine se do věty vztaž. 326; spojení vět vztažn. pomocí et etc. 327; relat. spojovací 328; dvě věty splývají pomocí relativa 329; v slovosledu 505 n.
náměstka zvratná 320 nn.
 nancisci 222, a), 3
 nasci s doplňk. 214
 následnost 350, C
 natu 282
 naturā 280, 1, b)
 natus na označ. věku 232, 2; 271, P. 1; s abl. původ. 270
 naví po lodi 274
 ně při konjunkt. práci 362; při konj. připoušt. 364 a 406, 4; při konj. prohibit. 365, 1; při konj. imperat. tže, 2 a 3; při imperat. II. 366; při imperat. I. básn. 365 p. č.; ve větách účel. 369, 1 a 2; ut ne 370, P. 1; po slov. impediendi 376; po slov. timendi (ne, ne non) 377; po slov. efficiendi 380, a); ně část. tázací 412; ně—an 413; při zvolacím infin. 429
 nec v. neque
 necessarius 241 a P. 3
 necesse est indik. m. čes. kondic. 358, 2; má význ. futur. 350, B P.; s pouhým konjunkt. 375; s inf. 416, b), s akk. a inf. 422, b)
 necessitate 280, 1, b)
 nedum 401, P. 2
 negare = tvrdím že ne 425, 7
 neglegere s akk. 222, a), 2; s inf. 418
 nemo 337

nempe 474, P. 2

neosobná slovesa bez podmětu 197; s podm. tže, P. 1; s infin. 416, b); s akk. a inf. 422, b)

nepřechodná slovesa stávají se složením s předl. přechodnými 225 n.; přechodnými u básn. str. 21 p. č.; poji se s dat. 237, 2; připouštějí v pass. jen vazbu neos. 340, 1; rovněž při vazbě gerundiv. 443, 2 a 444, 2; osobnou v pass. u básn. 340, 1 p. č.

nepřímá řeč 432 nn.

nequaquam 480

neque 457, 1; **neque vero**, **neque tamen**, **neque enim tže**, 2 a 478, 1, P. 1; = ale ne, avšak ne, přece však ne 457, P. 1; **neque—neque**, **nec—nec**, **et—neque**, **neque—et** 461; **neque quisquam**, **quidquam**, **ullus etc.** 331 a 481, 3; **neque aut—aut** 481, P.; **nec—nec** po zápornosti 482, 2; **neque** spojuje dvě slova po předcházející zápornosti 483; **nec non litotes** 482, 1, P. 1 a p. č.; **neque m. neve** ve vět. účel. 370, P. 3

ne—quidem 460; po zápornosti 482, 2

nescire: **nescio quis etc.** = **aliquis etc.** 410, P. 3; **nescio an** 414, 2 a 359, 2, P.; s inf. 418

neve (neu) 365; 369, 2

nihil akk. příslov. 234; **pro nihilo putare, esse** 254, P.; s gen. celk. 259; **nihil aliud tže**, P. 2; **nihil** mocný zápor 480

nimirum 474, P. 2

nisi 398; při abl. abs. str. 169 p. č.

nití 275 a P.; s ut 373

nelle v. **velle**; **noli nolite** s inf. o zápovědi 365, 1
nomen mihi est 244, 3; **nomine** s gen. **criminis** 262, 1, P. 2; **nomine** = dle jména 282, abl. **modi** 286, 2, d)

nominare s doplňk. 212 n.

nominativ dvojí 213; při zvolání 235, 2; v oslovení tže p. č. **nomin. cum inf.** 430 n.

non 478; **nesmí se klásti** 481, 1; **non nescio** a pod. (**litotes**) 482, 1; **nec non** = **et tže**, P. 1 a p. č.; **non... nec—nec**, **non... ne—quidem tže**, 2; **nemo non** a **non nemo** atd. 337, 2; **ita non etc. —ut** tak málo že 379, 1 a P.; **quam non!** jak málo! 411, P. 4; **et (ac) non** 457, P. 2; **non nikoli**, a **nikoli**, **nikoli** však 473, P. 1 a 2'

nonne 412

nostrum, vestrum 258 a P.

nubere 238; **nuptum locare** 452, P.

nudare, nudus 267

nullus: **nullo** při abl. = bez 286, P. 2

num 412

numeralia v. číslovky.

numero a **in numero** o doplňku 212, P. 3; **ex co numero** = **ex earum numero** 217, P. 2; **nullo in numero putare, esse, haberi** 254, P.; **numero** abl. omez. 282

nuntiare de re a rem 311, 6; **nuntior** nom. s inf. 431, 4, P. 2.

O! s akk. 235, 1; s vok. 235, 3
ob 303; s gerund. 450, P.

obavné věty 376

obire 225, B, 1

oblivisci 261
 oboedire, obsequi, obtemperare 238
 obsecrare, obtestari ut 373
 obsidere 225, A
 obstare ne (quominus) 376
 occasu 290, 2
 occultare 274
 occumbere mortem 225, B, 1
 occurrere 239, 1
 odio esse 245, 1, P. 1; srv. 340, 2
 odpověď k otázce 412, P. 3
 offendere 222, b)
 offerre se 239, 1
 officere ne (quominus) 376
 olere, redolere 227, a) P. a p. č.
 omittere 418
 omnis význ. 334; omnium nostrum 247, 2 a 250, 3
 on, ona, ono, jeho, její vynáší se v lat. náměstkou zvrát. 370, 2; srv. 425, 1
 onerare, onustus 276
 operā 272; operam dare v. dare
 opětované děje 350; při cum 393, 2; vyjadřují se konjunktivem str. 129 p. č.
 opinio est s akk. a inf. 422, a); opinione abl. srovnáv. 271, P. 2; abl. omez. 282
 opisná konjugace v. coniugatio periphr.
 opisování konjunkt. fut. 353, 2 a P. 4; konjunkt. irreálného ve vazbě akkus. s inf. 396, závislého na spojkách s konjunkt. se pojících nebo na náměstce tázací 397, 2 a 3; infinitivu fut. 421, 2; passiva sloves krytočin. a jiných 340, 2
 oportet ind. m. čes. kondic. 358, 2; má význ. futur. 350, B, P.; s pouhým konjunkt. 375; s inf. 416, b); s akk. a inf.

422, b); oportuit s inf. perf. pass. 427, P. 2
 oppugnare 222, a), 3
 optare ut 373
 optimus se supin. v u 453
 opus est 279; 416, b); 422, b)
 orare 228, 2; 373
 oratio obliqua v. nepřímá řeč
 orbare 267
 ordine 286 2, d)
 ordiri, oriri a b 310, 2
 ornare, ornatus 277
 ortus s abl. 270 s a b tže, P.

Paene s ind. perf. 358, 2, b)
 paenitet me 263; 386; 416, b)
 par s dat. 241; par, pariter atque 404; par est ind. m. čes. kondic. 358, 2, s akk. a inf. 422, a)
 parare s inf. 418
 parataxe 507, 3
 paratum esse 418; 450
 parcere 238 a P.
 parere 238
 pars: magnam partem, partim 234; s gen. celk. 258; pars—pars s kterým pádem? 260, P. 2
 particeps s gen. 251
 participium 434 nn.; přívlastk. 435 n.; perf. pass. překládá se substantivem slovesným 436 a P.; doplňk. 437 n.; příslovečné 439 nn.; rozvádí se větou souřadnou 439, 3, P. 1; překládá se výrazem předložk. 439, 3, P. 2, pouhou předložkou 439, 3, P. 3; part. fut. act. (bez esse) 435, P. a p. č., srv. str. 165, 166 a 168 p. č.; part. perf. act. jak se nahrazuje v lat. 439, 4; několik participií v téže větě 441; part. perf. pass. s akk. 224 p. č.; part. v dativě zřetel. 242, P. 1 a p. č.; partic. perr. pass. při abl. příčiny 280, 2;

- part. perf. pass. při *habeo a teneo* 344, P. 2; zpodstatňování partic. 493
- parum** s gen. 259; *parum habere* 418
- passivná slovesa** s akk. u básn. 224 p. č.; s abl. n. s předl. a b 273; pass. vazba na odklizení dvojsmyslu ve vazbě acc. c. inf. 425, 5; pass. vazba m. aktivné 492
- passivum** 340 n.; sloves přechodn. 340, 1, srv. 221, 2; 222, P. 2; 224, P.; sloves nepřechodn. 340, 1, srv. 238; vyjadřuje se opisem 340, 2; jak se vynáší v češt. tže, P. 1; pass. mediální 341
- patere in longitudinem etc.** 231, 2, P. 2
- pati** s akk. a inf. 428; = dáti 445, 2, P.
- patiens** s gen. 251
- paulum** příslov. 234; *paulo* 284, 1
- pellere** s abl. n. ex 268
- penes** 304
- per** 308
- peragraré** s akk. 225, B, 1
- perequitare** per 225, B, 3
- perfectum** 344 a 345; označ. předčasnost 350, B; po *postquam, ut, ubi* etc. 352, 2
- perficere** ut 380, a)
- pergere** 418
- perhorrescere** 224
- periculum est ne** 377
- perinde ac si** 402; *atque, et, que* 404
- periodologické skládání vět** v lat. 510
- peritus, imp.** s gen. 251 a 448, b)
- permittere** ut 373; s inf. tže, P. 3; s gerund. 445, 1
- permovere** ut 373
- perseverare** s inf. 418 a P. 2
- persuadere** 227; 238; s ut 373; s akk. a inf. 374
- pervadere** per 225, B, 3
- petere** 228, 2; různý význ. slovesa *petere* tže, P.; ut 373
- piget me** 263; 416, b)
- placet** 374, P. 2; 416 b); 422, b)
- plenus** s gen. 251
- plerique** doplňk. 215; *plerumque* 234
- pluere** s abl. 274; s akk. str. 21 p. č.
- plurál** m. singul. 485; u básn. tže p. č.
- plurimum** akk. příslov. 234; s gen. 259
- plus** příslov. 234; s gen. 259; s vypušt. *quam* 271, P. 1; *plus aequo* tže, P. 2
- plusquamperfectum** 347; ve větách vedl. 350, B, 2
- pocitu** slovesa v. *affectuum* verba
- podmět** 195 nn.; nevyjadřuje se 196; při neosobn. slovesech 197; postavení jeho v slovosledu 505 n. 509, 4 a 5
- podmínečné věty** 395 nn.; ireálné v závislosti 396 n.; zkracují se *participiis* 439, 3, *ablativem abs.* 440, 2
- podstatná jména** v. *substantiva*
- pohybu** slovesa s akk. u básn. 224 p. č.; různé vazby po nich 452, P. 2 a p. č.
- polysyndeton** 458, 2
- pone** 309 p. č.
- ponere** s in a abl. 316, B, 1; ve smysle přenes. tže, P. 2 a 275, P.
- poscere** 214; 229, b)
- posse** má význ. futurál. 350, B, P.; s inf. *praes. m. konjunkt. opisné konjug.* 353, P. 4; *indik. m. čes. kondic.* 358, 2; *posse a potuisse* s inf. *praes. m. infinit. na urum esse a urum fuisse* 396, 2; *potuerim a potuis-*

- sem s inf. praes. m. konjunkt.**
na urus fuerim a urus
fuissem 397, 3; posse
s inf. 418; = dáti 445, 2, P.;
facere non possum
quin 384, 1; non possum
non 482, 1
post 294; s abl. míry 284 1 a
2, srv. 390, 1, P.
posteriór, postremus doplňk.
215; postremus přívlastk.
204, P. 1
postquam 390
postulandi verba 373, a)
postulare 229, b); ut 373, a)
potiri 278 a P. 1; přechod. ve
vazbě gerund. 445, 1, P. 1 a
447, 1, P.
potius quam 379, 2 a 425, 4
prae 313
praebere se s doplňk. 214
praecedere 225, 4
praecepto abl. 280, 1, b)
praecipere ut 373
praecipitare přechod. a ne-
přech. 339, 1
praedicativum nomen v. do-
plněk, doplňovací jméno
praedikát v. přísudek
praeditus s abl. 277
praesesse s dat. 239, 1; 449
praeferre, praeponere 239, 1
praeficere 239, 1
praesens doplňk. 215
praesens (čas) 343; označ. sou-
časnost 350, A; po dum 352,
2 a 391, 1; po antequam
a priusquam 392, 2
praestare se s doplňk. 214;
= předčítí 225, B, 4; 282, 1
praestat 284, 1; 416 b); 422, b)
praeter 305
praeterire, -gredi, -vehi s akk.
225, B; praeterit me 223
praetermittere: nihil prae-
termitto quin 383; s inf.
418
precari 228, 2; s ut 373
- primus přívlastk. 204, P. 1;**
doplňk. 215 a P.
princeps doplňk. 215
prior doplňk. 215; 498
priusquam 392, 2
privare 267
pro 314; quam pro po kom-
par. str. 75 p. č.
pro citosl. 235, P. 1
probatur mihi res a res a
me 243, P. 2
procul ab 306, P. 2
proč? opisem 411, P. 1
prodere memoriae 424, b);
proditum est mem.
neosob. 431, 4, P. 3
prodest 422, b)
proelio abl. 274
prohibere 222, b); 268; ne
(quominus) 376; s inf. 376,
P. a 419
proinde 477; pr. quasi, ac si
402; pr. atque 404
pronomen v. náměstka
prope 306; prope est ut
380, b)
properare s inf. 418
propinquus, propior 241 a P. 4
proponere s gerund. 445, 1 a P.
proprius s gen. 249; pro-
prium est ut 380, b)
propter 307
propterea quod 385, 2
prospicere, providere 242; ut
373
proximus 215; 241 a P. 4; pro-
ximum est ut 380, b), P. 1
prudens, impr. 251
prý jak v lat.? 431 4; v řeči
nepř. 432
přáci věty 401
před kolika lety? 232, 2, P. 2
předčasnost 350, B
předložka opakuje se při slož.
slovese 225 a 239; o předlož-
kách 294 nn.; vypouští se 504
předložkový pád přívlastk. 318;
jak se nahrazuje v lat. 503

předmět v slovosledu 505 a 509, 4 a 5

přechodná slovesa s akk. 221 nn.; s dat. 237, 1; v trpném r. 340, 1

příčinné věty 385 nn.; zkracují se participiem 439, 3, b), ablativem absol. 440, 2, b)

přídavná jména v. adjektiva

příliš 498, 2 a P.

připodobení pádů 235, p. č.; 244, 3; 417, P. a p. č.; rodů slovesn. 340, P. 2; způsobů 368 a P. 1; způsobův i časů 368, P. 2

přirovnávací věty 402 nn.; s konjunkt. 402; s indikat. 403 nn.; zkrácené s ut, velut etc. 402, 3. ve vazbě akk. s inf. 425, 4; zkracují se participiem 439, 3, p. č., ablativem absol. 440, 2, p. č.

příslovce vyjadřují se v češt. adjektivem: bene sperare dobrou naději míti a pod. 499; obsahují úsudek o ději určit., slovesa: male reprehendunt a pod. 500; kterak se nahrazují v lat. 501; nevyjadřují se v lat. (jen, ještě atd.) 502; bývají obsažena ve spojce (et = a vskutku, a to atd.) tže, P.

přístavka 208; přístavkou adjektivum rodu středn. v plur. tže, p. č.; přístavka k celé větě tže

přísudek 198 nn.; shoda s jedním podm. 199 n.; s několika podm. 201 n.; v slovosledu 505 n.

přívlastek 203 nn.; shoda přívlastku adjekt. 204, 1; postavení přívlastku adj. 204, 2; přívl. u vlastn. jména 204, P. 2; přívl. substant. ve význ. adjekt. 207, 1, P. 2; adjekt. přívl. u dvou subst. 205; dva

adjekt. přívl. u subst. 206; shoda přívl. substant. 207, 2; přívl. podřadný 209 n.; přívlastkem adverbium 210 a p. č.; přívlastkem pád předložk. 318; genitiv pád přívlastku 246 zřídka jiný pád tže, P.

puđet me 263 a P. 2; 416, b)

pueritia: prima pueritia a in pueritia 290, 1, b)

putare s doplňk. 213 a P. 3; s gen. ceny 254; pro nihilo, nihili tže, P.; non (nunquam) putavi 358, 2, a), P.; putares 359, 1: = snad, asi 359, 2, P.; putator nom. s inf. 431, 3; putandum est neosob. n. osob. 431, 4, P. 3.

Quā 289, 2) c)

quaerere aliquid ab (ex) aliquo 228, 2; aliquem tže, P.

qualis—talís 403

quam: místo toho abl. srovn. 271; vypouští se po plus, minus etc. tže, P. 1; quam pro po kompar. 314 p. č.; quam ut po kompar. 379, 2; místo toho též quam qui 409 2, P.; quam m. postquam 390, 1, P.; při superl. 403, P. 1; quam—tam 403; quam po kompar. = než 405; non tam—quam, non minus—quam, non magis—quam tže, P. 2; cuam! = jak velmi! 411, P. 4; quam non (nihil)! jak málo! tže

quamdiu 391, 2; quamdiu—tamdiu 403

quamquam, quamvis 406 1 a 2; při particip. str. 166 a 169 p. č.

quando: si, ne quando 330, 2, P. 2

quandoquidem 385

quantopere—tantopere 403;
quantopere! = jak velmi! 411, P. 4

quantus—tantus 403; quanto quisque (quis)—tanto s kompar. 333, 2, b), P.; ve větách omezov. = pokud 409, 4, P.; quantum! = jak velmi! 411, P. 4

quare: 389, P.; srv. 411, P. 1
quasi 402; ve přirovn. větě zkrácené 402, 3; při particip. str. 166 a 169 p. č.

que 455; u předložek 182; po výraz. stejnosti 404; = a zkratka, a vůbec 502, P; spojuje dvě souřad. slova po zápornosti 483

queri, conqueri 224; v. affectuum verba

qui relat. spojov. 328; s est a subst. opisuje předl. pro = vedle 326, d); idem—qui 403; qui příčinné, připoušt. podmín. 409; omezov. tže, 4, P.; quod v. toto

qui? jak? 411, P. 4

quia 385

quicunque s ind. 408, 2

quidam 332; při adjekt. a subst. tže, P.

quidem 472 a P.; et quidem 323, 2, P.; qui quidem 409, 4, P.

quidni? 411, P. 2

quin 381 nn.; s indik. 384, P. 2; quin etiam a pod., tže; non quin 385, P. 2

quippe qui 409, 3, P. 1; při particip. v str. 166 a 169 p. č.

quis, quid nám. neurč. 330, 1; quid s gen. 259; v. quo

quis? quid? opisem 411, P. 1; quis est quin 384 2; co? v čem? proč? 234; s gen. 259

quisquam 331; srv. 481, 2 a 3; v otázkách s an 414, 1, P.

quisque 333; v. quo

quisquis s ind. 408, 2

quivis 334, 1

quo—eo abl. míry 284, 1; quo quisque (quis)—eo (hoc) 333, 2, b), P.; quo = ut eo 371; non quo, non quo non 385, P. 2

quoad 391, 2; 392

quod (id quod) táhne se k celé větě 217, 2; quod si a pod. 328, P. 2; spojka příč. 385 nn.; non quod, non quod non tže, P. 2; po sloves. pocitu 386; kdy quod, kdy ut, kdy akk. s inf. 387, P. 1; = co se toho týče 388; est quod, habeo quod etc. 389; s konj. ciz. mínění 367 a P.; ve větách omezov. 409, 4, P.

quominus 376

quomodo? 411, P. 4

quopiam 385 a P. 1

quoque 459

quot—tot 403; quotquot s ind. 408, 2; quotiens—totiens 403.

Rarus doplňk. 215

ratione: 286, 2, b)

receptui 245, 3, P. 1

recipere s abl. 274

recordari 261, P. 1

rectā (via) 289, 2 c)

recusare 376; 383

reddere s doplňk. 213 a P. 1

redundare 276 a p. č.

refercire 276

referre gratiam alicui 237; refert = záleži na tom 265; 416 b)

refertus 276 a P.

reflexivná činnost 341

reformidare 224

religioni 245. 3. P. 1

relinquere s doplňk. 214 a P.; s dat. 245, 3; **relinquitur** ut 380, b)
reliquus: **reliqui** význ. 338; **reliquum est** ut 380, b), P. 1
reminisci 261
renuntiari consul 212, P. 1
reperire 214; 424, a)
reprehendere quod 386, P. 1
repugnare, resistere ne (quominus) 376
res do češt. různě se překládá 490; opsání m. neutr. adjekt. 493, 2, b); **re, re vera** 282
respicere 222, d)
respondere ut 374, 2
restat ut 380, b) a P. 1
retinere s doplňk. 214; **ne** (quominus) 376; **non me retineo quin** 383
ridere 224; v pass. tže, P.
rogare 228, 2; **sententiam senatorem** 229, s jinými akkusativy tže p. č.; ut 373; **rogatu** 280, 1, b)
rozkaz mírnější, ostřejší 365, 1, P.
rozkazovací věty 373
rus 293.

Sacer s gen. 249

salvus doplňk. 215

samostatné časy ve vedl. vět. 352

sanare 238, P.

sane v odpov. 412, 1, P. 3; **haud sane** 479

sapere pice m pod. 227, a), P.

satis s gen. celk. 259; **satis magnus, multus** tže, P. 1; **s. est** 416, b); **s. habere** 418

sciens, insciens doplňk. 215

scilicet 474, P. 2

scire: **haud scio an** 359, 2, P.; **scito, scitote** 366 (132, 3); s inf. 418

scribere ut 374, 2; **scribor** nom. s inf. 431, 4, P. 2

sē-: složená se **sē-** (**secerno, separo** etc.) mají abl. s předl. a b 268

secundum předl. 309

secus: **non s. ac si** 402; **atque** etc. 484

sed 466; **sed enim** 469, P. 1; **sed tamen** 471, 3

senectus: **summa senectute a in senectute** 290, b) a P. 1

sententia: **meā sententiā** 282 a 319

sentiendi verba s ut 374, 2; s akk. a inf. 424; v pass. s nom. a inf. 431, 4, P. 2

sequi 222, a), 1; **sequitur** 380, b), P. 1

shoda přísudku s podm. 199 nn.; přívlastku adj. 204, 1; přív. substant. 207, 1; doplňku 211, 2; opačná 216; náměstek 217 nn.

shodné věty 351

si: **quod si** 328, P. 2; **si** básn. s konjunkt. práci m 362 p. č.; s indik. nebo s konjunkt. 395; **si non a nisi** 398, 1; **si non, si minus** 399; **si** (= **sin**) 400; **sed si, si vero, quod si** tže, P.; **si modo** 401, P. 1; **si částice tázací** 412, 2, P.

sic—ut tak—že 379

sice—avšak jak lat.? 472

sicut 402, 3; **sicut—ita** 403

silentio abl. 286, 2, d)
similis 241 a P. 1; s akk. vztahu 233 p. č.; **atque** etc. 404

similiter ac si 402; **atque** etc. 404

simulac, simulatque 390

simulare, dissim. 424, b)

sin, sin autem 400

sine s ullus 331, 2; s předcház. zápořem tže, P. 1 a 482, 1
sinere s akk. a inf. 428; **sin or** 431, 1, P.; = dáti 445, 2, P.
singulár m. plurálu 484
siquidem 385
sitere sanguinem 227, a), P.
sive (seu) 464; **sive—sive** s ind. 395, I, P.
slovosled 505 nn.
složená (s předl.) slovesa s akk. n. s předl. 225; s akk. u básn. tže, p. č.; s dat. n. s předl. 239; s dat. u básn. tže, p. č.
snad jak v lat.? 359, 2, P.
snahové věty 373
solere s inf. 418 a P. 2
solus doplňk. 215 a P.; **non solum—sed etiam** atd. 461; **non solum non—sed etiam** tže a 379, P.
solvere s abl. 267; = vyplouti 339, 1, P.; **non sum solvendo** 449, P.
současnost 350, A
souslednost časů v. consecutio temporum
spatium dare 448, P. 2
specie 286, 2, d)
spectare 222, d); **specto (id spectro)** ut 373
sperare 224
spes: spē abl. srovn. 271, P. 2; **spes est** 422, a); **in spe sum, in spem venio** 424, a)
spojky slučovací 454 nn.; dvojitě slučov. 461; rozluč. 462 nn.; odporov. 466 nn.; odůvodň. 474; výsled. 475 nn.
spoliare 267
spona esse 198, řídí se doplňkem 200, P. 2; sponová slovesa 212, řídí se doplňkem tže, P. 4
sponte 280, 1, b); **sua sponte** 319

stare s gen. a abl. ceny 255
starší než tolik a tolik let 271. P. 1
statuere s in a abl. 316 B, 1; ut 373; s inf. 373, P. 4 a 5; 418; s akk. a inf. 374
studere 227; 238; 418
studiosus s gen. 251 a 448, b)
suadere s akk. 222, P. 1; s ut 373 sub 317
subire 225, B, 1
substantiva osobná m. věčných 486; srostitá m. odtažitých 487 a P. 1; odtažitá hromadná m. srostitých v plur. tže. P. 2; nahrazují se v lat. větami 489; substant. v t o r (s o r) tže, P. 1 a 2; v lat. se nevyjadřují 491
subter 317 p. č.
subvenire, succedere, succurrere 239, 1
succensere 238
sudare 227 p. č.
sumere s doplňkem 214
summus přívlastk. 204, P. 1; doplňkový 215; **sum m u m** = nanejvýš 234; **sum m u s** do češt. různě se překládá 495
super 317 p. č.
superare 225, 4; 282, 1; 284, 1
superbus s abl. 281
superesse 239, 1
superior doplňk. 215
superlativ = **elativus** 498, 2; **vzmocňování superl. tže,** 3
supinum v u m 452; jiné vazby m. něho tže, P. 2; **sup. v u** 453; jiné vazby m. něho tže, P. 1 a 2
supra 302.
suus vlastní 320, P. 1
Tacere 227
tacitus doplňk. 215
taedet me 263; 416, b)

talis ut 379; **talis—qualis** 403
tam: **tam—quam** 403; **non tam—quam** 405, P. 2
tamen 471; **tamen** při relat. spojov. 328
tamquam 402; ve přirovn. větě zkrác. 402, 3; při partic. str. 166 a 169 p. č.
tantus ut 379; **tantum absum**, **abest** 379, P.; **tantum** s gen. celk. 259; ostatně v. **quantus**
tázací věty 410 nn.; jednočlen. 411 n.; dvoučlenné 413 n.; bez slovice táz. neb s ut 412, 1. P. 2
temperare 242, 2; **mihi non tempero quin** 383
temptare 222, P. 1; si 412, 2, P.
tempus: **tempore a in tempore** 290, 1, a) a P. 1; **tempore**, **suo temp.**, **temporibus** 290, 2; **sup tempore** 319; **tempus est** 422, a); 448. P. 2; **tempus dare tže**
tendere manus str. 37 p. č.
tenere s abl. 274; part. perf. pass. 344, P. 2
terra marique 289, 2, c); **terrarum** gen. celk. 259, P. 3
timendi verba 377
timere s akk. 222, a), 1; 242 2; **ne** (**ne non**, **ut**) 377; s inf. tže p. č.
tot ut 379 **tot—quot** 403
totiž nepřekládá se 502
totus doplňk. 215; **toto, tota** 289, 2
tractare 222, P. 1
tradere: **traditur, traduntur** 431, 4; **traditum est** tže P. 3
traducere, trajcere, transportare s dvěma akk. 226
trans 299; slož. s **trans** 225, A

tremere s akk. vztahu 233 p. č.
tribuere s dvojím dat. 245, 2
tristis doplňk. 215
tueri, tutus a b 268
tum: **cum—tum** 403 a P. 6; **tum—tum** 461; **tum vero** 468, 3
turpis supin. se v u 453.
Ubi: **ubi, ubicunque** s gen. 259, P. 3; **ubi, ubi primum** 390
ubicunque s indik. 408, 2
účelné věty 369 nn.; příslovecně 370 n.; podstatné 372 nn.
uleisci 222, d)
ullus 331; srv. 481, 2 a 3; **posine** 331, 2 a P. 2; v otázkách s **an** 414, 1, P.
ultimus přívlastk. 204, P. 1; doplňk. 215
ultra 299; **ulterior** 498
unquam 331, P. 3; srv. 481, 2 a 3
unus doplňk. 215; **unus ex, de** 260, P. 4; **unus (omnium)** při superl. tže; **unusquisque** 333; **unus—alter** 336, s gen. náměstky 260, P. 4
usquam v. **unquam**
usque: **eo, usque eo non—ut** 379 a P.
usus subst.: **usui sum** 245, P. 1; **usu venit ut** 380, b)
ut: **ut quisque—ita se** superl. 333, 2 b) P.; = **aby** 369, 1; **ut ne** 370, P. 1; **ut non** v účel. větě 370, P. 2; **ut vypouští se** 375 a P. 3; = **že (ut consecut.)** 378; **ut po kompar. s quam** 379, 2; **ut, ut primum** 390; **ut si** 402; **ut ve přirovn. větě zkrácené** 402, 3; **ut odůvodňovací a omezovací** 403, P. 4; uvádí příklad 403, P. 5; **ut concess.** 406, 4; **ut qui příčinně** 409, 3, P. 1; **ut!** při zvo-

- lání 411, P. 4; ut při otázce 412, 1, P. 2; ut dixi a pod. věty vložené 425, 6, P.; ut videor, videris atd. 431, 2, P. 1; ut—ita, sic 403 a P. 3; ut při partic. m. věty přirovn. str. 166 a 169 p. č.
- utcunque, utut** s indik. 408, 2
- uterque** 335; **uterque frater**, ale **uterque nostrum** 260, P. 1
- uti, abuti** s abl. 278; s dvojn. abl. 213, P. 3; přechodné ve vazbě gerund. 445, 1, P. 1 a 447, 1, P.
- utilis** 241 a P. 3; 450; se supin. v u 453; **utilius est** indik. m. čes. kondic. 258, 2
- utinam, utinam ne** 362
- utpote qui** 409, 3, P. 1; při partic. str. 166 a 169 p. č.
- utrum—an** 413.
- Vacare, vacuus** 267
- vae** citosl. 235, P. 2
- valere** ad 418, P. 6
- vazba dle smyslu v. constructio ad sensum**; osobná v. nominativ s inf.; osobná a neosobná při gerund. 444, 2 (133)
- ve příklon. 465 a p. č.
- vehi** s abl. 274
- věk** něčí jak se označuje v lat. 232, 2 a P. 1
- vel, vel—vel** 463; = i, až i také tže, P. 1; = již tže P. 2
- velle** s dat. a akk. 242, P. 2; m. inf. fut. 353, P. 4; má význam futurální 350, B, P.; s pouhým konj. 375; s inf. 418; s akk. a inf. 427; s inf. perf. pass. tže, P. 2; **velim, vellem** s konj. 362; o mírnějším rozkaze 365, 1, P.; **mihi est aliquid volenti** str. 34 p. č.
- velut: velut si** 402; **velut** ve přirovn. větě zkrác. 402, 3
- vendere, venire** s gen. (abl.) ceny 225
- venire** s dat. účel. 245, 3; **venit mihi in mentem** 261, P. 2; **usu venit ut** 380, b)
- vereri ne** (ne non, ut) 377; s inf. 377, P. 1 a 418; **vereor ne** = asi 377, P. 2
- vero** 468; **nisi vero** 398, P.
- vertere** přechod. a nepřech. 339, 1
- verum** = sed 466; **veri similis** 241, P. 1
- vesci** 278
- vespolnost** kterak se označuje 321
- vestrum v. nostrum**
- vetare v. iubere**
- větosled** 508 nn.
- viā a in via** 289, 2, c)
- videlicet** 474, P. 2
- videre** ut 373; **vide ne** (ne non) tže, P. 6; s akk. a inf. 424, a); s partic. 438, 1; **videres** 359, 1; **videris** doplňk. 212; **videtur mihi** (= placet) 374, P. 2; 416, b), 422, b); **videor** s nom. a inf. 431, 2; **ut videor** etc. tže, P. 1; **mihi videor** = domýšlím se tže, P. 2; **videor** s význ. pass. tže, P. 3; neosobně tže, P. 4
- vis: per vim** 272, P. 2; **vi** 286, 2, d)
- vitare, evitare** s akk. 222, a), 1
- vitio dare aliquid** 245, 2
- vivus** doplňk. 215
- vixdum etiam** 459, P. 1
- vložené věty** mají časy samostat. 354, P. 3; m. akk. s inf. 425, 6, P.; m. nomin. s inf. 431, 2, P. 1
- vocare** s doplňk. 212 n.

vokativ 235, 3; doplněk ve vok. básn. tže p. č.

voluntas: voluntate 280, 1, b)

voluntatis verba (chtění) 375

vskutku nepřekládá se 502

všichni kterak se vyjadřuje 334, 1

vybízeční věty 373

výsledné věty 378 nn.; příslo-
več. 379; podstatné 380

vztažné věty 407 nn.; přesné 408; zástupné 409; zkracují se participiem 435, 2; nezkracují se partic. tže, P. 1.

Záporná slovesa přechodná s akk. 222, a), 2; záporné par-

tic. příslovec. jak se překládá do češt. 439, P. 4; záporný abl. abs. jak se překládá do češt. 440, 3, P. 3

zápornosti 478 nn.; v lat. zá-
pornost jen jedna 481; dvě zápornosti v téže větě se ruší 482, 1, neruší se 482, 2; dvě slova souřaděná po zápornosti kterak se spojují 483

zápověď 365; u básn. tže, p. č.

zosobnění 492 a 497

**zpodstatňování adjektiv a partici-
pií** 493

zvany; tak zvaný 435, P. 1.

Žádací věty 373.

Obsah dílu II.

	Stránka		Stránka
○ shodě	1—14	○ způsobech ve větách	
○ podmětu a přísudku	1—4	vedlejších .	111—146
○ přivlastku a přístavce .	5—8	○ infinitivě	146—157
○ doplňku. ○ shodě opačné	8—13	○ infinitivě podmětném	
○ shodě náměstek	13	a předmětném	147—150
○ pádech .	14—68	Accusativus cum infini-	
○ akkusativě	14—27	tivo	150—157
○ dativě	28—36	Nominativus cum infini-	
○ genitivě	37—50	tivo	157—159
○ ablativě	50—66	○ řeči nepřímé	160—162
○ jménech měst .	66—68	○ participiích	162—171
○ předložkách .	68—79	○ participiu přivlast-	
○ předložk. s akkusativem	68—72	kovém .	163—164
○ předložk. s ablativem	72—76	○ participiu doplňkovém	164—167
○ předl. s akkus. a ablat.	76—79	Ablativus absolutus	167—171
○ pádě předložk. jako přivlastku	79	○ gerundivu a gerun-	
○ náměstkách	80—90	diu	171—176
○ náměstkách přivlastňovacích	80	○ supinu	176—177
○ náměstce zvrtné	80—82	○ spojkách souřadných	177—181
○ náměstkách ukazovacích	82—84	○ spojkách slučovacích	177—180
○ náměstce vztažné	84—86	○ spojkách rozlučovacích	180—181
○ náměstkách neurčitých	86—90	○ spojkách odporovacích	181—183
○ slovese	90—177	○ spojkách odůvodňovacích	
○ rodech slovesných	90—92	a výsledných .	183—184
○ časech slovesných	92—106	○ zápornostech	184—186
○ časech ve větách hlavních	93—96	Dodavek stilistický	186—197
○ časech ve větách vedlejších	96—106	○ jméně podstatném	186—189
○ způsobech slovesných	107—146	○ jméně přídavném	189—191
○ způsobech ve větách hlavních	107—111	○ příslovci	191—193
		○ předložkách	193
		○ slovosledu	193—195
		○ větosledu	195—197
		Dodavek metrický	197—209
		Dodavek o kalendáři	209—210
		Dodavek o zkráceninách	210